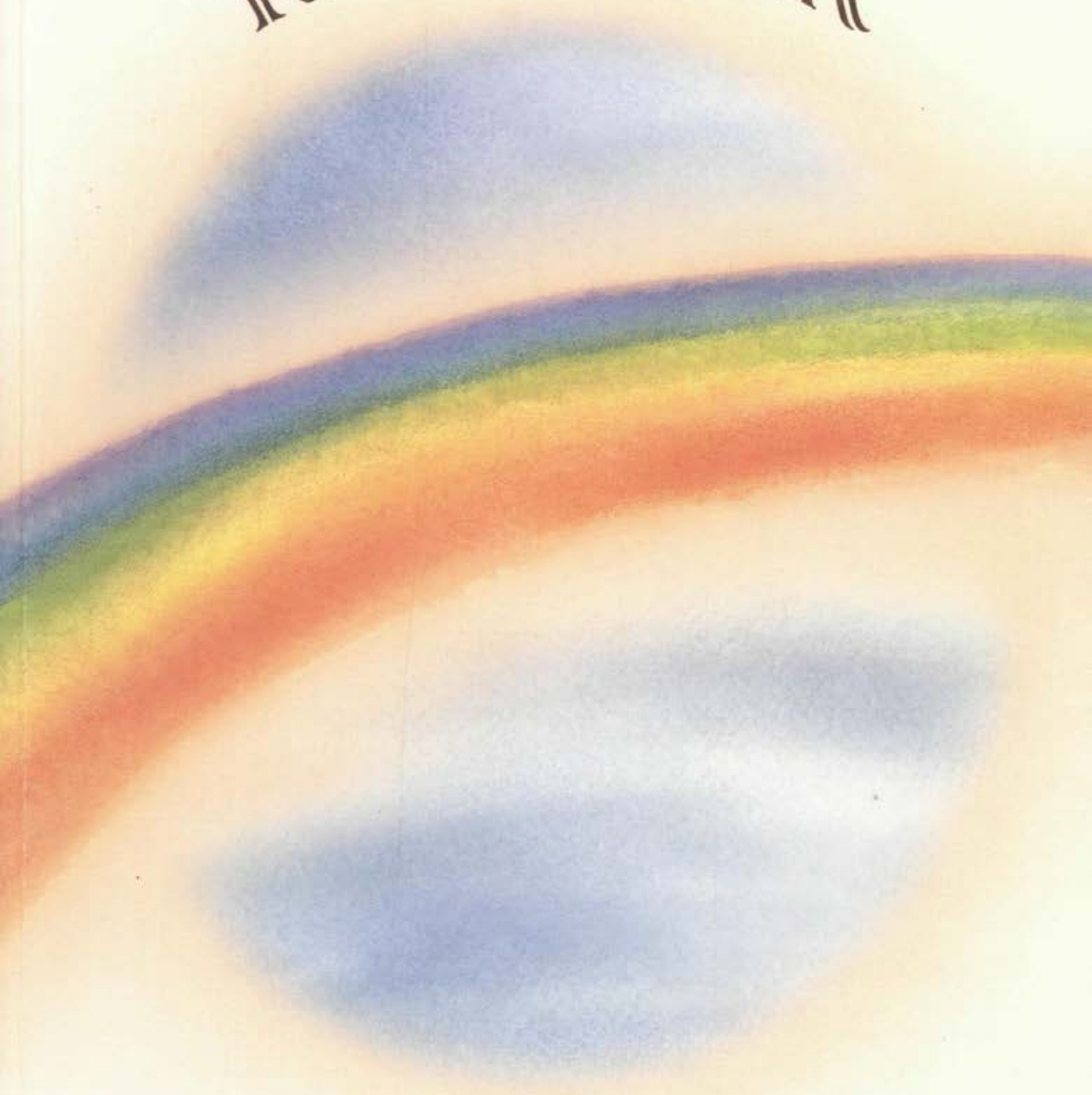
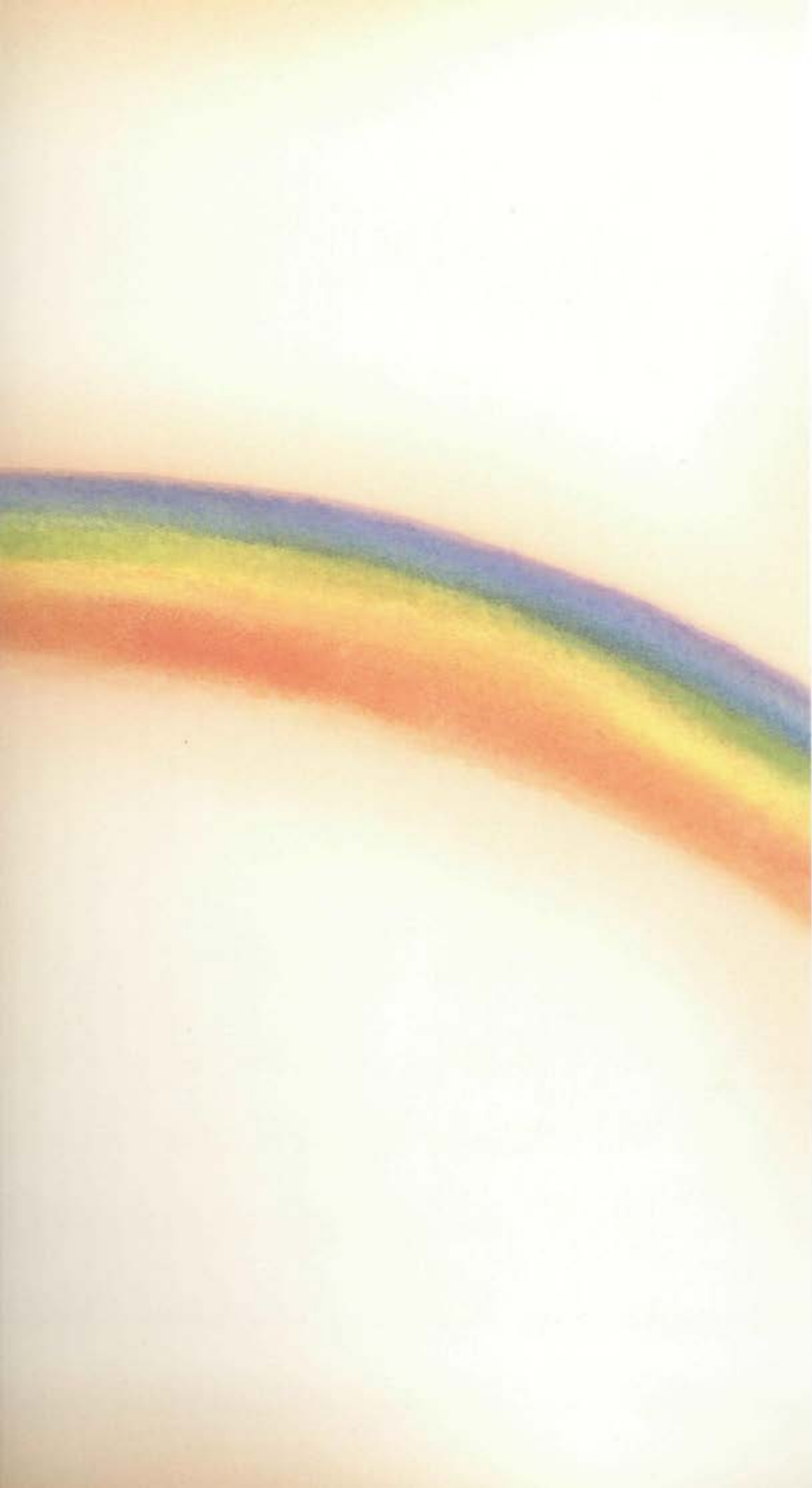

KOLENDAR

2006

*Koledar uredil
dr. Jože Markuža*

*Za Koledar odgovarja
Marko Tavčar*

*Platnice in koledarski del oblikoval
Walter Grudina*

*Ilustracije so povzete
iz zbirke knjig Biblequestions,
© AD Publishing Service Ltd / United Kingdom,
ki jih je ilustrirala
Paola Bertolini Grudina*

*Izdala
Goriška Mohorjeva družba*

*Založila
Zadruga Goriška Mohorjeva*

*Natisnila
Tiskarna Budin v Gorici, 2005*

KRATICE ZA KOLEDAR

ap apostol; *cs* cesar(ica);
c. uč cerkveni učitelj; *ev* evangelist;
dh duhovnik; *dk* diakon;
dv devica; *kn* knez; *kg* kneginja;
km kmet; *kr* kralj(ica); *oč* očak; *pr* prerok;
op opat(inja); *mč* mučen(ec)ka;
mh menih; *pp* papež; *rd* redovni(k)ica;
sv. ž svetopisemska žena; *sp* spokorni(k)ica;
šk škof; *pšč* puščavni(k)ca;
us ustanovitelj(ica); *vd* vdova

GO Np 27.879 / 2005.

ISSN 1124-6561

*Registrirano na sodišču v Gorici
dne 26. avgusta 1968 – št. 69*

KOLENDAR 2006

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

JANUAR

- 1 N **NOVO LETO; Marija, sv. Božja Mati**
Našli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
- 2 P **Bazilij Veliki in Gregor Nac., šk c. uč**
- 3 T **SV. JEZUSOVO IME; Genovefa Pariška, dv; Anter I., pp mč**
- 4 S **Angela Fol., rd; Benedikta, mč**
- 5 Č **Emilijana (Milena), dv; Simeon Stolpnik, pšč**
- 6 P **GOSPODOVO RAZGLAŠENJE - Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 S **Rajmund Penjaf., dh; Lucijan Antiohijski, mč**
- 8 N **NEDELJA JEZUSOVEGA KRSTA; Severin Noriški, op; Erhard, šk**
Nebeški Oče razodene, da je Jezus njegov Sin (Mr 1, 7-11)
- 9 P **Julijan in Bazilisa, mč; Hadrijan, op**
- 10 T **Viljem, šk; Aldo, pšč**
- 11 S **Pavlin Oglejski, šk; Teodozij, op**
- 12 Č **Tatjana (Tanja), mč; Ernest, šk**
- 13 P **Hilarij (Radovan), šk c. uč; Veronika, dv**
- 14 S **Feliks (Srečko) Nolanski, dh**
- 15 N **2. navadna nedelja; Pavel, pšč; Maver, op**
Prva dva učenca govorita z Jezusom (Jn 1, 35-42)
- 16 P **Marcel I., pp; Berard, Oton in Peter, mč**
- 17 T **Anton Veliki (Zvonko), op; Marijan, dk mč**
- 18 S **Marjeta Ogrska, rd; začetek molitvene osmine**
- 19 Č **Knut, kr; Marij in drugi mč**
- 20 P **Fabijan, pp, in Sebastijan (Boštjan), mučenca**
- 21 S **Neža (Agnes, Janja), dv mč; Epifanij, šk**
- 22 N **3. navadna nedelja; Vincenc (Vinko), dk mč; Anastazij, mč**
Spokorimo se in verujmo evangeliju (Mr 1, 14-20)
- 23 P **Emerencijana, mč; Ildefonz (Ilde), šk**
- 24 T **Frančišek Saleški, šk c. uč; Ksenija, mč**
- 25 S **Spreobrnitev ap. Pavla; Ananija, mč**
- 26 Č **Timotej in Tit, šk; Pavla, sp**
- 27 P **Angela Mérici, dv; Julijan, mč**
- 28 S **Tomaž Akvinski, rd c. uč; Peter Nolasco, rd**
- 29 N **4. navadna nedelja; Valerij, šk; Julijan Ubogi, sp**
Jezus uči, kakor kdor ima oblast (Mr 1, 21-28)
- 30 P **Martina, dv mč; Hijacinta, rd**
- 31 T **Janez Bosco, rd us; Marcela, vd**

PROSINEC

Lune

prvi krajec: 6. ob 19.56

ščip - polna luna: 14. ob 10.48

zadnji krajec: 22. ob 16.14

mlaj - nova luna: 29. ob 15.15

*Z Vzhoda
smo se prišli
poklonit
Kralju*

FEBRUAR

- 1 S Brigita Irska, dv; Pionij, mč
- 2 Č SVEČNICA - GOSPODOVO DAROVANJE
- 3 P Blaž, šk mč; Oskar (Ansgar), šk
- 4 S Andrej Corsini, šk; Jožef Leoniški, dh
- 5 N 5. navadna nedelja; Agata, dv mč; Ingenuin in Albuin, šk
Ozdravil je raznovrstne bolnike (Mr 1, 29-39)
- 6 P Pavel Miki in tov. jap. mč; Amand, šk
- 7 T Rihard, kr; Adavkt in frigijski mučenci
- 8 S Hieronim Emiliani, rd; Jožica Bakhita, dv
- 9 Č Apolonija, dv mč; Nikefor, mč
- 10 P Sholastika, dv; Viljem Veliki, pšč; bl. Alojzij Stepinac, šk
- 11 S Lurška Mati Božja; Saturnin, mč
- 12 N 6. navadna nedelja; Evlalija, mč; Benedikt A., op
Jezus ozdravi gobavca (Mr 1, 40-45)
- 13 P Katarina de Ricci, rd; Ermelinda, rd
- 14 T Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko), mč
- 15 S Jordan Saški, rd; Sigefrid (Žibert), šk
- 16 Č Julijana, mč; Onezim, šk
- 17 P Aleš in tov. us. servitov; Silvin, šk
- 18 S Simeon Jeruz., šk mč; Flavij, šk
- 19 N 7. navadna nedelja; Konrad, sp; Barbat, šk
Sin človekov z oblastjo odpušča grehe (Mr 2, 1-12)
- 20 P Sadot in tov., perzijski mč; Leon Sicilski, šk
- 21 T Peter Damiani, šk c. uč; Irena, dv
- 22 S Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska, sp
- 23 Č Polikarp, šk mč; Dositej, mh
- 24 P Lucij, mč; Sergij, mč (v Sloveniji: Matija, ap)
- 25 S Valburga, dv; Tarazij (Taras), šk
- 26 N 8. navadna nedelja; Aleksander, šk; Matilda, dv
Nebeški Oče snubi svoje ljudstvo po Sinu (Mr 2, 18-22)
- 27 P Gabrijel Žal. Matere Božje, rd; Baldomir, sp
- 28 T Roman, op; Hilarij, pp

SVEČAN

Lune

prvi krajec: 5. ob 7.29

polna luna: 13. ob 5.44

zadnji krajec: 21. ob 8.17

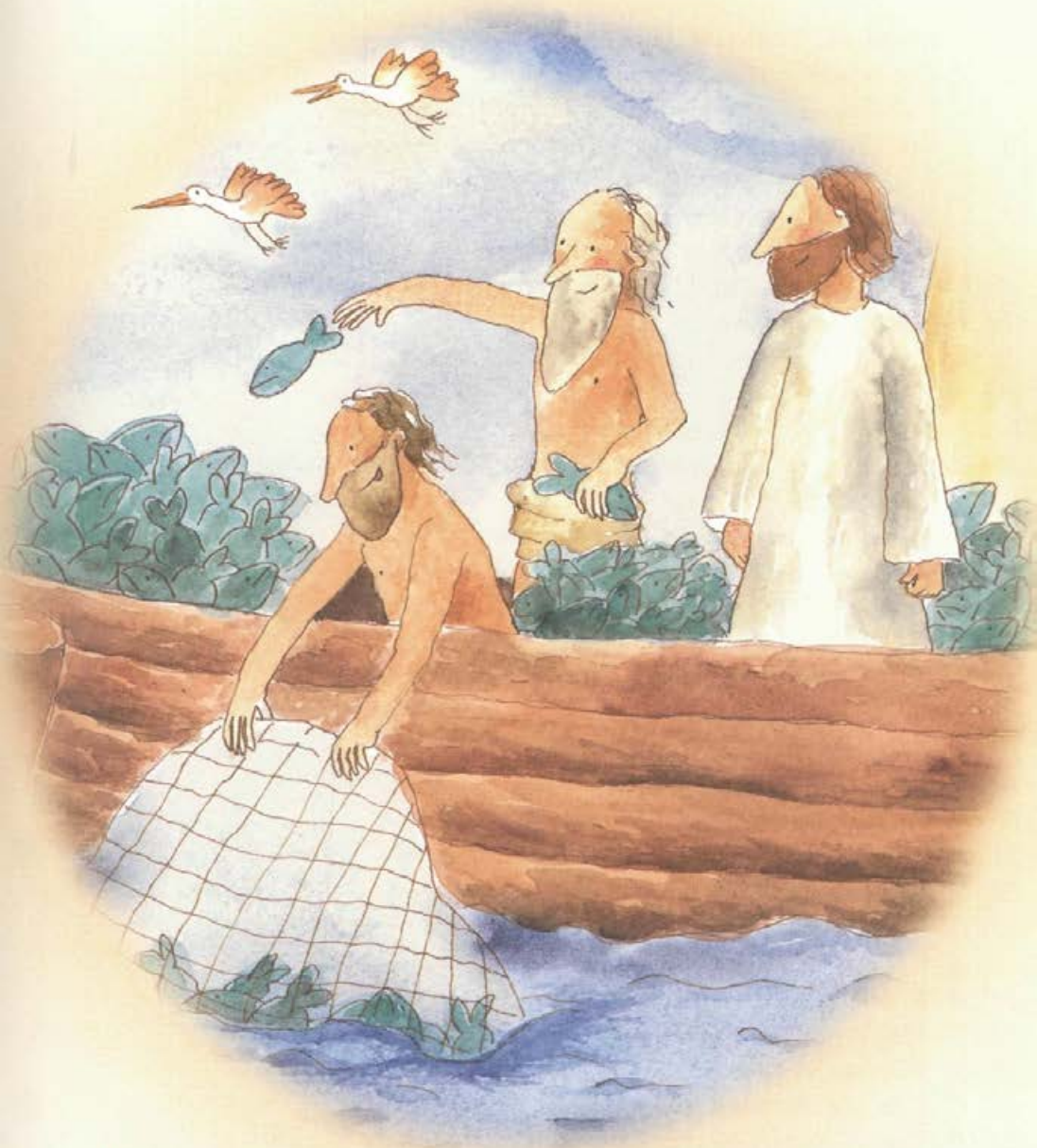
mlaj: 28. ob 1.31

*Jezus
ozdravi
deset
gobavcev*

MARIEC

- 1 S PEPELNICA; Albin, šk; Antonina, mč
- 2 Č Neža Praška, dv; Henrik, rd
- 3 P Kunigunda, cs; Marin, mč
- 4 S Kazimir, poljski kraljevič
- 5 N 1. postna nedelja; Janez Jožef od Križa, rd; Hadrijan, mč
Jezusa satan skuša in angeli mu strežejo (Mr 1, 12-15)
- 6 P Fridolin (Miroslav), op; Koleta (Nika), rd
- 7 T Perpetua in Felicita, mč; Gavdiaz (Veselko), šk
- 8 S Janez od Boga, rd us; Beata, mč
- 9 Č Frančiška Rimska, vd; Gregor iz Nise, šk c. uč
- 10 P 40 mučencev iz Sebaste; Makarij, mč
- 11 S Sofronij, šk; Konstantin, sp
- 12 N 2. postna nedelja; Doroteja (Dora), mč; bl. Luigi Orione, rd
Nebeški Oče razodene, da je Jezus njegov Sin (Mr 9, 2-10)
- 13 P Teodora (Božidara), mč; Nikefor, šk
- 14 T Matilda, kr; Florentina, op
- 15 S Klemen (Milko) Dvoržak, rd
- 16 Č Hilarij, šk mč, in Tacijan, dk mč; Herbert, šk
- 17 P Patrik (Patricij), irski šk; Jedert (Jerica), dv
- 18 S Ciril Jeruzalemski, šk c. uč; Edvard, mč
- 19 N 3. postna nedelja; Jožef, mož Device Marije in Jezusov rednik
Poderite ta tempelj in v treh dneh ga bom postavil (Jn 2, 13-23)
- 20 P Klavdija in tov. mč; Kutbert, šk; Martin iz Brage, šk
- 21 T Nikolaj iz Flüe, pšč; Filemon, mč
- 22 S Lea, sp; Zaharija, pp
- 23 Č Turibij, šk; Frumencij (Žitko), mč
- 24 P Dionizij Palestinski, mč; Katarina Švedska, rd
- 25 S GOSPODOVO OZNANJENJE MARIJI; Dizma, desni razbojnik
- 26 N 4. postna nedelja; Ludgar, šk; Lara Krimski, mč
Bog je poslal svojega Sina, da bi svet odrešil (Jn 3, 14-21)
- 27 P Lidija, mč; Rupert Solnograški, šk
- 28 T Bojan, kn mč; Sikst III., pp
- 29 S Bertold, rd; Ciril, dk
- 30 Č Amadej Savojski, kn; Janez Klimak, op
- 31 P Modest Gosposvetski, šk; Gvido, op

SUŠEC

Lune

prvi krajec: 6. ob 21.16

polna luna: 15. ob 0.35

zadnji krajec: 22. ob 20.11

mlaj: 29. ob 11.15

*Na Jezusovo
besedo so
učenci vrgli
mreže*

APRIL

- 1 S Hugo, šk; Venancij, šk mč
- 2 N 5. postna nedelja; Frančišek Paolski, rd us; Marija Egiptovska, sp
Če seme umre, obrodi obilen sad (Jn 12, 20-33)
- 3 P Sikst I., pp; Rihard, šk; Agapa, mč
- 4 T Izidor Seviljski, šk; Platon, op
- 5 S Vincenc Ferrer, dh; Julijana, rd
- 6 Č Irenej Sirmijski, šk; Marcelin, mč
- 7 P Janez de la Salle, rd us; Herman Jožef, rd
- 8 S Albert, šk mč; Valter, op
- 9 N 6. postna - cvetna nedelja; Marija Klopajeva, sv. ž; Tomaž Tol., mč
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Mr 14, 1-15, 47)
- 10 P Ezekijel, pr; Mihael Svetniški, rd
- 11 T Stanislav, šk mč; Gemma (Biserka) Galgani, rd
- 12 S Zeno, šk; Julij, pp
- 13 Č Veliki četrtek; Martin I., pp; Hermenegild, mč; Ida, sp
- 14 P Veliki petek; Valerijan in tov. mč; Lidvina, dv
- 15 S Velika sobota; Milena, kg; Peter Gonzales, rd
- 16 N **VELIKA NOČ - GOSPODOVO VSTAJENJE**
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)
- 17 P Velikonočni ponedeljek; Rudolf, mč; Fortunat, mč; Kateri Tekakwitha, dv
- 18 T Elefterij Ilirski, mč; Apolonij, mč
- 19 S Leon IX., pp; Ema, rd
- 20 Č Teotim, šk; Hilda, dv; Sulpicij, mč
- 21 P Anzelm, šk c. uč; Konrad iz Parzhama, rd
- 22 S Leonid, mč; Aleksander (Saša), mč
- 23 N 2. velikonočna nedelja; nedelja Božjega Usmiljenja; Jurij, mč
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)
- 24 P Fidelis (Zvesti) Sigmarinški, dh mč; Honorij, šk
- 25 T Marko, ev; Ermin, šk mč; Dan osvoboditve
- 26 S Mati dobrega sveta; Pashazij, op
- 27 Č Cita, dv; Hozana Kotorska, dv
- 28 P Peter Chanel, dh mč; Ludvik M. Grignon de M., dh
- 29 S Katarina Sienska, dv c. uč; Peter Veronski, mč
- 30 N 3. velikonočna nedelja; Pij V., pp; Jožef Cottolengo, rd us
Kristus je moral trpeti in vstati od mrtvih (Lk 24, 35-48)

MALI TRAVEN

Lune

prvi krajec: 5. ob 13.01

polna luna: 13. ob 17.40

zadnji krajec: 21. ob 4.28

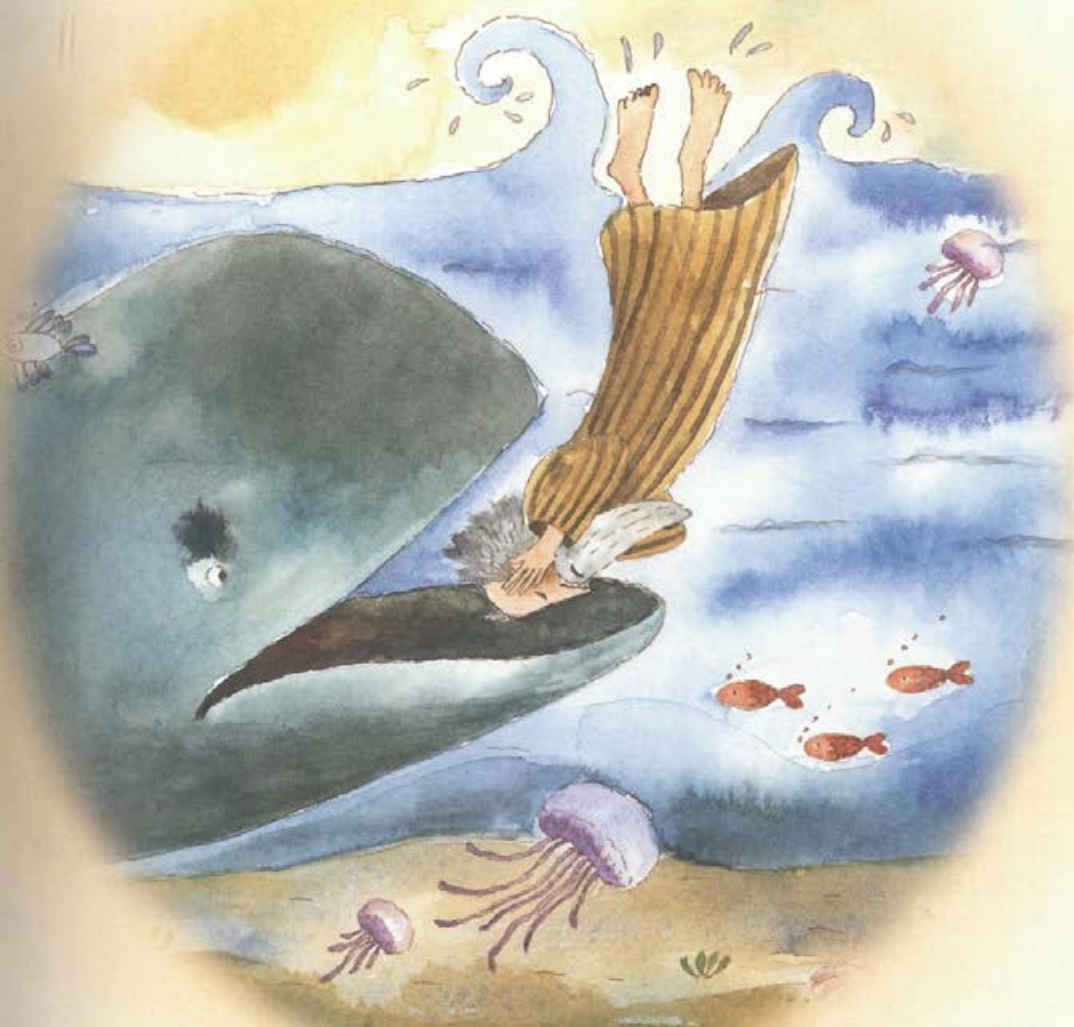
mlaj: 27. ob 20.44

*Blagoslovljen
Kralj, ki prihaja
v Gospodovem
imenu*

MAJ

- 1 P Jožef Delavec; Mednarodni praznik dela
- 2 T Atanazij, šk c. uč; Boris, kn
- 3 S Filip (Zdenko) in Jakob ml., apostola
- 4 Č Florijan (Cvetko), mč; Lazar Tržaški, mč
- 5 P Gotard, šk; Angel, mč
- 6 S Dominik Savio, dijak; Evodij, šk
- 7 N 4. velikonočna nedelja; Gizela, op; Flavij, mč
Dobri pastir da življenje za svoje ovce (Jn 10, 11-18)
- 8 P Viktor Milanski, mč; Dezider (Željko), šk
- 9 T Herma, učenec ap Pavla; Pahomij, op
- 10 S Antonin, šk; Trsatska Mati Božja
- 11 Č Mamert, šk; Sigismund (Žiga), kr
- 12 P Leopold Bogdan Mandić, rd; Pankracij, mč
- 13 S Fatimska Mati Božja; Marija Mazzarello, rd; Servacij, šk
- 14 N 5. velikonočna nedelja; Matija, ap; Bonifacij, mč; Justina, mč
Kdor ostane v meni in jaz v njem, ta rodi obilo sadu (Jn 15, 1-8)
- 15 P Zofija (Sonja), mč; Izidor, km
- 16 T Janez Nepomuk, dh mč; Ubald, šk
- 17 S Pashal Baylon, rd; Jošt, op
- 18 Č Janez I., pp mč; Erik, kr
- 19 P Peter Celestin, rd; Ivo, dh
- 20 S Bernardin Sienski, rd; Plavtila, op
- 21 N 6. velikonočna nedelja; Krispin, rd; Evtihij, mč
Kdor zares ljubi, da življenje za svoje brate (Jn 15, 9-17)
- 22 P Rita (Rjeta) Kasijska, rd; Renata, sp
- 23 T Leon Rostovski, šk; Ivana Antida, rd
- 24 S Marija Pomočnica kristjanov; Socerb Tržaški, mč
- 25 Č Beda Častitljivi, dh c. uč; Gregor VII., pp
- 26 P Filip Neri, dh; Lambert de Vence, šk
- 27 S Avguštin Canterburyški, šk; Julij, mč
- 28 N GOSPODOV VNEBOHOD; German Pariški, šk; Bernard Menth., dh
Bil je vzet v nebo in je sedel na Božjo desnico (Mr 16, 15-20)
- 29 P Teodozija, dv; Maksim Emonski, šk
- 30 T Kancij in tov., oglejski mč
- 31 S Marijino obiskanje; Petronila, dv

VELIKI TRAVEN

Lune

prvi krajec: 5. ob 6.13

polna luna: 13. ob 7.51

zadnji krajec: 20. ob 10.21

mlaj: 27 ob 6.26

Prerok

Jona

v trebuhu

velike ribe

JUNIJ

- 1 Č Justin, mč; Klavdij, op
- 2 P Marcellin in Peter, mč; Erazem, šk mč; Dan republike
- 3 S Karel Lwanga in ugandski mč; Klotilda, kr
- 4 N BINKOŠTI - PRIHOD SV. DUHA; Frančišek Caracciolo, rd us
Duh resnice vas bo vodil v vso resnico (Jn 15, 26-27; 16, 12-15)
- 5 P Marija, Mati Cerkve; Bonifacij, šk mč; Svetko, mč; Igor, kn
- 6 T Bertrand Oglejski, šk; Norbert, šk
- 7 S Prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert, op
- 8 Č Medard, šk; Viljem, šk
- 9 P Efrem Sirski, dk c. uč; Primož in Felicijan, mč
- 10 S Bogumil, šk; Janez Dominici, šk
- 11 N SVETA TROJICA; Barnaba, ap; Feliks in Fortunat, mč
Jezus naroči krščevati (Mt 28, 16-20)
- 12 P Janez Fak., rd; Adela, dv
- 13 T Anton Padovanski, rd c. uč; Trifil, šk
- 14 S Elizej, pr; Valerij, mč
- 15 Č Vid (Vitomir), mč; Prot, oglejski mč
- 16 P Gvido Kortonski, rd; Beno, šk
- 17 S Gregor Barbarigo, šk; Adolf, šk
- 18 N SV. REŠNJE TELO IN KRI GOSPODOVA; Marcelijan in Marko, mč
To je moje Telo, to je moja Kri (Mr 14, 12.16. 22-26)
- 19 P Romuald, op; Nazarij, šk
- 20 T Silverij I., pp mč; Mihelina, sp
- 21 S Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, rd
- 22 Č Niceta, oglej. šk; Tomaž More, mč; John Fisher, šk mč
- 23 P JEZUSOVO PRESVETO SRCE; Agripina, dv mč; Jožef Cafasso, dh
- 24 S BREZMADEŽNO MARIJINO SRCE; Rojstvo Janeza Krstnika
- 25 N 12. navadna nedelja; Eleonora, kr; Doroteja, dv
Kristus je gospodar narave (Mr 4, 35-41)
- 26 P Vigilij (Stojan), šk; Janez in Pavel, mč
- 27 T Ema Krška, kg; Ladislav, kr; Ciril Aleksandrijski, šk c. uč
- 28 S Irenej (Hotimir), šk mč
- 29 Č Peter in Pavel, prvaka apostolov
- 30 P Prvi mučenci rimske Cerkve; Emilijana, mč

ROŽNIK

Lune

prvi krajec: 4. ob 0.06

polna luna: 11. ob 19.03

zadnji krajec: 18. ob 15.08

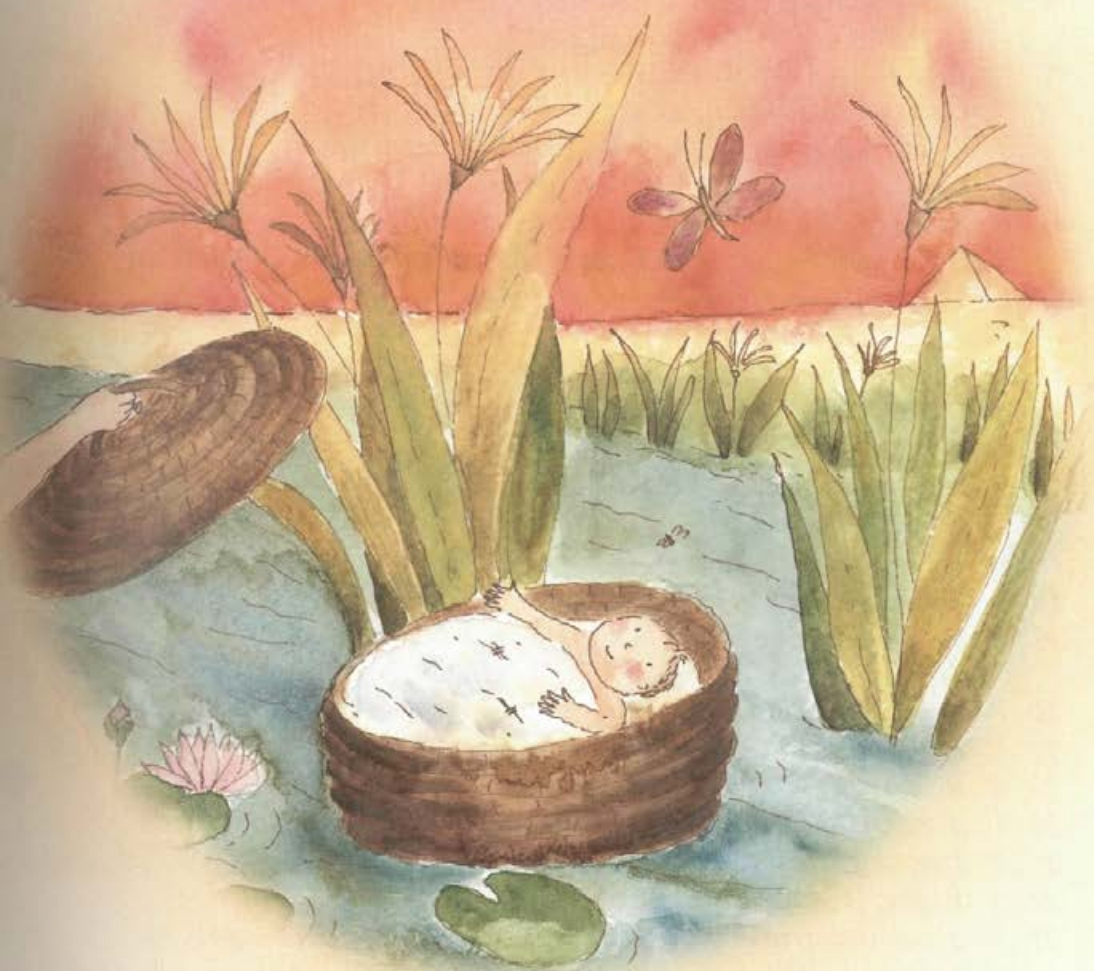
mlaj: 25. ob 17.05

*Abraham
povzdiguje
Gospodu
sina Izaka*

JULIJ

- 1 S Teobald (Bogoslav), pšč; Estera, sv. ž
- 2 N 13. navadna nedelja; Oton Bamberški, šk; Vital (Živko), mč
Jezus pokliče deklico nazaj v življenje (Mr 5, 21-43)
- 3 P Tomaž, ap; Heliodor, šk
- 4 T Urh, šk; Elizabeta Portugalska, kr
- 5 S Ciril in Metod, ap (v slov. škofijah.); Anton M., dh
- 6 Č Marija Goretti, dv mč; Bogomila, sp
- 7 P Izaija, pr; Vilibald, šk
- 8 S Kilijan, šk mč; Prokop, mč
- 9 N 14. navadna nedelja; Veronika G., op; Avguštin Zhao Rong, dh, in mč
Kristusa rojaki niso sprejeli (Mr 6, 1-6)
- 10 P Amalija (Ljuba), rd; Pij I., pp mč
- 11 T Benedikt, op; Olga Kijevska, kg
- 12 S Mohor, šk, in Fortunat, dk, mučenca
- 13 Č Henrik II. (Hinko), kr; Evgen, šk
- 14 P Kamil de Lellis, dh; Frančišek Solan, rd
- 15 S Bonaventura, šk c. uč; Vladimir Kijevski, kn
- 16 N 15. navadna nedelja; Karmelska Mati Božja; Elvira, op
Jezus pošilja apostole (Mr 6, 7-13)
- 17 P Aleš (Aleksij), sp; Marcelina, dv
- 18 T Friderik (Miroslav), šk mč; Arnold, šk
- 19 S Avrea (Zlatka), dv; Arsen, pšč
- 20 Č Marjeta Antiohijska, dv mč; Elija, pr
- 21 P Lovrenc iz Brindisija, dh c. uč; Danijel, pr
- 22 S Marija Magdalena (Magda, Majda), sp
- 23 N 16. navadna nedelja; Brigita Švedska, rd; Apolinarij, šk mč
Jezus skrbi za svoje ovce (Mr 6, 30-34)
- 24 P Krištof, mč; Kristina, mč; Sarbel Makluf, dh
- 25 T Jakob st., ap; Olimpija, vd
- 26 S Joahim in Ana, starša Device Marije
- 27 Č Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar, šk in op
- 28 P Viktor (Zmago) I., pp; Samson (Samo), šk
- 29 S Marta iz Betanije, sv. ž; Olaf, kr
- 30 N 17. navadna nedelja; Peter Krizolog, šk c. uč; Abdon in Senen, mč
Kristus daje za vse kruha v obilju (Jn 6, 1-15)
- 31 P Ignacij (Igo) Lojolski, rd us; Helena Švedska, mč

MALI SRPAN

Lune

prvi krajec: 3. ob 17.37

polna luna: 11. ob 4.02

zadnji krajec: 17. ob 20.13

mlaj: 25. ob 5.31

*Faraonova hči
najde malega
Mojzesa
na bregu Nila*

AVGUST

- 1 T Alfonz de Liguori, šk c. uč; Makabejski bratje, mč
- 2 S Evzebij iz Vercellija, šk; Štefan I., pp
- 3 Č Lidija, sv. ž; Avguštin Kazotić, šk
- 4 P Janez M. Vianney, dh
- 5 S Marija Snežna (Nives); Ožbalt, kr
- 6 N 18. navadna nedelja; Jezusova spremenitev na gori
Ta je moj ljubljeni Sin (Mr 9, 2-10)
- 7 P Sikst II., pp, in tov. mč; Kajetan, dh
- 8 T Dominik (Nedeljko), rd us; Cirijak, mč
- 9 S Peter Faber, rd; Edith Stein, rd mč; Roman, mč
- 10 Č Lovrenc, dk mč; Asterija (Zvezdana), mč
- 11 P Klara (Jasna), dv; Tiburcij in Suzana, mč
- 12 S Hilarija, mč; Inocenc XI., pp; Ivana Frančiška de Chantal, rd
- 13 N 19. navadna nedelja; Poncijan, pp, in Hipolit, dh, mučenca
Živeti moremo le v moči Jezusovega kruha (Jn 6, 41-51)
- 14 P Maksimilijan Kolbè, rd mč; Evzebij, dh
- 15 T MARIJINO VNEBOVZETJE; Tarcizij, mč
Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
- 16 S Rok, sp; Štefan Ogrski, kr
- 17 Č Hijacint Poljski, rd; Liberat (Svobodan), op mč
- 18 P Helena (Jelka, Alenka), cs; Agapit, mč
- 19 S Janez Eudes, rd us; Boleslav, mč
- 20 N 20. navadna nedelja; Bernard, op c. uč; Samuel, pr
Jezus nam daje sam sebe v hrano (Jn 6, 51-58)
- 21 P Pij X., pp; Sidonij (Zdenko), šk
- 22 T Devica Marija Kraljica; Sigfrid (Zmago), op
- 23 S Roza iz Lime, dv; Filip Benizzi, dh
- 24 Č Jernej (Bartolomej), ap; Emilija de Vialar, rd
- 25 P Ludvik IX., kr; Jožef Kalasanc, rd
- 26 S Rufin, šk; Ivana E. Bichier, rd us
- 27 N 21. navadna nedelja; Monika, mati sv. Avguština; Cezarij, šk
Kristus ima besede večnega življenja (Jn 6, 60-69)
- 28 P Avguštin, šk c. uč; Pelagij, mč
- 29 T Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, mč
- 30 S Feliks (Srečko), mč; Gaudencija, mč
- 31 Č Rajmund (Rajko) Nonat, rd; Pavlin, šk

VELIKI SRPAN

Lune

prvi krajec: 2. ob 9.46 in 31. ob 23.57

polna luna: 9. ob 11.54

zadnji krajec: 16. ob 2.51

mlaj: 23. ob 20.10

*Usmiljeni
Samaritan
pomaga
bližnjemu*

SEPTEMBER

- 1 P Egidij (Tilen), op; Verena, dv
- 2 S Maksima, mč; Emerik, kr
- 3 N 22. navadna nedelja; Gregor Veliki, pp c. uč; Mansvet, šk
Ne nadomeščajmo Božjih zapovedi s človeškimi določili (Mr 7,1-8.14-15.21-23)
- 4 P Rozalija (Zalka), dv; Ida, sp
- 5 T Lovrenc Giustiniani, šk; Viktorin, šk mč
- 6 S Petronij, šk; Evelina, mč
- 7 Č Regina, dv mč; Bronislava, rd
- 8 P Rojstvo Device Marije; Hadrijan, mč
- 9 S Peter Klaver, rd; Dorotej in Gorgonij, mč
- 10 N 23. navadna nedelja; Nikolaj Tolentinski, sp; Pulherija, cs
Jezus pomaga bolnikom (Mr 7, 31-37)
- 11 P Emilijan (Milko, Milan), šk; Nada, sp
- 12 T Sveto Marijino ime; Gvido, sp; Tacijan (Tihomil), mč
- 13 S Janez Krizostom (Zlatousti), šk c. uč
- 14 Č Povišanje sv. Križa; Notburga, dv
- 15 P Žalostna Mati Božja (Dolores); Melita, mč
- 16 S Kornelij, pp mč, in Ciprijan, šk mč; Ljudmila, kg
- 17 N 24. navadna nedelja; Roberto Bellarmino, šk c. uč; Lambert, šk mč
Verujemo v Kristusovo božanstvo, čeprav mora trpeti (Mr 8, 27-35)
- 18 P Jožef Kupertinski, dh; Irena, mč
- 19 T Januarij, šk mč; Teodor (Božidar, Darko), šk
- 20 S Andrej Kim, dh, in korejski mučenci
- 21 Č Matej (Matevž), ap ev; Jona, pr
- 22 P Tomaž Villanovski, šk; Mavricij in tov. mč
- 23 S Lin, pp; Pij iz Pietrelcine, rd
- 24 N 25. navadna nedelja; bl. Anton M. Slomšek, šk
Jezusov učenec je drugim služabnik (Mr 9, 30-37)
- 25 P Avrelija (Zlata), dv; Sergij Radoneški, op
- 26 T Kozma in Damijan, mč; Nil, op
- 27 S Vincencij Pavelski, rd us; Hiltruda, dv
- 28 Č Venceslav (Vaclav), kn mč; Lavrencij Ruiz in japonski mč
- 29 P Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
- 30 S Hieronim, dh c. uč; Zofija, sp

KIMAVEC

Lune

polna luna: 7. ob 19.42

zadnji krajec: 14. ob 12.15

mlaj: 22. ob 12.45

prvi krajec: 30. ob 12.04

*Jezus
pokliče Zaheja
iz divje
smokve*

OKTOBER

- 1 N 26. navadna nedelja; Terezija Deteta Jezusa, dv c. uč
Sprejemajmo vse, ki niso proti nam (Mr 9, 38-43.45.47-48)
- 2 P Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), sp
- 3 T Kandid (Žarko), mč; Evald, mč
- 4 S Frančišek Asiški, rd us
- 5 Č Faustyna Kowalska, rd; Luigi Scrosoppi, dh; Marcelin, šk
- 6 P Bruno, rd us; Renato, šk
- 7 S Rožnovenska Mati Božja; Marko I., pp
- 8 N 27. navadna nedelja; Sergij Tržaški, mč; Demetrij (Mitja) Sol., mč
Kar je Bog združil, naj človek ne loči (Mr 10, 2-16)
- 9 P Dioniz (Denis), šk, in tov. mč; Janez Leonardi, dh
- 10 T Frančišek Borgia, rd; Hugolin, mč
- 11 S German, šk; Aleksander Sauli, šk
- 12 Č Maksimilijan Celjski, šk; Serafin, rd
- 13 P Edvard, kr; Koloman, mč
- 14 S Kalist I., pp mč; Gaudencij (Veselko), šk
- 15 N 28. navadna nedelja; Terezija Velika Avilska, rd c. uč
Če Jezus kliče, se moramo vsemu odreči (Mr 10, 17-30)
- 16 P Hedvika, rd; Marjeta M. Alakok, dv
- 17 T Ignacij Antiohijski, šk mč; Viktor, šk
- 18 S Luka, ev; Julijan, pšč
- 19 Č Izak Jogues in kanadski mč; Pavel od Križa, dh
- 20 P Vendelin, op; Irena (Miroslava, Mira), mč
- 21 S Uršula, dv mč; Celina, sp
- 22 N 29. navadna nedelja; Marija Saloma, sv. ž; Bertilda, rd
Božji Sin je postal človek, da bi dal svoje življenje za nas (Mr 10, 35-45)
- 23 P Janez Kapistran, rd; Severin, mč
- 24 T Anton M. Claret, šk rd us; Martin, op
- 25 S Krizant in Darja, mč; Krišpin, šk mč
- 26 Č Lucijan, mč; Florij, mč
- 27 P Sabina Avilska, mč; Vincenc, mč
- 28 S Simon in Juda Tadej, apostola; Cirila, dv mč
- 29 N 30. navadna nedelja; Mihael Rua, rd; Narcis, šk
Slepi prosi Jezusa, da bi spregledal (Mr 10, 46-52)
- 30 P Marcel, mč; Alfonz Rodriguez, rd
- 31 T Volbenk, šk; Kvintin, mč

VINOTOK

Lune

polna luna: 7. ob 4.13

zadnji krajec: 14. ob 1.26

mlaj: 22. ob 6.14

prvi krajec: 29. ob 22.25

Prerok

Daniel

v levjem

brlogu

NOVEMBER

1 S VSI SVETI

Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)

2 Č Spomin vseh vernih rajnih

3 P Just Tržaški, mč; Viktorin Ptujski, šk mč

4 S Karel (Drago) Boromejski, šk

5 N 31. navadna nedelja; Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika

Zapoved ljubezni do bližnjega je enaka ljubezni do Boga (Mr 12, 28b-34)

6 P Lenart (Narte), op; Sever, šk

7 T Engelbert, šk; Ernest, mč

8 S Deodat (Bogdan), pp; Bogomir (Mirko), šk

9 Č Posvetitev lateranske bazilike v Rimu; Teodor (Darko), rd

10 P Leon Veliki, pp c. uč; Andrej Avelinski, dh

11 S Martin (Davorin), šk; Menas, pšč

12 N 32. navadna nedelja; Jozafat Kunčevič, šk mč; Kunibert, šk

Uboga vdova je dala več ko vsi (Mr 12, 38-44)

13 P Stanislav Kostka, rd; Bric, šk

14 T Nikolaj Tavelić, mč; Didak (Diego), rd

15 S Albert Veliki, šk c. uč; Leopold, kn

16 Č Marjeta Škotska, kr; Gertruda (Jedert, Jerica), rd

17 P Evfemija in Tekla, mč; Elizabeta Ogrska, rd

18 S Posvetitev rimskih bazilik Petra in Pavla; Abdija, pr

19 N 33. navadna nedelja; Neža Asiška, dv; Barlam, mč

Ob sodbi bo Kristus zbral vse svoje zveste (Mr 13, 24-32)

20 P Edmund, kr; Feliks Valois, rd

21 T Marijino darovanje (Marija od zdravja); Gelazij I., pp

22 S Cecilija, mč; Maver, šk mč

23 Č Klemen I., pp mč (Milivoj, Milko); Kolumban, op

24 P Andrej Dung-Lac in tov., vietnamski mč; Krizogon, mč

25 S Katarina Aleksandrijska, dv mč; Erazem, mč

26 N PRAZNIK JEZUSA KRISTUSA - KRALJA VESOLJSTVA

Kristus spričuje, da je res Kralj (Jn, 33b-37)

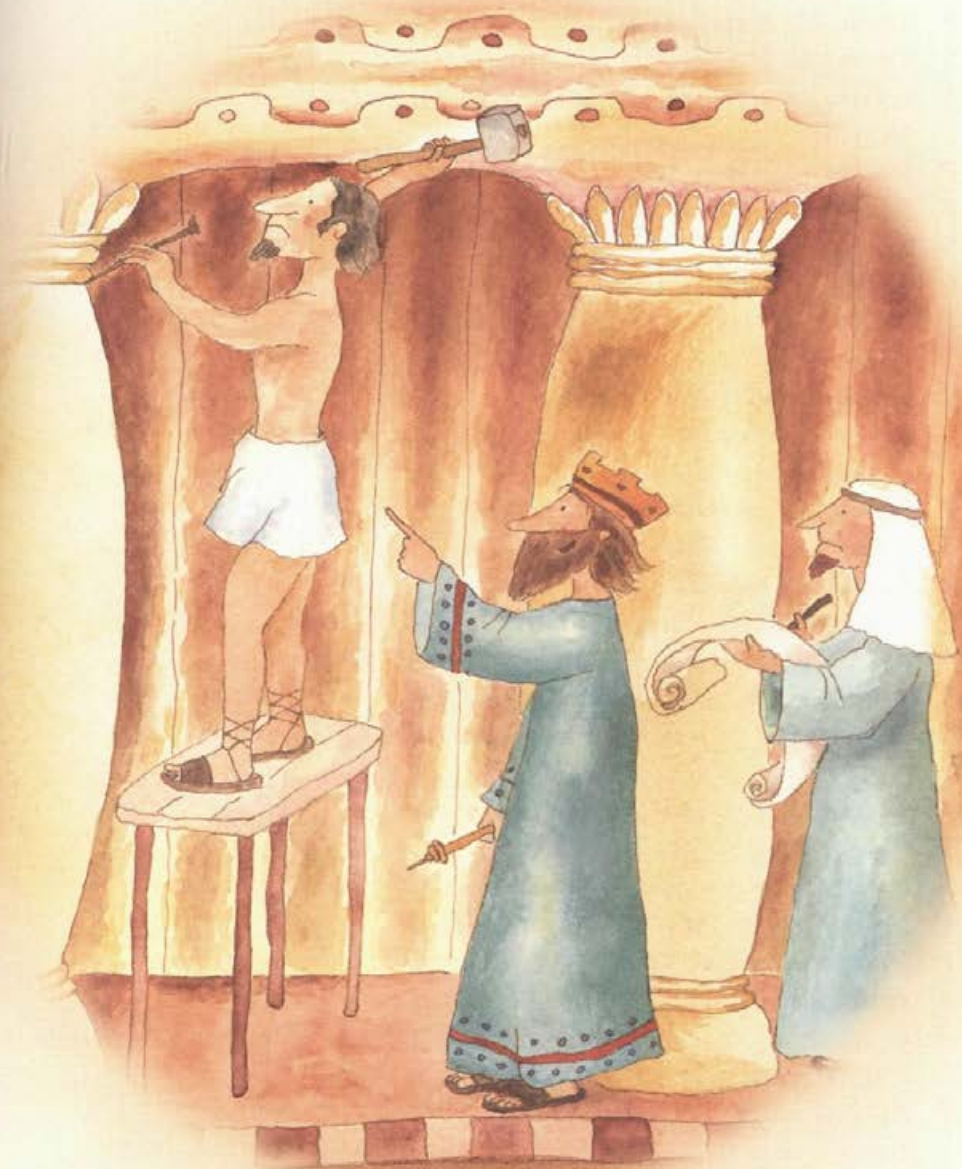
27 P Valerijan Oglejski, šk; Virgil, šk

28 T Katarina Labourè, dv; Jakob Markijski, rd

29 S Saturnin, mč; Radogost, šk

30 Č Andrej, ap; Justina, dv mč

LISTOPAD

Lune

polna luna: 5. ob 13.58

zadnji krajec: 12. ob 18.45

mlaj: 20. ob 23.18

prvi krajec: 28. ob 7.29

*Kralj
Salomon
da sezidati
tempelj*

DECEMBER

- 1 P Eligij, šk; Natalija (Božena), sp
- 2 S Kromacij, šk; Bibijana (Vivijana, Živka), dv mč
- 3 N 1. adventna nedelja; Francišek Ksaver, rd; Kasijan, mč
Naše odrešenje je blizu (Lk 21, 25-36)
- 4 P Barbara, dv mč; Janez Damaščan, dh c. uč
- 5 T Saba (Sava), op; Krispina, mč
- 6 S Nikolaj (Miklavž), šk; Apolinarij, mč
- 7 Č Ambrož, šk c. uč; Agaton, pp
- 8 P BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE
Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
- 9 S Valerija, mč; Peter Fourier, rd
- 10 N 2. adventna nedelja; Loretska Mati Božja; Melkijad, pp
Vsi bomo deležni zveličanja (Lk 3, 1-6)
- 11 P Damaz I., pp; Danijel Stilit (Stolpnik), pšč
- 12 T Edburga, rd; Simon Hoa, mč
- 13 S Lucija, dv mč; Otilija, op
- 14 Č Janez od Križa, dh c. uč; Dušan, šk
- 15 P Kristina, dv; Marija K. di Rosa, rd us
- 16 S Albina, dv mč; Adelhajde (Adela), cs
- 17 N 3. adventna nedelja; Lazar iz Betanije; Vivina, dv
Pripravimo se na odrešenje (Lk 3, 10-18)
- 18 P Teotim in Bazilijan, mč; Gracijan, šk
- 19 T Urban V., pp; Favsta, sp
- 20 S Evgen in Makarij, mč; Dominik Siloški, op
- 21 Č Peter Kanizij, dh c. uč; Severin, šk
- 22 P Demetrij (Mitja) Afriški, mč; Francesca Cabrini, rd
- 23 S Janez Kancij, dh; Viktorija (Zmaga), mč
- 24 N 4. adventna nedelja; Božična vigilijska - Sveti večer; prastarša Adam in Eva
Odrešenik pride k nam (Lk 1, 39-45)
- 25 P BOŽIČ - GOSPODOVO ROJSTVO; Anastazija, mč
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 26 T Štefan, dk prvi mučenec
- 27 S Janez, ap ev; Fabiola, sp
- 28 Č Nedolžni otroci, mučenci
- 29 P Tomaž Becket, šk mč; David, kr
- 30 S Evgen, šk; Liberij, šk
- 31 N SVETA DRUŽINA; Silvester, pp; Melanija, op
Dvanajstletni Jezus med učitelji (Lk 2, 41-52)

GRUDEN

Lune

polna luna: 5. ob 1.25

zadnji krajec: 12. ob 15.32

mlaj: 20. ob 15.01

prvi krajec: 27. ob 15.48

*Gospodov
angel se
prikaže
pastirjem*

ASTRONOMSKI PODATKI ZA LETO 2006

1. januar leta 2006 našega (gregorijanskega) koledarja je

19. december 2005 po julijanskem koledarju

23. keihak 1722 po koptskem koledarju

1. tébeth 5766 po judovskem koledarju

1. dou-l-hidjja 1426 po muslimanskem koledarju

Začetek letnih časov

pomlad 20. marca ob 19.26

poletje 21. junija ob 13.26

jesen 23. septembra ob 5.03

zima 22. decembra ob 1.22

Sončeva mrka

29. marca bo popoln mrk. Viden bo na skrajnem vzhodnem delu Južne Amerike, na Atlantskem oceanu, Sahari, Mali Aziji, Kaspijskem jezeru in Sibiriji skoraj do Bajkalskega jezera. Začetek ob 8.37, maksimum ob 11.11 in konec ob 13.46. Širina pasu, kjer bo mrk popoln, bo največja na meji med Libijo in Čadom in sicer 183.5 km, tam bo mrk tudi najdlje trajal (4 minute in 7 sekund). Pri nas bo viden kot delen in njegova velikost bo 0.55. Začetek v naših krajih (podatki so za Ljubljano) ob 10.38, maksimum ob 11.44 in konec ob 12.50.

22. septembra bo mrk obročast in viden na severo-vzhodnem delu Južne Amerike ter obsežnem delu Atlantskega oceana, skoraj do Antarktike. Kot delen bo viden v Južni Ameriki, zahodnem delu Afrike in delu Antarktike. Začetek ob 9.40, maksimum ob 12.40 in konec ob 15.40.

Lunina mrka

14. – 15. marca bo mrk polsenčen in viden v Evropi in Afriki, deloma tudi v večjem delu Azije ter obeh Amerikah. Začetek 14. marca ob 22.22, maksimum bo naslednjega dne ob 0.47 in konec ob 3.13.

7. septembra bo mrk delen in viden v večjem delu Azije, vzhodnem delu Afrike ter zahodni Avstraliji. V Evropi in zahodnem delu Afrike bo viden le končni del mrka. Začetek ob 17.42, maksimum ob 19.51 in konec ob 22.00. Pri nas bo Luna vžšla ob 20.25.

NB. Vsi podatki so po srednjeevropskem času.

Ko je v veljavi poletni (legalni) čas, je treba prišteti eno uro.

Astronomske podatke zbral: dr. Pavel Zlobec

SVETI OČE BENEDIKT XVI.

Danijel Devetak

V torek, 19. aprila 2005, se je proti večeru iz malega dimnika nad Vatikanom dvignil bel dim. Pred zbrano množico na Trgu sv. Petra in pred zasloni vsega sveta se je po oznanilu kamerlenga kard. Eduarda Martineza Somala »Habemus Papam« na loži bazilike prikazal – novi Petrov naslednik, kardinal Joseph Ratzinger. 78-letnega nemškega teologa, dotlej prefekta kongregacije za cerkveni nauk, je ves svet že poznal, saj je celih 24 let kot desna roka papeža Karola Wojtyła delal v njegovi senci. Mislili smo, da ga poznamo dobro, in vendar je novi sveti oče že od prvega dne svojega novega služenja Božjemu ljudstvu začel prese-

Papež Benedikt XVI.

nečati: kaj kmalu so se razblinile izkrivljene podobe kardinala Ratzingerja kot naslednika inkvizitorjev, fanatika katoliške pravovernosti in starokopitnega moralista. Pred vsem svetom se je pojavil kot ponižen, krotak in rahločuten človek, prefinjen mislec s srcem v roki. O vsem tem veliko povedo besede, ki jih je izrekel, ko je ob izvolitvi s plahim nasmeškom stopil na ložo: »Dragi bratje in sestre, po velikem papežu Janezu Pavlu II. so gospodje kardinali izvolili preprostega in ponižnega delavca v Gospodovem vinogradu. Tolaži me dejstvo, da Gospod zna delati in delovati tudi z nezadostnimi sredstvi; predvsem

pa se zaupam vašim molitvam...« S svojim preprostim, neposrednim in simpatijo vzbujajočim pristopom je kmalu osvojil srca ljudi.

O izbiri imena je Ratzinger povedal, da mu je bil vedno drag Benedikt XV. (1914-1922), »papež miru« v težkih vojnih časih; od mladih nog pa časti sv. Benedikta, sozavetnika Evrope, človeka »molitve in dela«, čigar moto je bil »Postaviti Kristusa na prvo mesto«. Veliki patriarh 6. stoletja in ustanovitelj zahodnega menišstva je ob razpadu cesarstva veliko naredil za evangelizacijo Evrope. Nekaj podobnega verjetno želi tudi Benedikt XVI.: tudi on stoji pred Evropo, ki je danes »moralna puščava« v oblasti »slepega relativizma«. Že kot mlad teolog je Ratzinger imel raje sv. Avgušтина in Origena kot pa Tomaža Akvinskega; v 60. letih preнове in preosnove Cerkve je trdil, da se mora Petrova barka spet postaviti na noge na podlagi izvirnega in živega nauka cerkvenih očetov ter velike teološke svobode, ne pa kot filozofska ali filološka šola. Tudi Ratzinger, rojen leta 1927, je priča dramatičnega »kratkega stoletja«, v katerem so ideologije privedle svet do moralnega propada in antropološkega razsula. Zato je trdno prepričan tudi o tem, kar mu je zaupal »naš ljubljeni papež« Wojtyła: tretje tisočletje bo pomlad človeškega duha. Z veliko miselno širino in jasnimi stališči je med svojo prvo mašo kot papež v Sikstinski kapeli 20. aprila 2005 orisal svoj »programatični manifest«. Poudaril je, da čuti ob sebi močno roko Janeza Pavla II., njegove smehljajoče se oči ter besede: »Ne boj se!« In vendar nikakor ne moremo govoriti o »fotokopiji« prejšnjega sv. očeta. Benedikt XVI. nadaljuje delo Janeza Pavla II., toda v svojem, drugačnem slogu. Že v prvih glavnih nagovorih je postavil na prvo mesto vprašanje vere v Vstalega Kristusa, ki je živo prisoten med nami tudi danes, v skrivnost smrti in vstajenja, ki pomeni sam srž naše vere.

Benedikt XVI. je torej brez strahu – in brez retorike – stopil na pot, ki jo je začrtal njegov predhodnik. Poudaril je, da želi hoditi po isti stezi v Cerkvi, ki je leta 2005 »pogumnejša, svobodnejša in mlajša«. Kot sodelavcu resnice (na njegovem grbu stoji napis *Cooperator veritatis*) so mu smernice Drugega vatikanskega cerkvenega zbora kompas tudi v prizadevanjih za ekumenizem in dialog med verstvi. Že v prvih dneh po izvolitvi je namreč stopil v stik z judovsko skupnostjo, dan po umestitveni maši pa z muslimansko delegacijo ter obakrat podčrtal pomembnost gradnje mostov prijateljstva v iskanju resničnega dobrega za vse.

Velik dogodek je bila slovesna umestitvena maša ob začetku papeževanja 24. aprila. Na Trgu sv. Petra in okrog njega se je zbralo nad 350 tisoč ljudi, ki so vihteli zastave številnih držav, tudi slovensko. Prisotnih je bilo več kot 140 delegacij vladarjev vsega sveta. Sv. oče je med posebnim obredom prejel palij in ribiški prstan, znamenji papeževega poslanstva in dostojanstva. V homiliji (s ploskanjem so jo prekinili kar 38-krat!) je poudaril, da »kdor veruje, ni nikdar sam«. Njega, »šibkega Božjega služabnika«, čaka »naloga brez primere, ki

presega človeške zmogljivosti.« Tolaži pa ga misel, da pri tem ni sam, saj ga podpirajo trume svetnikov, »spremljajo me vaša molitev, dragi prijatelji, vaša naklonjenost, vaša ljubezen, vaša vera in vaše upanje«. Veseli se tudi dejstva, da »Cerkev je živa: to je čudovita izkušnja teh dni.« In »Cerkev je mlada. V sebi nosi prihodnost sveta in zato kaže tudi vsakomur izmed nas pot v prihodnost.« Njegov »vladni program« je, da ne uresničuje svoje volje in svojih misli, ampak da posluša – skupaj z vso Cerkvijo – besede in voljo Gospoda ter da dopušča, naj On vodi njega in vso Cerkev. »Božja volja nas ne odtuja,« ampak nas prečišča in nas tako vodi k nam samim. »Obstajajo številne oblike puščave,« je poudaril. »Obstaja puščava revščine, puščava lakote in žeje, puščava zapuščенosti, samote, uničene ljubezni. Obstaja puščava teme Boga, izpraznjenih duš brez vsakršne zavesti o dostojanstvu ali poti človeka. Zunanje puščave se v svetu množijo, ker so notranje puščave postale tako obširne.« Naloga Cerkve je zato stopiti na pot in izpeljati človeka iz puščave v življenje. Razlog našega življenja je v tem, da ljudi približamo Bogu, je še povedal. »Samo ko srečamo živečega Boga v Kristusu, spoznamo, kaj je življenje. Nismo slučajen in nepomenljiv produkt evolucije. Vsakdo izmed nas je sad misli Boga. Vsakogar izmed nas je hotel in ljubil, vsakdo je potreben.« Končal je z besedami: »Kdor sprejme Kristusa, ne izgubi nič, nič – absolutno nič od tega, kar dela življenje svobodno, lepo in veliko. Ne! Samo v tem prijateljstvu se na stežaj odpirajo vrata življenja... Samo v tem prijateljstvu lahko izkusimo to, kar je lepo in kar nas osvobaja.« Zato, se je obrnil na mlade, »ne bojte se Kristusa! On ničesar ne jemlje in daruje vse. Kdor se daruje Njemu, prejme stotero. Da, odprite, na stežaj odprite vrata Kristusu – in našli boste pravo življenje!« V soboto, 7. maja, osemnajst dni po izvolitvi, je Benedikt XVI. na veličastni slovesnosti v lateranski baziliki v Rimu tudi uradno prevzel položaj rimskega škofa. Ogromna bazilika ni bila dovolj velika za tisoče ljudi, ki so se hoteli udeležiti slavlja.

Prve mesece papeževanja je Benedikta XVI. pozorno spremljal ves svet. Velika večina ljudi vidi v njem človeka, ki se zna z jasno in preudarno besedo opredeljevati; nič od tega, kar izjavi, ni slučajno, ugotavljajo poznavalci njegovega dosedanjega življenja in dela. Poleg tega je presenetil, ko je dokazal svoj človeški obraz in rad stopal med ljudi, otroke in bolnike. V svojih javnih nagovorih je večkrat spregovoril o Evropi in njenih krščanskih koreninah ter obljubil, da si bo prizadeval za spravo in mir med narodi, pa tudi za vrednote solidarnosti in pravičnosti, na katerih moramo graditi enotnost človeške družine. Kot človek, ki se zaveda, v kakšnem svetu živi, je spregovoril tudi o sredstvih družbenega obveščanja in njihovi moči, zato »je potrebno, da se vsi potrudijo narediti, kar je v njihovi moči, da bi zagotovili objektivno obveščanje, spoštovanje človekovega dostojanstva in pozornost za skupno dobro.« Tako, je nadaljeval, »lahko vsakdo prispeva k preseganju zidov sovražnosti, ki še vedno ločujejo

človeštvo, in se lahko utrdijo vezi prijateljstva in ljubezni, ki so znamenja Božjega kraljestva v zgodovini.«

Srečanje z mladimi celega sveta

Prvo apostolsko potovanje je Benedikta XVI. popeljalo v rodno Nemčijo, saj so 20. svetovni dnevi mladih potekali v Kölnu od 16. do 21. avgusta 2005. Tam je papež Ratzinger našel pot do src mladih. Milijonska množica na sklepnem evharističnem slavlju v parku Marienfeld blizu Kölna ga je toplo in navdušeno sprejela z mladostno razigranostjo in zastavami 193 različnih narodov sveta, s transparenti, majicami, čepicami in obeski. To je bila slikovita podoba mlade katoliške Cerkve na začetku 21. stoletja. Papež Benedikt XVI. je vse nagovore mladim posredoval v petih svetovnih jezikih (nemščini, angleščini, francoščini, španščini in italijanščini) ter jih še enkrat spodbudil, naj sprejmejo Kristusa kot življenjskega sopotnika. Mladi so imeli priložnost poglobljene duhovnosti. Poleg 1000 prireditev na 500 različnih krajih, kjer so potekali koncerti, gledališke predstave, muzikali, okrogle mize, je delovalo 20 duhovnih centrov, ki so skrbeli za pestro duhovno ponudbo. Skrbno so bile pripravljene kateheze, ki so jih vodili škofje, duhovniki, redovniki in laiki. V velikih treh halah kölnskega sejmišča je spovedovalo 700 duhovnikov. Osrednja tema je bila povezana z geslom srečanja: »Prišli smo se mu poklonit«. Pri sklepni maši je sv. oče poudaril misel, ki naj bi bila mladim popotnica: vsi ljudje pričakujejo spremembo sveta na boljše. A le ena sprememba je učinkovita, tista, ki jo je Jezus napravil v zakramentu evharistije: spremenil je sovraštvo v ljubezen, nasilje v mir. S tem, ko preko evharistije živi v nas kristjanih, želi spremenjati tudi nas. Pojdite, dragi mladi, je še poudaril, v svet, na vse kontinente sveta s sporočilom upanja.

Na svojem prvem obisku v Nemčiji je papež pokazal veliko širino in odprtost tudi do drugih krščanskih Cerkva, do Judov in muslimanov. Pred predstavniki evangeličanov in pravoslavcev je izjavil, da si je prizadevanje za ekumenizem vzel za eno od prioritetenih nalog svojega pontifikata. Obisk sinagoge v Roonstrasse v Kölnu 19. avgusta je bil gotovo zgodovinskega pomena; tam je poudaril, da smo kristjani zrasli iz judovskih korenin, imamo isto duhovno naravnost, saj nas versko in etično obvezujejo smernice desetih božjih zapovedi. Važno je zavedati se preteklosti – ostro je obsodil nacizem in antisemitizem –, potrebno pa je gledati tudi naprej, v smer bolj pravične, strpne in miroljubne družbe. Pred vigilio z mladimi se je v spoštljivem in prijateljskem duhu srečal tudi s predstavniki islamske, zlasti turške skupnosti v Nemčiji. Obsodil je terorizem in poudaril pomen vzgoje mladih v duhu dialoga in sožitja. Krščansko-islamski dialog je življenjskega pomena za našo prihodnost, je izrekel.

MSGR. ALOJZ URAN

NOVI LJUBLJANSKI NADŠKOF IN METROPOLIT

Rafko Valenčič

Po imenovanju nadškofa in metropolita dr. Franca Rodeta za prefekta Kongregacije za ustanove posvečenega življenja in družbe apostolskega življenja, kar se je zgodilo 11. februarja 2004, in po njegovem odhodu v Rim, 17. aprila 2004, je bil izvoljen za začasnega upravitelja ljubljanske nadškofije pomožni škof msgr. Andrej Glavan. Čeprav je bilo pričakovati imenovanje novega nadškofa v najkrajšem času, se je zadeva zavlekla od pomladi do jeseni leta 2004. Pravi jo, da tudi »vaticanski mlini počasi meljejo«, zlasti v poletnih mesecih. Po določbah Zakonika cerkvenega prava (kan. 416-430) so pravice škofijskega upravitelja omejene (npr. glede imenovanja in nastavitve duhovnikov, drugih pravnih zadev), nekaterim pa pravice ugasnejo (npr. generalnemu vikarju). Redno pastoralno delo pa je moralo kljub temu teči nemoteno dalje po ustaljenih smernicah in v splošno duhovno korist vernikov. Drugače tudi ni smelo biti, če je »najvišji zakon zveličanje duš« (»salus animarum suprema lex«).

Dne 25. oktobra 2004 pa je bil imenovan za ljubljanskega nadškofa in slovenskega metropolita ljubljanski pomožni škof msgr. Alojz Uran. Polletno pričakovanje je bilo s tem končano.

Življenjska pot novega nadškofa in metropolita je bogata in razgibana. Rojen 22. januarja 1945 v Spodnjih Gamelnjah v primestni župniji Šmartno pod Šmarno goro, je spoznaval življenje in delo kmečkega otroka, pa tudi čas mladostnika in dijaka in novi socialistični ureditvi. Kaj je šele doživljal kot vojak

*Ljubljanski nadškof in metropolit
msgr. Alojz Uran*

v času opravljanja vojaške službe, je manj znano. Vaško sonce, kmečko veselje in otroško igrivost je prinašal v ljubljanske gimnazijske klopi bežigradske gimnazije. Ministrantska služba se je dopolnjevala s petjem v zborih – od župnijskega, bogoslovskega, Consortium musicum – ter domačem in mnogih drugih korih. Povsod je bil sprejet kot pevec in solist, zlasti pa prijatelj in prijeten družabnik. Tega duha je prinesel tudi v ljubljansko bogoslovje in na Teološko fakulteto s sproščenim človeškim veseljem, z besedo in petjem ter zavzetim delom, ki se ga je naučil v domači družini.

Po petletnem filozofsko-teološkem študiju je bil 29. junija 1970 posvečen za duhovnika. To je bil čas najbogatejše žetve novih duhovnikov v povojnem času pri nas. Kakor da je nebo blagoslavljal molitev družin in posameznikov, trpljenje medvojnih in povojnih slovenskih mučencev, mož in žena, za ohranitev vere ter človeških in krščanskih vrednot. Po novi maši je bil najprej dodeljen ljubljanski stolnici in njenemu župniku Antonu Smerkolju kot duhovni pomočnik in nato kaplan (1970-1973). Župljani in obiskovalci stolnice se ga spominjajo kot veselega in delavnega duhovnika, ki je izžareval življenjski optimizem in krščansko veselje, lastno evangelijskemu veselemu sporočilu.

Talente, ki jih je prejel, je želel podvojiti. Njegove darove so spoznavali tudi predstojniki, ki so ga poslali na specialistični študij v Rim (1973-1977). Ne njemu ne drugim se ni bilo težko odločiti za smer študija. Pedagoško-katehetski študij mu je bil najbolj domač, čeprav bi bil najbrž tudi na drugih področjih enako uspešen. Štiriletni študij na Katehetskem institutu pedagoške fakultete Papeške salezijanske univerze (PAS) v Rimu je zaključil z magistrsko nalogo o katehezi odraslih. Po triletni službi rektorja malega semenišča (1977-1980), ki je tedaj delovalo v župniji Sv. Petra v Ljubljani, je bil imenovan za župnika župnije Šentvid nad Ljubljano, ki jo je vodil dvanajst let (1980-1992). V pastoralnem delu je lahko preizkušal tedanja pastoralna spoznanja in iskal novih poti zlasti na področju nove evangelizacije. Srečanje z neokatehumensko potjo mu je pokazalo nove poti do današnjega človeka, njegove razkristjanjene ali nikakršne vernosti, ki potrebuje poglobitve, potrditve in opore v krščanskem občestvu, v občestveni teologiji.

Župnijsko delo in iskanje novih pastoralnih poti do človeka in občestva je dopolnjeval s pedagoškim delom na Pastoralno-teološki šoli pri Teološki fakulteti v Ljubljani. Za slušatelje je pripravil več pedagoških pripomočkov, sodeloval pa je tudi pri pastoralni reviji Cerkev v sedanjem svetu. Predavateljska služba ga je vodila od Ljubljane do Novega mesta, od Kopra do Nove Gorice. Pripravo katehetov in pastoralnih sodelavcev je jemal z zavestjo, da vzgaja in oblikuje tiste, ki bodo oblikovali prihodnje rodove: družine in občestva, mladih in otroke, sodelavce in iskalce vere sredi sekulariziranega sveta. Njegovi poslušalci ga imajo v spominu kot pedagoga, ki je enako navdušeno kot tudi

prepričljivo prenašal načela in vzorce pastoralnega dela, pri čemer je vedno upošteval tudi individualne darove posameznika.

Poleg župnijske in predavateljske službe so mu bile naložene še druge obveznosti. Bil je član raznih škofijskih in medškofijskih ustanov (medškofijskega in škofijskega katehetskega sveta, škofijskega odbora za duhovne poklice), pa tudi prodekan in dekan dekanije Ljubljana-Šentvid.

Imenovanje za ljubljanskega pomožnega škofa je prišlo 16. decembra 1992, v škofa pa ga je posvetil papež Janez Pavel II. v Rimu na praznik Gospodovega razglasenja, 6. januarja 1993. To je bil tudi za novega škofa pomemben in značilen praznik. Globlje je lahko doumel, da je misijonsko poslanstvo današnje Cerkve srčika njenega poslanstva. Izrazil ga je v svojem škofovskem geslu »Da, Oče!« Služba pomožnega škofa je bila nov izziv za delo med duhovniki, njihovimi sodelavci in vernim ljudstvom, prav tako v cerkvenih ustanovah in gibanjih. Kot pomožnemu in najmlajšemu škofu mu je bila naložena skrb za Slovence po svetu – v zamejstvu in v deželah vseh celin. Srečanja z njimi so mu odstirala zgodovino in dramo slovenskega razseljenega človeka, ki je tudi v tujini ohranil svojo istovetnost, zahvaljujoč se svoji vernosti ter pripadnosti narodu in njegovim vrednotam. Kakor je sam mednje prinašal košček slovenske domovine in njenih lepot, tako so mu rojaki po svetu odstirali tiste vrednote nekdanje slovenske družbe, ki so doma zašle v zaton.

Čeprav je bilo imenovanje škofa Alojza Urana za ljubljanskega nadškofa in slovenskega metropolita za nekatere – tako cerkvene kot družbene ravni – večje ali manjše presenečenje, so bili odmevi javnosti in medijev zelo naklonjeni. Trije njegovi predhodniki, nadškofje Jožef Pogačnik (1963-1980), Alojzij Šuštar (1980-1997) in Franc Rode (1997-2004) so prihajali iz akademskih vrst, kar je zaznamovalo tudi njihovo pastoralno delo, kakor so ga zahtevale vsakokratne razmere in potrebe: socialistične, prebujajoče in tranzicijske. Nadškof Alojz Uran je prišel iz pastoralnega dela. Zato je kot svojega vzornika vzel sebi enakega – nadškofa Antona Vovka (1946-1986). To je izrazil tudi ob začetku svoje službe ljubljanskega nadškofa, ki mu je bila zaupana. Kakor je gotovo sam sprejel škofovsko službo v zavesti, da mu je s tem dana in obljubljena milost za njeno izpolnjevanje, tako gotovo tudi božje ljudstvo, duhovniki in verniki, sprejemajo njegovo imenovanje z zavestjo, da ga morajo podpirati s svojo molitvijo, sodelovanjem in nasveti v korist ljubljanske nadškofije in Cerkve na Slovenskem. Naj se tako tudi zgodi!

PAPEŽ JANEZ PAVEL II. JE ODŠEL V OČETOVO HIŠO

Jurij Paljk

Janez Pavel II.

Papež Janez Pavel II., 263. naslednik apostola Petra, ki je leta 1978 postal prvi Slovan na čelu Cerkve, se je kot Karol Jozef Wojtyła rodil 18. maja 1920 v poljskih Wadowicah, umrl pa je 2. aprila leta 2005.

Leta 1938 je odšel v Krakov na študij polonistike, ukvarjal se je z gledališčem in literaturo, v prvih letih druge svetovne vojne pa se je odločil, da bo postal duhovnik.

Po končanem bogoslovju v tajnem semenišču je Wojtyła odšel na nadaljevanje študija v Rim, učil se je tujih jezikov in se nato z doktorsko disertacijo vrnil v domovino. Opravljal je duhovniško službo in bil univerzitetni profesor v Krakovu in Lublinu. Leta 1958 je postal krakovski pomožni škof, leta 1964 nadškof in leta 1967 tudi kardinal. Za papeža, po 456 letih prvega, ki ni bil Italijan, so ga izvolili 16. oktobra 1978.

Pastoralno delo papeža Janeza Pavla II., ki med drugim poudarja potrebo po prilagoditvi Cerkve spremenjenim svetov-

nim političnim in kulturnim, duhovno-moralnim razmeram ter v začetku tretjega tisočletja potrebo po novi evangelizaciji, se izraža tudi na številnih, skupno 104 apostolskih potovanjih po državah vsega sveta. Nazadnje je avgusta 2004 obiskal znano romarsko središče Lurd v Franciji.

Slovenijo je sveti oče Janez Pavel II. v času svojega pontifikata obiskal dvakrat, prvič maja 1996, ko je med tridnevnim obiskom daroval svete maše v Ljubljani, Postojni in Mariboru, drugič pa 19. septembra 1999, ko je v Mariboru za blaženega razglasil škofa Antona Martina Slomška.

Sveti sedež je januarja 1992 tudi med prvimi priznal samostojno Slovenijo. Na obisku pri papežu je bil februarja 1993 na prvem uradnem obisku v tujini

slovenski predsednik Milan Kučan, ki je svetega očeta skupaj z delegacijo obiskal tudi leta 1996. Med številnimi slovenskimi politiki, ki so se srečali s svetim očetom, je bil tudi premier Andrej Bajuk leta 2000.

Papež Janez Pavel II. je v 26 letih na čelu Cerkve postal eden največjih zagovornikov človekovih pravic na svetu. Bil je tudi med prvimi, ki so govorili o skupni evropski hiši (»Evropa naj diha z dvema kriloma istih pljuč!«), predlagal je zamenjavo kapitalizma in kolektivizma z družbo, temelječo na solidarnosti. Zaradi tega se je število držav, ki so vzpostavile diplomatske odnose s Svetim sedežem, občutno povečalo, sveti oče pa je dobival povabila skoraj iz vseh držav sveta in njegova posredovanja v zvezi z mednarodnimi vprašanji so odmevala povsod. Zato so ga pogosto označevali kot največjo moralno avtoriteto na svetu. Nazadnje je posredoval v iraški krizi, ko je poskušal prepričati ZDA, naj ne napadejo Iraka.

Misli za tretje tisočletje, upoštevajoč nove razmere na svetu in nov položaj vesoljne Cerkve, je moč najti tudi v 14 papeževih okrožnicah, ki med drugim obravnavajo antropološka, socialna, moralna in ekumenska poglavja sodobnega krščanstva. Zgovorni so že naslovi teh besedil: Človekov Odrešenik (1979), O Božjem usmiljenju (1980), O človeškem delu (1981), Apostola Slovanov (1985), O Svetem Duhu (1986), O Odrešenikovi materi (1987), O skrbi za socialno vprašanje (1987), Odrešenikovo poslanstvo (1990), Ob stoletnici (1991), Sijaj resnice (1993), Evangelij življenja (1995), Da bi bili eno (1995), Vera in Razum (1998), Cerkev in evharistija (2003). Pomembna so še papeževa apostolska pisma, spodbude in nagovori, sveti oče pa je napisal tudi tri knjige: Prestopiti prag upanja (1994), Dar in skrivnost: Ob petdeseti obletnici mojega duhovniškega poklica (1996) in Rimski triptih – meditacije (2003).

Papež, ki je sicer govoril osem jezikov, je v času svojega pontifikata proglasil 1345 blaženih in 483 svetnikov, več kot vsi papeži pred njim skupaj. Med zadnjimi je leta 2003 za blaženo razglasil mater Terezijo. Sklical je devet

Zadnji blagoslov papeža Janeza Pavla II. množici na Trgu sv. Petra v sredo, 30. marca 2005

papeških konzistorijev, na katerih je imenoval 231 kardinalov. Vodil je šest plenarnih zasedanj kardinalskega kolegija. Od leta 1978 dalje je sklical petnajst zasedanj škofovske sinode: šest rednih splošnih zasedanj (1980, 1983, 1987, 1990, 1994, 2001), eno izredno splošno zasedanje (1985) in osem posebnih zasedanj (1980, 1991, 1994, 1995, 1997, 1998 in 1999).

Nihče od Petrovih naslednikov pred njim se ni srečal s tolikšnim številom ljudi: Na več kot tisoč splošnih avdiencah se je zbralo več kot 17 milijonov vernikov, številni pa so se udeležili tudi posebnih avdienc in verskih slovesnosti. Samo v jubilejnem letu 2000 je Rim obiskalo več kot osem milijonov romarjev. Poleg tega se je papež srečeval z ljudmi tudi na potovanjih po vsem svetu, skupno pa naj bi se z njim srečalo 300 milijonov ljudi. Ustanovil je institut Janez Pavel II. *Populorum progressio* za domorodska plemena Južne Amerike. Bil je tudi ustanovitelj Papeške akademije za življenje in Papeške akademije za družbene vede. Razglasil je svetovni dan bolnikov in svetovni dan mladih.

Janez Pavel II. je oktobra leta 2004 z 9280 dnevi, ki jih je preživel kot papež, postal tudi papež s tretjim najdaljšim pontifikatom. Apostol Peter je bil prvi papež, ki je služil celih 34 oziroma 37 let, in sicer od leta 30 do 64 oziroma 67 po Kristusu. Drugi po vrsti je papež Pij IX., ki je papeževal 31 let, sedem mesecev in 22 dni, do 7. februarja 1878.

Pokojni poljski papež je bil znan tudi po tem, da je ob vsakem prihodu z letala, dokler mu je to dopuščalo zdravje, poljubil tla. Po poskusu atentata maja 1981 na trgu Svetega Petra v Rimu, ko ga je ustrelil turški državljani Mehmet Ali Agca, se je med obiski vedno vozil v zavarovanem vozilu, t.i. papamobilu. Janez Pavel II. je bil tudi prvi papež, ki se je udeležil rock koncerta in ki so ga fotografirali v bolniški postelji po kirurškem posegu, prvi, ki mu je planinec na nekem sprehodu ponudil kozarec soka, prvi, ki se je »preoblekel« v duhovnika, da bi spovedal ljudi, prvi, ki je kot mlad fant delal v tovarni, in prvi, ki je recitiral v javnosti. Leta 1986 je kot prvi papež obiskal sinagogo.

Sveti oče je zaradi svojega navdušenja nad potovanji in smučanjem nekoč veljal za najbolj športnega papeža vseh časov. V zadnjih letih pa se je njegovo zdravstveno stanje močno poslabšalo. Po poskusu atentata, več infekcijah, zlomu stegenice, izpahnjem ramenu in tumorju na črevesju je bil večkrat operiran. Poleg proteze, ki so mu jo leta 1994 vstavili ob zlomu stegenice, so njegovo gibanje dodatno omejele še težave s kolenom in kolki. Od začetka 90. let mu je največ težav povzročala Parkinsonova bolezen, ki nastane zaradi postopne degeneracije možganskih živčnih/centrov, ki nadzorujejo gibanje. Zaradi tega so se mu tresle roke, obraz pa mu je delno ohromel, zaradi česar je težko govoril. Zadnja leta tudi ni mogel hoditi.

Papež je bil zadnja leta pod neprestanim zdravniškim nadzorom. Konec leta 2003 so se zaradi njegovega slabega zdravja celo pojavile govorice, da se bliža smrti. Nekateri kardinali so ob 25. obletnici papeževega pontifikata začeli tudi odkrito govoriti o njegovem nasledniku, vendar so nato ti glasovi kmalu potihnilili. Papež si je namreč nekoliko opomogel in tudi vodil tradicionalne božične slovesnosti z manj mukami kot prejšnja leta. Ko je konec januarja leta 2005 zbolel za gripo, so ga odpeljali v bolnišnico, od koder so ga odpustili 10. februarja.

Papeževo zdravstveno stanje se je znova poslabšalo 24. februarja letos, ko so ga zaradi težav z dihanjem sprejeli v rimsko kliniko Gemelli. Tam so mu operirali sapnik in mu vanj vstavili cevko. Papež se je v Vatikan vrnil 13. marca, a je le počasi okrevail. 30. marca so iz Vatikana sporočili, da papeža Janeza Pavla II. hranijo s pomočjo cevke, ki so mu jo vstavili v nos, dan kasneje pa se je njegovo zdravje nenadno poslabšalo in v soboto, 2. aprila, ob 21.37 se je njegovo zemeljsko življenje prekinilo.

Ob odhodu v večnost velikega Slovana, velikega papeža ter izjemnega človeka, kar je pokojni sveti oče Janez Pavel II. bil, je zelo težko napisati

nekaj besed, ki ne izzvenijo banalno, saj je bilo o njem napisano ogromno. Vse ali skoraj vse napisano govori o izjemnosti tega papeža, ki je obračunal z velikimi totalitarizmi minulega stoletja, a je predvsem v Cerkvi in današnji družbi pri vsakem svojem dejanju vedel, da, vedel, ne samo verjel!, da je prav vsak človek narejen po Božji podobi in zato vreden vsega dostojanstva.

Že mlad je okusil socialno stisko, bil štiri leta tudi delavec, kar ga je zaznamovalo za vse življenje, saj je kot le malokdo prej na Petrovem mestu dobesedno zahteval socialno pravičnost v svetu, ki naj gradi prepotrebni mir. Mir je bila tista vrednota, za katero je pokojni papež naredil ogromno, saj ni minil dan, da ne bi javno nagovoril ljudi vsega sveta in še posebej nas, vernike, naj se v vsakdanjem življenju zavzemamo za mir.

Pokojni Wojtyła je bil človek našega časa, sodobnik, ki se je prvi na čelu Cerkve zavedel, kaj so mediji, kaj so televizija, internet, pisana beseda, kaj so

Množica na Trgu sv. Petra pri maši zadušniči dan po papeževi smrti 3. aprila 2005, na nedeljo Božjega Usmiljenja

sredstva obveščanja. Pustil je, da so se ta sredstva polastila njega, ker je le tako lahko sam preko teh sredstev nagovarjal ves svet v globalni vasi, kar je naša Zemlja danes postala.

Izhajal je iz Besede in Besedi bil s svojimi dejanji zvest do konca.

Milost vere mu je omogočala zrenje Boga tudi v trpljenju, kar je dano svetnikom; zato ni čudno, da je njegov naslednik papež Benedikt XVI. kmalu uvedel postopek beatifikacije pokojnega poljskega papeža, nerazumljen je bil tudi, a občudovan v današnjem svetu, ki zavrača trpljenje, bolečino in smrt, ker ne trpljenje ne bolečina in ne smrt niso del sreče in lepote, te uspešne zunanosti, na katero prisega naš razviti zahod.

Nenehen stik je iskal z verniki in s človekom, da, z vsakim človekom, ogromno je prepotoval, da bi bil vsem neposreden pričevalec Kristusovega trpljenja in vstajenja, istočasno pa tudi sogovornik tistega dela laične družbe našega sveta, ki gradi sodobno družbo na temeljih krščanskih, danes že občečloveških vrednot. Prosil je odpuščanja za grehe, ki s(m)o jih »kristjani storili v imenu Resnice«, ponudil je roko sprave, nagovarjal je kristjane, neverne in vernike vseh večjih verstev sveta, zavzemal se je za verski dialog, kakršnega še nismo poznali.

Papež Janez Pavel II. je imel jasno, kristalno čisto vizijo svojega poslanstva, ki ni bila čisto nič drugačna od tiste, ki so jo imeli njegovi predhodniki, znal pa jo je udejanjati z neverjetno energijo in močjo, s sodobnimi sredstvi, predvsem pa s svojo osebo in življenjem ter z živim, neposrednim stikom z ljudmi.

Da, prav vsak človek je narejen po Božji podobi in zato tisti njegov vzklík v Postojni: »Papež 'ma vas rad!«

Bil je moderen človek, ki je v sodobni družbi gradil na temeljih krščanske etike in krščanske morale drugačen svet, takega, kakršnega seveda še ni, a bi lahko bil, če bi ljudje sledili Božjemu nauku. Iz teh korenin večne Ljubezni njegovo odklanjanje splava in zavzemanje za vsako, še tako nebogljeno in v človeških očeh nepotrebno in ubogo življenje do konca.

Starejšim in bolnikom je s svojim življenjem in javnim trpljenjem pred smrtjo dal dostojanstvo, kakršnega doslej v naši družbi še niso imeli, mlade je nagovarjal, naj imajo vizijo ljubezni v tem svetu, naj se ne bojijo Kristusa.

Sloenci smo pokojnemu svetemu očetu hvaležni in mu moramo biti tudi za svojo domovino, saj je Sveti sedež prvi priznal slovensko samostojno demokratično državo, moramo mu biti hvaležni za blaženega Slomška in za dva nepozabna obiska v naši domovini in tudi zato, ker nas ni pozabil, ko nas je prišel obiskat v Furlanijo-Juljsko krajino.

Njegov: »Ne bojte se! Na stečaj odprite vrata srca Kristusu!« še kako velja tudi danes!

Bil je velik pastir, bil je enkratni človek, ki smo ga imeli iskreno radi.

UKMARJEV SIMPOZIJ V RIMU

Franc Kralj

Slovenska teološka akademija v Rimu je tudi v letu 2005 v sodelovanju z Inštitutom za zgodovino Cerkve v okviru Teološke fakultete Univerze v Ljubljani pripravila v prostorih rimskega papeškega zavoda Slovenik septembrski simpozij, že 23. po vrsti. Namenjen je bil osvetlitvi življenja in dela tržaškega duhovnika msgr. Jakoba Ukmarja.

Jakob Ukmar je bil Kraševец z Opčin, ki pa je večji del (blizu 70 let) svojega dolgega življenja preživel v Trstu. – Rojen 13. julija 1878 na Opčinah kot sin železniškega čuvaja iz Sežane Simona in gospodinje prav tako Sežanke, Marije Šuštaršič, je slovensko osnovno šolo obiskoval v domačem kraju, nemško državno gimnazijo v Trstu, bogoslovje v osrednjem bogoslovnem semenišču v Gorici, v duhovnika pa je bil posvečen 14. julija 1901. Kot duhovnik je najprej začasno deloval v Bazovici (1902), nato je bil štiri leta (1902-1906) kaplan v Rojanu in končno je bil tri leta (1906-1909) upravitelj Ricmanj v času razvpite »Ricmanjske afere«, to je spora z uradno Cerkvijo zaradi bogoslužnega obre-

da in jezika. Od leta 1910 dalje so mu bile zaupane vzgojne in odgovorne upravne naloge na sedežu škofije. Tri leta (1910-1913) je vodil »Dijaško semenišče« v Trstu in po njegovi ukinitvi je leta 1913 postal katehet na tržaški nemški državni gimnaziji. Med prvo svetovno vojno je bil leta 1915 zaradi suma protidržavnega delovanja zaprt za pet tednov na ljubljanskem gradu in

Msgr. Jakob Ukmar

mu je bila praktično odvzeta služba gimnazijskega kateheta. Zato je medvojni čas porabil za študijsko poglobitev na dunajski univerzi, kjer je leta 1917 dosegel doktorat iz teologije. Po končani vojni mu je bilo za tri leta (1919-1922) zaupano vodstvo začasnega tržaškega bogoslovja v Škednju, kjer je poslej našel svoj končni dom. V obdobju med obema vojnama je opravljал razne upravne službe na škofijskem ordinariatu, bil je urednik Škofijskega lista, član škofijskega cerkvenega sodišča, izpraševalec pri župniških izpitih, osebni svetovalac vrsti tržaških škofov, ves čas pa izredno dejaven v dušnem pastirstvu v raznih mestnih in primestnih župnijah, zlasti v Škednju. S svojo pokončno držo pri obrambi verskih in narodnih pravic Slovencev na Tržaškem (znamenit je njegov govor o krščanskem sožitju med narodi iz leta 1931!) je bil trn v peti fašistični oblasti, ki ga je budno nadzorovala na vsakem koraku, a mu do živega ni mogla. S svojimi številnimi spomenicami v Vatikan je poskrbel, da je bilo najvišje cerkveno vodstvo seznanjeno s tragično usodo slovenskega

Predavatelji na Ukmarjevem simpoziju v Rimu (foto M. Oppelt)

življa pod Italijo. Bogato znanje, oplemeniteno z življenjskim izkustvom, je bilo odločilna iztočnica za njegovo povojno imenovanje za apostolskega administratorja jugoslovanskega dela tržaško-koprske škofije v Jugoslaviji. Krvavi dogodki v Lanišu v Istri leta 1947, s katerimi je takratna jugoslovanska komunistična oblast hotela obračunati s pogumnim možem in mu stregla po življenju, so preprečili, da bi se njegovo imenovanje uresničilo. Poslej je živel skromno in neopazno, kot je bila njegova navada, v svojem škedenjskem domu, budno spremljal razgrete povojne čase, se intenzivno posvečal znanstvenemu in publicističnemu delu ter se v svojih posegih uspešno okoristil z osebnim poznanstvom z beneškim patriarhom Angelom Giuseppejem Roncallijem, kasnejšim papežem Janezom XXIII. Še vedno je bil na razpolago številnim iskalcem tolažilnega nasveta in modrosti življenja vse do svoje smrti 2. novembra 1971.

Že v otroških in mladostnih letih so prišle do izraza pomembne značajske poteze: bil je izredno nadarjen in študijsko uspešen, kraško trden, natančen, dosleden, redoljuben. Zaradi asketske naravnosti, kulturne in filozofske razgledanosti, življenjske premočrnosti je užival splošen ugled in nedeljeno

življa pod Italijo. Bogato znanje, oplemeniteno z življenjskim izkustvom, je bilo odločilna iztočnica za njegovo povojno imenovanje za apostolskega administratorja jugoslovanskega dela tržaško-koprske škofije v Jugoslaviji. Krvavi dogodki v Lanišu v Istri leta 1947, s katerimi je takratna jugoslovanska komunistična oblast hotela obračunati s pogumnim možem in mu stregla po življenju, so preprečili, da bi se njegovo imenovanje uresničilo. Poslej je živel skromno in neopazno, kot je bila njegova navada, v svojem škedenjskem domu, budno spremljal razgrete povojne čase, se intenzivno posvečal znanstvenemu in publicističnemu delu ter se v svojih posegih uspešno okoristil z osebnim poznanstvom z beneškim patriarhom Angelom Giuseppejem Roncallijem, kasnejšim papežem Janezom XXIII. Še vedno je bil na razpolago številnim iskalcem tolažilnega nasveta in modrosti življenja vse do svoje smrti 2. novembra 1971.

priznanje. Sloves pobožnega, učenega, osebno neoporečnega in poštenega moža je imponiral celo nasprotnikom, najprej zagrizenim italijanskim nacionalistom in fašistom in kasneje nič manj nestrpnim komunistom. Poznavalci pripisujejo bogastvo Ukmarjeve osebnosti dvema temeljnima držama: na eni strani zvestoba Kristusu in njegovi Cerkvi, na drugi strani predanost narodnim koreninam.

Razvejanost njegovega delovanja je bila predmet rimskega simpozija, na katerem je sodelovalo kakih 30 razpravljalcev, kar priča o bogastvu njegove osebnosti. Zbrano gradivo bo obenem služilo kot koristno izhodišče pri začetku postopka za njegovo beatifikacijo, ki ga je že začela tržaška škofija na pobudo tamkajšnjih slovenskih duhovnikov.

Simpozija so se udeležili ne le številni razpravljalci, ampak tudi vedno ljubeznivi gostitelji simpozija (rektor Slovenika dr. J. Pirc in vicerektor I. Luzar), predstavniki rimskih Slovencev, ambasador republike Slovenije pri Svetem sedežu L. Toplak in prvi sekretar ambasade J. Štunf, delegacija tržaških Slovencev s postulatorjem za postopek beatifikacije g. Dušanom Jakominom na čelu.

Simpozij je potekal v štirih zelo intenzivnih delovnih dneh (13.-16. septembra 2005). Sreda, 14. sept., je bila namenjena avdienci na Trgu sv. Petra pri sv. očetu Benediktu XVI., ki je v lepi slovenščini, z izbranimi besedami, kratko in jedrnato povzel dogajanje na simpoziju, pozdravil udeležence in se tudi spomnil navzoče skupine dijakov iz Slomškove gimnazije v Mariboru. Sledil je sprejem pri slovenskem veleposlaništvu pri Svetem sedežu, ki ga je za udeležence simpozija priredil ambasador dr. L. Toplak.

Pri vsakdanji maši so udeleženci s posebno molitvijo priporočili Bogu beatifikacijo Božjega služabnika.

Upati je, da bo čez leto dni že na razpolago Ukmarjev zbornik, kjer bo zbrano gradivo na razpolago širšemu občinstvu.

DAVID PAHOR – NOVOMAŠNIK

Danijel Devetak

Novomašnik David Pahor (foto DD)

Pritrkovalci na zvoniku cerkvice sv. Antona Padovanskega v Jamljah so v nedeljo, 12. junija 2005, naznanjali veliko veselje. Številnim navzočim je namreč podelil svoj novomašni blagoslov vaščan David Pahor, rojen 16. okt. 1969. leta, čigar duhovniški poklic je dozorel v goriški skupnosti neokatehumenov. V duhovnika ga je dan prej, 11. junija, v katedrali v Pulju posvetil poreško-puljski škof msgr. Ivan Milovan. Dogodek je res velik, saj v jameljski cerkvi, ki so jo zgradili po prvi svetovni vojni, doslej še niso praznovali nove maše.

Ko je David stopil iz župnišča in se odpravil proti cerkvi, ga je oče prekrizal, nato pa je v družbi staršev in somaševalcev stopil do cerkvenih vrat. Ob njem je stal

dekan štandreške dekanije Marjan Markežič, poleg njega rektor puljskega semenišča Janez Oberstar, doberdobski župnik Ambrož Kodelja, g. Jože Markuža, g. Anton Lazar, duhovni vodja neokatehumenov v goriški župniji Madonnina g. Walter Milocco in še nekaj drugih. Ob vhodu v cerkev so Davida sprejele mlade Jameljke s šopom belega cvetja in ga pozdravile v imenu krajevnega občestva. Davidu je nato sestra podarila novomašni križ, za tem so mašniki v sprevodu stopili v cerkev, kjer jih je sprejel topel aplavz.

G. Oberstar se je v homiliji obrnil na vernike z besedami: »Včeraj so Davidu roke zadišale po sv. maziljenju.« Toda k oznanjevanju smo klicani prav vsi, ki smo bili krščeni. Danes imamo priložnost pregledati in preveriti, je še povedal novomašni pridigar, kaj vsega je Bog naredil v našem življenju in česa ni mogel zaradi naše premajhne vere in ljubezni. Tako posvečeno življenje kot družina sta poklica (»Niste vi mene izvolili...«). Zato smo danes poklicani, da preverimo, kakšne sadove prinašamo. Krst namreč še ni znamenje, da imamo vero; ta je velik dar, do katerega se moremo dokopati tudi s trpljenjem, »v stiskah odkrivamo Božjo prisotnost in moč.« Mnogi mladi danes obupujejo,

»ker niso odkrili lepote poklicanosti.« Mi pa moramo biti Bogu hvaležni, ker je David našel izpolnitev svoje in Božje volje v duhovništvu, saj to je neizmeren dar. »Vsak duhovnik je znamenje ljubezni, ki prihaja od zgoraj.« Vse, kar bo David delal, bo delal kot Kristusov služabnik. Bodimo Gospodu hvaležni, ker je med mladimi našel Davida, da bo kot služabnik velikonočne skrivnosti delal dobro med ljudmi. Danes je veliko ljudi izmučenih in razkropljenih, mnogi ne prenašajo več križa zakona, staršev, sorodnikov, ljudi, s katerimi živijo. Kristus pa nas ne sodi, ampak »gleda na nas z neizmerno ljubeznijo.« Mi smo vcepljeni vanj; zato je dragocen vsak duhovnik, ki nas spominja na to. Duhovnik je zato tudi znamenje večnosti. »Danes so nebesa mnogim žal zaprta, živimo samo za ta svet, upanje ugaša.« Zato prosimo tudi za mlade in družine, je pridigar pozval navzoče, saj slovenski narod izumira. Tudi zato so posebno potrebni oznanjevalci vesele novice: Kristus je premagal smrt in ima moč!

Po pridigi je novomašnik podelil svoj novomašni blagoslov, nakar se je liturgija svečano nadaljevala ob lepem slovenskem cerkvenem petju. Pred koncem obreda se je David javno zahvalil staršem, jameljski skupnosti, kjer je bil krščen in preživel svojo mladost, pa tudi goriški skupnosti neokatehumenov, kjer je odkril svoj poklic, rasel in dozorel v veri. Preden so ljudje zapustili cerkev in se na dvorišču pred njo ustavili v veseli družbi ob obloženih mizah in petju, jim je David podelil še papežev blagoslov s popolnim odpustkom ter vsakega posebej pozdravil s svojim novomašnim križem v roki.

O svojem mladostniškem iskanju, ki ga je privedlo do izbire duhovniškega stanu, nam je David povedal, da je Božji klic prvič zaznal v letih, ko je obiskoval srednjo šolo. Jasneje je isti glas začutil, ko je leta 1993 v Gorici začel neokatehumensko pot in spoznal tamkajšnjo skupnost: ta živa izkušnja je globoko zaznamovala njegovo rast v veri. Kot vsak mlad človek je tedaj mislil, da se bo poročil in imel družino, in vendar: »Hotel sem nekaj, vse bolj pa sem spoznaval, da to ni Božja volja zame. Božje poti so me vabile drugam. S pomočjo skupnosti in Božje besede mi je Gospod razodel, kam me kliče.« Odločitev seveda ni bila lahka. »S časom in s pomočjo skupnosti pa sem ta korak le naredil.« Prišel je do notranje svobode in našel pravo srečo, saj: »Jaz lahko mislim, da je nekaj zame dobro; toda Bog želi zame nekaj več; želi, da bi bil še bolj srečen. Če veruješ v te besede, se ti odpre nova pot. To se je zgodilo tudi z menoj.« Študij teologije je opravil v mednarodnem misijonskem semenišču Redemptoris Mater v Pulju. »Tudi v tem je bogastvo Cerkve. Ta semenišča, kjer se zbirajo fantje iz vseh držav, predstavljajo nekako nadaljevanje neokatehumenske poti. Tudi tam, na Hrvaškem, sem rasel v veri znotraj skupnosti.« Čeprav David opravlja svoje poslanstvo daleč od doma, je ostal navezan na domače kraje in goriško skupnost: »V njej sem se prerodil; enostavno je ne morem izbrisati iz svojega življenja, saj so njeni člani moji bratje.«

Na voglu svečane ceste

Pred mojim oknom veje so rjave,
nad njimi širi modro se nebo;
oblaki pridejo, nesoč pozdrave,
a stavbe, mrtve, ne odzdravljajo.

Iz špranj asfalta trave se smehljajo,
nikamor se jim s šumom ne mudi.
Ko dež in sneg izbereta postajo
ta vogel ceste, trav nič ne tesni.

Po žicah v svet novice valovijo,
a včasih nanje se jezi potres.
Pod večer ptički k žicam priletijo
kramljat o tem in onem spod nebes.

In z vetrom se že židan čas poznavaj;
z dežele ko prinese vonj zemljé,
ji šepnem: »Bog daj, skrivališč narava!«
Morda mi spet kaj novega pove.

Moj poklon, Brezmadežna!

Kot kemiki starega, srednjega veka
sem mešal lepote žená in deklet,
da formulo najdem za bitje človeka,
ki v Tebi, Marija, nesmrten je cvet.

Zdaj vem, da zaman sem se trudil s početjem!
Brezmadežnost Tvojo iskal sem zaman:
le Tebi je dana in dana s spočetjem,
oj, lepša od najbolj zamáknjenih sanj!

Brezmadežno ljubiš in v tem je lepota,
ki ustnice Tvoje v rubin rdeči.
Iz Tvojih oči izžareva dobrota –
Marija, kako se Tvoj sin veseli!

TOLMINSKA PODOBA MARIJE Z ZAROKO SV. KATARINE ALEKSANDRIJSKE

Silvester Gaberšček

V cerkvi Marijinega vnebovzeta v Tolminu je zanimiva slika na platno Marije z Detetom, Janezom Krstnikom, apostolom Petrom in sv. Katarino Aleksandrijsko, ki jo omenja I. goriški nadškof Karel Mihael Attems v vizitacijskih zapiskih iz leta 1751 kot delo slavnega slikarja Pordenoneja (Giovanni Antonio de Sacchis 1483-1539). (1)

»Tolminska Mati božja« je do začetka prve svetovne vojne veljala med ljudstvom za »milostno podobo« verjetno tudi zaradi podobnosti s »Svetogorsko podobo«, pa tudi sicer je cerkev Device Marije na Illovi v Tolminu veljala za božjepotno že v 15. stol. (2) in je bila poznana v širšem okolju, o čemer govorijo ohranjeni zgodovinski viri in še živo ljudsko izročilo ter Pregljeva, Bevkova, Kosmačeva in Šorlijeva literarna dela kot tudi pesmi Ljubke Šorli.

Svetogorska slika je po dimenzijah nekoliko večja (3) in jo pripisujejo slikarju Palmi Vecchiu (1480-1528). Če

Tolminska podoba Marije z zaroko sv. Katarine Aleksandrijske

si ju pogloblje ogledamo, ugotovimo, da sta pri obeh upodobitvah skupni osnovna kompozicija slike, t.j. Marije z otrokom v osi slike med dvema svetnikoma, ter slika pokrajine v ozadju. Pri slednji sta ob Mariji z leve strani starozavezni prerok Izaija, z desne strani pa Jezusov predhodnik Janez Krstnik. Marija drži otroka v naročju in se njuna pogleda srečata v središču slike. Barvni toni so temni, kar draperijo

naredi še manj izrazito in zato pride bolj do veljave izraz obraza, prav zato je zabrisana pokrajina v ozadju, da jo je moč le slutiti. Pri tolminski podobi je barvna lestvica pestrejša, predvsem pa izrazitejša po barvni moči, kar draperijo še dodatno razgiba. Marija tudi tu drži otroka v naročju, vendar se njuna pogleda ne srečata, ker se Jezušček sklanja na nasprotno stran k sv. Katarini Aleksandrijski in ji z desnico izroča 'prstan devištva'; med tem ko Marija z materinsko ljubeznijo bdi nad otrokovo živostjo, njena drža in zadržan izraz obraza izražata hkrati še njeno teološko poslanstvo materinstva Cerkve in Človeštva, kar z odgovornim pogledom, usmerjenim vanjo, potrjujeta Janez Krstnik, ki stoji ob njeni desni strani s papirusovim svitkom – 'odrešenjske zgodovine' v desnici in sv. Peter na nasprotni strani slike s 'ključem nebeškega kraljestva' v rokah. Sv. Katarina Aleksandrijska je naslikana v spodnjem desnem delu slike; z desnico sprejema prstan, z levico, oprto na mučilno kolo, pa drži palmo mučeništva. Njen pogled je zamaknjen samo v otroka, kot da je vse drugo ne zanima. (4)

Iz istih vizitacijskih zapiskov kot tudi iz starejših listin, ki se hranijo v Čedajskem kapiteljskem arhivu in arhidiakonskem arhivu v Tolminu, je razvidno, da je na novo pozidana Marijina cerkev v Tolminu iz leta 1680 imela poleg glavnega še štiri stranske oltarje in enega prenosnega. Na glavnem lesenem oltarju je bil leseni kip »Marije na Ilovici«, medtem ko je bila »milostna« podoba najbrž na prenosnem oltarju sredi cerkve vse do leta 1787, ko so bili iz opuščene cerkve sv. Klare v Gorici kupljeni marmornati veliki in oba stranska oltarja. (5) Verjetno je nekoliko poškodovana lesena plastika »Marije na Ilovici« odstopila »milostni podobi« stalno mesto na novem oltarju.

S konca 19. in začetka 20. stol. sta zanimiva dogodka: vila se je množična procesija z Marijino podobo na Volarje, ki so jo priredili zaradi dolgotrajne suše, in zgodilo se je, da je romarje že na poti domov zajela močna ploha. Drugi dogodek je bilo 'kronanje' milostne podobe, ki ga je zaradi mnogih uslišanj in posebnih milosti Mariji v zahvalo zahtevalo pobožno ljudstvo. Ker dekan msgr. Josip Kragelj tej zamisli ni bil naklonjen, je svečanost kronanja pred množico romarjev med svečanimi petimi večernicami z litanijami opravil kar cerkovnik Frane Jakopov iz Tolmina. (6) Na Marijino in Jezuščkovo glavo je pritrdil pozlačeni srebrni kroni z dragocenimi kamni po vzoru Svetogorske Marije. Tolmincem in Marijinim častilcem iz bližnje in daljne okolice je bila ta podoba zelo priljubljena, zato so pazili nanjo kot na najdragocenejšo svetinjo. Podobno kot »Svetogorsko podobo« je med I. svetovno vojno doletela usoda begunstva tudi »Tolminsko podobo«; dekan msgr. Ivan Rojc (1915-1928) je poskrbel, da je bila skupaj z župnijskim arhivom in drugimi dragocenostmi na varnem na Bledu. Po vojni je bila vrnjena na častno mesto velikega oltarja, kjer je ostala do leta 1927, ko je morala odstopiti mesto novi oltarni sliki.

Barvna lestvica podobe je močno spominjala na slovensko trobojnico, zato je v času tuje zasedbe po prvi svetovni vojni postala znamenje narodne pripadnosti. Dekan msgr. Ivan Rojc je bil prisiljen s sredstvi vojne odškodnine kupiti novo oltarno sliko Marijinega vnebovzetja, ki jo je po Tizianovi predlogi naslikal, v medlih odtenkih okrene barve, beneški slikar Emilio Paggiaro. »Tolminska milostna podoba« je kljub nasprotovanju italijanskih oblasti ostala zaradi glasne zahteve ljudi v cerkvi in to na vidnem mestu vrh glavnega oltarja.

Očem tako odmaknjena slika ni zbujala posebne pozornosti, saj se zanjo nista zmenila niti cenjen strokovnjak iz Ljubljane, ki si je cerkev pred pleskanjem 1953 natančneje ogledal, kot tudi ne prof. Emil Smole – takratni direktor Zavoda za spomeniško varstvo iz Nove Gorice, ko ga je nanjo opozorila muzejska delavka Marija Rutar, saj je odvrnil, da ne predstavlja nič posebnega. (7) Ob začetku preureditvenih del prezbiterija po novih liturgičnih navodilih leta 1975 je župnik msgr. Anton Štrancar prisluhnil predlogu, da bi sliko poslali v restavriranje. (8)

Akademik Emilijan Cevc, takratni direktor umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta pri SAZU v Ljubljani, si je sliko natančno ogledal in zavzel za njeno obnovo. Že na prvi pogled ga je vznemirilo vprašanje, iz katerega obdobja izvira podoba in kdo je njen avtor. Po nekaterih potezah in živahnih barvah bi jo lahko z rahlim pridržkom pripisali slikarju Josipu Tomincu.

V upanju, da se bo na robu slike ali na podokviru 'pokazal' podpis ali kakšen drug avtorjev znak, pa tudi sicer je bila delno poškodovana in močno preslikana, je bila po nasvetu Emiljana Cevca oddana v restavriranje mojstru Izidorju Moletu. Po končanem restavratorskem delu je mojster Mole v restavratorskem poročilu med drugim zapisal: »Slika – Marija z Detetom, Janezom Krstnikom, sv. Petrom in sv. Katarino, olje, platno, 84x89 cm, last župnijske cerkve v Tolminu – je prišla v restavriranje v formatu 94x89 cm. Spodaj je bil namreč dodan 10 cm širok pas novejšega platna in poslikan na enak način kot vsa ostala slika, namreč kot prijetna podobica v stilu 19. stol. in je bila kot taka tudi ocenjena. Restavratorsko sondiranje je pokazalo, da ta slikarija ni prvotna, temveč četrta plast. Najprej sem poskusno snel preslikave vse do originala na glavi sv. Petra. Ker se je pokazalo, da gre v primerjavi z vrhno za izredno kvalitetno in da je razmeroma dobro ohranjena, je bilo po posvetu z dr. E. Cevcem sklenjeno, da se s snemanjem preslikav nadaljuje in da se poskuša priti do originala, kjer je to le mogoče. Žal ni bil original povsod tako dobro ohranjen. Nebo v ozadju je bilo ohranjeno le v ostankih, zato sem pustil prvo preslikavo; enako tudi drevo, kjer je zelena barva, očitno organska, oksidirala. Obraz Janeza Krstnika je bil razmeroma dobro ohranjen, zelo slabo pa obleka; ostal pa je nepoškodovan pastirski prizorček s pokrajino v ozadju. Najbolj je trpel Marijin obraz. Sondiranje je pokazalo, da je od originala premalo ohranjenega,

da bi bila na tej podlagi mogoča rekonstrukcija, zato sem pustil prvo preslikavo. Dete je še obstajalo v celoti, čeprav je bila barva močno ostrgana. Pri sv. Katarini je bil spremenjen profil v smislu kasnejšega lepotnega ideala, vendar je bil original še rešljiv. Draperija je bila slabše ohranjena od obrazov, posebno modra barva je bila ohranjena le v ostankih, kar napeljuje na misel, da je bil original slikan na mastni temperi. Ker je plast zelo tanka in temeljito prepojena s kasnejšimi oljnimi preslikavami, bi eventualna kemična analiza ne dala pozitivnih rezultatov. Svoje mnenje opiram na dejstvo, da je original praktično netopljiv. Torej gre ali za mastno tempera ali pa za zelo staro olje nekje v začetku 17. stol.» (9)

Povsem na novo odkrito sliko je restavrator Izidor Mole zaradi občasne liturgične uporabe vgradil v oltarno »palo« (podobo), ki ji je v spodnjem delu doslikal panoramo Tolmina po litografiji iz začetka 19. stol. ter dva puta v zgornjem polkrožnem zaključku. Sliko je ob birmanski svečanosti 1979 blagoslovil koprski škof msgr. dr. Janez Jenko. Ker so se v liturgičnem letu večkrat menjavale oltarne podobe, je bilo v konservatorskem programu obnove prezbiterja iz leta 1995 predlagano, da se dragoceni podobi najde ustrezno stalno in varno mesto nad zakristijskimi vrati v prezbitериu in s tem izogne poškodbam, v niši glavnega oltarja pa ostane restavrirani kip sedeče Marije z Detetom v naročju ali »Marije na Ilovici«, ki je bil restavriran v »svetem letu« 1975 (10).

Ob končanih restavratorskih delih je postalo jasno, da se je pod štirimi preslikavami dolgo skrivala dragocena podoba iz srede 16. stol. Dr. Cevc je avtorstvo sprva pripisal furlanskemu slikarju Amalteu Pomponiu (1505-1588) oziroma njegovemu krogu. Slika je vzbudila veliko zanimanje tudi pri uveljavljenih strokovnjakih iz Furlanije in znova se je odprlo vprašanje njenega avtorja. Univerzitetni profesorji Giancarlo Menis, Giovanni Maria del Basso in Tarcisio Venutti kot tudi direktor Videmskih muzejev Giuseppe Bergamini so se v svojih sodbah vse bolj oddaljevali od domneve, da bi utegnila biti delo Amalteia Pomponia kot tudi ne delo znamenitega Pordenoneja.

Številne preslikave in ne povsem ohranjena prvotna plast otežujejo zanesljivo določitev njenega avtorja. Nedvomno gre za pomembno delo, v katerem so prepoznavne sledi beneško – furlanskega likovnega kroga. Marija z Detetom med svetnikoma v osi slike in s pokrajino v ozadju ter drevesom za Marijinim hrbtom spominja na vzor pri »Svetogorski Mariji«, ki jo pripisujejo Palmi Vecchiu, ali pa sliki, ki jo hrani Galleria Nazionale di Arte Antica v Trstu »Marija z Detetom med svetnicama«, od katerih je Katarina Aleksandrijska ista kot pri »Tolminski Mariji« s podobno pričesko in z zelo sorodno pokrajino ter drevesom v osi, ki jo pripisujejo Palmi il Giovane (1544-1626). (11)

Prof. Giuseppe Bergamini se približuje domnevi, da je »Tolminsko Marijo« možno pripisati furlanskemu slikarju Nicolu Frangipaneju (1563-1597), saj je

iz primerjave kompozicije slike, draperije figur in barvnih tonov z nekaterimi njegovimi poznanimi deli, kot npr. »Sv. Družina z Janezom Krstnikom« iz zbirke Brass v Benetkah, ali pa pokrajine na sliki »Jesen« v Videmskih muzejih kot tudi s potezami na obrazu sv. Hieronima istoimenske slike, ki se hrani v Louvru. (12)

Nicolò Frangipane je dokaj neznan avtor, za katerega nista znana datum rojstva niti dan smrti pa tudi ne kraj rojstva, edino gotovo je, da je deloval okrog leta 1563, ko je v Benetkah podpisal pogodbo za izdelavo slike v samostanu sv. Evfemije na otoku Mazono, ter zaradi zadnjih signiranih slik v letu 1597. Nekateri likovni kritiki (Boschini-Pallucchini) ga imajo za Benečana oziroma Padovanca, kot provincialnega naslednika Giorgioneja in Tiziana, drugi (Liruti De Renaldi, G. M. Battista de Rubeis in L. Zuccolo) pa mu pripisujejo furlansko poreklo. Nizozemski umetnostni zgodovinar Bert W. Meijer, ki ga je doslej najtemeljiteje obdelal v knjigi *Saggi e memorie di storia dell'arte* (13) ugotavlja, da je Nicolò po rodu Furlan, sin Mattea Frangipaneja, ki je imel v posesti gradova v Porpettu in Čenti in kot slikar naj bi bil celo Pordenonejev učenec. Zanimiv je tudi podatek v pogodbi iz leta 1563. ki navaja, da je v času bivanja v Benetkah stanoval v četrti Birri v župniji sv. Kancijana, ne daleč od Casa Grande, kjer je od 1531 dalje imel svoj atelje Tiziano. Njegova dela (28 po številu), kolikor jih pripoznava Meijer, so razkrojena od Riminija, Bologne, Padove, Pesara, Savignana, Casie, Milana, Bergama do Benetk in Vidma.

Če smo se s tem zapisom približali avtorstvu »Tolminske Marije«, ostaja še naprej zavita v skrivnost pot, po kateri je ta dragocena slika prišla v Tolmin. Lahko sklepamo, da jo je priskrbel eden izmed oglejskih patriarhov, ki so v Tolminu imeli svojo letno rezidenco, ali pa da je votivni dar romarski cerkvi Devici Mariji na Ilovici, kot je lepa gotska monštranca iz 15. stol., za katero izročilo pove, da je dar bogate florentinske gospe za uslišano prošnjo. (14)

Opombe:

1) Carlo M. Attems, Vizitacijski zapisniki goriškega, tolminskega in devinskega arhidiaconata Goriške nadškofije 1750-1759 I, Gorizia 1994, st. 161

2) Simon Rutar, Zgodovina Tolminskega, Gorica 1882, str. 182; - Župnijska kronika I., 1786-1835; - Zaroka sv. Katarine Aleksandrijske, Nicola Frangipane, okoli 1520, iz cerkve Marijinega vnebovzeta v Tolminu

Franci Petrič: Duša le pojdi z mano, Božje poti na Slovenskem II, Ljubljana 1995, st. 151-153.

3) Dimenzije: 73.5 cm in 100 cm, Sveta Gora pri Gorici, Nova Gorica 1993, st.23

4) Prizor deteta Jezusa, ki se steguje h Katarini Aleksandrijski in ji izroča prstan devišstva, je naveden stiškega opata dr. Antona Nadraha, da je ob ogledu cerkve »Tolminski podobni« dodal vzdevek »Zaroke Katarine Aleksandrijske« kot simboličnega dejanja zaroke v devištvu.

5) Župnijska kronika I, 1786-1835

6) Ljudsko izročilo, zapisano v sedemdesetih letih v beležkah S.G.

7) Anton Štrancar, Dnevniški zapisi

8) S. Gaberšček je nagovoril g. Štrancarja za restavriranje slike

9) Župnijski arhiv, Naša Mati, Glasilo – tolminski verski list, Tolmin 1979, št. 2

10) Restavratska dela so bila narejena v delavnici Narodne galerije v Ljubljani leta 1975

11) I luoghi della cultura, Ministero per i Beni culturali, Milano 2002, st.110

12) Giuseppe Bergamini, Il Palazzo del Monte di Pietà di Udine, Udine 1996

13) Bert W. Meijer, Niccolò Frangipane, Saggi e memorie di storia dell'arte 8, Firenze 1972, št. 8. str. 153-278

14) Župnijska kronika I, 1786-1835;

- Zgibanka: Evharistični kongres v Tolminu 1924

ŠESTDESET MLADIH PODOB

60-LETNICA OBNOVITVE SLOVENSКИH ŠOL

Marija Besednjak

60 let, okrogla številka, za katero se skriva dolga vrsta uspehov in težav, skrbi in zadoščenj, protestov in trdega dela, predvsem tega. Naša šola praznuje letos 60-letnico obnove delovanja. Obnove, ne ustanovitve. Ustanovljena je bila mnogo prej, le da so jo potem mračne sile ukinile, ker so v njej prepoznale glavni steber našega obstoja in razvoja. Pa jim ni uspelo. Tudi med najhujšim divjanjem vojne so se našli pogumni ljudje, ki so otroke in mladino učili in vzgajali v slovenskem duhu, čeprav je bilo to treba storiti na skrito. Komaj

Proslava 60-letnice na Pomorski postaji v Trstu (foto Kroma)

je pa bilo mogoče, so se ponovno odprla šolska vrata za slovensko mladino, ki se je končno lahko spet učila v svojem jeziku, v svojih šolah, pri belem dnevu. In ta povratak slovenske šole v javnost smo letos praznovali.

21. maja 2005 je bila na Pomorski postaji v Trstu slovesna proslava 60-letnice obnove slovenskih šol v Trstu in Gorici. Že zgodaj zjutraj je na pročelju mogočne stavbe na tržaškem nabrežju vabil velik plakat, katerega osnutek so oblikovali učenci in dijaki naših šol in naznanjali: »Šestdeset mladih podob«. Tako so umetniški oblikovalci poimenovali celodnevno prireditev v počastitev naših šol, naših šolnikov in predvsem naše mladine v prepričanju, da je vsako leto obstoja našega šolstva kot delček mozaika naše zgodovine.

Na prazniku so sodelovale vse slovenske državne šole v zamejstvu iz Trsta, Gorice, dvojezična šola v Špetru pa tudi druge šolske ustanove, kot so Glasbenamatica, SCGV Emil Komel iz Gorice, Deželni zavod za poklicno izobraževanje in Dijaški dom Srečka Kosovela ter Sindikat slovenske šole. Praznovanje je trajalo ves dan: vsaka sodelujoča šola je v hali Pomorske postaje pripravila razstavi kotic, na katerem se je predstavila; ta razstava je bila na razpolago

obiskovalcem od jutra do večera. Že ob jutranjem postavljanju razstave je v dvorani vladala razposajena delavnost. Vsaka šola je želela kar najboljše predstaviti svoje delovanje z dosežki in nagradami vred, pa tudi okolje, v katerem je nastala in rasla. Tečajniki kuharskega oddelka Deželnega zavoda za poklicno izobraževanje so ponudili tudi malico s slaščicami, ki so jih sami pripravili.

Ob enajsti uri je glasbeni uvod naznanil uradno odprtje razstave šol in celotne proslave. Za glasbeni točki s trobentami in harmonikami so poskrbeli gojenci Glasbene matice iz Trsta in SCGV Emil Komel iz Gorice.

Najprej so se med razstavne postojanke spustili predstavniki šol samih. Ob ogledu teh postojank je bilo človeku kar prijetno pri srcu. Šole so z razstavljenim materialom pokazale, da pozorno raziskujejo in ohranjajo pomembne dokumente in druge pokazatelje okolja, v katerem so nastale in delujejo. Zanimanje za ljudske in krajevne značilnosti je še živo in kaže na potrebo, da tudi v enaindvajsetem stoletju razmišljamo, od kod prihajamo, da nam je lažje najti pot, kam gremo.

Na mizah in panojih smo videli okusno razporejene slike, na šoli vezane albume slik in zapisanih pričevanj ali tudi posnetke, ki so z ekranov pričali o delu na šoli. In ravno ti posnetki utrinkov šolskega življenja, pomembnih dogodkov na šoli ali nekateri tudi igrani, so nam pokazali, da gre slovenska šola v korak s časom. Mladi so kritični, a tudi podjetni, polni fantazije in volje do dela. Ob tem me je kar malo zaskrbelo, pomislila sem, kakšno odgovornost imajo šolniki, a tudi vsi odrasli, da to mladostno življenjsko silo spremljamo.

Sredi jutra so prostore Pomorske postaje napolnili dijaki slovenskih višjih šol. Impozantna dvorana je izgubila svoj slovesni videz in postala »podružnica naših šol«. Klape mulcev so se sprehajale med postojankami šol, nekateri so že vadili za popoldanski nastop ali si ogledovali naše mesto iz perspektive teras pomorske postaje. Prav lepo je bilo videti slovenske višješolce na terasah tiste Pomorske postaje, ki je bila od nekdanj domena mestne visoke družbe, ki po navadi ni najbolj naklonjena tržaškim in zamejskim Slovencem nasploh. Tudi taki enkratni dogodki lahko potešijo moro, ko v domačem mestu zanikajo tvoj obstoj. Potem ko so nam pred letom dni čez celo pomlad vsiljevali bombastična praznovanja ob petdesetletnici povratka sedanje državne uprave v Trst, ti slovenska mladina preplavi eno najvidnejših stavb v mestu, ker praznuje šestdesetletnico (!) slovenskega šolstva v zamejstvu.

In praznik te šole se je v celoti razživel v zgodnjih popoldanskih urah, ko so se šole same predstavile v kulturnem programu, ki je obsegal glasbene nastope, petje, ples in igrane prizorčke. V tem pasu so nastopili prav vsi, od boječih prvošolčkov do bolj sproščenih mladincev. Tudi s temi nastopi so šole pokazale skrb za ohranjanje ljudske dediščine v pesmih in plesih, pa tudi uspešno udejstvovanje v najbolj sodobnih oblikah nastopanja. Med nastopi šolarjev se

je dvorana popolnoma napolnila. Družine, prijatelji, tudi nekatere uradno povabljene osebnosti so si želeli ogledati program. Tako so mladi nastopajoči lahko čutili, da je veliko tistih, ki jih imajo radi, ki cenijo njihovo delo in jim bodo stali ob strani. Navdušeno ploskanje po vsaki točki je mnogim napetim in prestrašenim nastopajočim vrnilo vesel nasmech. Ko si mladi zaslužijo pohvalo, je prav, da jim jo izkažemo z vsem navdušenjem.

Ricmanjska godba na pihala je izpred Pomorske postaje zaigrala dobrodošlico institucionalnim osebnostim iz političnega, kulturnega in javnega življenja, ki so se odzvali našemu vabilu. Nagovori predsednika pripravljalnega odbora Borisa Pangerca in drugih so izražali veselje in ponos nad ustvarjenim delom in trdno pripravljenost, da bodo še delali v prid naši šoli. V imenu Italijanskega ministrstva za šolstvo je spregovoril Deželni šolski ravnatelj dr. Francesco Pagliuso, prisotni slovenski minister za šolstvo Milan Zver je poleg čestitk za pomembno obletnico izrazil tudi pohvalo zamejskim šolnikom za delo v čisto kritičnih razmerah, spregovorila pa sta še dr. Lučka Barei, vodja Urada za slovenske šole, in dr. Iztok Simoniti, član kabineta Predsedstva Republike Slovenije. Po uradnih nagovorih je Boris Pangerc izročil zahvalna priznanja političnim in javnim delavcem.

Po slavnostnih pozdravih so se prisotni zgrnili v bližnjo dvorano, kjer je potekala Multimedialna predstava v likovni postavitvi Rajka Pertota in po scenariju in režiji Martine Kafol. Že prihod v dvorano je dal vedeti, da je predstava sodobno zastavljena: zaokrožena podolgovata konstrukcija je takoj pritegnila pozornost. Kmalu se je oglasila glasba, prišli so nastopajoči igralci in pripovedovali o prvih poveljnih pobudah za obnovo šol, začetnem navalu dijakov, čutenju mladih v prvih šolskih letih, težavah z italijanskimi dijaki, o novih poteh povezovanja z njimi, o intimnih občutkih in družbeni angažiranosti. Predstava se je odvijala po vodilni niti dogodkov in čutenja naše mladine. Režiserka predstave je črpala iz dokumentov, dijaških listov, osebnih pričevanj, ki so jih igralci podajali, na platnu konstrukcije so se vrstile slike, fotografije dokumentov, umetniški poskusi tedanjih dijakov, od katerih so danes nekateri priznane osebnosti. Pri predstavi so sodelovali igralci, glasbeniki, pevci, bivši dijaki naših šol. Predstava je bila kot rečeno sodobno zastavljena, v tekstu so bili podatki le izhodiščna točka, glavni delež so imela pričevanja, glas tistih, ki so tako ali drugače soustvarjali podobo naše šole.

Po končani predstavi so prisotni nagradili nastopajoče z bučnim in dolгим ploskanjem. Mislim, da ne pretiram, če trdim, da je bilo to ploskanje namenjeno predstavi, a tudi slovenski šoli nasploh. Tisti šoli, ki jo mnogokrat kritiziramo, z drobnogledom opazujemo vsak njen spodrselj, je pa vendar glavni steber našega bivanja in delovanja in si zasluži vso našo podporo.

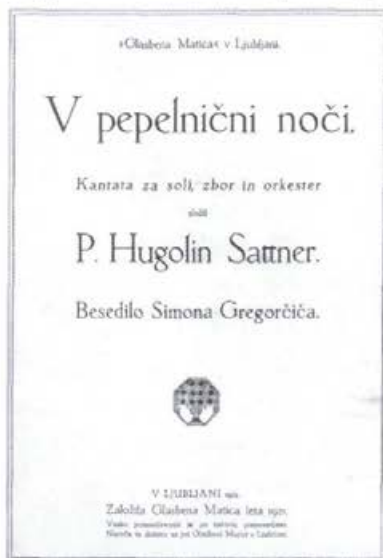
UGLASBITVE GREGORČIČEVIH POEZIJ

Lojzka Bratuž

Simon Gregorčič (1844-1906) spada med tiste slovenske pesnike, katerih blaglasna besedila so pritegnila številne skladatelje, da so jih uglasbili. Morda so njegove poezije zaradi izredne muzikalnosti in zaradi same vsebine v tem pogledu celo na prvem mestu, saj je znanih uglasbitev za dobro poldrugo stotino, veliko jih je še v rokopisu ali še niso bile evidentirane. Slovenski skladatelji so se gali po Gregorčičevih besedilih od konca 19. stoletja pa do našega časa. Leta 1883 je npr. Robert Burgarell uglasbil nekaj let prej v Ljubljanskem zvonu objavljeno pesem Nazaj v planinski raj. Potem so si uglasbitve sledile skozi vse 20. stoletje: od čitalniških začetkov do klasičnih kantat, od zahtevneje oblikovanih zborovskih skladb in samospevov do najnovejših, komponiranih v sodobnem glasbenem izrazu.

Številčno, oblikovno in slogovno tako nenavaden odziv glasbenih ustvarjalcev si je mogoče razlagati z vsebino in z značilnostmi Gregorčičeve poezije. Njena moč je predvsem v tem, da pesnik govori iz srca, da svoje misli izraža neposredno in preprosto tako v domoljubnih kot v miselnih in osebnoizpovednih pesmih. Ta poezija se je našim ljudem takoj priljubila in je prodrla v široke plasti slovenskega naroda. Ukoreninila se mu je v dušo ter ga navdihovala in opogumljala v negotovih in težkih trenutkih njegove zgodovine. Gregorčičev pesniški jezik se opira na ljudsko pesem ali pa izhaja iz pesnikovega izvirnega in neponovljivega literarnega okusa. Njegovo prvo pesniško zbirko Poezije (1882) so sodobniki imenovali »zlata knjiga«, on sam pa je dobil vzdevek »goriški slavček«. Zaradi vsega tega se ne smemo čuditi, da je njegova besedila v glasbeno govorico prelilo toliko znanih in manj znanih skladateljev.

Največ skladb je napisanih za mešani in moški zbor, manj za ženski in mladinski zbor. Več skladateljev se je odločilo za samospeve z instrumentalno spremljavo. Daljša besedila kot npr. Oljki in V pepelnični noči so uglasbena v obliki kantate za soliste, zbor in orkester. Nekateri skladatelji so uglasbili po več besedil ali pa isto besedilo za različne zasedbe.

Med starejšimi skladatelji je zelo pogostno ime Jakoba Aljaža s kakimi tridesetimi uglasbitvami. Med njimi so npr. Domovini, Kmetski hiši, Ne tožim, Ujetega ptiča tožba, Oj z Bogom, ti planinski svet za mešani zbor in Dneva nam pripelji žar, Naša zvezda, Na bregu za moški zbor. Komaj pregledne so uglasbitve Vinka Vodopivca. Med objavljenimi so za mešani zbor npr. Izgubljeni cvet, Le plakaj, Ujetega ptiča tožba, Naša zvezda, za moški zbor Moje gosli, Mojo srčno kri škropite, V mraku, za ženski zbor Tone sonce, tone, Z vencem tem ovenčam Slavo, Izgubljeni cvet, med samospevi pa Srce človeško sveta stvar in Mojo srčno kri škropite. Nekatere izmed teh pesmi so bile vključene v tri pesmarice, ki so izšle v Gorici in v Trstu: dve leta 1992 pri Zvezi slovenske katoliške prosvete v Gorici z naslovom Moje gosli in Naša Soča, ena leta 2003 pri Zvezi cerkvenih pevskih zborov v Trstu z naslovom Solistične skladbe. Veliko Vodopivčevih skladb na Gregorčičevo besedilo je ostalo v rokopisu.

Med skladatelji, rojenimi na Primorskem, so poleg Vodopivca na Gregorčičeva besedila komponirali še drugi, npr. Viktor Parma, Miroslav Vilhar, Hrabroslav Volarič, Fran Venturini, Stanko Premrl, Breda Šček, Emil Komel, Marij Kogoj, Stane Malič, Stanko Jericijo, Štefan Mauri, Andrej Bratuž in Ambrož Čopi. Parma je med drugim uglasbil za mešani zbor besedilo Čolničku, za tenor s klavirjem Projekt, kot valček za moški zbor in orkester pa pesem Veseli pastir. Premrl je uglasbil npr. Srce človeško sveta stvar za mešani zbor, Pogled v nedolžno oko za moški zbor in Znamenje kot samospev. Kogoj je za mešani zbor uglasbil besedilo Kupa življenja, za mladinski zbor pa besedilo iz Pesmi »šolskodomské mladine« in ji dal naslov Mladinska. Mauri je uglasbil pesem Sam in V pepelnični noči, obe za ženski zbor in kot samospev s klavirjem.

Izmed številnih skladateljev, ki so uglasbili po dve ali več Gregorčičevih besedil, naj omenimo še Antona Nedveda, Benjamina Ipavca, Antona Schwaba, Antona Foersterja, Rista Savina, Ludvika Hudovernika, Cirila Krena, Franceta Cigana in Maksa Pirnika. P. Hugolin Sattner je poleg zborov in samospevov uglasbil štiri mogočne in zahtevne kantate za soliste, zbor in orkester: Soči, V pepelnični noči, Oljki in Jeftejeva prisega.

Skladatelj češkega rodu Josip Michl, do prve svetovne vojne vodilna osebnost pri Pevskem in glasbenem društvu v Gorici, je na besedilo Človeka nikar zložil samospev za bariton in klavir.

Iz pregledanih seznamov (še nepopolni popis Mitje Gobca in seznam v Glasbeni zbirki, NUK) in iz drugih virov izhaja, da je skladateljev, ki so komponirali na Gregorčičeva besedila, kakih sedemdeset. Ti in drugi podatki, navedeni v tem članku, vsekakor niso dokončni.

Leta 2006 bo veliko priložnosti za izvajanje omenjenih in drugih skladb. Prav gotovo bodo naši zbori in solisti črpali iz te bogate zakladnice in tako na žlahten način počastili priljubljenega pesnika ob stoletnici njegove smrti.

MAGDALENA GORNIK

VIDKINJA IN MISTIKINJA

Martina Kraljič

»Ko bi vedeli, kako nas Jezus ljubi!«

Ime Magdalene Gornik, preproste kmečke žene, je med ljudmi vedno bolj znano. Čedalje več ljudi se zateka k njenemu posredovanju in Bog na njeno priprošnjo že uslišuje molitve. Da, izpolnjuje se njena prerokba, za katero je vedel ljubljanski škof dr. Lenič:

»Da se bodo čez šest rodov začeli goditi čudeži na njeno priprošnjo.«

Leta 1996 je namreč minilo sto let od smrti te velike, s posebnimi milostmi obdarjene Slovenke. Bog ji je namenil posebno poslanstvo: s trpljenjem zadoščevati za žalitve njegove Ljubezni in klicati ljudi, da se obrnejo na pot spreobrnjenja. Da pa bi ljudje verjeli, da resnično govori Bog po njej, je Magdaleno obdaril s posebnimi, mističnimi darovi.

Magdalena je živela v času, ki je bil zaznamovan z revolucijami na eni strani in duhovno okorelostjo na drugi strani. Marčna revolucija 1848 je dala pečat celemu 19. stoletju. Tisočletni fevdalni sistem se je zrušil in ljudi je zajel

varljivi občutek vsesplošne svobode. V Cerkvi je stroga zakramentalna praksa le počasi izgubljala na moči. Preprosto ljudstvo je bilo od praktičnega verskega življenja precej odtujeno. Vernik je navadno opravil sveto spoved le enkrat na leto, za Veliko noč, in samo takrat prejel sveto obhajilo. Ribniški dekan, Ignacij Holzapfel (1849-1868), piše, da v župniji Ribnica več kot polovica vseh faranov že nad 20 let ni prejela svetega obhajila. To je bila dekanija Magdalene Gornik. Toda Gospod je želel povabiti svoje ljudstvo zopet k sebi. Svojo

Magdalena Gornik

skrb in ljubezen jim je skušal pokazati tako jasno in tako preprosto, da bi to lahko razumel vsak. Zato si je izbral glasnico svoje ljubezni, Magdaleno Gornik.

Rodila se je 19. julija 1835 v vasi Janeži in bila istega dne krščena v cerkvi Marije Snežne na Gori pri Sodražici. Bila je tretji izmed sedmih otrok, ki so se rodili v preprosti kmečki družini. Mala Magdalena je bila povsem običajna deklica. Staršem je rada pomagala pri delu, do ljudi je bila prijazna in ljubezniva. Rada je bila v družbi svojih vrstnic. Prosti čas pa je večkrat porabila za molitev. Že kot mala je gojila posebno ljubezen in spoštovanje do Jezusa v Najsvetejšem zakramentu.

Tako je bilo vse do spomladi leta 1847, ko se je zgodil prvi očitnejši poseg Božje Previdnosti v njeno življenje. Mati jo je poslala na njivo po krmo za prašiče. Ko je prišla že čisto blizu njive, je pred seboj zagledala neko ženo. Magdalena se je je prestrašila in zbežala, žena pa jo je povabila k sebi. Med njima se je razvil pogovor. Ženo je zanimalo, komu bo Magdalena darovala svoje delo in če kaj ljubi Jezusa. Magdalena je odgovorila, da bo darovala delo Jezusu in da Jezus najbolje ve, če ga kaj ljubi. Žene namreč ni poznala. Ta pa se ji je predstavila kot Jezusova mati in mati vseh ljudi. Poučila jo je, naj se Jezusu zahvaljuje za vse in mu daruje vsako delo, predvsem pa naj njenega Sina ljubi, kolikor more.

To videnje je Magdaleni seglo globoko v srce. Odtlej je še več molila in se s posebno pozornostjo pripravljala na prvo sveto obhajilo. Na dan prvega svetega obhajila ji je Gospod dal začititi delček svoje velike ljubezni. Ko je vstopil v Magdalenino srce, ji je vnel tolikšno ljubezen, da so njene telesne moči začele slabeti in se je komaj vrnila od obhajilne mize na svoje mesto. Ko je po sveti maši vstala, da bi šla iz cerkve, je z oltarja zaslišala glas: »Nikomur ne povej, kaj si doživela.« Začudena nad glasom si je mislila, da ga tudi druge deklice slišijo. »Ne,« je spet slišala, »one ne slišijo tega glasu, ampak ti sama. Jaz sem tisti, ki si ga pravkar zaužila.«

Odtlej je Magdalenino srce pri vsaki sveti maši bolj in bolj gorelo v ljubezni do Jezusa. Čutila se je tako tesno združena z Jezusom, da se ji je zdelo nemogoče živeti brez te velike ljubezni do Jezusa. »Velikokrat ga je prosila, da bi ji pot k popolni ljubezni pokazal« (Plaper). Obiskovati je začela nedeljsko šolo, a ne dolgo. Še istega leta (1847) je tako hudo zbolela, da je morala ostati v postelji. Prenašala je hude bolečine. Njeni domači so zaman iskali pomoč pri zdravniku. Pomagalo ji ni nobeno zdravilo. S potrpežljivostjo in brez vsakršne tožbe ali nejevolje je Magdalena sprejela Božjo voljo. Bolezen se je stopnjevala, bolečine so postajale vse hujše do avgusta 1848, ko je Magdalena z drugim Marijinim prikazanjem ozdravela. Tega dne so bile bolečine tako hude, da je omedlela. Nenadoma pa je bila rešena vseh bolečin. Pred seboj je zagledala žalostno ženo. Ta jo je povabila k potrpežljivemu prenašanju trpljenja in k

darovanju vseh bolečin Bogu. Obljubila ji je, da, če bo trdno zaupala v Boga, bo od Njega vse prejela, tudi hrano za svoje življenje. Preden pa je izginila, je Magdaleni napovedala več kazni, ki bodo prišle nad ljudstvo, če se ne bo spokorilo.

Magdalena je ozdravela. Čez devet dni se je Magdalena prvič zamaknila. V duhu je bila predstavljena na temno, strmo, ozko in trnjevo pot, kjer je slišala glas: »Če boš hotela v nebesa priti, boš morala po tej poti hoditi.« Magdalena je po molitvi z veseljem privolila temu klicu. Tedaj so se pričeli pri Magdaleni dnevno dogajati nenavadni dogodki ali mistični pojavi: zamaknjenja, videnja, popolno prenehanje hranjenja, stigme, mistično obhajilo, lebdenja, dar spoznavanja notranjega stanja duše, dar zaznavanja bližine svete evharistije, govorjenje tujih jezikov v zamaknjenju, katerih se ni nikoli učila, čudežna jed. Mistični pojavi in Magdalenini govori, klici k spreobrnjenju in k zadoščevanju za žalitve Božje ljubezni so hitro pritegnili veliko število ljudi k njenim zamaknjenjem. Prihajali so v celih procesijah na Goro. To pa je vznemirilo civilne oblasti, saj so domnevali, da se zopet pripravlja kaka revolucija. Zato so stvar večkrat preiskali, a je med njimi samimi prihajalo do razhajanj. Pritisnili so še na cerkveno oblast. Tedanji ljubljanski knezoškof Alojzij Wolf jim je odgovarjal zelo umirjeno, sam pa preko svojih duhovnikov natančno spremljal potek dogodkov. Leta 1852 je sodraški župnik Jožef Lesjak s škofovim dovoljenjem izvedel cerkveno preiskavo. Magdalena je bila v njegovem župnišču 40 dni na preiskavi. Sprva je Lesjak mislil, da bo odkril prevaro, toda kmalu se je pretresen prepričal o resnici vsega, kar se je dogajalo z Magdaleno. Postal je njen veliki spoštovalec in zagovornik. Tudi knezoškof Wolf je imel o Magdaleni dobro mnenje in jo tudi ščitil pred napovedanimi ukrepi civilne oblasti.

Glas o Magdaleni, njenih krepostih in izrednih Božjih darovih se je hitro širil tudi izven meja slovenskega ozemlja. Zajel je sedanjo Hrvaško, Italijo, Avstrijo in celo Poljsko. Iz teh dežel so obiskovali Magdaleno in iskali pri njej nasveta visoki cerkveni in svetni dostojanstveniki. Še posebej močno pa je ta glas odmeval po goriški nadškofiji. Janez Plaper, upravnik ribniške graščine in zvesti Magdalenin zapisovalec, si je redno dopisoval z goriškimi duhovniki. Poročal jim je o najnovejših dogodkih, ki so se dogajali na Gori, predvsem pa o Magdaleninem duhovnem življenju. V arhivih se omenjajo naslednji duhovniki: Jožef Kaligaris, župnik v Terzu pri Ogleju, Dominik Braida, kaplan iz Červinjana, usmiljeni brat p. Ermin Schmalzbauer in Marko Česnik, kaplan iz Koče ob Tolminu. Navedeni duhovniki so Magdaleno kar pogosto obiskovali in bili njeni veliki spoštovalci. Ko je nekoč prišlo ravno zaradi Magdalene do nekega razdora med njimi, je posredoval tudi tedanji goriški nadškof Franc Ksaver Luschin (1835-1854). Od svojega ljubljanskega

škofa Alojzija Wolfa se je dal o Magdaleni natanko seznaniti, potem pa jim je poslal zelo jasno in naklonjeno mnenje o njej.

Leta 1867 se je Magdalena s svojima sestrama preselila k župniku Janezu Kapleneku na Bloke. Tu je živela vse do Kaplenekove smrti, leta 1893. Mistični pojavi (stigme, čudežna jed, mistično obhajilo) so se še vedno videli in pretresali ljudi. V zamaknjenjih je veliko trpela, največ tega trpljenja pa je bilo skritega. Zanj sta vedela le ona in Najvišji. Veliko gorja ji je povzročala svetna oblast, ki jo je pri knezoškofu Jerneju Vidmarju obrekovala. Kljub temu da jo je tudi knezoškof Vidmar zaščitil, je vse trpljenje vzela nase za reševanje najdragocenejšega, človeških duš.

Leta 1893 se je preselila na Goro in čez tri leta, 23. februarja 1896, umrla v sluhu svetosti. Pokopana je pri Gori pri Sodražici.

Naravno nerazložljivi pojavi so pri Magdaleni trajali vse do smrti. Sprva je bilo vidnih več, proti koncu njenega življenja manj. 47 let so trajala zamaknjenja in videnja. Večkrat je imela videnja nebes, vic in pekla. Dostikrat se je mogla v videnjih pogovarjati z nebeščani, z Devico Marijo, Sveto Trojico. Zamaknjenja je imela vsak dan, včasih tudi večkrat na dan (ob petkih, nedeljah). Ravnalo se je po cerkvenem letu. Tudi drugi ljudje so lahko večkrat spremljali njena zamaknjenja in razumeli, kaj je videla, po njenem glasnem govorjenju ter kretnjah. Pogosto je Bog po njej svaril, opominjal, vabil k spreobrnjenju. Večkrat je videla kazni, ki so bile pripravljene, če se ljudje ne bodo vrnili k Bogu. V zamaknjenjih je veliko trpela; pokanje kosti, krčevite kretnje telesa, škripanje zob in kri v ustih so bili znaki njenega velikega trpljenja.

Kot trinajstletni deklici je Gospod vtisnil na njeno telo svoje rane (stigme). Bile so zelo globoke in boleče. Vidno jih je nosila na rokah, nogah, čelu in na strani. Na veliki teden pa se je njeno telo spremenilo v eno samo rano. Odprle so se ji rane Jezusovega bičanja, kronanja s trnjem, nošenja križa, križanja.

Bog ji je podaril dar uvida v notranje stanje duše človeka. Ko je z osebo govorila, je vedela, v kakšnem duhovnem stanju se nahaja njena duša.

Včasih je v zamaknjenjih izgovarjala evangelijske besede v kaldejščini, hebrejščini in grščini. Ko jo je strokovnjak za jezike, jezuit p. Kos, spraševal po pomenu teh besed, je znala vse pravilno razložiti v slovenščini. A teh jezikov se ni nikoli učila.

Največji mistični pojavi pa so se dogajali ravno v povezavi s sveto evharistijo. Magdalena 47 let ni uživala nobene zemeljske hrane. Njena hrana je bil poleg čudežne jedi Jezus sam. V svetem obhajilu. Od njenega trinajstega leta pa do smrti. Sveto obhajilo je Magdalena dolga leta prejemale vsak dan, pod obema podobama. Prejemala ga je iz rok duhovnika pri sveti maši, še večkrat pa na mističen način v zamaknjenju. Takrat so navzoči videli, kako se je po

Magdalenini goreči pripravi nenadoma znašla v njenih ustih bela, včasih svetleča, včasih krvavordeča sveta hostija. Ko jo je použila, so ljudje čez nekaj trenutkov videli majhen kelih s sveto Rešnjo Krvjo in slišali njene požirke. Nato se je Gospodu zahvalila za prejeto obhajilo. Večkrat je od te ljubeče združenosti z Jezusom celo omedlela. Ljudje na čelu z duhovniki so videli, kako se je njen obraz povsem spremenil, izžareval posebno veselje in zadovoljstvo. Včasih je bila vsebina zamaknjenja ena sama priprava in zahvala za mistično obhajilo. Magdalena je skrbno pazila, da ni žalila Gospoda z nečistim srcem. Zato je vsak teden opravljala sveto spoved. Zgodilo pa se je, da ji je včasih Gospod v videnju pokazal, kako njeno srce ni povsem čisto. Takrat ji je naročil, da mora k sveti spovedi. Dostikrat je Magdalena po prejemu Gospoda Jezusa v svetem obhajilu tako hrepenela, da se je njeno telo dvignilo od tal in lebdelo v zraku. Tudi kadar se je od doma preko videnja udeležila svete maše v domači cerkvi, je med povzdigovanjem lebdela v zraku. Bog ji je včasih pokazal, s kakšnimi srci ga ljudje prejemajo. Njeno srce se je krčilo od bolečine, ko je videla, kako ljudje z nepripravljenim in umazanim srcem prejemajo Gospoda v svetem obhajilu. Duhovnik Jurij Janež piše, da je ljudem večkrat govorila »o Jezusovi dobroti, ko nam Jezus samega sebe, svoje meso in svojo kri, ponuja v dušno jed. Nehvaležni ljudje pa ne marajo zanj. Pravijo: 'Saj imamo v oštariji kruha in vina.'« Jezus ji je v videnju potožil: »Kako sem žalosten, ko me bijejo z besedami: Jezus, kaj mi pa daš? Saj nič nimam.« Svobodno je izbrala, da bo za njihovo trdosrčnost zadoščevala Gospodu s prenašanjem posebnega trpljenja, ki ga je imela le v zamaknjenju. Takrat ji je Gospod dal občutiti delček svojih bolečin. Trpela je zelo hudo, imela je občutek, da režejo meso z njenega telesa.

Večkrat je poudarila, da ni dovolj le verovati, da je Jezus v Najsvetejšem pričujoč. Potrebno je živo verovati. Takrat Jezus daje milosti. Na njenih ustih so bile pogoste besede: »Ko bi vedeli, kako nas Jezus ljubi, bi se povsem spremenili.« Globoko v njeno dušo je bilo vtisnjeno, da nam Bog z vrednim prejetjem svete Evharistije podari vse milosti, ki jih potrebujemo za življenje. Za zemeljsko in večno. Jezus nam daje v svetem obhajilu duhovno in telesno moč. Duhovno moč za vedno dvignjen pogled h Gospodu, za vdano in veselo prenašanje trpljenja do bližnje večnosti. Telesno moč, ko skrbi, da naše telo lahko vsak trenutek služi Njemu, v skladu z njegovim načrtom: zdravje ali bolezen.

Magdalena tudi tebe in mene vabi, da doživiva in začutiva sveto Evharistijo kot srečanje z živim Bogom. Vsakič znova.

O ZAČETKIH LITERARNE ZGODOVINE NA PRIMORSKEM

Branko Marušič

Razpravljanje o začetkih literarne zgodovine, ene od dveh temeljnih disciplin literarne vede, je najtesneje povezano s kriteriji in opredelitvami, kaj je književnost. To, kar sodimo danes, da je literarna zgodovina, je nastajalo od srede 18. stoletja, ko se je oblikoval moderni pojem literature in ko se je uveljavilo zgodovinsko mišljenje. Seveda je kasnejši čas prinašal mnoga nova spoznanja, ki so ustvarjala nove metodološke pristope in tudi modele.

Danes govorimo o začetkih literarne zgodovine na Primorskem. Zaradi posebnosti, ki označujejo te predele slovenske zemlje, smo se izognili opredelitvi slovenska literarna zgodovina. Pa še to je vredno poudariti, da so ti začetki tja do srede 19. stoletja osredotočeni predvsem na življenjepisne objave, biografija pa velja za eno od pomožnih ved literarne vede oziroma literarne zgodovine.

Do sredine 19. stoletja pa prevladujejo tudi pri slovenskih piscih na Primorskem objave z religiozno in domoznansko vsebino. Če omenimo prve biografske prikaze o avtorjih z območja zahodne Slovenije, omenimo, da ti niso nastali na tem območju. Tako omenja na kratko domoznanca in pisca prve goriške zgodovine (v latinščini) p. Martina Bavčerja (1595-1668) iz 17. stoletja, dvajset let po smrti, kranjski polihistor Janez Vajkard Valvazor v svoji *Slavi vojvodine Kranjske* (1689). Janeza Svetokriškega pa o. Marko Pohlin v delu *Bibliotheca Carnioliae* (1803).

Biografije/življenjepisi pomenijo prvi nastop literarne zgodovine tudi na Primorskem. Dva biografska pregleda sta nastala skorajda istočasno. Carlo Morelli (1730-1792) je v svoji zgodovini Goriške grofije, (1) ki je nastajala v drugi polovici 18. stoletja, izšla pa je prvič sredi naslednjega, v biografskem poglavju *Elogi di uomini illustri, di scrittori e di cittadini benemeriti della patria dall'anno 1500 all'anno 1790* omenil vsaj tri pisce nedvomno slovenskega rodu, in sicer p. Martina Bavčerja, teologa Ivana Marijo Žbogarja in zdravnika Marka Antona Plenčiča, ob slikarju Francu Kavčiču ter ob ljubljanskih škofih Konradu Gluščiču in Janezu Tavčarju; poleg naštetih so navedene še druge osebnosti, katerih slovensko poreklo ni povsem jasno (Urban Tekstor/Tkalič, Kavčič; Gregor Gerbec/Erbicchio; G.M. Marusig; Francesco Suppanzig; Pietro Adamo Supancig). Morelli za Svetokriškega ni vedel ali pa ga je

hote prezrl. V svoje dodatke k Morellijevi zgodovini ga ni vključil niti Giuseppe Domenico Della Bona (1790-1864). Zato pa je Svetokriški našel mesto med »furlansko avstrijskimi« pisci v biografskem leksikonu goriškega nadškofijskega prošta Pier Antonia Codellija (1752-1822). Ta drobní leksikon nosi naslov *Gli scrittori friulano-austriaci degli ultimi due secoli* (1792). (2) Ob Svetokriškem pozna Codelli še p. Martina Bavčerja, Jožefa Cusanija, Ivana Marijo Žbogarja, Antona Muznika in Marka Antona Plenčiča. Pa še slikarja Franca Kavčiča, izdelovalca orgel Franca Ks. Križmana ter ljudi, ki jim samo prisojamo slovensko poreklo kot so bili Gregor Erbicchio/Gerbec, Franc Ksaverij Gallizig, Ivan Marija Marusig/Marušič, Franc Suppancig. Med navedenimi sodita v obravnavo literarne zgodovine le Janez Svetokriški in Jožef Cusani. Codelli ga pozna pod imenom Giambattista Santa-Croce in piše, da je bil pridigar »in lingua schiavona nelle parti che usano simil dialetto in questa provincia.« Pri omenjanju dela *Sacrum promptuarium* niti ne pojasni, da je bilo delo pisano v slovenskem jeziku. Pri geslu Jožef Cusani pa govori, da je izdal *Catechismus Slavonicus*. Podatek je vzbudil pozornost, (3) ker se taka knjiga do danes še ni odkrila ali kakor je presodil Rudolf Klinec, postavljajo Codellijeve površne navedbe »slovstvene zgodovinarje pred prave uganke.« (4) Zelo verjetno, da je pred letom 1760 izšel pri goriškem nadškofijskem ordinariatu katekizem, ki so ga rabili slovenski duhovniki in bi utegnil biti Cusanijev. (5)

Mihael Verne (1797-1861)
potopisec, prevajalec

Biografije so tudi nekrologi, a ker imajo ti poseben namen, ki jih ne kaže posebej omenjati (na primer nekrolog ob smrti Antona Muznika v *Annalen der öst. Literatur und Kunst*, 1804 ali Valentina Staniča v *L'Osservatore Triestino*, 1847). Nepomembno za slovensko literarno zgodovino je korespondenčno sodelovanje med Matijo Čopom in goriškim pravnikom Leopoldom Francescom Saviom (1801-1847), ki je v zapuščini zapustil delo *Biografie di uomini illustri Goriziani*.

Prve pomembnejše biografije se začenjajo z nekrologi in spominskimi zapisi ob in po smrti Valentina Staniča. Med temi je najobširnejši v *Drobtinica*, (6) napisal ga je Anton Martin Slomšek. Na Goriškem se je v času Staničeve smrti začel uveljavljati Štefan Kociančič (1818-1883), najprej kaplan v Ločniku, nato pa od konca leta 1847 profesor goriškega bogoslovnega semenišča. Že leta

1853 je v knjigi objavil življenjepis in pridige dekana v Ločniku Jožefa Stibiela. (7) Kociančič je bil v petdesetih in tudi šestdesetih letih osrednji slovenski v domoznanstvo naravnani in vsebinsko zelo široko delujoči ustvarjalec na Goriškem. Prvi je opravil domoznansko dokumentacijo in topografijo zgodovinske goriške dežele. (8) V zelo pestri vsebini njegovih javnih nastopov ima posebno mesto tudi literarna zgodovina, pravzaprav spremljanje literarnih pa tudi jezikoslovnih pojavov na Goriškem in v zahodnem slovenskem prostoru (Rezija). Biografsko je obdelal cerkvenega pisca iz 18. stoletja, prevajalca in slovarista Štefana Kemperleta. (9) Pisal je o Valentinu Staniču, (10) o pesniku Matevžu Hladniku; (11) večji del gradiva o Hladniku je Kociančič zapustil v zapuščini. (12) Med njegovimi številnimi publicističnimi prispevki, ki govorijo tudi o književnih pojavih na Goriškem, je članek *Cerkveno slovstvo na Goriškem*. (13) Seveda pa je Kociančič pomembnejši kot jezikoslovec, a vendar še čaka na temeljito obravnavo.

Od sredine 19. stoletja, ko so se ustalile oblike in vsebine srednješolskega izobraževanja, so se na Goriškem uveljavljali kot raziskovalci različnih problemov literarne vede srednješolski učitelji. V izvestjih goriške gimnazije ob koncu šolskega leta 1857-1858 je profesor Janez Šolar (1827-1882) napisal jezikoslovno razpravo v nemščini o času in načinu v slovenskem jeziku s posebnim pogledom na nemški in na klasične jezike. Prav tako je v nemščini v izvestjih goriške višje realke (konec šolskega leta 1860-1861) Fran Zakrajšek (1835-1903) orisal novo-slovensko slovstvo (*Abriss der neuslovenischen Litteraturgeschichte*). (14) Viktor Smolej sodi, da je Zakrajškov prikaz »res literarnozgodovinski, ne literarno-estetski, vendar širok in topel.« (15) Zakrajšek se je posvečal tudi lastnemu literarnemu ustvarjanju, prevodom in zlasti italijanski književnosti. (16) Ker ni dokončal univerzitetnega študija, je končal kot osnovnošolski učitelj, njegova življenjska pot se ustrezno zrcali v njegovi ustvarjalnosti. Literarnozgodovinska je razprava Janka Pajka (1837-1899) v slovenskem jeziku o slovenskih narodnih pesmih, ki je bila objavljena v izvestjih goriške gimnazije ob koncu šolskega leta 1862-1863; Pajk je učil v Gorici v letih 1862-1864.

S tem se začenja na Goriškem novo obdobje raziskovanja in poznavanja literature. Med njegove nosilce moremo vključiti poleg že omenjenih tudi Andreja Marušiča. Na goriški gimnaziji učita tudi Janez Jesenko (1838-1908) in Maks Pleteršnik. Po krajšem bivanju v Gorici službujeta nato od leta 1867 na tržaški gimnaziji, kjer ostane Jesenko do upokojitve, Pleteršnik pa le štiri leta.

Toda preden preidemo na nove pobude na literarnozgodovinskem področju na Goriškem, pogledjmo še na Tržaško in v Istro. Tu je treba za začetek omeniti predvsem dve pobudi, prva je leta 1881 objava Vincenza Franula de Weissen-thurna slovnice (*Saggio grammaticale italiano-cragnolino*), objavljene skupaj z Linhartovo veseloigro *Ta veseli dan ali Matiček se ženi*. Zanimanje za slovansko

književnost, zlasti rusko in poljsko, ter za južnoslovanske narodne pesmi, pa kaže tržaška revija *La Favilla*, predvsem z objavami v letih 1840-1843. (17) Pri tem bližnjih Slovanov ne upošteva, tudi ne takrat, ko piše o razmerah v bližnji in bolj oddaljeni okolici Trsta. Takrat pa so v Trstu živeli pesnik Jovan Vesel Koseski, prozaist Matevž Ravnikar kot tržaški škof in Mihael Verne.

Iz sredine 19. stoletja je na Tržaškem vredno omeniti vsaj tri osebe. Najprej prošta Mihaela Verneta (1797-1861), znanega po svojih potopisih, prevodih in kot soavtorja prve slovenske svetovne zgodovine *Obča povestnica ali zgodovina celega sveta* (Ljubljana 1863). V ta pregled, ki je nadaljevanje dela leta 1851 umrlega Matije Vertovca, je vključil tudi Slovence in poudaril tudi njih književno ustvarjanje. Ivan Macun (1821-1883), štajerski Slovenec, je v Trstu živel v letih 1846-1850, leta 1850 je izdal v ilirskem duhu sestavljeno krestomatijo *Cvetje slovenskiga pesništva* z uvodnom o poetiki in dodatkom o narodni poeziji. Knjiga ni imela velikega uspeha, v največji meri zaradi jezikovne mešanice. Tretja oseba pa je domačin Josip Godina Verdeljski (1808-1884), pisec vrste samostojnih tiskov in pisec programskih člankov tudi o stanju in potrebah slovenskega slovstva (*Slovenski glasnik* 1863). Godina je tudi napisal eno prvih slovenskih avtobiografij, (18) pomembna tudi kot vir za slovensko literarno zgodovino. Nekaj tovrstnega gradiva pa je tudi v Godinovi *Opis in zgodovina Tersta in njegove okolice* (Trst 1872).

Povrnimo se na Goriško, kjer se v sedemdesetih letih poraja nova generacija. Anton Klodič (1836-1914) je uredil v treh knjigah pesniško delo Josipa Pagliaruzzija Krilana (Gorica 1887-1896), za zbornik *Die österreichische Monarchie im Wort und Bild* je napisal esej o slovenskem jeziku in slovstvu v Trstu in Istri. Pisal je tudi o antični literaturi (Horac). Svoje krajše bivanje v Gorici (1871-1873) jo močno zaznamoval Fran Levec (1846-1916). V času njegovega dveletnega bivanja v Gorici je nastala študija o Valentinu Staniču. Gradivo, ki ga je objavil v *Soči*, (19) je izdal separatno s psevdonimom Paulus (1873). Levec pa je raziskoval tudi Svetokriškega. (20) S svojimi predavanji o zgodovini slovenskega slovstva je navduševal goriške dijake, zlasti Simona Rutarja, ki je sestavil rokopisno knjigo *Slovensko slovstvo po predavanjih prof. Fr. Levca* (Gorica & Gradec 1872-1875). (21) Simon Rutar, čeravno zgodovinar in zemljepisec, se je posvečal tudi literarni zgodovini. Objavil je svoj slavnostni govor o Prešernu, pisal o Koseskem, o kralju Matjažu v slovenskih narodnih pesmih in pripovedkah (pripovedih), o slovenskih pripovedih o morju in jezerih, o Štefanu Kociančiču in prispeval predvsem za *Ljubljanski zvon* več literarnozgodovinskih drobcev. (22) Rutarjev sodobnik je bil učitelj Josip Balič (1854-1933). Tudi njega so zanimali predvsem življenjepisi in tudi on je pisal o p. Bavčerju, o Svetokriškem, za Slovence je želel imeti Gregorja Gerbca/Erbicchio in med prvimi je pisal o Jožefu Cusaniju. (23) Veliko člankov je

takrat v sedemdesetih letih objavil predvsem tednik *Soča*. Med objavami bomo srečali poleg »nekaterih opazk« prof. Baudouina de Courtenaya s potovanja po slovenskih deželah (*Soča* 1872) tudi razpravo o Tolminu v srednjeveški poeziji (članek podpisan z G.), (24) o pticah v slovenskih narodnih pesmih (podpisan Bazilij Gorjanec), (25) ob koncu sedemdesetih let pa je list objavljajl prve jezikoslovne članke p. Stanislava Škrabca. (26) V sedemdesetih letih smo tudi priča ocen in spoznanj, ki prihajajo iz liberalnega in katoliškega tabora. Od sredine leta 1872 je glasilo slovenskih goriških liberalcev tednik *Soča*, katoličane pa zastopa tednik *Glas*. Različnost idejnih pogledov zaide tudi v jezikoslovje, ko polemični spis Štefana Kociančiča o jezikoslovnih pogledih Baudouina de Courtenaya objavi *Glas*, (27) izzvani pa je dopisoval v *Sočo*. Z revijo *Rimski katolik* pa od konca leta 1888 prevzame Gorica tako rekoč vodilno vlogo na Slovenskem pri razlagi in širjenju katoliških načel tudi literarne teorije in s tem tudi literarne zgodovine.

Na goriški gimnaziji, realki in učiteljišču je bilo po Levčevem obdobju še nekaj profesorjev, ki so se ukvarjali z literarno zgodovino, tako Viktor Bežek (1860-1919), ki je bil urednik *Ljubljanskega zvona*. Pred prvo svetovno vojno pa so na goriških šolah službovali Anton Sovre (1885-1953), Karel Ozvald (1873-1946), Josip Tominšek (1872-1941), Ivan Pregelj (1883-1960), Janko Bratina (1882-1920), Andrej Budal (1889-1972), Joža Lovrenčič (1890-1952), Alojz Res (1893-1936), Avgust Pirjevec (1887-1943). Med maturantkami goriškega ženskega učiteljišča je potrebno omeniti Marico Bartol Nadliškovo (1867-1940), ki je kot urednica (*Slovenka*) pisala o slovenskih književnikih, sodila pa je v krog tržaških slovenskih književnih ustvarjalcev.

Čeravno so na tržaški nemški gimnaziji učili tudi Slovenci (Maks Pleteršnik, Janez Jesenko, Mihael Zavadlav, Karel Glaser), pa je edina slovenska objava v letnih izvestjih te gimnazije del prevoda Schillerjeve tragedije *Wallensteinova smrt* (*Wallensteins Tod*), leta 1865 jo je objavil France Cegnar. Kasnejše objave Karla Glaserja v izvestjih so bile v nemščini tudi zato, ker je pisal o sanskrtu, pravzaprav je prevajal iz tega jezika. V letih 1882-1885 je na tržaški gimnaziji učil Mihael Zavadlav, tri leta starejši od rojaka Karla Štreklja. Zadnji dve desetletji svojega življenja je prebil kot šolnik v Dalmaciji. Med njegovimi objavami je najbolj znana razprava o Matiju Kastelcu (rojak s Prema), katoliškem slovenskem piscu iz 17. stoletja. Najpomembnejši med vsemi v Trstu živečimi pa je nedvomno Karel Glaser s svojo *Zgodovino slovenskega slovstva* (1-4, Ljubljana 1894-1998), ki sega do leta 1895. To bio-bibliografsko delo je bilo do tedaj najobsežnejši pregled slovenskega slovstva, kritika pa mu je očitala mnoge vsebinske in metodološke pomanjkljivosti.

Tržaški krog literarnih zgodovinarjev sta dopolnila še Gregor Jereb (1845-1893) z Dolenje Ravni na Gorenjskem. V Trstu je služboval kot poštni uradnik,

objavil je več življenjepisov, med njimi Vincenza Franula de Weissenthurna (*Ljubljanski zvon* 1892). Lovro Žvab (1852-1888) je bil iz Dutovelj, literarnozgodovinske članke je pisal predvsem za *Ljubljanski zvon* in za *Slovana*.

V tem času, od leta 1875 je v Kopru delovalo moško učiteljsiše. Med profesorji je bil tudi Julij Kleinmayr (1847-1913), ki je leta 1881 izdal *Zgodovino slovenskega slovstva* (Celovec 1881) ob seveda drugih literarnozgodovinskih in sorodnih publikacijah. Maturant koprškega učiteljsišča je bil Janko Leban (1855-1932) iz Kanala, leta 1885 je kot ponatis iz *Učiteljskega tovariša* objavil v Ljubljani spis *Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli*. Ob koncu 19. stoletja pa se je začela vključevati v slovenski prostor tudi Beneška Slovenija. Leta 1890 je Ivan Trinko Zamejski objavil v Ljubljanskem zvonu življenjepis pesnika in buditelja Petra Podreke. Pregled književnih poskusov v Beneški Sloveniji pa je vključil v svojo monografijo Simon Rutar (1899).

Obdobje prvih literarnozgodovinskih raziskav in objav na Primorskem se končuje ob koncu 19. stoletja.

V novem stoletju pripada Gorici posebno mesto predvsem z revijama mladoliberalno *Vedo* in s socialnimi/socialističnimi *Našimi zapiski*; v Gorici žive uredniki in sodelavci obeh revij. V Trstu služita tudi literarnim vedam dnevnik *Edinost* in socialistični *Rdeči prapor*.

Opombe:

- Besedilo je s predavanja na Primorskih slovenističnih dnevih, Kobarid, 8.4.2005.

- 1) Istoria della Contea di Gorizia, 1-4, Gorizia 1855-1856.
- 2) Uporabljena je bila faksimilirana izdaja iz leta 1975.
- 3) Valentin Jelinčič, Esiste il Catechismus slavonicus? Studi Goriziani 21/1957, 47-51.
- 4) Primorski slovenski biografski leksikon, 1, Gorica 1974-1981, 194.
- 5) Rudolf Klinec v geslu Cusani (Cassani, Cossani, Cosan, Košan) Jožef v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu, 1, 1974-1981, 211-213.
- 6) Prigode, žalostne ino vesele... Drobtnice 1848, 81-87.
- 7) Pridige in drugi slovenski spisi, ki jih je zapustil po svoji smrti Jožef Stibel.
- 8) Branko Marušič, Primorski čas pretekli. Koper 1985, 266-279.
- 9) Kemperle Štefan, slovenski pisatelj 1771 (?) - 1789. Slovenska bčela 10.2.1853, 43-44.
- 10) Glas 28.3.1873, štev. 13.
- 11) Matevž Hladnik (življenjepisne črtice). Glas 1975, štev. 46, 47, 49-53.
- 12) Lojzka Bratuž, Kocijančičeva rokopisna knjiga o Matevžu Hladniku. Koledar za leto 2003, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 2002, 77-79.
- 13) Zgodnja danica 17.2. in 3.3.1865, 3, str. 28 in 39.
- 14) Jahresbericht der k.k. Oberrealschule in Görz am Schlusse des Studienjahres 1861.
- 15) Franc Zakrajšek. Goriški letnik 6/1979, 481.
- 16) Francesco Petrarca. Životopis o njegovej petstoletnici. Soča 1874, štev. 31-33.
- 17) La Favilla (1836-1846). Pagine scelte dalla rivista a cura di Giorgio Negrelli. Udine 1985, 363-393.
- 18) Življenje Josipa Godine Věrdělskega. Opisal on sam lěta 1879 s pristavkom raznih stranskih rěčij za razdělitev mej domačince po njegovi směrti (ponatis Trst 1992).
- 19) Valentin Stanič. Soča 1873, štev. 15, 17-20, 25, 29, 30; Staničevi spisi. Soča 1873, štev. 32-35; Še nekaj o Staniču. Soča 16.10.1873, štev. 42.
- 20) Slovenski Abraham a Santa Clara. Soča 3. in 10.7.1873, štev. 27 in 28.
- 21) NUK v Ljubljani, rokopisni oddelek, 19/60.
- 22) Boža Pleničar, Bibliografija Simona Rutarja. Goriški letnik 4/5-1977/78, 139-183.
- 23) Branko Marušič, Josip Balič (1854-1933), šolnik in zgodovinar. Goriški letnik 20-21/1993-1994, 17-26.
- 24) Soča, 24.2.1876, štev. 8.
- 25) Soča 1877, štev. 2, 5-7, 18.
- 26) Soča 1878, štev. 38, 45-52.
- 27) Glas 21.3. in 20.6.1873, štev. 12 in 25.

PONOVNA OBJAVA PREGLJEVEGA AZAZELA V ZBRANEM DELU

Janez Dolenc

Zgodilo se mi je, da sem lani ravno v najbolj vročih poletnih mesecih predsedel v svojem kabinetu in pisal opombe za drugo knjigo Pregljevega Zbranega dela, ki zajema vso njegovo dramatiko. Prej sem preveč odlašal, v maju sta mi pa urednika Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev France Bernik in Andrej Brvar kar dala rok za oddajo do konca septembra. Med

Pregljevimi sedmimi enodejankami in šestimi večdejankami mi je največ dela in truda, a obenem tudi umetniškega užitka dala štiridejanka *Azazel*, odlična biblijska drama, ki bi morala dobiti večjo veljavo v slovenski dramatiki.

Pregljevo nadarjenost za pisanje je odkril njegov veroučitelj, župnik pri Sv. Luciji (danes Mostu na Soči) Jožef Fabijan. Osirotelemu fantiču Ivanu je omogočil študij na goriški gimnaziji in dunajski univerzi. Ivan se je svojemu dobrotniku oddolžil kot študent na Dunaju z dvema religioznima pesnitvama na podlagi dveh temeljnih krščanskih molitev: *Zdrava Marija* in *Očenaš*. Prva je doživela tudi uglasbitev Fabijanijevega prijatelja, duho-

vnika in glasbenika Antona Plesničarja. Po tem prvem poizkusu na verskem področju je kasneje ustvaril nekaj pesmi z motivi iz biblije (Tamara, Hagar, David, Pesem makabejskih bratov). Že od študentskih let ga je vznemirjal motiv Juda Iškarijota in že leta 1917 je objavil v DS (Domu in svetu) dve kratki »baladi v prozi« *Unus ex vobis* in *Judež*.

Takoj po prvi svetovni vojni, še pred romanom *Plebanus Joannes*, se je še bolj poglobil v to tematiko in jo izpovedal v »žalostni igri v štirih dejanjih« *Azazel*. Sprva jo je naslovil Juda Simonov. Vendar je uredniku DS Fr. Steletu za objavo v letu 1920 poslal Plebanusa, a dramo je v tem letu predeloval še naprej in sporočil uredniku 3. oktobra: »Vrhu tega sem precej temeljito presnoval dramo o Judi in Mirjami. Sem s stvarjo sam še precej zadovoljen...

Glede igre vedi, da je sedaj osredotočena na en živ moment, tako da ni več Juda edini nositelj tragike, temveč Juda in Mirjam. Drami sem dal nov naslov in novo simbolno poglobitev: Azazel, duh pustinski, žalostni duh nečisti, ki hodi Mirjami v sanje z obličjem Judovim.« *Azazel* je začel izhajati v DS v letniku 1921, štiri nadaljevanja v štirih dvojnih številkah. Vsako nadaljevanje zajema eno dejanje drame.

Objavo *Azazela* v DS je ocenil igralec in gledališki kritik Silvester Škerl v Slovencu leta 1922 z lepimi besedami:

»Iz Kristovih časov je ta zgodba. Napol mistično je ozračje, tiho, kakor pesem iz daljave. Nikoli še nisem bral tako lepega opisa dobe, ko je hodil Učenik po svetu in je bila zemlja za seženj daleč od neba. Slutnjo vseobsežnosti in bližine božje je pisatelj ustvaril s tem, da nikdar ne nastopi On, Veliki. Vsa Kristova tragedija se odigrava blizu; z roko bi segel, pa bi jo imel prav pred očmi, in vendar je ohranil tisto daljavo, ki je med zemljo in nebom. In v tem leži večji del lepote. Kako fino je znal predstaviti pozemsko življenje, ki je vendar tako daleč od njega, ki je to življenje dal.

Zgodba je kaj enostavna. Nič vsiljivega: povest o lepotici – spokornici Mirjam (Mariji Magdaleni). Toda kakor brenkanje na harfo, kakor cvetje, ki vzbrsteva, zveni ta zgodba. Ena sama lepa, tiha, melanholična melodija se preliva po dišečem zraku. Pregelj ni hotel podati mučnikovih borbe, ampak samo odsev, ki ga ta vzvišena tragedija meče na navadne, preproste ljudi, ki živijo na tej zemlji, ki so od nje – od zlega duha *Azazela* odvisni. Kontrast med nebom in zemljo, med Bogom in *Azazelom*. Menda do sedaj nihče izmed naših pisateljev ni v večjem delu obdelal tisti veliki čas. Zato

se mi zdi Pregljev *Azazel* tem večji, ker prinaša toliko ljubezenske lepote, ki je skrita v tistem času ljubezni. Da je vzel v roko prav to stran in obilno snovi, je najboljši dokaz, da je velik umetnik človeškega srca, mojster človeške duše.«

Ta biblijska tragedija ni bila več poklon dobrotniku Fabijanu, ampak izpoved globoke vere umetnika besede ob bližajoči se štiridesetletnici. Še pred jubilejem je spomladi 1923 liberalna Tiskovna zadruga izdala *Azazela* v knjigi, na 115 straneh jo je natisnila Delniška tiskarna. Ta izdaja je zbudila več odmevov v tedanjih časnikih in revijah. Naj zabeležim nekaj značilnih odlomkov:

Spomenik Ivana Preglja

V DS se je oglasil daničar (član študentskega katoliškega društva Danica) Stanko Majcen, ki je zapisal med drugim: »Po našem običajnem pojmovanju je *Azazel* odrsko delo, in sicer novo, mlado: v globino seza in ne v širino, bori se za intenziven izraz s kar najpreprostejšimi sredstvi, efekt zametuje, ker mu je učinek od znotraj in navznoter poglavitni namen. Temu namenu se podreja stil, jezik, število in izbor oseb, časovni in prostorni obseg dogodkov. Gotovo polovica vsega teksta v taki in drugačni zvezi stoji v svetem pismu. Ali bi v njem zapisana biti mogla.«

Globlje je segel v svoji oceni v Mladiki 1923 drugi daničar Ivan Mazovec: »Pregljeva žaloigra nas vodi na ono sveto zemljo, po kateri hrepene milijoni, na zemljo, kjer se je Kristus rodil, delal, učil, trpel in mučeniško umrl. Iz velikanskega, za vse človeštvo pač najvažnejšega zbora vprašanj, ki se zgoščujejo okoli Kristusa, svojega večnega in neminljivega središča, je dramatik Pregelj vzljubil predvsem en problem – problem Juda..Ne mislite, da se je to zgodilo trenutno. Nasprotno! Pregljeva umetniška duša je snovala, oblikovala, premozgavala, uničevala in zopet na novo snovala ta problem že v akademskih letih na Dunaju...

Kako je mogoče, da je Juda, ki je bil sam priča tolikim nadnaravnim dokazom Kristusovega božanstva, vendar kljub temu izdal svojega Gospoda?! Juda ni nikoli popolnoma verjel vanj. Želel si ga je kot svetnega kralja, ki bi z mečem v roki pregnal tujce Rimljane in obnovil moč in sijaj judovskega kraljestva. Juda je razjedala gnusna lakomnost. Ves ubog je prišel k blodni Mirjam, ostal v hiši in ji služil, toda služil tudi sebi. To je povzročil gnusni duh blodnosti – Azazel. Ta si je osvojil Judovo slabotno, omahljivo, neverno, po denarju hlepečo dušo in jo gnal stopnjema v propad. Čim Juda pove blodni Mirjam, da je našel – kralja, ki ga je pozval v svoje spremstvo, kralja, ki dela nečuvane čudeže, ki celo grešnikom grehe odpušča, se Mirjaminsko razboljeno, obupano srce z vso ljubeznijo oklene kralja, ki bi edini utegnil oprati z njene duše madeže neštevilnih grehov in jo rešiti duha blodnosti, Azazela. Juda v slepi ljubosumnosti zasovraži sedaj svojega gospodarja, v katerem ne vidi svojega Boga, marveč človeka, ki ga je oropal zemeljske sreče, – ki mu je prevzel bogato Mirjam... Čimbolj narašča Judova blodna sla do Mirjam, tembolj kipi v Mirjaminskem srcu gnus do Jude, v katerem vidi utelešenega Azazela.«

Ljubljanska drama je *Azazela* leta 1923 postavila na oder. Premiera 1. oktobra je pokazala, da je drama bila prezahtevna za tedanje gledališče, ki ni bilo kos tej drami. Režiser Milan Skrbinšek se je trudil po svojih močeh, a predstava ni mogla obseči in izraziti prav tistega, kar je bistvo *Azazela*. Pisatelj je hladni sprejem čutil. Fr. Koblar se spominja, da so mu prijatelji v odmoru izročili lovorov venec, ki ga potem sploh ni hotel odnesti s seboj domov,

ampak je iz njega izpulil le nekaj lovorovih listov »ženi za v juho« in se hitro poslovil. Po premieri so napisali poročila in ocene predstave za Slovenski narod Miljutin Zarnik, za Jutro Fran Govekar, za Slovenca Narte Velikonja. Večinoma negativno. Le reprizo 6. oktobra je M. Zarnik pohvalil, ker so iz drame veliko črtali. Novo ponovitev *Azazela*, predvideno za 14. oktober, so nadomestili z dramo Smrt majke Jugoviča. *Azazel* je bil za dolgo pokopan.

Nenavadno pa je, da je ponovno oživel v hudih časih druge svetovne vojne. Drama je za počastitev Pregljeve 60-letnice pripravila novo postavitev *Azazela*, režiral je ponovno Milan Skrbinšek. Premiera naj bi bila za Veliko noč leta 1944, a zaradi zračnih alarmov se je nekoliko zakasnila na 13. april. Dramaturg Janko Moder je moral tedaj iz besedila črtati vse, kar ni dramatično, četudi je še tako poetično. V Slovincu in Jutru sta potem izšli zelo pohvalni oceni obeh kritikov.

Po letu 1945 ni bilo misliti, da bi *Azazel* prišel še na oder v Sloveniji, že zaradi svoje religiozne vsebine. Pač pa je v domovini skoraj popolnoma zamolčana pisateljeva 70-letnica pobudila med Slovenci v Argentini ponovno postavitev *Azazela* na oder leta 1954, a pogoji za tako zahtevno dramo so bili še veliko slabši kot v Ljubljani. Poleg tega je režiser Willenpart črtal več kot polovico besedila (tudi lik Azazela). Kritik Alojzij Geržinič, ki v reviji Meddobje poroča o premieri, ugotavlja predvsem, da ta *Azazel* ni več Pregljev.

Morda bo prihodnost prinesla kakšno možnost, da pride Azazel spet na oder. To bi razveselilo ne samo tisti del naših državljanov, ki še ohranjajo vero in hodijo v cerkev, ampak bi bilo to doživetje izredne besedne in igralske umetnine za vsakogar.

MAVRICA JE NAŠ SIMBOL ALI JEZIK KOT BLAGOSLOV

Boris Pahor

(Uvodni govor na 71. Svetovnem kongresu mednarodnega PEN-a od 14. do 21. junija 2005 na Bledu)

*Znanje jezika,
ki smo se ga naučili,
je zmeraj manj vredno
kakor znanje maternega jezika.*

Jacques Monod – Le bastart et la nécessité

Spoštovani in dragi prijatelji,

v čast mi je, da nastopim na svetovnem kongresu Mednarodnega PEN-a kot njegov slovenski član iz Trsta. V knjigi, ki sta jo napisala Angelo Ara in Claudio Magris *Trieste un'identità di frontiera*, je govor o mestu dveh duš, eno poglavje ima celo naslov *La doppia anima*, to je dvojna duša, ker italijansko in slovensko prebivalstvo živita v mestu skupaj dvanajst stoletij. Italijanski del je večinski, manjšo številčnost pa slovenski del kompenzira s svojim zaledjem, ki se začenja že v predmestjih in se razteza do Julijskih Alp in čez. Žal je vse to področje, četrta Slovenija, po prvi svetovni vojni pripadlo italijanskemu kraljestvu in, kar je bilo usodno, bilo je na razpolago fašističnemu režimu, ki ni samo uničil cvetočega slovenskega gospodarstva, ampak je požgal kulturne domove, prepovedal šole, društva, tisk, rabo jezika v javnosti, spremenil krstna imena in priimke v italijansko obliko. No, kot vidite, smo *in medias res* v soglasju s temo, ki smo si jo zadali, vprašanje jezika, vprašanje jezikov v svetu, kjer naj bi prevladalo načelo globalnosti, pa vprašanje, ali literatura lahko predstavlja nekakšno *linguo franco*.

Zdaj se seveda naša narodna skupnost v Italiji razvija normalno, vendar upam, da mi ne boste šteli v zlo, če začnem pri svojem primeru, pri generaciji, ki so ji odrezali jezik, kot je naslov knjige florentinskega pisatelja Sergia Salvija, ki ne pripada nobeni manjšini, a se je v problem poglobil. Morali smo namreč tajiti svoj jezik, ga brati na skrivaj, učiti se ga poleti na sestankih v hribih, slovensko knjigo smo dobili le, če jo je kdo pritihtopil čez mejo. Šlo je torej za zvestobo jeziku, ki je bil v glavnem potrdilo identitete. In šlo je za ekstremen primer, za katerega se Evropa ni kdove kaj zanimala. In žal ga tudi

Umberto Eco v svojem prikazu bistva fašizma ne omenja, čeprav smo se proti takemu etnocidu bojevali in je Posebno fašistično sodišče za obrambo države obsodilo na smrt in na dosmrtno ječo številne Slovence, italijanske državljane.

V marsičem našem podoben, čeprav ne s tako hudimi posledicami, je bil položaj jezikov v Španiji v času diktature generala Franca in se je tukaj na Bledu pred 40 leti na našem kongresu zavzemal za katalonsko identiteto univ. prof. Josep Maria Batista i Roca, ki je potem imel srečo, da je pred svojo smrtjo doživel obnovitev katalonske deželne vlade Generalitat de Catalunya.

In tukaj smo torej dolžni priznati, da se je v drugi polovici prejšnjega stoletja marsikaj spremenilo glede zaščite ogroženih jezikov. V prvi vrsti je vsekakor *Izjava mednarodne organizacije za zaščito ogroženih jezikov in kultur*, ki so jo sestavili univerzni profesorji Danske, Finske, Norveške in Švedske ter jo naslovili na predstavništva UNESCO v svojih deželah. V bistvu je nekaj desetlin podpisnikov zahtevalo skrb za preživetje, tako kot ekologija skrbi za zaščito rastlin in živali. V prvi vrsti je tukaj torej vprašanje rešitve jezika, kar pomeni rešitev ogrožene kulture, to je od človeka ustvarjene vrednote. To združenje deluje še danes, poleg njega pa še druga organizacija *Federalistična unija evropskih nacionalnosti*, pridružil pa se jima je še zelo pomembni *Evropski urad za manj razširjene jezike*, ki deluje v sklopu Evropskega parlamenta, podprt od skupine poslancev pripadnikov ogroženih skupnosti. Izrednega pomena je tudi poslanica za svetovni dan miru leta 1988, v kateri se je papež Janez Pavel II. zavzel za pravice manjšin in pri tem navajal papeža Janeza XXIII. Prav tako je bila izrednega pomena *Splošna deklaracija o jezikovnih pravicah*, ki sta jo PEN in UNESCO sestavila v Barceloni junija 1996. Dve leti kasneje sta namreč tudi Evropski parlament in Evropski svet izdala pomembni listini o narodnih manjšinah in o evropskih regionalnih in manjšinskih jezikih.

To glede javnih in uradnih prizadevanj, izmed katerih bi podčrtal predlog za ustanovitev *Jezikovnega sveta* pri Združenih narodih. Sveta, ki naj bi tudi sankcioniral prekrške proti pravicam jezikovnih skupnosti. Prepričan pa sem, da bodo takšna in podobna prizadevanja lahko uspešna samo s pomočjo kulturnega sodelovanja predstavnikov večinskih narodov in držav. Ne da bi se namreč tega zavedali, so tudi člani dominirajočih većin soudeleženi pri kršenju legitimnih človekovih pravic. Vse, kar je bilo doslej storjeno za dosego pravične etike do dominiranih jezikovnih skupnosti, se je rodilo v teh politično-jezikovno dominiranih skupnostih samih. Večinski kulturni kader, k njemu spadajo seveda tudi pesniki in pisatelji, so bili do teh jezikovnih vprašanj v glavnem brezbržni, če ne celo odločno nasprotni. In pri tem ni bilo razločka med levico in desnico; ko je, na primer, Jospin skušal doseči neko novo odprtost v tem smislu, je imel nasprotnike najpogre v svojih tovariših socialistih. A vendar ne bo šlo drugače, kot da v združenji Evropi dokončno izgubi svojo veljavo tako

imenovana sintagma *État-Nation*, in prijatelji Francije in občudovalci njene književnosti si iskreno želimo, da bi sledila zgledu Španije, ki poleg kastiljščine kot državnega jezika v svoji ustavi priznava, da drugi jeziki *seran tambien oficiales en las respectivas Comunidades Autonomas*, ali da bi vsaj sledila Italiji, ki je po petdesetih letih z zakonom 482 priznala 12 skupnostim zaščito jezikovnih pravic.

Z omembo Francije tako prehajam k problemu, pred katerim se bodo znašli vsi jeziki ob odpravi mej ter ob prevladi skupnega jezika, ki ga vsiljuje globalizacija. Pri tem je upravičena zaskrbljenost tudi tako imenovanih velikih, ki se hočeš nočeš bodo morali uklanjati angleščini. Vendar bi si jaz dovolil ponoviti to, kar smo pred pol stoletja rekli ob zaskrbljenosti pred konsumizmom: bolj se bo težilo po uniformnosti, bolj se bodo posamezne identitete zavzemale za svoje izročilo, za vrednote preteklosti, med katerimi ima rodni jezik prav gotovo prvo mesto. Tako bo strah pred jezikovno-kulturno asimilacijo silil tako številčno velike kot številno majhne entitete k varovanju in k zvestobi svoji samobitnosti. Evropa bo ob nevarnosti poglobila različne prvine, to pa ne samo tako, da bo vsaka narodna enota zvesta sebi, ampak tako, da bo odkrivala vrednote drugega, predvsem tudi soseda. Zelo jasno je to hotenje poudaril predsednik Visoke šole za prevajalce in tolmače v Trstu David Snelling: »*Odklanjam imperializem anglofonije, po vseh starih in novih angleških slovnica je zdaj čas, da dobimo finske, slovenske in slovnice drugih jezikov – to je kulturni načrt, za katerim stremimo.*«

Ker bodo torej tako majhni kot veliki narodi pred hudo preizkušnjo, je naravno, da bo združena Evropa morala najti način nove solidarnosti in širokega sporazumevanja. Pri tem bi spet navedel špansko rešitev, katere zasluga je, na primer, celovit nastop katalonske kulture, njenega založništva, ki je v nekaj desetletjih izredno obogatilo evropski knjižni fond. Ne samo to, vsi ti romani in pesniške zbirke v katalonščini, ki jo je bil nekoč fašizem obsodil na smrt, ne posredujejo samo izvirnih življenjskih primerov, ampak tudi neposredno pestro kulturno krajino, etiko običajev in stremeljenj. S tem se samostojno pridružuje plemeniti nalogi književnosti, da spregovori o usodnosti človekovega življenja tako posameznika kakor člana občestva. Katalonska knjiga je danes lep primer vloge *lingue france*, saj je posredovalka človeških doživetij in odzivov in tako nov doprinos k Evropi, ki jo pojmujejo kot mavrico jezikov, mavrico, ki naj jutri pomnoži svoje barve in odtenke barv.

Rad bi sklenil to svoje razmišljanje s kratko navedbo dveh ali treh prikladnih avtorjev. Med njimi Denis de Rougemont, ki je kot pionir zagovarjal *enotnost v različnosti*, kar je, skoraj bi rekel pred njim, kot sentenco izrazil naš Kosovel: »*Kot evropski ljudje bodimo eno v duhu in ljubezni, a ohranimo svoje lastne obraze*«. Pri tej nujni zvestobi mislim, da bi bilo zelo prav prisluh-

ni tudi Leopoldu Kohru, ki v svojem pomembnem delu dokazuje, kako so se v majhnih državnih enotah književnost, umetnost in filozofija sijajno razvijale ter dale Danteja, Michelangela, Raffaela, Goetheja, Kanta, Beethovna, itd. Tako tudi v manjših zemljepisnih enotah jutrišnje Evrope lahko nastajajo stvaritve izredne vrednosti.

Ker smo torej in bomo še bolj vsi ogroženi, bi nazadnje pritrdil še Kafki, ko se zavzema za usodo majhnih narodov in pravi, da mora vsak član majhnega naroda biti pripravljen sprejeti pripadajoči mu del književnosti. Vsak član, pravi, in od njega bo odvisen obstoj neke identitete, ki bi jo drugače posrkale močnejše. In če naj se povežem z začetkom tega svojega posega, naj mi bo dovoljen podatek, da samo zvestobi svojemu jeziku in književnosti se mora slovenska narodna skupnost, ujeta med preteče sosedje, zahvaliti za svoj obstanek; in samo z ustvarjalnostjo na visoki kulturni ravni smo tudi Slovenci zunaj slovenske meje postavili svojo alternativo tujim vrednotam.

Vladimir Kos

Prijateljica gladiola

Drevesa spet poletja verz šumijo,
en verz z besedami iz barv nebá,
in veter skuša najti melodijo
za dan in noč, in vsakokrat drugačno.

Med valčki barv se dviga gladiola:
v oranžnem krepu, ves sem je vesel!
Katera ji za šive služi cola?
Nekdó to ve, ki ji obleko dela.

Smehlja se svetu, a navzgor se vzpenja,
dokler le more, vsa ostane vzpon.
O, gladiola kratkega življenja –
na večno me, prijateljica, spomni!

TRPLJENJE GORIŠKIH DUHOVNIKOV MED SOŠKO FRONTO

Renato Podbersič ml.

Leto 1916. Pred devetdesetimi leti je ozemlje ob Soči vstopalo v drugo leto krvavih bojov. Soška fronta, razpotegnjena po ozemlju goriške nadškofije, je neusmiljeno pobirala svoj davek. Civilno prebivalstvo se je umikalo v begunstvo. Bedo krutega časa so z njimi delili številni goriški duhovniki, ki so delovali po begunskih taboriščih ali skrbeli za številne pregnance, razkropljene po tedanji habsburški monarhiji.

Ob začetku prve svetovne vojne poleti 1914 je dotedanja avstro-ogrsko zaveznica Italija razglasila nevtralnost. Kmalu so se začela skrivna pogajanja, ki naj bi Italijo spravila v vojno na eni od vojskujočih se strani. Tako je bil 26. aprila 1915 podpisan londonski sporazum, ki je ob ustrezni ozemeljski nagradi Italijo obvezoval k vstopu v vojno v roku enega meseca. Do tedaj je na Goriškem vladal navidezen mir. Na binkošno nedeljo, 23. maja 1915, je Italija napovedala vojno nekdanji zaveznici. Že v zgodnjih urah naslednjega dne so italijanske čete prekoračile državno mejo z Avstro-Ogrsko in vzpostavila se je frontna črta od avstrijsko-italijansko-švicarske tromeje do Jadrana, dolga šesto kilometrov. Njen najjužnejši in za ofenzivne akcije najprimernejši del se je po reki Soči imenoval soška fronta. Tako se je odprlo novo soško bojišče, dolgo dobrih devetdeset kilometrov, ki je kar 885 dni ali celih 29 mesecev zaznamovalo prebivalstvo in pokrajino ob Soči, od Rombona preko Tolminske, Goriške in Krasa do morja.

V času vojskovanja na soški fronti so Italijani sprožili enajst ofenziv, katerih cilj je bil prodor preko Vipavske doline proti središču monarhije in preko Krasa proti Trstu. Kljub strahotnim žrtvam Italijanom ni uspelo prodreti globlje na avstro-ogrsko ozemlje. Ocene o žrtvah v dolgih mesecih vojskovanja se gibljejo od milijon mož izločenih iz boja do 350.000 mrtvih vojakov na obeh vojskujočih se straneh. Edini večji italijanski uspeh je pomenila zasedba Gorice v šesti soški ofenzivi 9. avgusta 1916.

Ob začetku spopadov na soški fronti je goriška nadškofija štela dobrega četrto milijona prebivalcev, večinoma katoličanov. Njeno ozemlje je bilo razdeljeno na sedemnajst dekanij, ki so bile v glavnem etnično razdeljene. Devet jih je bilo popolnoma slovenskih (Bovec, Kobarid, Tolmin, Črniče, Kanal, Šempeter pri Gorici, Devin, Cerčno, Komen), šest je bilo furlanskih oz. italijanskih

(Gradišče, Krmin, Trzič, Fiumicello, Visko, nadžupnija Oglej). Mešani sta bili samo dve dekaniji, Gorica in Ločnik. Italijanska oziroma furlanska narodna komponenta je bila v goriški dekaniji omejena zgolj na samo mesto. V dekaniji Ločnik pa so bile povsem slovenske številne briške vasi.

Leta 1915 je bilo v goriški nadškofiji 365 duhovnikov, od tega 205 v dušnem pastirstvu. Celotna nadškofija je bila razdeljena na 194 pastoralnih enot ali »stationes curatae«, to je župnij, vikariatov, kuracij in kaplanij.

Velik del ozemlja goriške nadškofije se je kmalu znašel na frontni črti in tedanji goriški nadškof F. B. Sedej (1854-1931) je svojim duhovnikom že 21. maja 1915 v posebni okrožnici naročil, naj vztrajajo z ljudstvom. Pisal je prošnje vojaškim oblastem, vzpodbujal in vodil svoje duhovnike ter posredoval za ranjene, ujetnike in begunce.

Vsekakor so bile varnostne razmere na Goriškem poleti 1915 zelo napete. Veliko pastoralnih enot je že bilo zasedenih. Šlo je večinoma za furlanske oz. italijanske župnije iz avstrijske Furlanije in slovenske iz Brd in Zgornjega Posočja. Kmalu po začetku vojne jih je zasedla italijanska vojska. Gorico je že zapustila več kot polovica meščanov. Avstro-ogrski general Erwin Zeidler, poveljnik 58. pehotne divizije, ki je branila ozemlje med Sabotinom in reko Vipavo, je nadškofu Sedeju svetoval, naj zapusti mesto. Že od junija 1915 je bila Gorica pod ognjem italijanskega topništva, kar je povzročilo žrtve tudi med civilisti. Zanimivo je, da je nadškof Sedej še 27. julija 1915 podelil mašniško posvečenje petim slovenskim duhovnikom. To se je zgodilo v zasebni kapeli sv. Odrešenika na nadškofijskem ordinariatu. Še isti dan je odpotoval v Vipavo, kjer je ostal mesec dni, konec avgusta pa se je umaknil v Ravne pri Cerknem. Iz tamkajšnjega župnišča je začasno vodil nadškofijo. Ob koncu leta 1915 je končno našel trajnejšo namestitev v cistercijanskem samostanu v Stični. Iz Gorice mu je uspelo umakniti tudi Centralno bogoslovno semenišče z gojenci in profesorji.

Od 80 duhovnikov na ozemlju pod italijansko zasedbo, ki so ostali na svojih službenih mestih, so jih Italijani internirali kar 59. Od teh je bilo 41 furlanske oziroma italijanske narodnosti in 18 slovenske narodnosti. Internirali so celo briškega bogoslovca Ludvika Zorzuta. Vzroke za tako postopanje italijanske vojske je iskati v »vohunski psihozi«, ki je spremljala Italijane ob vkorakanju

*Zaplenjeni zvonovi za potrebe
vojne industrije*

na avstrijsko ozemlje. Drugi obremenilni razlog, predvsem za furlanske duhovnike, je bila pripadnost Faiduttijevi ljudski stranki. Dejstvo je, da Italijanom ni šlo vse po načrtih, večina furlanskega kmečkega prebivalstva jih ni sprejela kot osvoboditelje in kulturna ter jezikovna pregrada je bila še kako prisotna. V Brdih in Posočju so Italijani vstopili v njim popolnoma nepoznan slovanski svet, ki ga niso razumeli. Poleg tega so bili avstrijski podaniki iz Furlanije zelo vdani avstro-ogrski državi in habsburški vladarski družini, saj je bilo za njimi več kot štiristo let življenja pod Habsburžani. Sicer je na južnem Tirolskem in Goriškem prihajalo do napetosti zaradi cerkvene jurisdikcije na zasedenih področjih. Papež Benedikt XV. je začasno cerkveno upravo podelil sosednjim italijanskim škofom, tako je zasedeno ozemlje goriške nadškofije upravljal videmski nadškof A. A. Rossi.

Vojni spopadi med prvo svetovno vojno so zahtevali krvni davek tudi med goriško duhovščino. Od italijanske vojne napovedi do premirja novembra 1918 je umrlo 32 duhovnikov iz goriške nadškofije. Pri veliki večini je šlo za duhovnike v pokoju, ki so umrli naravne smrti, pri marsikom sta vojna in razdejanje pripomogla k skorajšnji smrti. Tako je časopis Slovenec septembra 1916 ob smrti 84-letnega Franceta Stepančiča, bivšega ekonoma Centralnega semenišča, zapisal: »*Vojska in begunstvo mu je skrajšalo dolgo življenje.*«

Žrtev neposrednih vojnih spopadov je bilo razmeroma malo, pravzaprav samo trije med slovenskimi škofijskimi duhovniki. Prva žrtev je bil Alojz Čubej (rojen 1874), kurat v Batah v goriški dekaniji. Ubila ga je granata, odvržena z italijanskega letala 15. oktobra 1915.

Druga žrtev je bil Jožef Fabjan (rojen 1860), župnik pri Sveti Luciji (danes Most na Soči). Umrli je med italijanskim obstreljevanjem 11. februarja 1916. Cesar Franc Jožef je pokojnemu župniku Fabjanu podelil odlikovanje, »*viteški križ Franc Jožefovega reda na traku vojaškega zaslužnega križa*« (Slovenec, 5. maj 1916).

Tretja žrtev je bil upokojeni vikar Anton Bratina (rojen 1852), ki je prav tako umrl zaradi italijanskih granat med obstreljevanjem Šempetra pri Gorici 12. junija 1916.

Zaradi vojne sta umrla tudi dva slovenska frančiškanska patra iz kranjske province Sv. Križa, ki sta službovala na Goriškem, čeprav nista bila uradno prišteta med žrtve goriške duhovščine. P. Frančišek Ambrož (rojen 1874), ki je pred vojno skrbel za številne romarje na Sveti Gori, je umrl med obstreljevanjem bolnišnice usmiljenih bratov v Gorici 13. aprila 1916. P. Aleksandra Vavpotiča (rojenega 1873), frančiškana s Kostanjevice, so kot domnevnega vohuna ustrelili italijanski vojaki ob zavzetju Gorice 9. avgusta 1916. V časopisu Slovenec so kar nekaj časa odlašali z razglasitvijo njegove smrti, kajti mislili so, da se je nekako rešil in se bo kmalu javil.

Žrtve so bile tudi med duhovniki, interniranimi v Italiji. Franc Marinič (roj. 1852), župnik iz Kojškega v Brdih, je umrl zaradi bolezni 22. septembra 1915 v Cremoni. Novica o njegovi smrti je bila v Slovenscu objavljena šele v začetku novembra.

Smrtna kosa je pobirala svoj davek med duhovniki-begunci, ki so našli zatočišče večinoma na Kranjskem. Dekan Janez Filipič (rojen 1844) iz Ločnika je umrl v Ljubljani leta 1917. Goriški stolni kanonik Janez Nepomuk Murovec (rojen 1859) je umrl leta 1917 v begunstvu v Škofji Loki. Čez nekaj mesecev mu je sledil Janez Wolf (rojen 1835), stolni kanonik in upravitelj malega semenišča, ki je umrl v Ljubljani. Nekdanji tolminski dekan Jožef Kragelj (rojen 1845) je umrl v Ljubljani leta 1917. Kobariški dekan Jurij Peternel (rojen 1844), ki je preživel težke dni italijanske okupacije, je umrl 29. januarja 1918 v avstrijskem Kobaridu.

Zaradi vojne je bilo na ozemlju goriške nadškofije porušениh ali zelo močno poškodovanih kar 43 cerkva, še več jih je bilo potrebnih popravila in so predstavljale večino vseh cerkva na ozemlju nadškofije. Najbolj so trpele cerkve vzdolž celotne bojne črte. Do leta 1930 so bile večinoma že vse obnovljene ali na novo pozidane.

Poleg cerkvenih stavb so trpeli tudi zvonovi; bili so uničeni med obstreljevanji, še več pa so jih odvzele avstro-ogrske vojaške oblasti za potrebe vojne industrije. Prvi odvzemi zvonov so se izvršili v zimi 1915/16. Drugi odzem je potekal spomladi 1917, ob tem so pobrali tudi kositrne predmete v cerkveni posesti. Jeseni 1917 so ponekod odvzeli celo orgelske piščali. Ponavadi so vsaj en zvon pustili v zvoniku. Pri tem naj bi odločilno vlogo igrala starost in umetniška vrednost posameznega zvona. Ob umiku po šesti soški ofenzivi so avstro-ogrske vojaške oblasti pobrale tudi večino zvonov iz cerkva na ozemlju, ki ga je pozneje zasedla italijanska vojska. Ob pobiranju so ponekod naredili zapisnike, na podlagi katerih se je po vojni terjala odškodnina za pobrane zvonove. Kjer zapisniki niso obstajali, so terjali odškodnino brez njih, a z manjšo možnostjo za uspeh. Iz goriške nadškofije je bilo pobranih kar 514 zvonov različnih velikosti in teže. Pobirali so praktično povsod; po župnijskih, podružničnih in celo pokopaliških cerkvah. Pri tem je bila na primer izvzeta goriška stolnica. Najbolj so trpeli zvonovi na slovenskem etničnem ozemlju goriške nadškofije, saj je večino vasi na desnem bregu Soče italijanska vojska zasedla že kmalu po začetku sovražnosti, tako da avstro-ogrske vojaške oblasti niso imele časa, da bi izpraznile zvonike.

Vojna je pustila globoke sledi na verskem, moralnem in materialnem področju. Po njenem koncu se je življenje pričelo postopoma normalizirati, toda tudi goriško Cerkev so že čakale nove preizkušnje.

OB ŠESTDESETLETNICI ROŽMANOVEGA PROCESA

France M. Dolinar

Tridesetega decembra 1996 je Okrožno sodišče v Ljubljani generalnemu državnemu tožilcu dr. Antonu Drobničju sporočilo svoj sklep o zavrnitvi obnovitve procesa proti ljubljanskemu škofu dr. Gregoriju Rožmanu (1930-1945/59). Škof Rožman je bil namreč na montiranem političnem sodnem procesu 30. avgusta 1946 pred vojaškim sodiščem IV. Jugoslovanske armade v Ljubljani »kot vojni zločinec in izdajalec« obsojen na 18 let odvzema prostosti s prisilnim delom, izgubo političnih in državljskih pravic za dobo deset let po prestani kazni ter zaplembo celotne imovine. Ker je bil sklep Okrožnega sodišča v Ljubljani sprejet že 25. septembra istega leta (1996), rok za pritožbo med novoletnimi prazniki pa omejen na tri delovne dni, je bil namen sodišča prozorno jasen: odložiti celotno zadevo *ad acta*.

Značilnosti montiranega političnega procesa proti škofu Rožmanu leta 1946 so bile: da je vojaško sodišče sodilo civilnim osebam (škof Gregorij Rožman in minister dr. Miha Krek) skupaj z vojaškimi osebami (generala Rupnik in Rösener, Milko Vizjak, Lovro Hacin); da škofu Rožmanu sploh niso skušali dokazati njegove osebne krivde, ampak so ga posplošeno krivili zločinov soobtoženih vojaških osebosti; da pričevanj in dokaznega gradiva v prid obtoženemu škofu Rožmanu niso upoštevali, še tako zmedene izjave njemu v škodo pa so jemali za »suho zlato«; da so advokatu dr. Alojziju Vrtačniku, ki ga je sodišče škofu Rožmanu določilo za branilca po službeni dolžnosti, zaplenili celotno zbrano gradivo za škofovo obrambo - to gradivo raziskovalcem do danes ni dostopno; da je sodišče zavestno uporabljalo ponarejene izjave (vdanostna izjava Mussoliniju, pastirska pisma), da bi naredilo vtis na skrbno izbrano občinstvo, ki je spremljalo sojenje v sodni dvorani in zunaj nje. Nahujskana množica je zato za obtožence zahtevala najstrožje kazni. Tako je nad pravom prevladal diktat komunistične partije, ki je proces uprizorila in zakon ulice. Močna medijska propaganda med sojenjem in še desetletja po njem je gradila in utrjevala »javno mnenje o zavrženosti vojnega zločinca« Gregorija Rožmana, ki je »pred roko pravice« celo pobegnil v tujino. Predvsem pa je hotela osramotiti katoliško Cerkev kot tako.

Po osamosvojitvi Slovenije se je zdelo, da je končno napočil čas, da se popravijo tudi sodne krivice iz preteklosti. V tem upanju je generalni državni

tožilec dr. Anton Drobnič 29. decembra 1995 na Okrožno sodišče v Ljubljani naslovil podrobno utemeljeno zahtevo za obnovo postopka proti škofu Gregoriju Rožmanu. Zahtevo je od samega začetka spremljala vrsta zapletov, saj npr. Notranje ministrstvo generalnemu državnemu tožilcu ni hotelo izročiti sodnih spisov o tem procesu, ki so jih hranili v arhivih Udbe. Tako je tožilstvo porabilo cela štiri leta, da je spise obnovilo.

Odgovor senata Okrožnega sodišča v Ljubljani z dne 25. septembra 1996 je bil presenetljiv. V celoti je namreč povzel politično argumentacijo vojaškega sodišča iz leta 1946. Niti v eni točki ni dopustil možnosti dvoma ali drugačne interpretacije, vključno s prikrojenimi izjavami prič. Sodišče si npr. sploh ni postavilo osnovnega vprašanja, od kdaj je OF in osvobodilno gibanje bilo tudi mednarodno pravno priznано. V prvih letih okupacije za večino Slovencev in za zahodne zaveznike vsekakor še ni bilo. Sodišče pa ga je sprejemalo kot legitimno oblast od prvega dne okupacije in pod tem vidikom vodilo celoten postopek tako leta 1946 kot tudi 1996. In vendar že samo v tej točki obstaja vrsta pravnih dvomov, ki jih sodišče ni vzelo v obzir, čeprav posredno obakrat priznava, da škofu Rožmanu ni mogoče očitati konkretnih dejanj vojnega zločinca in izdajalca. Vse obtožbe povzema z izjavo, češ »da je škof s svojimi govori in pastirskimi pismi« vplival na ljudi in jih tako usmerjal k zločinskim dejanjem med drugo svetovno vojno v Sloveniji. Iz tega naslova je sodišče naredilo škofa Rožmana sokrivega šestnajstih zločinov, ki so jih zagrešili drugi. Ideološki naboj, ki ga je zaznati v zavrnitvi zahteve za obnovo procesa proti škofu Rožmanu, je tako močan, da so avtorji zavržbe popravljali celo pod narekovajem navedena besedila, saj niti besede Bog iz ideološkega prezira ali morda iz bojazni, da ne bodo dovolj »zavedni«, niso zmogli zapisati z veliko začetnico.

Problem pa je seveda mnogo globlji, vendar zato nič manj prozoren. Razveljaviti sodbo proti škofu Rožmanu bi namreč pomenilo postaviti na laž celoten propagandni stroj proti Cerkvi, ki je šestdeset let načrtno zastrupljal in še vedno zastruplja odnos slovenske družbe do verujočih in Cerkve ter jih hočeš

Škof Gregorij Rožman

nočeš skuša narediti za drugorazredne državljane v Sloveniji. Dovolj je spremljati že pisma bralcev na to temo v osrednjem slovenskem časniku Delo.

Po tako plehki ideološki zavržbi zahteve po obnovitvi procesa so bili vsi nadaljnji postopki zgolj rutinska obramba sodbe iz leta 1946. O tem podrobneje poroča dr. Tamara Griesser Pečar v svoji najnovejši knjigi Cerkev na zatožni klopi. Generalni državni tožilec Anton Drobnič je zato še pred iztekom svojega mandata v jeseni 1998 vložil še zahtevo za varstvo zakonitosti, vendar jo je njegova naslednica Zdenka Cerar kot generalna državna tožilka zavrnila, češ da ni v interesu države. Kot da je glede vprašanja krivične sodbe lahko interes države nad interesom obsojenega. Tako škof Rožman ostaja še naprej »obsojeni vojni zločinec«. Če bi bila zadeva glede Rožmanove krivde res tako čista, kot nas prepričuje slovensko sodstvo, potem ljubljansko okrožno sodišče ne bi smelo imeti nobenega zadržka za obnovo procesa proti škofu Rožmanu. Generalni državni tožilec dr. Andrej Drobnič je namreč temu sodišču ponudil naravnost idealno priložnost, da se otrese suma ideološke pristranskosti in na podlagi konkretnih dokazov v legalnem sodnem postopku škofu Rožmanu dokaže njegovo osebno krivdo ter ga obsodi primerno teži njegovega dejanja. V nasprotnem primeru pa oprostí.

Vladimir Kos

In Tebe

Glej, valovanje žita me spominja
prav Nate, ljubi Sveti Duh, moj Bog!
Srebro na morju luninih stopinj,
otožje kukavice v daljnem logu,

in rože, rože v barvah sinfonije,
in zvezde, zvezde otemnelih dni,
v očeh človeka čistih misli sij,
ob rojstvu deteta smehlaj rodnice –

o, kaj je vse ustvarjeno v lepoti,
ki z žarki tiho razodeva svet,
in Tebe kot Umetnika dobrot,
moj Bog, z nebeškim Sinom in Očetom.

STENSKE POSLIKAVE V CERKVI SV. VIDA V PODNANOSU

Andrej Jazbec

Poslikava v starem prezbiteriju župnijske cerkve sv. Vida v Podnanosu je bila še le pred nedavnim, v letih 1998-2003, odkrita izpod beležev in restavrirana. Tako je kljub svoji stoletni starosti to pravzaprav novost in seveda odkritje. To odkritje pa je še toliko bolj sladko, ker gre za slovenske razmere za zelo kvalitetno poslikavo, v kateri že odseva renesančno pojmovanje lepote. Prezbitirij je s tem odkritjem ponovno postal prostor, kjer se arhitektura, kiparstvo in slike spajajo v čudovito umetnino, kjer se ena umetnost z drugo prepleta in dopolnjuje, skupaj pa posredujejo bogato duhovno vsebino.

Župnijska cerkev sv. Vida je, ko se približujemo Podnanosu, vidna že od daleč. S svojim zvonikom in mogočno skrlasto kamnito streho gospoduje nad strjenim naseljem sredi katerega je postavljena. Podnanos je star kraj. Pred drugo svetovno vojno se je imenoval Sveti Vid, domačini mu še sedaj pravijo Šembid. V srednjem veku je bil v kraju grad, naselje pa je bilo utrjeno. Potok Pasji rep deli vas na dva dela, ki se še danes imenujeta po nekdanjih lastnikih. Strnjeno jedro kraja s cerkvijo se imenuje Knežija, ker je bilo to področje last knezov, goriških grofov, del kraja preko potoka pa se imenuje Mešija, ker je bil v samostanski lasti.

Cerkev se prvič omenja leta 1274. Današnja cerkev je baročna, grajena med letoma 1671-1685 in na prvi pogled ne kaže, da je od starejših cerkva na tem mestu kaj ostalo. Kompleks obsega prosto stoječi zvonik, baročno cerkveno ladjo, orientirano v smeri sever/jug. Na vzhodni strani cerkvene ladje pa je še ohranjen prezbiterij starejše gotske cerkve, od zunaj prepoznaven z značilnim gotskim oknom, ki je bilo ponovno odprto med nedavnimi restavratorskimi

Apostol Jakob starejši

posegi. Poleg njega je prizidana zakristija. Druga, novejša zakristija je prislunjena ob zahodno steno baročnega prezbiterija. Posebno lepa je glavna, južna cerkvena fasada z bogatim kamnoseškim okrasjem.

Ko stopimo v cerkev, nas prevzame bogata baročna oprema, pa tudi zračnost in urejenost notranjosti. Kljub veliki skrbi domačinov za urejenost cerkve in številnim obnovitvenim posegom na cerkvi, tu ni modernih motečih elementov, ki se radi vse prepogosto vsiljujejo v ubrane notranjščine naših cerkva. K temu je gotovo pomembno prispevalo zgledno sodelovanje bivšega župnika g. Antona Štrancarja z Zavodom za varstvo kulturne dediščine.

Apostoli na steni za oltarjem

gotskega rebrastega oboka starega prezbiterija s čudovitimi sklepniki, ki prikazujejo svetnike, ter njegove čudovite poslikave, stoječ ob vhodu, še opazili ne bi. Pa tudi ko že stojimo v stranski kapeli in občudujemo okras oboka in oltar, nam je najlepši del poslikave še vedno skrit. Ta se namreč skriva – za oltarjem.

Kolikor se nam to zdi na prvi pogled čudno in nerazumljivo, nam postane ob poznavanju zgodovine cerkve v Podnanosu jasno in logično. Stari prezbiterij je okrog leta 1460 pozidal *Mojster kranjskega ladijskega oboka*. To čudno ime si je prislužil (ker njegovo pravo ime še ni znano), po svojem najbolj znanem delu pri nas – oboku cerkvene ladje sv. Kancijana v Kranju. Mojster je sprva deloval na Gorenjskem. Kasneje se je preselil na Primorsko, kjer je pozidal kar nekaj cerkva. Eno najlepših in najbolj ohranjenih njegovih del na Primorskem je prav stari prezbiterij cerkve v Podnanosu. V tistih časih gradbeniki niso bili to, kar so danes, in tudi naš mojster je v sebi združeval kar nekaj poklicev: arhitekta, statika in kiparja. Njegova dela so tako tudi kipci svet-

V notranjščini izstopajo seveda mogočni, za primorske cerkve tako značilni kamniti oltarji in prižnica. Glavni oltar je posvečen sv. Vidu, stranska pa Mariji Vnebovzeti in sv. Pavlu. Notranjost cerkvene ladje dodatno plemenitijo še lepe stare cerkvene klopi in spovednice.

Četrty kamnit baročni oltar se nahaja v starem gotskem prezbiteriju, ki sedaj služi kot stranska kapela, posvečena Rožnovenski Materi Božji. Kljub baročni lepoti glavne cerkvene ladje lahko rečemo, da so v šembijski cerkvi najlepše stvari nekoliko skrite, saj

nikov, ki krasijo obok. Upodobljeni so sv. Vid, Marija z Detetom in sv. Pavel (ki sta imela že takrat stranska oltarja v cerkvi), sv. Hieronim in sv. Miklavž, ki sta bili tudi že takrat podružni cerkvi, simboli štirih evangelistov, grb goriških grofov, grb družine Della Torre in stavbarjev avtoportret. Prepoznamo ga po ščitu, na katerem je njegov kamnoseški znak.

Leta 1481 je bila cerkev zaradi skrunitve ob turškem vpadu ponovno posvečena. Domnevno je bila ob tej priložnosti tudi na novo poslikana. Koliko obsežna je bila ta poslikava, ni znano. Zagotovo so bile poslikane vse stene in obok prezbiterija, morda pa se je poslikava nadaljevala še v cerkveno ladjo. Vse stene – tudi stena za oltarjem! Takrat oltarjev, kakršnih smo vajeni danes, še ni bilo. Oltar je bil preprosta kamnita miza, na kateri je bil kip ali manjši oltarni nastavek, zagotovo pa ni bila to mogočna arhitektura, kakršne so nastajale kasneje, v obdobju baroka.

Freske so ohranjene na oboku, steni za oltarjem, gotskem slavaloku ter na špaletah dveh gotskih oken, od katerih je eno le polovično ohranjeno. Kot sem že zapisal, najlepše se skriva na steni za oltarjem. Gre za tri apostole, v osrednjem nivoju; sv. Jerneja prepoznamo po

Sv. Ahac, sv. Vid in sv. Modest na steni za oltarjem

nožu, katerega drži v roki; sv. Filipa po križcu in sv. Jakoba starejšega po popotni palici. Poslikava tu izdaja izkušeno roko renesančnega slikarskega mojstra, ki svojih likov ni znal le dobro naslikati, temveč jim vdahniti tudi notranje življenje. V vrhnjem nivoju stene je v sredini upodobljen patron cerkve, sv. Vid, levo od njega sv. Ahac, desno pa sv. Modest. Freska je v precejšnji meri uničena, posebno spodnji del apostolov. Žal je predvsem zgornji pas fresk težko viden, ker je oltar preblizu stene. V Podnanosu se je morala tudi cerkvena arhitektura prilagajati burji. Okna, ki so pri gotskih cerkvah navadno obrnjena proti vzhodu, so tu na zavetni južni strani. Na ohranjenih špaletah dveh gotskih oken so v zgornjem nivoju upodobljeni svetniki – Lovrenc, Štefan in neznan kralj svetnik; v spodnjem pa tri svetnice – sv. Helena, sv. Marija Magdalena in posebno lepo naslikana – delo mojstra, neznana svetnica mučenka.

Glede na ohranjene freske bi lahko sklepali, da je poslikava sten na severni in vzhodni strani prikazovala v osrednjem nivoju dvanajst apostolov, v vrhnjem pa prizore iz življenja sv. Vida in njegovo ohranjeno upodobitev na steni za oltarjem.

Poslikava oboka očara s svojimi živimi barvami in bogatim okrasjem, čeprav bi lahko rekli, da so sedanje barve le bled odsev prvotnih. Modra, ki je v slovenskih srednjeveških freskah zaradi svoje višje cene prava redkost, je tu izdatno prisotna.

Neznana svetnica na okenski špaleti

Posebnost je tudi motivika oboka. V Sloveniji navadno Kristusa v centru kompozicije obkrožajo angeli in štirje cerkveni očetje. V Podnanosu pa Kristusa, ki v rokah drži odprto knjigo z napisom *Ego sum lux mundi / via* – Jaz sem luč sveta in pot, obdajajo štirje starozavezni preroki (Daniel, Izaija, Ezekiel in kralj David) ter v zaključku prezbiterija še šest svetnic: sv. Katarina, sv. Doroteja, sv. Apolonija, sv. Marjeta, sv. Lucija in sv. Barbara. Na polju za oltarjem je upodobljen še motiv sonca in lune.

Prezbiterij so poslikali trije slikarji – slikar mojster, ki je poslikal spodnje dele sten prezbiterija in dva slikarja pomočnika, ki sta poslikala zgornje partije sten in obok prezbiterija. Delo mojstra so trije apostoli na steni za oltarjem in neznana svetnica na okenski špaleti na pol uničenega gotskega okna. Ostala

ohranjena poslikava je delo vajencev oziroma slikarjev pomočnikov. Ti se stilno zgledujejo po mojstru, vendar po kvaliteti precej zaostajajo. Delavnico, katere dela so ohranjena tudi še ponekod po Primorskem in po Furlaniji, umetnostno zgodovinska stroka povezuje z imenom v Furlaniji delujočega kiparja Leonarda Thannerja in s slikarjem Antonijem da Firenze, vendar tako imena mojstra kot tudi sodelavcev, ki so ustvarili to poslikavo, za zdaj še niso znana.

Cerkev sv. Vida s svojimi freskami je gotovo edinstven umetnostni biser v Sloveniji. Predstavitev naj zaključim z vabilom. Če vas pot vodi mimo, ali četudi vas ne, obiščite cerkev sv. Vida v Podnanosu, v Vipavski dolini, in si oglejte ta dragoceni sakralni in umetnostni spomenik.

Literatura:

Höfler Janez, Srednjeveške freske v Sloveniji, Primorska, Ljubljana 1997

Jazbec Andrej, Restavratorski poseg v cerkvi sv. Vida v Podnanosu, Kras, februar 2004

Peskar Robert, Gotska arhitektura na Goriškem, Stavbarske delavnice (1460-1530), Nova Gorica 1999

SOLINARJI V SLOVENSKI ISTRI

Rožana Špeh

Prebivalci Slovenske Istre so bili solinarji že v davnih časih, saj so strunjan-ske soline že 1274 omenjene v piranskem mestnem statutu. Največje soline v piranski občini so v Sečovljah, kar na 593 ha površine. Nastanek teh solin je omogočila reka Dragonja s svojimi naplavinami. Domačini jo imenujejo kar

Velika reka oz. Fiume grande. Sicer so bile soline še v Luciji. Pridobivanje soli je bilo Istranom dodaten vir zaslužka. Solinarji so bili nekdanj in so delno še danes iz Pirana in iz krajev Poreč, Seča, Korte, Dragonja, Sv. Peter ter še od drugod. Delo v solinah se začne po prazniku sv. Jurija (23. aprila), ki je zaštitnik Pirana, in traja do prvih večjih nalivov v septembru, največ do konca

Pogled na Sečovljske soline

meseca. Solinarji so častili še sv. Urha (4. julija), začetek pobiranja soli, in sv. Jerneja (24. avgusta), ko se je delo v solinah začelo prevešati v drugo polovico ali proti zaključku.

Nekdanj je med sezono živel v sečovljskih solinah kakšnih 400 družin, delali pa so kar vsi člani, tudi ženske in otroci. Do petega leta so jih starši, ker ni bilo vrtcev in varstva, zapirali v kurnik pri hiši, da ne bi utonili. Kokoši v solinah niso smele hoditi okrog in na to so pazili posebni nadzorniki. Otroci od petega leta naprej pa so že pomagali s tem, da so odpirali zapornice za vodo ali pa v majhnih *nečkah* odnašali sol v skladišče solinarske hiše; *nečke* (26-29 kg) so bile enota za štetje količine pridelane soli.

Ko je po padcu Beneške republike Istra pripadla habsburški Avstriji, je Koper postal monopolno пристanišče za izvoz soli in najpomembnejše mesto v Istri. Pridobivanje soli se je povečalo in so npr. leta 1840 v Piranskih solinah pridelali oz. poželi kar 23.000 ton soli. Sol se namreč *žanje*. Leta 1903 pa je bilo v Piranskih solinah 525 manjših solinskih fondov s 7034 kristalizacijskimi bazeni in 296 lastniki, od katerih je bilo 40 manjših lastnikov – solinarjev.

Dohodke od solin so imeli piranska občina, razne dobrodelne ustanove in minoritski samostan sv. Frančiška v Piranu ter drugi. Avstrija je strogo nadzorovala tihotapstvo s soljo, saj je solinar, ki bi iz solin odnesel le kilogram soli, tvegala izgubo zaposlitve in zapor. V avstrijskem obdobju (do prve svetovne vojne) so solinarji prejeli plačilo ob koncu leta po končanem obračunu. Med italijansko zasedbo Istre pa so dobivali plačo dvakrat na mesec. V eni solinarski sezoni, ki je bila kajpak odvisna od vremena, je solinar z družino zaslužil približno 7.000 do 10.000 lir, medtem ko je bil dnevni zaslužek dninarja pri kmetu 10 lir. Hiše v solinah so bile enonadstropne. V nadstropju je bilo bivališče solinarjeve družine z ognjiščem, v pritličju pa hišno skladišče soli.

Sol se prideluje, *žanje*, v površinskih enotah, *fondih* ali *stabilih*. Enota je razdeljena na izparilne ali kristalizacijske bazene ali *cavedine*, solinarske njive, ki so med seboj povezane s kanali, nasipi in zapornicami. Na te njive napeljejo morsko vodo in ob dobri letini je na eni njivi mogoče na dan požeti okrog 150-200 kg soli. Pridelek je odvisen od vremena, ker je od vetrov in padavin odvisno izparevanje vode v kristalizacijskih bazenih. Z *rožo vetrov* je mogoče ugotavljati smeri vetrov. *Maestral* s severozahoda prijetno hladi in naznanja ustaljeno vreme. Ravno tako je ugoden jugozahodni *garbin*, le da prinaša s seboj tudi valovanje morja. Za sol ni dobro takrat, ko se *garbin* pojavi z jugom. Znanilec slabega vremena je tudi veter *široko*. *Burja* pa je suh veter, zato morajo solinarji paziti, da kristalizacijski bazeni ne bi ostali brez vode, ker bi se poškodovala *petola*. Po pripovedovanju Jožeta Zudiča iz Seče, je bil solinarjem nekdanj, ko še niso imeli barometrov, v veliko pomoč ptič vodomec (*martin pescator*). Če se jim je posrečilo, da so ga ujeli, *so mrtvega imeli obešenega za kljun v solinarski hiši pod stropom skladišča soli*. Če se je obrnil s prsmi proti jugu, je napovedoval dež, če proti severu, pa lepo vreme.

V Sečoveljskih solinah (Lera in Fontanigge) se kristali soli izločajo z naravnim izhlapevanjem v bazenih na dnu, ki je pokrito s slojem *petole*, t.j. 1-2 cm debele umetno gojene skorje (to novost so solinarji v 14. stol. prinesli s Paga). Biti mora ravna, da je sloj slanice raven in enakomeren. *Petola* brani, da bi se morska sol mešala z blatom v podlagi. Z jesenskim dežjem, po končani solinarski sezoni, sveža voda *petolo* raztopi. Za hojo po *petoli* v bazenih imajo solinarji posebne cikle, *taperine*. Izkristalizirano sol v slanici pobirajo solinarji vsak dan z lesenimi strgali, *gaveri*, in jo grabijo na kupe, kjer se delno odcedi. Nato jo z lopatami natovorijo na vozičke, ki jih po kolskem tiru odpeljejo na odcedišče. Tam oblikujejo kup, da se sol dodobra odcedi. Nekdanj so sol zajemali tudi z leseno ploščato zajemalko, jo stresali v lesene nečke ali v samokolnico z velikim kolesom. Sol, ki je namenjena za prehrano, skladiščijo na lesenem podu v pokritih skladiščih, da se posuši.

Značilnost Sečoveljskih solin je solni cvet, ki se pojavlja v tankem sloju na površini kristalizacijskega bazena kot tanka, krhka skorja, preden začno zoreti kristali na dnu. Nasipna teža solnega cveta je zelo majhna. V primerjavi s soljo je za enako težo potrebna dvakrat večja posoda. Toda solni cvet izboljšuje okus hrane, zato ga nekateri imenujejo tudi smetana ali kaviar med solmi.

Ko se je v septembru končala solinarska sezona, so solinarji odšli v domačo vas, pospravili poljske pridelke, nato se vrnili v soline, kjer so se lotili vzdrževalnih del. Bazeni so morali biti čisti, zato so jih ostrgali z lesenimi strgali, s *palotinom* pa očistili tudi pretočne kanale. Popraviti je bilo treba nasipe in zapolniti manjše vdolbine v bazenih ter urediti vse delovno orodje. To delo so opravljali že v pozni jeseni ali v začetku zime, zato so pravili, da se *sol žanje pozimi*. Ker so imele solinarske družine nekdanj vsaj 5-6 članov, je čez poletje živelo v Sečoveljskih solinah vsaj 2000 ljudi. Vsi so se poznali in so bili prijatelji, četudi si zaradi obilice dela v stiskah niso mogli dosti pomagati.

Kakor drugi prebivalci Slovenske Istre so bili solinarji verni. Na Seči so si sezidali cerkev sv. Jerneja in, ker so jo imeli za svojo, so lepo skrbeli zanjo. Pa je prišla druga svetovna vojna z vsemi posledicami in leta 1956 so solinarji zadnjič popravljali svojo cerkev. Zdaj je to podružnica župnije Sečovlje.

Nekdaj so vsako leto 15. avgusta, na praznik Marijinega vnebovzetja ali *Marije Velike*, solinarji s slovesno okrašenimi barkami in z lastno godbo na pihala spremljali romarje do pomola v Strunjanu. Tam so se pridružili procesiji, ki je šla peš do cerkve *Marije od prikazanja*. Udeležili so se slovesne škofove maše in procesije z lučkami do križa nad morjem, kjer so bile za sklep še molitve za mornarje, ribiče, solinarje.

Tako romanje z barkami, slovesno mašo in procesijo z lučkami je bilo zadnjič 1937. V zadnjih nekaj letih je mogla biti obnovljena maša in procesija do križa, letos, 2005, pa je bilo po 68 letih spet praznično slavlje v prvotni obliki. Tudi kip *Marije od prikazanja* je spet romal z barko od Pirana do Strunjana, viharo pozdravljen od tisočglave množice romarjev, kar vzbuja upanje, da so Slovenski Istrani odločeni ohraniti v prihodnosti ne samo soline, svojo naravno dediščino, marveč tudi kulturno in versko izročilo.

Marijin kip med procesijo skozi Piran

150. OBLETNICA ŽUPNIJE SV. JAKOBA V TRSTU

Lida Turk

25. julija 2005 se je pri Sv. Jakobu sklenila vrsta praznovanj ob dveh pomembnih obletnicah v tem tržaškem predmestju, 150-letnice posvetitve cerkve leta 1854 in 150-letnice ustanovitve župnije leta 1855. V letu dni se je med obema spominskima dnevi odvijala še vrsta raznih priložnostnih pobud, od molitvenih devetdnevnih in tridnevnih do koncertov. Za slovenske vernike v župniji je bil posebno važen obisk ljubljanskega škofa msgr. Alojzija Urana v mesecu aprilu. Slovesna maša, ki so jo na praznik sv. Jakoba apostola darovali trije škofje ob somaševanju mnogih duhovnikov, pa je predstavljala vrhunec in hkrati sklep praznovanja dveh pomembnih jubilejev.

In res je bilo preteklega 25. julija posebno slovesno v prostorni in popolnoma prenovljeni cerkvi. Rumenkasto ožarjena notranjost daje prijazen in topel občutek. Tik pred praznikom farnega patrona je bila dokončana še obnova oltarnega dela cerkve. Dokončno je bila odstranjena ograja, ki je ločevala vernike od mašnika in nad stopniščem je zablestel nov moderen ambon.

V tej obnovljeni luči se je notranjost pokazala vsem številnim Šentjakobčanom, pa tudi drugim Tržičanom, ki so se na dan sv. Jakoba apostola podali v cerkev za slovesno mašo. Dohod je bil sicer nekoliko težaven, saj se prav pred glavnim vhodom odpira veliko in široko brezno, ki ga bo v doglednem času zapolnilo veliko parkirišče. Pred mašo so ob robu jame stali trije škofje v belo-vijoličasti opravi in se pogovarjali, medtem ko so se verniki zbirali, da bi si zagotovili sedež v cerkvi. V prve vrste klopi so sedli predstavniki mestnih oblasti, iz zakristije pa sta v cerkev stopila dva orožnika v paradni uniformi. Ko je zazvonila ura, se je iz zakristije po stranski ladji razvil spreved, ki je nato po sredi cerkve svečano stopal do oltarja. Obred je vodil goriški nadškof Dino De Antoni, ob straneh sta mu stala koprski škof Metod Pirih in tržaški škof Evgen Ravignani. Oltarni prostor so napolnili somaševalci, strežniki in gostje. Potem se je, kot vsako leto, začela maša, delno tudi v slovenščini. Goriški škof je imel daljši pomenljiv in tehten nagovor, koprski škof Metod Pirih se je obrnil predvsem do slovenskih vernikov in posvetil krajši nagovor tudi vernikom italijanskega jezika, tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, pa je, kot vedno ob takih priložnostih, polagal besede na srce v obeh jezikih. Po končani maši se je, kljub razritemu in natrpanemu delovišču in ogromni luknji, odvila iz cerkve procesija, nakar je sledil blagoslov. Latinsko mašo je pel zbor Cappella civica pod vodstvom Marca Sofianopula. Obred je sklenila Himna sv. Jakobu v

italijanščini in nato slovenska Himna sv. Jakabu, ki jo je priredila in uglasbila Dina Slama, dolgoletna zborovodkinja slovenskega župnijskega zbora.

Med stranskimi pobudami ob obletnici velja omeniti zbornik *La chiesa e la parrocchia di San Giacomo apostolo in Rena Nuova a Trieste dal 1854 al 2005*. Zbornik, ki obsega tri prispevke, je uredil duhovnik Roberto Gherbaz, ravnatelj Semeniške knjižnice v Trstu.

Roberto Gherbaz je v prvem poglavju *Storia, architettura e arte* opisal nastanek župnije in cerkve, umetniške izdelke, ki jih cerkev hrani in zgodovino okraja. Avtorici ostalih dveh delov sta Maria Susovsky (*La musica e il canto nella liturgia della Chiesa di San Giacomo*) in Lida Turk (*La comunità slovena della parrocchia di San Giacomo*). Tekstovni del se zaključuje s slovensko verzijo tega poglavja (*Slovenska skupnost v župniji Sv. Jakoba*).

Tudi v prispevku Roberta Gherbaza, najdaljšem v knjigi, zasledimo več podatkov, ki pogloblje zanimajo slovenske vernike, posebno podatke o duhovščini, zlasti o župnikih. Ti so bili v preteklosti po večini istrskega porekla. Avtor opisuje tudi nemirno obdobje nekakšnega »medvladja« med župnikovanjem Ivana Apollonia in župnijskim upraviteljstvom gospoda Ivana Omerse, ki je bolnega župnika več let nadomeščal in dejansko vodil župnijo. Obdobje so zaznamovali fašistični vpadi v cerkev, grožnje, nekajmesečna policijska prepoved slovenskega pridigovanja in dokončno imenovanje novega župnika. O tem seveda najdemo še kaj v zadnjem poglavju knjige. Veliko pozornosti posveča avtor poslikavam, umetniškim slikam in izdelkom, ki jih hrani cerkev. Tako zvemo, da je veliko sliko škofa Nikolaja, zavetnika mornarjev, daroval cerkvi nadvojvoda Maksimilijan, tedaj kraljevocesarski admiral. Avtorja te slike, Dunajčana Johanna Tilla, je po dolгих raziskavah zasledil sam avtor članka Roberto Gherbaz. Cerkev hrani bogato zbirko srebrnih umetniških izdelkov; nadvojvodinja Sofija, mati avstrijskega cesarja, je darovala srebrn kelih, medtem ko je posebne omembe vreden ciborij, ki so ga leta 1918 darovali slovenski verniki po zaslugi Luke Saražina in ki ga je v Ljubljani izdelal Ivan Kregar. V ljubljanski delavnici Schreimer je bil izdelan kelih, ki ga je darovala vdova Anna Rusconi.

Notranjost cerkve sv. Jakoba (fotografija iz knjige Gherbaz-Susovsky-Turk)

Gherbazov prispevek sklence seznam 126 šentjakobskih dušnih pastirjev. Njihova imena dajejo slutiti, da jih je bilo veliko slovenskega ali slovanskega izvora. Avtor navaja dan rojstva in posvetitve, letnico prevzema božje službe v župniji in dan smrti. Kraj rojstva, ki ni naveden, pa bi verjetno točneje opredelil njihov izvor.

Zbornik o Sv. Jakobu prinaša veliko gradiva, kot vedno pa ostaja ob takih priložnostih občutek, da je bilo časa premalo in da bi se morda ob podrobnejšem pregledu župnijskega arhiva dalo stakniti še marsikaj zanimivega. Sam urednik knjige je avtorico prispevka o slovenskih vernikih opozoril na razne dokumente, ki se v župnijskem arhivu hranijo v italijanskem, slovenskem in nemškem jeziku. Poseben razdelek je Roberto Gherbaz posvetil bratovščinam, ki so nastale že v srednjem veku. V Trstu jih je bilo več v okviru katedrale sv. Justa in drugih cerkva, po dekretu cesarja Jožefa II. pa so bile razpuščene in so prenehale z delovanjem v letih 1874-75, kar je povzročilo tudi uničenje njihovih arhivov. Ob začetku 18. stoletja so spet začeli ustanavljati bratovščine, pri Sv. Jakobu kmalu po ustanovitvi župnije. Že leta 1856 je škof Jernej Legat odobril statut Bratovščine sv. Roka; iz leta 1876 je statut iste bratovščine, ki obširneje razlaga namene tega pobožnega združenja. Člani so se priporočali svetniku, ki naj bi jih obvaroval bolezni, posebno kužnih, ki so bile v tistih časih pogoste in smrtonosne. Prav leta 1855 je zajela mesto huda epidemija kolere.

Leta 1865 je isti škof odobril statut Bratovščine sv. Nikolaja, ali kot beremo v listini z dne 21. svečana 1875, *Bratovščine pod varstvom sv. Miklavža. Sedež in počastenje je v cerkvi fare sv. Jacopa Ap. (Rena nuova)*. Člani Bratovščine sv. Miklavža so bili predvsem delavci iz arzenala avstrijskega Lloydja in drugih delavnic, ki so zalagale ladjedelnico in druge obrate, ter pomorščaki. Namen bratovščine je opisan v prvem poglavju:

Mi večidel delavci različnih fabrik podverženi ne samo naravnim boleznim, ampak tudi mnogoverstnim nenadenim nesrečam in kod taki moremo malo ali pravnič prihraniti kakor za bolezen, nesrečo ali smert, smo s dovoljenjem duhovske in deželске gosposke vstanovili bratovščino sv. Miklavža, varha mornarjev s namenam si pomagati eden drugemu, preskerbeti cerkvene pobožnosti svečjo slovesnostjo in živeti po postavah sv. Kat. Cerkve, ter se zavežemo posvečovati cerkvene praznike in prejemati sv. Sacramente.

Sledijo pravila ali *Postave*, opis raznih funkcij in dolžnosti sobratov. Bratovščina je delovala tudi kot podporno in pogrebno društvo, saj če *pade kdo v bolezen ali telesno poškodvanje zavolj dela, ... zadobi od bratovščine vsaki dan 30 novc kod pomoč in to tri dni, potem, ko ga bolezen zadene.*

Ob smrti bo sobrat oblečen v navadno obleko sv. Antona, sosestra v navadno obleko sv. Ane, *pri mertvaškim odru bodo gorele 4 velike sveče, dobil bo mertvaško trugo, pogreb drugega reda s peterimi duhovniki, brez bakel...*

Bi nastopile kužne bolezni in veliko sobratov umerlo, se vravnajo pogrebi tretjega reda za ne preveč oslabiliti dnarnico.

Ob koncu piše še v pravilniku, da se ... *bratovščina nigdar ne more in ne sme preseliti v drugo sv. Cerkev... Ker je bila bratovščina precej v svojim začetku ustanovljena v farni cerkvi sv. Jakopa - Rena nuova - in da se spomin ohrani in počasti rajnki cesarjevič Maximilian, bivši glavni poveljnik c.k. brodo-vja, kateri je tudi daroval podobo sv. Miklavža...*

Bratovščini sv. Roka in sv. Nikolaja sta delovali do tridesetih let prejšnjega stoletja, njuno delovanje pa je prenehalo vzporedno s širjenjem Katoliške akcije, ki je združevala verne delavce, socialni problem pa je postal manj pereč zaradi sicer postopnega in počasnega uvajanja nekaterih pravic, ki so delavcem zagotavljale pomoč v slučaju nesreče na delu ali bolezni.

Iz leta 1872 je pravilnik *Družbe Marije prečiste Device dobrega sveta (Unione Privata in onore della B. Vergine Maria del Buon Consiglio)*, ki ga hrani župnija tudi v slovenskem jeziku, medtem ko je bila slovenska *Družba Marije Milostljive*, ki še deluje, ustanovljena leta 1899.

Bratovščina sv. Cirila in Metoda, družba slovenskih vernikov v župniji sv. Jakoba, je bila ustanovljena 19. marca 1886. V Pravilih beremo, da je Namen »Bratovščine«... *češčenje slovanskih apostolov sv. Cirila in Metoda z različnimi cerkvenimi svečanostmi in posebno sv. mašami in cerkvenem petjem v slovenskem jeziku, kolikor to dopušča društveno premoženje.*

Bratovščina je imela tudi izraziti narodnoobrambni značaj in je kot taka vplivala na slovenki živelj v župniji. *Sporočilo o delovanju Bratovščine sv. Cirila in Metoda pri sv. Jakobu v Trstu* iz leta 1890 navaja tudi imena odbornikov, ki so bili izvoljeni:

Čast. G. Janez Varl, duh. pomočnik pri sv. Antonu novemu za predsednika; Čast. G. Bernard Sever, duh. pomočnik pri sv. Jakobu je podpredsednik, tajnik in denarničar. Odborniki: Mate Mandi deželni poslanec, Luka Serežin posestnik, Miha Hervatin delavec, Jakob Šnebelj straža pri Lloyd, Luka Ljubič delavec, Ivan Mazzarol čevljar, Jakob Bunec delavec. Podpredsednik duhovnik Bernard Sever je bil v letih 1888 do 1890 katehet na Ciril-Metodovi šoli pri Sv. Jakobu, medtem ko je Luka Serežin, naveden v drugih spisih kot Saražin, posestnik, ki je v imenu slovenskih vernikov daroval leta 1918 cerkvi srebrni ciborij.

Preteklost in živahna dejavnost župnije v poldrugem stoletju delovanja se v zborniku, ki je izšel ob jubileju, odraža tudi v obsežnem slikovnem gradivu. Ta obsega skoro polovico knjige. Posebno dragoceni in lepi so posnetki umetniških izdelkov, od slik in oltarjev do srebrnine, cerkvene zunanosti in notranosti in neizvedenih načrtov, ki so bili osnova za gradnjo cerkve, ki stoji že preko 150 let.

TOMAJSKI SAMOSTAN SO GRADILI PRED 110 LETI

Mira Cencič

Veličastni stavbi ob farni cerkvi vrh tomajskega griča Tabor spominjata na nekdanji samostan šolskih sester. Samostan so začeli graditi pred 110 leti, na razvalinah srednjeveškega tabora, na pobudo in stroške takratnega tomajskega dekana Urbana Golmajerja.

Šolske sestre so v Tomaju delovale le slabih 50 let, a je bil kljub temu samostan velikega pomena za vse primorske Slovence na obeh straneh državne

Tomaj - Tomaffia Tabor

Prva samostanska stavba il leta 1895

meje. Prve tri sestre so prišle v Tomaj leta 1898 iz Mari-bora, kjer je že od leta 1869 delovala kongregacija sv. Frančiška 3. reda, ki je bila ustanovljena na pobudo A. M. Slomška, ki je želel imeti v svojem okolju redovnice, ki bi skrbele za narodno in krščansko vzgojo mladine, predvsem deklet bodočih mater in gospodinj.

Zavod se je v Tomaju hitro razvijal tako po prostorski razsežnosti, številu redovnic in obsežnosti delovanja. Ko je rapalska meja usodno razdelila slovensko ozemlje, je dozorela potreba, da se kongregacija razdeli na province. Tomajski zavod je leta 1922 postal sedež province z noviciatom z imenom » Italijanska provinca sv. Petra in Pavla s sedežem v Tomaju«. Tu je v letih od 1924 do 1947 opravilo noviciat in bilo preoblečenih 55 šolskih sester. Provincialke so bile: s. Urbana Gorup, istočasno tudi prednica (1922 do 1935 in 1945 do 1956), in s. Natalija Malalan (1935 do 1945).

Osnovna šola je začela delovati v jeseni 1898 kot dekliška dvorazrednica. Že leta 1900 so vse deklice šolskega okoliša obiskovale samostansko šolo, leta 1901 pa je dobila pravico javnosti in letno vladno materialno podporo. Šola je hitro napredovala, število učenk se je gibalo okrog 200. Toda ta razcvet je prekinila I. svetovna vojna. Z vstopom Italije v vojno (leta 1915/16) je bil šolski

pouk skrčen in večkrat prekinjen. Konec vojne je prinesel tudi konec prvega obdobja delovanja samostanske šole.

Italijanske oblasti so šoli postavljale nove zahteve in povzročale nove težave. Italijani so takoj po zasedbi zahtevali, da smejo delovati na šoli in na vodilnih mestih samo sestre z italijanskim državljanstvom, to je rojene na zasedenem ozemlju. Vrhovno vodstvo v Mariboru je tako poslalo v Tomaj sestre doma iz Primorske, ki so smele poučevati, ko so opravile izpit iz italijanskega jezika. Vse učiteljice, zvrstilo se jih je okrog 30, so bile slovenske narodnosti, prav tako vse šolske sestre. Ker so z izvenšolskimi dejavnostmi gojile narodno zavest in slovenski jezik so imele z oblastmi neprestane težave. V letu 1923/24 je bil v zavodski šoli z odlokom ukinjen pouk in spet izpostavljen, ker stavba državne osnovne šole, fantovske, ni mogla sprejeti vseh učencev. Zavodska šola je bila pod stalno kontrolo, čeprav ni bila priznana in država ni za šolo ničesar prispevala. Sestre so poučevale brezplačno, ker je bila vzgoja mladine njihovo poslanstvo. Zavod in šola sta se vzdrževala z mesečnino notranjih gojenk, z dohodki iz

Prvi razred leta 1911. Učiteljica sestra Urbana Gorup, kasnejša prednica in provincialka

kmetijstva in z zaslužkom z letoviščarji. Konec italijanske oblasti je pomenil konec kulturnega in raznarodovalnega nasilja, a ne konec težav.

Novembra 1943 je vaški odbor OF poveril zavodu vse šolske otroke iz tomajskega šolskega okoliša, utoveljske učence ter osnovno šolo Avber. Pouk je bil spet v materinščini. Obiskovali so ga dečki in deklice. Dvakrat na teden sta hodili dve sestri poučevat v Avber. Utoviski otroci pa so prihajali v tomajsko šolo. Pouk je potekal kljub vojnim razmeram precej redno. V aprilu 1944 so sestre odrple otroško zavetišče, da bi razbremenile prezaposlene matere, v otroški vrtec je bilo vpisanih 45 otrok. Toda prav kmalu se je začelo s partizanske strani nasprotovanje samostanski šoli: očitki, opomini, grožnje in aprila 1945 prepoved poučevanja. Pod zavezniško vojaško upravo so sestre dve leti nemoteno poučevale dečke in deklice in dobivale finančno podporo. Pouk je obiskovalo 77 dečkov in 110 deklic. Šolsko delo je opravljalo kar 13 šolskih sester – poklicnih učiteljic. V tem času so organizirale tudi številne nastope,

igre, koncerte, kjer sta slovenska pesem in slovenska beseda navduševali učence in vaščane. Šola je na vrhuncu vzpona prenehala z delom leta 1947, ob priključitvi Primorske k Jugoslaviji.

Leta 1931 je zavod dobil dovoljenje za delovanje oddelka srednje strokovne šole. Tako se je omogočilo učencem podaljšati šolanje in doseči raven izobrazbe iz avstrijskih časov. Strokovno šolo je obiskovalo do 35 učenk. V letih 1943-1947 so to šolo obiskovali tudi dečki. Tako je bilo omogočeno večjemu delu tomajske mladine nadaljevanje šolanja na različnih srednjih šolah in zaposlovanje v pisarniških službah. Samostansko šolo je vodila najprej Beatrika Tršavec, po letu 1922 do konca pa s. Ahacija Kacin.

Gospodinjstva šola leta 1922

Kmetijsko gospodinjstva šola je bila v Tomaju ustanovljena leta 1908. Pouk je bil 6 mesecev v zimskem času. Zaradi visoke strokovnosti in ugleda si je pridobila pravico javnosti in znatno finančno podporo deželne oblasti. Do prve svetovne vojne je opravilo tečaje 125 gojenk. Med vojno je pouk prenehal. Po vojni pa so se gojenke usposabljele pretežno za gospodinjstvo

in družinsko življenje, vzgojo otrok, družbeno življenje in zdravo prehrano. V letih 1919-1947, to je v 28 letih, je opravilo izpite 540 deklet. Poudariti je vredno, da je bila gospodinjstva šola šolskih sester v Tomaju edina šola pod fašistično Italijo, ki je potekala samo v slovenskem jeziku. Sestre so sodelovale na kmetijskih in gospodinjstvih tečajih tudi drugod.

V letih 1915-47 je vodila zavodsko gospodarstvo in kmetijstvo ter tudi sama opravljala težka kmetijska dela s. Hortulana Kralj, doma iz Štajerske. Kmetijska dejavnost je bila še posebej pomembna pod italijansko zasedbo ter med vojnami, ker je bila za samostan skoraj edina možnost za preživetje.

Zavod je imel vzorno urejeno kmetijsko gospodarstvo: govedorejo, prašičerejo, perutninarstvo, vrtnarstvo, poljedelstvo in sadjarstvo. To prizadevanje za umno kmetovanje je vzbujalo zanimanje za napredno gospodarstvo tudi pri vaščanih, h katerim so hišni gospodarji hodili po nasvete.

Čas, v katerem so delovale šolske sestre v Tomaju, je bil izjemno težak. Doživele so dve vojni in korenite politične spremembe. Le v času pred prvo svetovno vojno so imele mir. Med prvo svetovno vojno so se morale iz zavoda

umakniti. V posloplju samostana je bil »Feld spital« ogrskega polka, z operacijskim oddelkom. Konec prve svetovne vojne jim ni prinesel miru. Novembra 1918 so samostanske prostore zasedli za kratek čas italijanski vojaki. Pod italijansko zasedbo so šolske sestre zaradi svojega poslanstva ohranitve matere jezika, doživljale preganjanje. Po nemški zasedbi in izgonu šolskih sester iz Maribora je samostanska hiša sprejela v zavetišče 12 starih in betežnih redovnic.

Po kapitulaciji Italije se razmere niso umirile. Okrog samostana so se pojavili prvi nemški vojaki in prvi partizani. Nemški vojaki so se maja 1944 naselili v Tomaju in samo-

stan je moral odstopiti prostor vojaški posadki. Med vojno so bile sestre izpostavljene udarcem z leve in z desne. Okupatorje je motil narodni duh, zato so jim nemške zasedbene sile očitalle banditstvo, večkrat so jim preiskali stavbo, grozili z deportacijo in celo s smrtjo. Porajajočo se socialistično oblast

12. sept. 2005 je škof Kramberger blagoslovil obnovljeno kapelo šolskih sester v Mariboru, vrnjeno sestram po denacionalizaciji.

pa je motil verski duh, zato so širili med ljudmi proti zavodu razne klevete in mu grozili. Septembra 1947 je Tomaj pripadel Jugoslaviji. Šolske sestre so morale zapustiti samostan in šolo, ki so jo vodile 50 let. Večina jih je odšla v Trst in Gorico, pa tudi v Rim in Afriko. V Tomaju je ostalo 11 sester. Iz glavnega posloplja so se preselile v posloplje gospodinske šole v upanju, da pričakajo ugodnejše čase. Tu so kmetovale, učile posamezne učence klavir in jezike. Nova oblast jih je že 9. julija 1949 nasilno pregnala iz Tomaja, da so si morale poiskati zavetje pri sestrah noterдамkah v Trnovem pri Ilirski Bistrici. Ena je zbrala toliko poguma, da je ponoči ilegalno prestopila mejo in prinesla sporočilo provincialki v Trst.

Tako je v Tomaju žalostno in krivično prenehalo vzgojno in socialno delovanje naših šolskih sester. Provincialno vodstvo si je uredilo nov dom v Trstu. Tomajske sestre pa so svoje poslanstvo naprej opravljale v zavodih, v Gorici, v Borštu, Dolini, Števerjanu, Ricmanjih, na Opčinah in v Trstu, Kairu in drugod. V Tomaju sta za njimi ostala neocenljiva dota in hvaležen spomin.

VIRI:

Kjuder Albin, *Tomajska kronika (1934-1947)*, Župnišče Tomaj

Kjuder Albin, *Zgodovinska zrna, Župnišče Tomaj*

Od Tomaja do Trsta, Gorica, Goriška Mohorjeva družba, 1958

Osebni spomini avtorice

Zavod šolskih sester, Dopis Odseku za prosveto v Sežani, 16. maja 1945, Slovenski šolski muzej

50-LETNICA ŽUPNIJE GORJANSKO

Ivanka Uršič

15. maja 2005 so v Gorjanskem praznovali 50-letnico župnije. Leta 1955 je bila namreč na isti dan slovesnost ob zaključku popravila strehe župnijske cerkve sv. Andreja. Praznovanja se je udeležil takratni apostolski administrator dr. Mihael Toroš, ki je ob prisotnosti domačega župnika Franca Krapeža in številnih prebivalcev iz Gorjanskega in okolice povišal kuracijo Gorjansko v župnijo.

V spomin na ta dogodek so se že spomladi preteklega leta zvrstile številne slovesnosti. Uvod v praznovanje je pomenilo predavanje prof. msgr. Franca

Kralja z naslovom *Gorjansko – prispevek za zgodovino krajevne cerkve*.

Profesor Kralj je predstavil zgodovino Gorjanske cerkve, od prvih omemb vasi Gorjansko in cerkve sv. Andreja pa do let po drugi svetovni vojni.

To predavanje je na pobudo Petra Černigoja, župnika v Komnu in soupravitelja Gorjanskega,

Gorjansko med obema vojnama

izšlo v drobni knjižici sredi meseca maja. Knjižico bogatijo razglednice in fotografije kraja, domače cerkve in nekaterih duhovnikov, ki so se tam rodili ali pa službovali.

Ob tej priložnosti je bilo objavljeno tudi nekaj podatkov za življenjepise duhovnikov, rojakov iz župnije Gorjansko, ki so se rodili približno v drugi polovici 19. stoletja. Zanimivo je to, da se je kar pet fantov iz Gorjanskega v razmeroma kratkem času odločilo za duhovniški poklic. Kaj je botrovalo temu? Morda dober zgled takratnega duhovnika. V seznamu rednih dušnih pastirjev od ustanovitve kuracije Gorjansko, leta 1757, sta zabeležena za omenjeno obdobje Valentin Doljak, rojen v Grgarju, in nato Štefan Mozetič, rojen v Solkanu.

Kar dva duhovnika izhajata iz številne družine Štrekelj, ki je zlasti znana po slavistu, jezikoslovcu in narodopiscu Karlu Štreklju.

Edvard Štrekelj se je rodil 13. marca 1862, v duhovnika je bil posvečen leta 1886. Služboval je kot kaplan v Komnu, nato v Rihemberku in v Vrtojbi, kjer je leta 1913 umrl in je tam tudi pokopan.

Andrej Štrekelj se je rodil 17. marca 1877 in je bil posvečen v duhovnika leta 1902. O njegovem duhovniškem službovanju vemo le to, da je prišel na Pečine na Tolminskem iz Podmelca leta 1906. Na Pečinah je leta 1913 umrl in tam je tudi pokopan.

Franc Švara se je rodil leta 1874. Teologijo je študiral v Gorici in tam je bil tudi posvečen leta 1904. Najprej je za kratek čas služboval v rojstni vasi, nato pa kot kaplan pri Sv. Luciji, v Devinu, v Šempolaju in do upokojitve v Vrtojbi. Pomembno je njegovo službovanje v Vrtojbi, kjer mu je uspelo uresničiti zamisel o gradnji ene cerkve in s tem postaviti temelj za neodvisen župnijski vikariat in nato župnijo. Trudil se je za obnovo v prvi svetovni vojni uničenega župnijskega arhiva. Bil je med prvimi duhovniki, ki je uveljavil pravico do vojne odškodnine za porušeni cerkvi v Vrtojbi. Bil je narodno zelo zaveden, zato so ga fašisti vseskozi preganjali in mu grozili. Posvečal se je tudi pisanju. Njegove objave zasledimo v Koledarjih Goriške Mohorjeve družbe.

Konec leta 1934 je bil iz zdravstvenih razlogov upokojen, umaknil se je v Moščenice v Istri in tam leta 1939 umrl.

Vincencij Buda se je rodil 24. januarja 1875. V Gorici je po maturi na klasičnem liceju Dante Alighieri študiral teologijo in bil 3. maja 1900 posvečen v duhovnika. Najprej je kot kaplan služboval v Cerknem, nato pa je bil kurat v Otaležu. Tam je v letih 1907-1909 zgradil novo župnišče in s tem postal za tamkajšnje prebivalce velik dobrotnik. Bil je med glavnimi pobudniki za ustanovitev Kmečke hranilnice in posojilnice, ki je bila ustanovljena leta 1910, in član njenega prvega načelstva. Na začetku prve svetovne vojne je zbolel in tako že po 15 letih službovanja umrl v Cerknem, kjer je tudi pokopan.

Duhovnik *Ivan Mezinec* se je rodil 24. junija leta 1875. V duhovnika je bil posvečen leta 1905. Najprej je za kratko obdobje opravljal duhovniško službo v rojstni vasi, nato v Bergamu in na Vogrskem. V letih 1923 do 1940 je služboval v Truškah v Istri. Iz Istre je odšel v Orehek pri Postojni in tam je leta 1951 umrl. Bil je aktiven član Ciril-metodijske družbe.

V preteklem stoletju sta s svojim delom zaznamovala življenje v Gorjanskem dva duhovnika *kurat Karel Oblak* in *msgr. Franc Krapež*. Življenje in delo msgr. Krapeža je bilo predstavljeno v spominskem članku ob njegovi smrti, v Koledarju za leto 2005.

Karel Oblak se je rodil 1876 v Kopru. Mašniško posvečenje je prejel v Gorici leta 1899. Po novi maši je najprej sedem let služboval v Komnu in nato kar 47 let v Gorjanskem. Še danes se ga prebivalci Gorjanskega spominjajo kot strogega, a po srcu dobrega in zvestega dušnega pastirja. Poleg

duhovniške službe je deloval tudi na področju kulture, izobraževanja, gospodarstva in politike.

Že pred vojno je predlagal ustanovitev Katoliškega slovenskega izobraževalnega društva in pripravil društvena pravila, a vojna vihra je preprečila, da bi društvo zaživel. Na začetku njegovega službovanja v Gorjanskem so zgradili v neposredni bližini cerkve lepo župnišče, ki pa je bilo zaradi težkih ekonomskih razmer v času med vojnama prodano. V obdobju fašizma je bil med drugim član Tajne krščansosocialne organizacije za Goriško. Med vojno je učil na šoli v Gorjanskem. Prvi in drugi razred je poučevala Teodora Metljak, kurat pa je učil vsak drugi dan tretji in četrti razred. Do začetka drugega polletja šolskega leta 1951/1952 je poučeval v šoli tudi verouk.

Med vojno je velikokrat posredoval za svoje ljudi pri Nemcih, ker je dobro govoril nemški jezik. Takoj po vojni je bil nekaj časa podpredsednik okrajnega izvršnega narodnoosvobodilnega odbora za Komen. Bil je tudi aktiven član Ciril-metodijske družbe. S svojim bogatim znanjem je pomagal voditi knjigovodstvo Kmetijske zadruge Komen. To je samo nekaj utrinkov iz bogatega življenja kurata Oblaka.

Ob njegovi smrti je izšel v verskem listu Družina članek v spomin in v zahvalo:

»Karel Oblak je bil izreden mož; zelo nadarjen, duhovit in delaven. Veliko se je trudil za izobrazbo ljudstva in žel lepe uspehe. Prav pridno in z uspehom je gojil glasbo in pospeševal ljudsko petje. Desetletja je opravljal tajniško službo na občini. Gorjanci in Kraševci ne bodo nikoli pozabili, koliko prošelj in prizivov jim je pokojni kurat zapisal in kako rad jim je priskočil na pomoč v nesreči. /.../ Vse premalo smo vedeli, kako dobro je bil podkovan v filozofiji, astronomiji, atomski energiji, bogoslovju, zdravilstvu, fotografiranju, slikanju, zlasti pa v jezikih. /.../

Karel Oblak je bil duhovnik z vsem srcem: v besedi, z zgledom in v dejanju. V pridigah je bil vedno sodoben, praktičen, nazoren in življenjski.«

Umrl je 31. julija leta 1953. Počiva na gorjanskem pokopališču.

Viri in literatura:

- Odlok o ustanovitvi župnije Gorjansko, ki ga je izdal apostolski upravitelj za Goriško dr. Mihael Toroš, Nova Gorica, 15.5.1955 (arhiv župnije Gorjansko v Komnu)
- Šolska kronika Državne osnovne šole v Gorjanskem
- Podatke iz matične knjige župnijskega urada Marezige je posredoval župnik Alojz Furlan, 12.4.2005
- Franc Kralj, Gorjansko – prispevki za zgodovino krajevnih Cerkve
- Kurat Karel Oblak umrl, Družina, Nova Gorica, 16.9.1953, L. II, št. 18
- Renato Podberšič, škofov vikar za pastoralo, Edvard Štrekelj, podatki poslani po elektronski pošti, 21.4.2005
- Hubert Močnik, Spomini in izkustva, Gorica 1971
- Dr. Alojz Vetrh, Švara Franc, PSBL, III. knjiga, Gorica 1986 - 1989
- Zbornik Šentviška planota, Ponikve 1998
- Organizacijski vestnik Ciril-metodijskega društva katoliških duhovnikov LRS, I. 1953, L. IV, št. 8-12
- Egon Pelikan, Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom, Založba Nova Revija, Ljubljana 2002

BANI – POMEMBNI OBLETNICI

Pavel Vidau

Soparno poletno popoldne z grozeče temnimi oblaki nad Nanosom in bolj oddaljenim Snežnikom na drugi strani, ki jih pretresajo bliski in zamolklo grmenje, ne vzbuja posebne vneme za delo na vrtu okrog hiše. Bolj vabi v hladno, napol zatemnjeno dnevno sobo h knjigam in k še nepopisanim listom, ki čakajo na roko pisca. Lahen topel veter, ki se pojavi, buta v napol priprta polkna, ki puščajo zdaj več zdaj manj svetlobe na delovno mizo. S tem se ustvarja nekakšno valovanje, ki se prenaša na človeka. V tem vzdušju je iskanje drobcev še nepopisanih strani vaške preteklosti mikavno – obenem potrebno, da ne izgine kot voda v razsušeni kraški zemlji.

270-letnica blagoslovitve cerkvice sv. Florijana in 100-letnica društvenega delovanja v vasi sta pomembni obletnici; vredni sta, da se nekoliko pomudimo pri teh jubilejnih datumih, predvsem pa, da se spomnimo ljudi, ki so bili neposredno udeleženi pri teh dogodkih, ki spadajo že v zgodovino te vasi.

Oltarna miza v banovski cerkvi

270-letnica blagoslovitve cerkvice sv. Florijana

Z obletnico blagoslovitve cerkvice je povezano ime veleposestnika Maria Antonia de Ustia. Pri Banih si je zgradil poletni dvorec, ob njem kapelo, ki je bila blagoslovljena 4. maja 1735 in posvečena sv. Florijanu. Iz arhivskih listin diplomatskega arhiva tržaške občine izhaja, da je prednik te rodbine Antonio de Ustia prišel iz Hrvaške leta 1433; iz katerega kraja, ni navedeno. Stoletje pozneje najdemo potomca Giovannija de Ustia v občinskem svetu. Slednji si je s strelnim orožjem 24.7.1552 vzel življenje. Čudno naključje je hotelo, da si je v sedmi generaciji, leta 1817, drug član te rodbine, po imenu Mario, na enak način vzel življenje. Prve posesti, ki si je pridobila ta rodbina, najdemo na

območju Devina; in kot je navedeno v listinah, ki nosijo datum 25.6.1593, so eno mandrijo dali v najem za več let Ivanu Briščku (Giovanni Brischia) za 100 dukatov. S porokami in sorodstvenimi vezmi je ta družina pridobila poleg hiše v mestu, vinograde in polja še v drugih krajih; med temi tudi v vasi Busel, sedaj Bani, kjer si je tudi zgradila poletni dvorec. Zadnji iz te rodbine, ki jih najdemo v arhivskih listinah, so: Giovanni Filippo de Ustia, roj. 1723, duhovnik, umrl v Povirju 1793. Antonio de Ustia, roj. 1725, je bil v redu jezuitov, umrl je leta 1800 – kraj smrti ni naveden. Francesco de Ustia, roj. 1727, umrl 1792. Njegov sin Mario Alessandro de Ustia, roj. 1. septembra 1757, neporočen, ki je tragično umrl leta 1817. Z njegovo smrtjo je tudi konec te rodbine. V devetnajstem stoletju so zaradi dolgov bili prisiljeni prodati ta del posestva, ki ga je nato prevzel bogati posestnik Andrea Bidischini. Po prvi svetovni vojni so dediči to mandrijo – tako so jo imenovali domačini – prodali italijanski vojaški upravi, ki je kmalu nato vse porušila in zgradila vojašnico. Edino, kar je ostalo in še spominja na družino Ustia in poznejše lastnike, je ta cerkvice, ki je odprla vrata pred 270 leti. Na to obletnico bo spominjal umetniško izdelani leseni oltar, delo mladega umetnika-obrtnika Marka Milkoviča.

Stoletnica društvenega delovanja

Druga obletnica, 100-letnica društvenega delovanja, pa seže v obdobje porajajoče se pomladi narodov sredi devetnajstega stoletja, ki je proti koncu 19. in začetku 20. stoletja imela svoj odmev tudi v Trstu. Krepitev narodne zavesti se je kazala, poleg drugega, z ustanovitvijo političnega društva Edinost (1874) kot tudi Družbe sv. Cirila in Metoda (1885), ki je bila na pobudo duhovnika in rodoljuba Ivana Vrhovnika ustanovljena v obrambo pred dejavnostjo nemških in italijanskih društev. Pripomniti je treba, da občinski oziroma deželni svet je onemogočal odprtje javne slovenske šole, ker naj bi predstavljala »žalitev večinskega naroda«. Po drugi strani je tudi mreža italijanskih občinskih rekreatorijev imela dokajšnjo asimilacijsko težnjo; vse to je spodbujalo slovensko prebivalstvo, da se je organiziralo v društva, čitalnice in gibanja, ne le v mestu in neposredni okolici, temveč tudi po vaseh. Tako je tudi v tej vasi, ki je takrat štela nekaj nad 200 ljudi, nastalo pred sto leti, decembra 1905, društvo z imenom »Konsumno društvo v Banah«. In kot piše v ustanovnem statutu pod točko 3, je namen zadruge: a) »sposojevati svojim udom vlogam primarne svote proti obrestim«; b) »držati gostilne, prodajalnice, kupovati ali najemati potrebne prostore za izvrševanje gostilničarske obrti in pospeševati kmetijstvo«; c) »dobivati si denarna sredstva svojim združnim kreditom«. V točki 4: Udje prvega ravnateljstva so: predsednik: Ivan Marija Ban; podpredsednik Matija Ban; tajnik Anton Vidau; blagajnik Ivan Marija Ban; odborniki Ferdinand Ban, Ivan Vidau, Ivan Ban, Ivan Marija Vidau.

Konsumno društvo je odkupilo staro gostilno, jo preuredilo in poleg Društvene krčme je v teh prostorih pričelo delovati leta 1910 Godbeno društvo, leto kasneje je bilo ustanovljeno pevsko društvo Gaj. Po teh začetnih korakih so se zvrstile še druge dejavnosti po raznih sekcijah; dramska skupina, hazena, čitalnica. Vsa ta razgibana dejavnost je za časa fašizma zamrla. Počakati je bilo treba več desetletij, če izvezemo kratko obdobje po drugi svetovni vojni pravega evforičnega prosvetnega delovanja, da se je društveno delovanje spet pobralo in zaživelo. Sedaj pa prihaja čas, ko pričanja vas izgubljati svojo podobo, svojo identiteto; postopoma se utaplja, kot so se utapljali drugi slovenski predmestni predeli v prejšnjem stoletju v večinskem narodu. Ohranjati lastno kulturo, običaje, pogovorni jezik, postaja iz dneva v dan vse težje. Zato je nadvse pomembno, da se ohranja živa materina beseda v društvenem delovanju in v krogu skupnosti; da se širi tudi na mladi rod zavest o pripadnosti narodu in jeziku Trubarja, Prešerna, Slomška, Cankarja, Pahorja, Rebule in toliko drugih rodoljubov, ki so in še vlivajo s pisano besedo upanje v preporod tega naroda in ga dvigajo iz otopenosti, ki se vse bolj širi v tem tehnološko razvitem – globaliziranem svetu s puhlo, razčlovečeno identiteto.

Viri:
Diplomatski arhiv tržaške občine
Narodna in študijska knjižnica/Zgodovinski odsek

Majda Artach Sturman

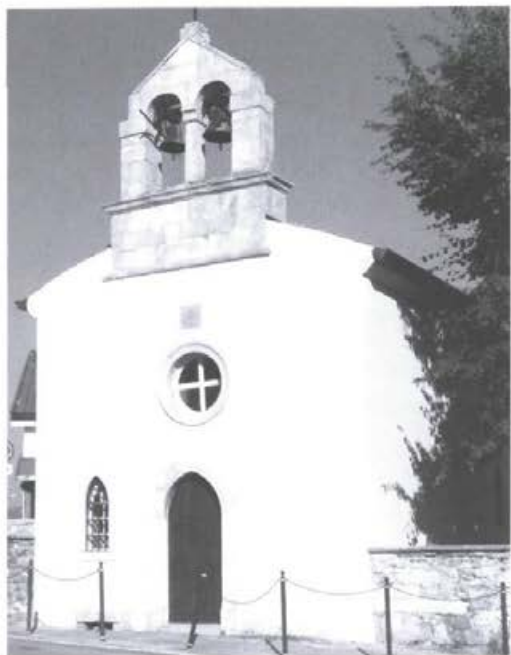
Portret januarskega dne

Horizont
naokrog.
Modro oko
na gladini.
Kot da so se
trikotniki oblakov
razprostrli v nižini,
jadrno režejo mrzlo sinjino.
Skozi
nežne kroge
valov namakajo prste v globino.
Januar se v ogledalu hahlja.

OBNOVLJENA NOVA CERKVICA NA KONTOVELU

Matjaž Rustja

Končno sta po večletnih prizadevanjih župnika g. Jožeta Špeha župnjska cerkev na Proseku in Nova cerkvice na Kontovelu dobili novo preobleko. Od februarja 2004 do septembra 2005 je namreč tržaška občinska uprava

Nova cerkvice na Kontovelu (foto M. Rustja)

poskrbela za zunanost cerkve sv. Martina na Proseku: cerkev je dobila je novo streho, urejen je bil odtok deževnice in popolnoma obnovljen zunanji omet. Prav tako se lahko Nova cerkvice ponaša z novo streho in ometom, poleg tega pa so z nabrežinskim kamnom tlakovali manjše dvorišče okrog cerkvice in prepleskali okna ter vhodna vrata. Ob vsakem večjem nallivu je namreč voda našla pot do notranjih prostorov, poškodovala je omet in freske, tako da je objekte hudo načenjal zob časa.

Med bisere tržaške kulturne in arhitektonske dediščine spada prav gotovo Nova cerkvice, ki hrani edinstvene freske in zelo redke glagolske napise.

Nova cerkvice stoji na ovinku ob cesti, ki pelje s Kontovela na Prosek in je od nekdaj bila glavna prometnica z zahodnega Krasa v Trst. Ni znano, kdaj je bila cerkvice zgrajena, ker pa jo domačini imenujejo Nova cerkvice in jo s tem razlikujejo od cerkve sv. Hieronima, ki je izpričana že leta 1338, cerkvico po nekaterih slogovnih značilnostih datiramo v zadnjo četrtino 15. stoletja. Po notarskem popisu iz leta 1525, v katerem so navedeni lastniki zemljišč kontovelskega in proseškega okoliša, je cerkvice imenovana »Ecclesia S. Maria Nova«, takrat pa je bila last nekaterih viničarjev iz kraja Monkolan.

Vse do srede 17. stoletja ni na razpolago dokumentov o cerkvici, le v mestnih kronikah zasledimo, da je bila leta 1657 restavrirana. V času Jožefinske reforme, ki je prizadejala veliko gorja verskemu življenju in ne nazadnje kulturni dedišči-

ni avstro-ogrskih narodov, je tudi Novi cerkvici grozilo rušenje. Leta 1796 pa se je kontovelska vaška skupnost organizirala in jo odkupila na javni dražbi za 101 forint. Cerkvica je od tedaj vknjižena kot zasebna lastnina vaške skupnosti (lahko bi jo imenovali tudi jus ali srenja). Znana je tudi pod imenom Madonna della Salvia, izvor imena ni pojasnjen, med domačini pa ni v rabi.

Leta 1859 je bila cerkvica obnovljena na pobudo pomorščaka, kapitana Giuseppeja Bombarellija, ki se je kontovelski Materi Božji zahvalil za rešitev iz viharja na Črnem morju. Bombarelli je dal cerkvico prenoviti, v prizidku je dal postaviti zakristijo, Novi cerkvici pa je podaril tudi sliko o dogodku na Črnem morju.

V cerkvico stopimo preko kamnitega gotskega vhoda in se znajdemo v majhni ladji, ki ima lesen strop in s ploščicami prekrit pod. Ladja nima poslikav, današnjo zunanjo podobo pa ji je dal zadnji gradbeni in restavracijski poseg v sredini 50. let prejšnjega stoletja, za katerega je poskrbel dolgoletni kontovelski župnik Rudi Bogatec.

Pozornost obiskovalca kaj kmalu priključuje apsida, ki jo krasijo zelo stare freske. Ni znano, kdo in kdaj jih je poslikal, tako da lahko le ugibamo na podlagi stilnih značilnosti in primerjanja s podobnimi deli iz okoliških krajev.

Celotna apsida je poslikana in to je značilno za potujoče slikarje, ki so delovali na Koroškem od konca 14. do tretjega desetletja 15. stoletja. Pri datiranju fresk sta nam v pomoč še letnici 1509 in 1599. Del fresk ima namreč glagolske in latinske napise, med ka-

Zgoraj: apsida Nove cerkvice; spodaj: detajl apsidne poslikave (foto M. Rustja)

terimi izstopata najstarejša letnica 1509 in najmlajša 1599. Domneva, da so freske nastale v obdobju zadnjih dvajsetih let 14. in v začetku 15. stoletja, je torej utemeljena. Poleg tega je na oltarju kip Matere Božje z detetom, ki ga umetnostni zgodovinar Emilijan Cevc datira v prvo polovico 15. stoletja in je bil najverjetneje izklesan v ljubljanski umetniški delavnici.

*Marija z Jezusom v glavnem oltarju
(foto M. Rustja)*

O avtorstvu fresk ni nobenih poročil. Uporaba barv, oblikovanje oblačil in razmejitev prostora spominjajo na slikarsko tehniko Giovannija Francesca del Zotta, imenovanega Gian Francesco da Tolmezzo. Slednji je ustvarjal med leti 1482 in 1515 ter je bil aktiven tudi v Furlaniji. Podobnosti pa najdemo tudi s freskami v Mirnu na Goriškem iz druge polovice 15. stoletja, pa še v cerkvi sv. Andreja pri Kobaridu.

Nova cerkvena jasno spominja tudi na slovensko slikarstvo: sledi dekorativni shemi tako imenovanega kranjskega prezbiterja. Tradicionalni elementi kranjskega prezbiterja, ko je Odrašenik na najvišjem mestu oboka, obdajajo ga Mati Božja in angeli, v šilastih lokih pa so upodobljeni apostoli in cerkveni

očetje, so razpoznavni tudi na Kontovelu, tako da umetnostni zgodovinar France Stele uvršča Novo cerkvico v zgoraj omenjeno tipologijo poslikave. Dekoracija se je izoblikovala v osrednji Sloveniji ob navdihu iz centralne Evrope, nato pa je po dolini reke Soče prišla do tržaškega Krasa.

Morda pa je cerkvena še najbolj pomembna zaradi glagolskih in latinskih napisov, ki so jih obiskovalci izrezljali na desni steni apside. Najverjetneje so bili to romarji, ki so bili iz Istre namenjeni v Oglej ali Furlanijo. Ti napisi imajo izredno vrednost, ker se nahajajo na najbolj zahodni meji glagolice. Imena, ki se pojavljajo, pričajo, da so bili popotniki iz Istre in Kvarnerskih otokov. Napis »To pisa pop Mikula Tehomili« kaže, da je bil pop Tehomili iz Bele na Cresu, kjer se priimek pojavlja že v začetku 17. stoletja. Nekateri pa so kar navedli domači kraj: »Mihovil s Crikvenice«, »Jadre Žakan od Rovinja«.

Najstarejši glagolski napis sega v leto 1509, najmlajši pa 1599, kar dokazuje, da gre za pozno fazo glagolice. Napisi pričajo tudi, da je bila takrat glagolica v Istri in v severnem delu Jadrana v vsakdanji uporabi. Nova cerkvena hrani še številne latinske napise iz 16., 17. in 18. stoletja.

ŠTEVERJAN – PO KULTURNI POTI

Marjan Drufovka – Martina Valentinčič

50 let Slovenskega katoliškega prosvetnega društva

Vsakdo izmed nas lahko dograjuje zgodovinski delež tudi z navidezno majhnim doprinosom, a je v resnici ta kanček izjemne važnosti. V tem duhu se je pričela proslava ob 50. obletnici Slovenskega katoliškega prosvetnega društva v Števerjanu v nedeljo, 19. decembra 2004 zvečer, v Sedejevem domu. Zbrala se je prav lepa množica domačinov in prijateljev na »placu« pred cerkvijo, pod milim spremstvom zvezde repatice.

Kulturni program je bil vsebinsko bogat. Zarisan je bil petdesetletni oris, in ne samo kulturne poti Slovenskega katoliškega prosvetnega društva v Števerja-

nu vse do danes. Na odru so se zvrstile številne dejavnosti, ki so nedvomno obo-
gatile kulturno pot
samih Števerjancev.
Člani društva so z
branjem in recita-
lom predstavili po-
slušalcem bogato,
skoraj enkratno de-
lovanje, s katerim se
lahko res pohvali-
jo. Večer je odprl
Otroški in Mladin-

Publika na proslavi 50-letnice društva (foto arhiv NG)

ski zbor pod vodstvom Eliane Humar in ob klavirski spremljavi Martine Valentinčič, zaključil pa se je z mešanim pevskim zborom pod vodstvom Martine Hlede.

Osrednja točka večera je pripadala goriški kulturni delavki Eriki Jazbar, ki je predstavila publikacijo *Kulturna pot – Ob 50. obletnici Slovenskega katoliškega prosvetnega društva v Števerjanu*, ki je nastala z namenom, da bi obeležila vse pobude in dejavnosti, ki so jih člani slovenskega društva Frančišek Borgia Sedej iz Števerjana priredili v petdesetih letih bogatega, plodnega in razvejane-
ga delovanja. Erika Jazbar je tako označila publikacijo: »Ta knjiga je dejansko
za vsakogar. Za tiste, ki so to doživljali, in sedaj, ko listajo in gledajo slike

podoživljajo preteklost, za tiste, ki jim je všeč nekaj arhivskega, za tiste, ki ljubijo knjige, saj je lepa publikacija, za tiste, ki ljubijo našo Goriško, in je vsaka knjiga o njej dobrodošla, saj je vsaka nova knjiga poseben dar, za tiste, ki so radovedni in bi radi vedeli, kaj se dogaja na števerjanskem koncu, in za tiste, ki bodo za nami rekonstruirali našo sedanost, jim bo ta knjiga prav prišla, saj je popolna, v smislu, da zajema dobesedno vse. Tudi momenti, ki niso prišli v kroniko naših časopisov, so tu dokumentirani.«

Knjiga, ki jo je uredil Marjan Drufovka, prikazuje prehojeno pot od prvih začetkov delovanja društva, ki segajo v 19. stoletje, vse do današnjih dni; obogatena je s številnimi fotografijami. Publikacijo sta izdala SKPD F. B. Sedej in Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice, izid je finančno podprlo Ministrstvo za zunanje zadeve, Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

S publikacijo Kulturna pot se je odbor SKPD F. B. Sedej želel spomniti nekaj važnih obletnic temeljnih kamnov števerjanske prosvete: leta 2004 je potekala 150. obletnica rojstva msgr. Frančiška Borgia Sedeja, po katerem je poimenovano društvo, 35 let, odkar je samo društvo poimenovano po branitelju slovenstva, 35 let neprestanega izhajanja Števerjanskega vestnika, 50. obletnica Slovenskega katoliškega prosvetnega društva v Števerjanu ter obenem pol stoletja neprekinjenega delovanja dramske družine, leta 2002 je potekala 50. obletnica mešanega pevskega zbora, letos pa je bil na vrsti 35. Festival narodno-zabavne glasbe »Števerjan 2005« ter 15. obletnica Mladinskega krožka.

30 let delovanja Otroškega in Mladinskega zbora

Slovensko katoliško prosvetno društvo F. B. Sedej se od svojega nastanka ponša z razvejanim in pestrim delovanjem; posamezne sezone so programsko nabite ter vsebinsko kakovostne. V petdesetletnem neprekinjenem delovanju se pri društvu večkrat srečujejo s pomembnimi obletnicami, ki jih beležijo posamezne včlanjene skupine in ki se jih je vredno primerno spomniti.

Prišli smo tako ponovno do trenutka, ko so Števerjanci proslavljali pomemben jubilej, in sicer 30. obletnico nepretrganega delovanja Otroškega in Mladinskega zbora. Prav lepa množica domačinov in prijateljev se je zbrala 6. marca 2005 v Sedejevem domu, da bi skupaj obeležili važen mejnik.

»Blaženi Anton Martin Slomšek je dejal, da je petje božji dar. Tudi mi lahko rečemo, da je naš Otroški in Mladinski zbor božji dar za naše verno občestvo, za SKPD Frančišek B. Sedej in za ves Števerjan«. Kulturni spored se je pričel z mislijo domačega župnika Antona Lazarja, ki jo lahko tudi razberemo v uvodu priložnostne brošure, ki jo je uredila Eliana Humar. Ob priložnosti je bila torej oblikovana brošura Pesem je naše veselje – Ob 30. obletnici Otroškega in Mladinskega zbora, zajeten prikaz celotnega delo-

vanja Otroškega in Mladinskega zbora skozi desetletja. Brošura je posvečena v spomin Anki Černic, gonilni sili zbora od vsega začetka. Poleg krajšega zgodovinskega orisa do leta 1975, dejavnosti zbora v zadnjih tridesetih letih lahko поблиže pregledamo nastope od leta 1975 vse do današnjih dni. Poleg tega si lahko ogledamo več barvnih in črno-belih fotografij. Za uresničitev publikacije se je treba zahvaliti finančni podpori Združenja cerkvenih pevskih zborov iz Gorice.

Po pozdravu predsednika SKPD F. B. Sedej Mihaela Corsija in branju župnikove misli je bil oder prepuščen zboru pod vodstvom Eliane Humar in ob klavirski spremljavi Martine Valentinčič. Osrednjo točko so seveda predstavljali otroci, saj je bil praznik namenjen njim, njihovi pripravljenosti, požrtvovalnosti in vztrajnosti. Otroški zbor je zapel nekaj pesmi Janeza Bitenca in Lenčke Kuper. Na začetku so se otroci, ob dnevu kulture, spomnili na slovenskega pesnika Franceta Prešerna. Nato sta skupno nastopila oba zbor, nazadnje pa se je predstavil Mladinski zbor, torej mladina, ki bo čez kakšno leto pela že v mešanem zboru domačega društva. Večer je povezovala Costanza Frandolič.

Nastop otroškega zbora na proslavi 50-letnice (foto arhiv NG)

Po koncertu je Lojzka Bratuž v imenu Združenja cerkvenih pevskih zborov iz Gorice prinesla svoj pozdrav in čestitke ob tako lepem jubileju. V svojem posegu je poudarila pomembno vlogo, ki jo ima petje v Števerjanu že mnogo let. Izrazila je tudi voščila za nadaljnjo rast Otroškega in Mladinskega zbora.

Ob tem jubileju je prav, da v prvi vrsti iz srca čestitamo vsem vzgojiteljem, ki so se v letih zvrstili v vlogi duše zbora, staršem, otrokom in vsem, ki jim zbor stoji pri srcu. Bistveni cilj Otroškega zbora je socializacija in druženje otrok, ob njiju pa tudi zahtevnejša naloga, in sicer vzljubitev petja in slovenske pesmi. Mislim, da je to mladim Števerjancem znano.

Več kulturnih delavcev je žal že pokojnih, danes igramo odgovorno vlogo mladi, v nas je namreč, da začrtamo kulturno pot in jo nadgradimo po zgledu naših prednikov.

Občinski grb in prapor

V ponedeljek, 6. junija 2005, se je ob 20. uri odvijala izredna seja občinskega sveta števerjanske občine v občinski sejni dvorani. Nobena točka dnevnega reda ni obravnavala rednega oz. izrednega delovanja uprave, pač pa je šlo za slavnější trenutek, ki ga je uprava zasledovala že nekaj časa. Goriški prefekt Pasquale Vergone je izročil županu Hadrijanu Corsiju ministrski odlok za odobritev občinskega grba in prapora. Slavja se je udeležil arhitekt Danilo Antoni, ki je v sodelovanju z občinsko komisijo sestavil celoten projekt. V svojem posegu je prefekt Vergone predstavil grb, ki zelo dobro ponazarja vas Števerjan. Briška občina je namreč pretežno kmečka in njeni občani so zakoninjeni v krščanskih tradicijah. Na levi polovici grba, modre barve, stoji srebrn grozd, na desni polovici, zlate barve, pa sta prikazana vaška cerkev ter mučenec sv. Florijan. Nad simboli briške vasi stoji krona, spodaj levo lipova vejica in desno hrastova v barvah italijanske države. Naslednji postopek je še izdelava prapora, ki bo dnevno spremljal občinsko delovanje.

60. obletnica vrnitve slovenskega pouka v šolo

Italijanska potujočevalna šola, ki se je uveljavila leta 1927 z Gentilejevo reformo šolstva v že fašistični Italiji, je prenehala leta 1943 s polomom Italije. Italijanska vojska je razpadla, se razkropila in zbežala, prenehala je tudi civilna oblast: zbežali so uradniki in učitelji. Jeseni leta 1943 se šolska vrata niso odprla: bil je čas zmede, vojaških spopadov, vdorov nemške vojske, ki je zasedla Primorsko, ustanovila deželo Küstenland z vojaško upravo. Partizanski vojski je v tem času uspelo obvladovati večino zalednega ozemlja; po kožbanskem volilnem shodu 9. julija 1944 z volitvami v krajevne, okrajne, okrožne odbore in pokrajinski odbor je vojska začela urejati tudi civilno oblast na svojem ozemlju. Tako se je počasi ponovno pričelo šolanje v slovenskem jeziku.

Dolga doba 60 let nas loči od teh dogodkov!

V soboto, 30. oktobra 2004, se je v Števerjanu odvijala proslava ob 60. obletnici vrnitve slovenskega pouka v vaško šolo. Praznovanje se je začelo ob 16. uri s sveto mašo za vse pokojne učence, ki so takrat obiskovali šolski pouk; daroval jo je domači župnik Anton Lazar. Na začetku maše so trije otroci prinesli pred oltar venček, ki je bil sestavljen iz petindvajsetih nageljnov v spomin na že pokojne učence in treh rdečih vrtnic v spomin na pokojnega domačega župnika Cirila Sedeja. Med mašo je župnik g. Anton Lazar poudaril pomembno delo duhovnikov, ki so v času fašistične diktature pomagali slovenskim ljudem. Po Gentilejevi reformi je pouk potekal samo v italijanščini; škofje so tej reformi nasprotovali in nadškof F. B. Sedej je večkrat pisal na Sveti sedež, da bi dosegel dovoljenje vsaj za poučevanje verouka v materinem jeziku. Trdil je, da otroci in duhovniki ne obvladajo dovolj dobro italijanščine

za učenje tako važnega predmeta. Žal pa škofu Sedeju ni uspelo ničesar doseči in duhovniki so se morali prilagoditi tem težkim razmeram in se umakniti v zakristije; tako je storil tudi števerjanski župnik Ciril Sedej.

Ob izstopu iz cerkve je vse udeležence na trgu sprejela godba na pihala z Dobrovega, števerjanski župan in predstavniki tedanjih učencev so položili cvetje pred spomenik padlim. Proslava se je nato nadaljevala v dvorani Sedejevega doma: najprej so nastopili osnovnošolski otroci, ki so recitirali in zapeli nekaj pesmi Srečka Kosovela.

Tedanja učiteljica sta nato obudila svoje spomine na poučevanje v šolskem letu 1944/45: Ada Gabrovec je poučevala v stavbi, kjer je sedaj občinska hiša; vanjo so zahajali predvsem otroci z Britofa in iz Ščednega. V spodnjem delu vasi pa so šolski pouk imeli pri Fabrževih: tam je poučeval Bruno Podveršič. Obema je v znak hvaležnosti števerjanska občinska uprava podarila spominsko plaketo.

Slovensko pesem je na praznični večer prinesel mešani pevski zbor Sedej, ki je pod vodstvom Vladimirja Čadeža zapel Pahorjevo Pa se sliš in Jenkovo Lipa. V imenu tedanjih šolarjev je nato spregovoril Lucijan Vogrič; prebral je zapis, ki ga je pripravil Saverij Rožič. V svojem zelo zanimivem govoru je med drugim povedal, da je takrat Števerjan štel približno 1200 prebivalcev. Učencev je bilo vsega skupaj 109, 25 od teh ni več med nami. Od 84 še živečih jih 22 še vedno biva v Števerjanu. Ostali pa so se razkropili na vse konce sveta, in sicer na slovensko stran Brd, Novo Gorico, Jesenice, Ajdovščino, Ljubljano, Koper, Gorico, Ločnik, Štandrež, Rupo, Moš, Šlovrenc, Krmin, Videm, Pordenon, Padovo, Bari, Francijo in v daljno Avstralijo.

Župan Hadrijan Corsi se je zahvalil *klapi mladih fantov*, ki so dali pobudo in organizirali slovesnost, ki je bila res praznični dan za vso občino. Svoj pozdrav sta prinesla tudi deželni svetovalec Mirko Spazzapan in ravnateljica Miroslava Brajnik. Sledilo je še družabno srečanje, kjer so vsi prisotni veselo nazdravili tako važnemu dogodku.

Občinski prapor z grbom

50 LET KOČE SVETEGA JOŽEFA V ŽABNICAH

Danilo Čotar

Na imenitni sončni legi v rebri nad žabniško župnijsko cerkvijo stoji že 50 let hišica, ki jo vsi poznajo z imenom Koča sv. Jožefa. V zgornjem kotičku velike Ringerjeve senožeti prav na robu prostranih gozdov, v kraju, ki se mu pravi Kozarenca, je leta 1955 msgr. Franc Močnik kupil majhen košček zemlje, toliko da je na njem lahko zrasla hiša. Novo kočo so blagoslovili 31. julija 1955. 50. obletnico postavitve smo primerno proslavili 10. septembra 2005. Ob prijetnem sončnem vremenu je na travniku pred kočo daroval sv. mašo g. Marijan Markežič in se pri molitvi spomnil vseh ljudi, ki so za kočo delali, in vseh, ki so v njenem zavetju preživeli počitniške dni. Med obredom in po njem je ubrano zapela pevská skupina Musicum, oskrbnik je na kratko povzel 50-letno kroniko, pred kočo pa so bili razstavljeni najstarejši dokumenti in fotografije. Slovesnosti je sledila bogata zakuska z družabnostjo, pri kateri smo se spominjali prvih časov in raznih dogodivščin.

Msgr. F. Močnik je v svojih spominih sam zapisal, da je kot profesor na goriških srednjih šolah in vzgojitelj v Alojzijevišču že leta 1947 začel resno misliti, da bi v gorskem svetu imel postojanko, kamor bi med počitnicami vodil mladino. Ko je nazadnje dobil tistih 78 kvadratnih metrov zemljišča, je vso zadevo priporočil sv. Jožefu. Prav tesar Jožef Kravina s sinovoma Jožefom in Antonom mu je v samih dveh mesecih, od maja do julija 1955, postavil kočo. Stavba ima čudovito lego na sončnem in zavetnem pobočju malo ven iz vasi, prav nasproti Svetim Višarjam, v rebri pred kočo pa je majhen izvir, ki nikoli ne usahne. V tistih časih, ko tam gori ni bilo vodovoda, je bilo to pravo razkošje.

Msgr. Močnik je med počitnicami vodil v kočo na julijski in avgustovski poletni oddih skupine dijakov in študentov. Vse nas, ki smo bili v tistih prvih letih v tej pravljici hišici, vežejo nanjo lepi spomini.

Kočo je msgr. Močnik zgradil na svoje stroške in je bila njegova last. Po dvajsetih letih je hišo prepustil v last Katoliškemu tiskovnemu društvu, ki jo je oddajalo predvsem goriškim društvom. Skupine so zahajale v kočo ne le na oddih, ampak tudi na duhovne obnove, predavanja in izobraževalne tečaje, saj je bil miren kotiček sredi gozdov za take pobude idealen. Slovensko katoliško akademsko društvo SKAD iz Gorice je tam redno prirejalo poletna pred-

vanja. Tako je koča postala tudi majhno kulturno središče za člane naših organizacij in izpolnjevala vlogo, ki jo je msgr. Močnik od vsega začetka želel: ne le počitniški dom, ampak tudi prostor za versko vzgojo in utrditev narodne zavesti pri naši mladini.

Po potresih leta 1976 smo na stavbi opravili pomemben obnovitveni poseg. Hišo smo močno povezali z novo železobetonsko ploščo. Drugič smo kočo temeljito preuredili leta 1998, ko smo jo tudi povezali na vodovod, metan in greznični odtok. Obnovljeno kočo je 1. avgusta 1998 slovesno blagoslovil pokojni monsinjor Kazimir Humar.

Hiša je bila na začetku brez svojega zemljišča. Vse dejavnosti so se odvijale na jasi, ki pripada državnemu gozdu. Leta 1980 smo kupili približno 500 kvadratnih metrov travnika okoli hiše, leta 1986 pa je Zadruga Ojsternik kupila še Ringerjevo štalosenik ter dodatnih 500 kvadratnih metrov zemlje. Nazadnje smo menili, da bi bilo najpametneje, če bi obe lastnini združili. Leta 2004 smo vse prepisali na Fundacijo Gorica, ki je zdaj edini lastnik.

Koča je v poletnih mesecih polno zasedena. Prednost imajo seveda slovenske organizacije iz Gorice in Trsta. Ko se nameri, da koče ne rabijo društva, jo oddamo tudi zasebnikom. Na žalost hiša sameva od septembra do junija, razen presledka ob božičnih počitnicah. Med šolskim letom se namreč redkokdo poda na oddih, saj so obiskovalci koče predvsem mladi ali družine z otroki.

V koči je zdaj 18 ležišč in v poletnem času je za večje skupine to premalo. Zato želimo v prihodnje narediti načrt in se spoprijeti s prenovo štale-senika ter stavbo spremeniti v bivalne prostore. Dela torej ne bo zmanjkalo tudi v prihodnjih petdesetih letih.

Koča sv. Jožefa v Žabnicah

40 LET SVOBODNE DRAGE

Sergij Pahor

»Naši nazori in pogledi se med seboj razlikujejo, vendar mislimo, da mora biti nad vsemi tako različnimi pogledi narodova usoda naša najvišja skrb. Menimo, da se mora pred narodovim dobrim ukloniti vsaka zajedenost in da moramo popustiti vsi tedaj, ko to dobro naroda zahteva.

Prepričani smo, da lahko naši študijski dnevi pripomorejo do tega, če v strpnosti izmenjavamo misli in poglede, če spoznavamo slovensko stvarnost, če mislimo na njeno bodočnost, če se odkrivamo in spoznavamo in prijateljsko bližamo«.

S temi besedami je Jože Peterlin pozdravil goste na eni prvih Drag, ko je na kratko označil študijske dneve Društva slovenskih izobražencev iz Trsta, ki si je postavilo za cilj, da s svojo pobudo, »s svojo majhno akcijo«, idealno poveže Slovence doma, v zamejstvu in zdomstvu. Od tedaj so minila 4 desetletja z velikimi, temeljnimi spremembami, ki so preoblikovale Evropo in svet ter ustvarile pogoje, da je Slovenija postala demokratična in samostojna. Pred 40-imi leti si je na tak razvoj in razplet le malokdo upal celo na tihem misliti, kaj šele, da bi ga javno napovedal in se zanj zavzemal. Utopija, ki se je uresničila. Zgodovina bo ugotovila, ali je Draga s svojim skupnim in glasnim razmišljanjem, ki je bilo daleč od kakega bojevitenga antikomunizma, kaj pripomogla k takemu razvoju. Že danes pa lahko z gotovostjo trdimo, da je dala mnogim Slovencem priložnost, da so se glasno spraševali o preteklosti, se soočali s problemi sodobne družbe in mislili na prihodnost naroda, za kar so bili doma prikrajšani zaradi totalitarnega režima. Veliko vprašanj je bilo načetih na 40-ih Dragah, gotovo so jih spremljale tudi nekonkretnost in morda tudi naivnost, vendar tudi veliko poguma in upanja. Ponujeni dialog je tedaj padel na neplodna tla, vendar ni šel mimo brez pomenljivih znakov. Čas je vsekakor dal prav tistim, ki so bili kritični do ideologije (in njene prakse), ki je takrat prevladovala in grozila, da bo preplavila svet. Čas daje prav tudi tistim, ki trdijo, da je treba okrepiti narodno identiteto, če hočemo v združeni Evropi in globaliziranem svetu preživeti s svojim jezikom in kulturo, čas daje vse bolj prav tudi tistim, ki trdijo, da je krščanstvo neobhodno potrebno za preživetje evropske civilizacije. Draga s svojim preteklim in sedanjim delom dokazuje, da je temeljnim vrednotam človeštva in svojim začetnim smernicam ostala zvesta in da še naprej daje svoj doprinos za njihovo ohranitev.

Od zgoraj: pisatelj Boris Pahor »za novo slovensko elito« Draga '69; Lojze Peterle diskutant na Dragi '87; pisatelj Alojz Rebula o spremenljivosti in nespremenljivosti vrednot, ob njem Jože Peterlin, Draga '72; ugledni predstavniki slovenske kulture na Dragi '90; Vinko Ošlak na Dragi '82; predavatelji na Dragi 2005.

VARČUJMO SKUPAJ

Mara Petaros

V zadnjih mesecih se marsikdo pritožuje, da so dobrine in storitve vedno dražje, da je kupna moč denarja vedno manjša in da si ne moremo več privoščiti vsega tistega, kar smo si lahko še do pred kratkim privoščili. Da pa ne bomo vedno krivili trgovcev, češ da so nesramno navili cene, pa je prav, da spregovorimo tudi o tem, kako bi se sami zaščitili pred vedno večjimi izdatki in kako bi lahko privarčevali kak evro, ki bi ga potem lahko uporabili za kak nakup, s katerim že dolgo odlašamo, za počitnice ali kak izreden priboljšek.

Varčevanje se začne v čisto majhnih stvareh. Med nakupovanjem lahko prihranimo več kot kak evro že s tem, da premišljeno nakupujemo. Večkrat se namreč godi, da se odpravimo v trgovino z namenom, da bomo kupili točno določene dobrine in porabili odgovarjajočo vsoto denarja, nato pa se iz trgovine vrnemo z veliko več stvarmi in brez denarja v denarnici. Ta pojav je med kupci zelo razširjen. Izvedenci v trženju so ugotovili, da samo 19% kupcev kupi natanko to, kar je na seznamu, ki so si ga prinesli od doma, vsi ostali pa kupujemo veliko več, kot dejansko potrebujemo. Nenačrtovani nakupi predstavljajo, vsaj po mnenju izvedencev v trženju, približno 50% vseh prodaj v supermarketih. Izvedenci za marketing so namreč izdelali cele študije, kako bi potrošnike spodbudili, da bi kupovali čim več, zato se moramo potrošniki zaščititi. Prvi, zelo enostaven način »zaščite« je nakupovalni seznam. Če si že doma sestavimo nakupovalni seznam, bomo nepotrebne nakupe omejili. Seveda ne smemo seznama pustiti doma ali pozabiti v avtomobilu, obenem pa se ne smemo pustiti zavesti od prijetne glasbe, dobrih vonjav in lepo razporejenega blaga. Drug način zaščite pa je ta, da se po nakupih, predvsem hrane, odpravimo siti. Če potrošnik kupuje lačen, bo kupil veliko več reči, kot če se je pred nakupovanjem nasitil.

Mimo vseh teh teorij o prodajah in o spodbujanju nakupov pa lahko varčujemo tudi tako, da si lahko prinesemo nakupovalno torbico že od doma. Pri vsakem nakupu bomo nekaj prihranili, pa tudi okolje nam bo za to zelo hvaležno.

Pri nakupovanju oblek, čevljev, kozmetike ipd. so nam v veliko pomoč razne tovarniške trgovine, kjer lahko kupujemo različnejše izdelke po nekoliko nižji ceni. Takih tovarniških trgovin (outlet) v naši bližini ni veliko, zato je morda bolje, da se po takih nakupih odpravimo, ko res potrebujemo večje

količine ali pa se odločimo za nakupovalni izlet v družbi sorodnikov in prijateljev, saj bi se sicer pot ne splačala.

Tudi doma imamo številne možnosti, da nekaj prihranimo. Začnimo že z uporabo telefona in prenosnega telefona. Ko se pogovarjamo po telefonu, lahko za pogovore, ki niso nujni, izberemo tisti časovni pas, ko je telefonski pogovor cenejši. Tudi pošiljanje SMS sporočil ni ravno poceni, zato bi lahko omejili njihovo uporabo. Včasih pa se lahko odločimo tudi za kakega drugega telefonskega operaterja, ki nudi boljše pogoje, oz. ima tako ponudbo, ki najbolje ustreza našemu profilu uporabnika. Tudi z električnim tokom lahko uspešno varčujemo. Možnosti je veliko: najprej si lahko nabavimo žarnice, ki imajo manjšo porabo. Ravno tako lahko kupimo hladilnik, pomivalni stroj, pralni stroj, zmrzovalno omaro, ki imajo manjše porabe in imajo manj kvarnih vplivov na okolje. Izvedenci tudi svetujejo, da bi bilo primerno, da bi stalno skrbeli za njihovo vzdrževanje. Zmrzovalna omara, npr., ki ima velike obloge ledu, porabi znatno več kot tista, ki jo stalno čistimo in odstranjamo led. Ravno tako bi bilo primerno, če bi pralni ali pomivalni stroj uporabljali v tistih obdobjih dneva, ko je električni tok bolj poceni.

Varčevati smo pričeli pri najbolj osnovnih potrebščinah.

Posebno breme za družinske obračune je ogrevanje stanovanja, pri tem pa pozabimo, da so naša stanovanja večkrat preveč ogreta, da okna ne tesnijo dobro, da včasih, kljub zimi, pozabimo kako okno odprto. Če bi poskrbeli za redno in vestno vzdrževanje peči, dimnikov in okenskih okvirov, bi se verjetno račun za ogrevanje močno zmanjšal. Pri tem pa lahko še pazimo, da v hiši ni pretoplo. Marsikdo namreč pozabi, da stane ogrevanje zelo veliko in ima tudi pozimi doma tako toplo, da lahko kroži v poletnih oblekah. Istočasno pa se lahko odločimo za posodobitev našega ogrevalnega sistema. V tem primeru se lahko odločimo za take oblike ogrevanja, ki so okolju prijaznejše, ali za toplopodno ogrevanje, ki omogoča precejšnje prihranke. S tem v zvezi naj dodam, da lahko v Italiji še vedno koristimo davčni odbitek v višini 36% celotnega izdatka, ki smo ga utrpeli za popravilo stanovanjske hiše oz. za novo ogrevalno napravo. Tako bomo ulovili dve muhi na en mah: novo ogrevanje, pa še davčni prihranek, ki znaša 36% celotnega izdatka.

Tudi rafinirana nafta in bencin sta dve dobrini, na kateri moramo biti še posebej pozorni, posebno danes, ko je surova nafta tako draga. Celo ameriški predsednik Bush je povabil svoje državljane, naj omejijo uporabo osebnega avtomobila za vsakodnevne premike. Temu nasvetu bi lahko sledili tudi mi. Ni nujno, da se po vsakdanjih opravkih vedno odpravljamo z avtomobilom. Tudi otrok v šolo ni vedno nujno voziti z avtom. Krajši sprehod do šole jim ne bo škodil. Včasih pa lahko uporabimo tudi javna prevozna sredstva ali gremo peš oz. s kolesom. Lahko pa racionaliziramo svoje premike in opravimo več opravkov z enim samim premikom avtomobila ali pa se s kolegi dogovorimo, da se bomo skupaj vozili na delovno mesto. Poleg prihranka bomo pridobili tudi na socialnih stikih.

Varčujemo pa tudi v številnih drobnih vsakodnevnikih stvareh. Če se npr. odpovemo vsakodnevni cigareti, nam bosta hvaležna tako denarnica kot zdravje. Tudi igra na srečo prinaša družinam precejšnje izdatke, ne da bi imeli pri tem niti minimalnega zaslužka. Marsikdo misli, da zaradi teh izdatkov ne bo bistveno bogatejši, vendar se pri tem bridko moti. Če vsak dan prihranimo 3 ali 5 evrov, kolikor pač stane zavoček cigaret, in jih naložimo v banko, ki nam jih obrestno obrestuje, se z leti nabere kar čedna vsota.

Prav je, da skrbimo in varčujemo, vendar moramo vedno paziti, da ne bi morda pri iskanju najboljše ponudbe porabili tisto dobrino, ki je trenutno imamo najmanj in ki je nenadomestljiva, in sicer čas. Prav neumno bi bilo, če bi v iskanju najboljše ponudbe obšli 15 trgovin in pri tem prihranili 15 evrov pri nakupu hrane, istočasno pa porabili 20 evrov bencina in dve uri. Vsako stvar moramo izvajati pametno in razsodno.

Ob vsem tem pa ne smemo pozabiti na različen pomen, ki ga imata besedi: varčevati in skopariti. Prav je namreč, da varčujemo s čisto določenim ciljem, da si bomo nekega dne nekaj lepega privoščili, da bomo imeli dovolj rezerve za slabše čase, da bomo varni pred bodočimi nepredvidljivostmi, vendar si moramo občasno tudi nekaj lepega privoščiti, kar bo zadovoljilo naše telo in predvsem dušo.

SLOVENSKI TOLAR

Mitja Petaros

Leto 2006 bo verjetno zadnje, v katerem bo v obtoku slovenka valuta. Priznati je treba, da Slovenci nismo bili deležni lastnega denarništva za pretirano dolgo obdobje, a spremembe si danes sledijo kot po tekočem traku in smo jih že tako navajeni, da nas niti ne pretirano prizadenejo. Če si želimo, da ostanemo v koraku s časom, pa moramo nujno slediti tudi zahtevam, ki jih nudijo najrazličnejši globalizacijski tokovi. Tako, če bo Republika Slovenija zadostila vsem obveznim pogojem, ki so predvideni v protokolu za pristop, se bo verjetno leta 2007 priključila družbi ostalih evropskih držav, ki so že sprejele skupno valuto – evro. Slovenski tolar bo dokončno prešel v zgodovino.

Zgodba o slovenskih poskusih, da bi prišli do lastnega denarništva, je vzporedna s poskusi Slovencev, da bi se otresli tuje nadvlade in dosegli lastno državo.

Bankovec za 1000 tolarjev s Prešernovim portretom

Ako omenimo le novejšo zgodovino od 20. stoletja dalje, opazimo, da so se slovenske težnje po osamosvojitvi odražale tudi v numizmatiki. Leta 1918, z razpadom avstro-ogrske države, so se slovenske dežele priključile v skupni državi Slovencev, Hrvatov in Srbov, tedaj so slovenske občine izdajale zasilne bankovce in so tudi slovensko žigosali kronske bankovce. Dogodke ob drugem slovenskem osamosvajanju v času NOB leta 1941-1945 nam prikazujejo bankovci Denarnega zavoda Slovenije in partizanska plačilna sredstva. Po razpadu SFR Jugoslavije, ko nam je Slovincem dokončno uspelo priboriti si tako zaželeno osamosvojitve, pa so nam novi časi prinesli tudi popolnoma novo slovensko valuto, tolarske bankovce in kovance.

Že jeseni leta 1990 pa so nekateri premišljevali, kako bi ob potrebi lahko prišli do slovenskega denarja, če ne bi bilo več mogoče uporabljati jugoslovan-

skega dinarja. Tako je predsednik izvršnega sveta Republike Slovenije (ki je bila tedaj še v Jugoslaviji in pod strogim očesom JLA) Lojze Peterle v popolni tajnosti povabil direktorja grafičnega podjetja *Cetis* iz Celja Draga Vračuna na sestanek (kjer sta bila prisotna tudi podpredsednik Jože Mencinger in minister za finance Marko Kranjec), da bi se pomenili o sposobnosti podjetja za izvajanje zelo zahtevnega projekta izdelave (in seveda zaščitenja vsega gradiva in podatkov o tem) vrednostnih tiskovin v izjemno kratkem roku (do referenduma, ki je bil predviden 25. decembra 1990). Kasneje se je k načrtu vključila tudi Banka Slovenije in ob njeni strokovni pomoči so tako naskrivaj tiskali prve vrednostne bone Republike Slovenije. Ob dnevu razglasitve slovenske samostojnosti 25. junija 1991 pa ni bilo najprimernejše, da bi uvedli novi slovenski denar, saj so se že isto noč pojavili na cestah tanki jugoslovanske armade, ki pa so naleteli na nesluten odpor, čemur je sledila enaindvajsetdnevna vojna. Ta se je zaključila z Brionskim sporazumom, po katerem je Slovenija sprejela trimesečni moratorij za izvajanje vseh osamosvojitvenih potez (jugoslovanska vojska pa se je morala umakniti iz države), med te je spadala tudi uvedba lastnega denarja in valute. Narodna banka Jugoslavije pa je izvajala blokado proti Sloveniji, tako da je prihajalo do velikih težav v plačilnem prometu, saj ni bilo zadostne količine dinarske gotovine. Tako je Skupščina Republike Slovenije 7. oktobra 1991, ko je potekel trimesečni moratorij, na nočni seji sprejela celo vrsto osamosvojitvenih zakonov, med katerimi tudi take, ki so urejali uvedbo nove slovenske valute, in tako je zakon o denarni enoti Republike Slovenije določil, da je slovenska denarna enota tolar, ki se deli na sto stotinov. Do uvedbe pravih tolarških bankovcev in kovancev pa so postali zakonito plačilno sredstvo boni, ki jih je izdala Republika Slovenije v imenu Banke Slovenije; menjalno razmerje proti dinarju je bilo 1:1, te pa je polagoma Banka jemala iz obtoka. Boni so bili izdani v enakih enotah, kot so bili prejšnji jugoslovanski dinarji, na njih pa ni bilo zapisanega imena valute, saj so jih natisnili vsaj eno leto, preden so izbrali naziv za novi denar. Boni so izšli v vrednosti po 1, 2, 5, 10, 50, 100, 200, 500 in 1000 tolarjev (za kovance vrednosti 10, 20 in 50 par pa ni bilo nadomestnih bonov). Likovno so boni vsebovali razne slovenske elemente: na sprednji strani je bil upodobljen Triglav, na obratni pa knežji kamen in čebela s satovjem; tiskani pa so bili na papirju z geometrijskim vodnim tiskom (filigrano), na njih ni bilo nobenega napisa, razen imena izdajalca in podpisa sekretarja za finance Marka Kranjca. Boni so bili vsi enako veliki (150 x 73 mm), razlikovali so se le po barvah. Zamenjava z dinarji je uradno potekala od 8. oktobra 1991, 27. maja 1992 pa so dali v obtok še bon vrednosti 5000 tolarjev (že pripravljeni so bili tudi boni vrednosti 0,5 in 2000 tolarjev, a jih niso nikoli izročili v obtok). Kaj kmalu pa so se pojavili ponaredki, ki so bili tudi dokaj kakovostni, tako da je Banka

Slovenije pohitela in čimprej zamenjala bone s pravimi rednimi bankovci in kovanci. Osnutke novih tolarskih bankovcev in kovancev je Banka Slovenije prvič predstavila javnosti na svetovnem kongresu oblikovalcev v Ljubljani 19. maja 1991. Po anonimnem natečaju so izbrali grafično podobo, ki so jo izdelali v *Studiu Znak* in oblikovala sta jih Miljenko Licul s sodelovanjem Zvoneta Kosovelja (portrete na bankovcih so uresničili po izvirnih risbah slikarja Rudija Španzla, motive na kovancih pa po modelih kiparja Janeza Boljke). Tolarski bankovci so natisnjeni na papirju iz slovenske papirnice Radeče in imajo vse zaščite proti ponarejevalcem (česar boni niso imeli), prve bankovce so tiskali v londonski tiskarni *Thomas De La Rue & Company* (z leti pa so se posluževali tudi drugih specifičnih tiskarn, še posebno nemških, npr. *Griesecke & Devrient*). Prvi bankovci, ki so prišli v obtok, nosijo datum 15. januar 1992, bili so vrednosti po 100, 500 in 1000 tolarjev in dejansko so jih izročili v plačilni promet 30. septembra 1992. Druge vrednosti, ki so jim sledile, so bili bankovci po 10 tolarjev (27. novembra 1992), 20 SIT (28.12.1992), 200 SIT (22. februarja 1993), 50 SIT (19. marca 1993), 5000 SIT 13.12.1993) in 10000 tolarjev 15. marca 1995 (ki nosi datum 28.6.1994, saj so tedaj sprejeli odlok o njegovi uporabi). Na bankovcih so predstavljeni na sprednji strani pomembni Slovenci, na zadnji pa razne stvari, ki so povezane z njihovim delom. Slovenski bankovci so ponesli v svet razne upodobitve: narisani so Primož Trubar in Uršulinska cerkev, Janez Vajkard Valvasor in vinjeta iz njegove Slave Vojvodine Kranjske, Jurij Vega in Akademija znanosti in umetnosti ter planetarni sistem, Rihard Jakopič in Jakopičev paviljon, Jakobus Gallus in Slovenska filharmonija, Jože Plečnik in Narodna in univerzitetna knjižnica, France Prešeren in verzi iz Zdravljice, Ivana Kobilica in Narodna galerija, Ivan Cankar in bela krizantema. Bone so postopoma jemali iz obtoka, ob zamenjavi ni bila izvedena nobena denominacija, še vedno pa so zamenljivi v Banki Slovenije.

Prvi slovenski tolarski obtočni kovanci so izšli 4. januarja 1993, in sicer v vrednosti 50 stotinov, 1, 2 in 5 SIT. V obtok so 29. aprila istega leta izročili tudi kovanca vrednosti 10 in 20 stotinov, a ta dva nista imela v vsakdanjem plačilnem prometu nikakršne vloge, saj zakon predvideva zaokrožanje vseh plačil na pol tolarja, tako da so ju sčasoma tudi prenehali kovati. 19. aprila 2000 so dali v obtok kovanec vrednosti 10 tolarjev, 7. julija 2003 pa tista vrednosti 20 in 50 tolarjev (zadnji so bili v obtoku istočasno z bankovci istih vrednosti, ki so ostali zakonito plačilno sredstvo, čeprav jih niso tiskali več in jih je bilo zato postopoma vedno manj). Na tolarskih kovancih so predstavljene živali, ki naj bi bile značilne za naše kraje, upodobljene pa so nekoliko bolj abstraktno kot figurativno (še posebno tiste višjih vrednosti): proteus ali človeška ribica, sova, čebela, postrvi, lastovka, kozorog, konj, štoklja in bik.

Večino tolarških kovancev kujejo v slovaški državni kovnici *Mincovna kovnica* v Kremnici, nekaj pa so jih nakovali tudi v kovnici *Pecunia* v Budimpešti.

Banka Slovenije kuje poleg rednih tudi priložnostne oz. spominske kovanice, s katerimi obeležuje posebno pomembne dogodke. Državni zbor republike Slovenije je sprejel Zakon o priložnostnih kovancih šele 26. januarja 1993, tako da je prva serija teh izšla na podlagi posebnega zakonskega odloka 23. decembra 1991, v počastitev prve obletnice plebiscita za suvereno in samostojno Slovenijo. V seriji sta zlatnik in srebrnik, nakovala pa jih je *Zlatarna Celje* (nominalna vrednost je 5000 in 500 tolarjev). Kot zanimivost naj dodamo, da so to edini tolarški kovanci z letnico 1991, saj imajo pravi redni obtočni kovanci letnico 1992 (čeprav so prišli v promet, kot že rečeno, le januarja naslednjega leta). Omenjeni zakon predvideva, da Republika Slovenija praviloma izdaja kovanice ob dveh dogodkih na leto, izjemoma ob treh, priložnostni kovanci se kujejo iz zlata, srebra in kovin, iz katerih se kujejo redni kovanci, za likovne rešitve razpiše Banka Slovenije javni razpis, sama pa je odgovorna za vse strokovne in tehnične naloge. Motive za spominske oz. priložnostne kovanice izbira posebna komisija, v kateri sta po dva predstavnika Banke Slovenije in Ministrstva za finance, po en predstavnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Narodnega muzeja in Numizmatičnega društva Slovenije ter še dva zunanja člana. Doslej so nakovali priložnostne kovanice ob 21. dogodkih, saj jih zaradi raznih zapletov niso kovali od leta 1998 do leta 2001. Vsekakor so trenutno izšli (v oklepaju je datum izdaje):

- Prva obletnica plebiscita o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (1991)

- 400-letnica bitke pri Sisku (1993)
- 300-letnica ustanovitve Academie operosorum labacensium (1993)
- 50-letnica ustanovitve Denarnega zavoda Slovenije (1994)
- 1000-letnica smrti škofa Abrahama, povezanega z Brižinskimi spomeniki (1994)

- 50-letnica zmage nad nacizmom in fašizmom (1995)
- 50-letnica organizacije FAO (1995)
- 100-letnica postavitve Aljaževega stolpa (1995)
- 150-letnica železnic na Slovenskem (1996)
- 100-letnica olimpijskih iger moderne dobe (1996)
- 5. obletnica osamosvojitve (1996)
- 250-letnica rojstva Žige Zoisa (1997)
- 10. obletnica Republike Slovenije in tolarja, denarne enote samostojne Republike Slovenije (2001)

- Svetovno prvenstvo v nogometu – Koreja, Japonska (2002)
- 35. šahovska olimpiada – Bled 2002

- Evropsko leto invalidov 2003
- 60-letnica Zbora odposlancev slovenskega naroda v Kočevju (2003)
- 250-letnica rojstva Jurija Vege (2004)
- 1000-letnica prve pisne omembe Bleda (2004)
- 100-letnica slovenskega filma (2005)
- 100-letnica ustanovitve Slovenske sokolske zveze (2005)
- Leta 2006 pa so predvideni priložnostni kovanci ob dveh dogodkih:
- 250-letnici rojstva dramatika Antona Tomaža Linharta
- 150-letnici rojstva pesnika Antona Aškercera

Čeprav zakon tega ne izrecno predvideva, se je Banka Slovenije držala vedno enotnega standarda, tako da imajo priložnostni tolarski kovanci vsi enake tehnične podatke: zlatniki (Au 900/1000) tehtajo 7 g ob premeru 24 mm, srebrniki (Ag 925/1000) pa tehtajo 15 g s premerom 32 mm, tečajni priložnostni kovanci pa so enaki najvišjim kovancem v obtoku, od leta 2002 pa so za tečajne spominske kovance nakovali dvokovinki novc vrednosti 500 SIT. V teku let so namreč tudi spreminjali nominalno vrednost teh kovancev (vrednost je le nominalna, razen za obtočne, saj jih Banka Slovenije mora po zakonu prodajati nekoliko dražje od vrednosti, ki je na novcih nakovana): do leta 1997 je bil tečajni kovanec vrednosti 5 tolarejv, srebrnik jih je veljal 500 in zlatnik pa 5000. Leta 2001 je tečajni priložnostni kovanec veljal 100 SIT, srebrnik 2.000 in zlatnik 20.000, naslednjega leta so spremenili vrednost le obtočnemu novcu, ki je odslej kot rečeno bil dvokovinski vrednosti 500 SIT in srebrniku, ki je odslej veljal 2.500 SIT, od leta 2003 dalje pa do danes ima zlatnik vrednost 25.000 SIT, srebrnik 5.000 SIT, ob običajnih petstotakah za vsakdanji promet.

Banka Slovenije je pomislila tudi na zbiralce in je od časa do časa izdajala tudi cele serije obtočnih kovancev v posebnih bančnih setih bodisi v navadni kot v polirni (*proof*) tehniki, nekajkrat je izjemno ponatisnila tudi tekoče bankovce. V raznih presledkih so tako izšli seti z vsemi letnicami slovenskega tolarja.

Že nekaj časa se v Sloveniji pripravljajo na uvedbo skupne evropske valute – evra. Ob raznih zapetljajih (ne nazadnje tudi z načinom pisave, saj so doslej vsi pisali evro s črko U in pristojni evropski komisarji nočejo odstopati od tega, čeprav v raznih slovanskih jezikih je taka pisava napačna) si prizadevajo, da bi se ekonomsko čim bolj približali parametrom, ki jih nova valuta zahteva. Tudi o kovanju raznih slovenskih simbolov na averzu (licu) evro kovancev je bil že večkrat govor, a nič ni še dokončno določenega v tem smislu. Vsekakor se zdi, da odhaja slovenski tolar po petnajstih letih dejanske uporabe dokončno »v pokoj«. Nekaj let pa nas je le spremljal, z vsemi svojimi slovenskimi upodobitvami in simboli...

VESOLJSKE NOVICE IZ OSONČJA

Andrej Guštin

V zadnji letih je astronomija na skoraj vseh področjih naredila izjemen napredek. Nova spoznanja o vesolju si sledijo z neverjetno naglico, tako da še sami strokovnjaki komaj držijo korak na lastnem interesnem področju, kaj šele laik, ki si želi le okvirno spremljati novosti. To je seveda posledica hitrega razvoja tehnologije. Računalniki, internet, novi materiali, vlaganja v vesoljsko tehniko in ne nazadnje velika želja astronomov, da bi čimbolj prodrli v skrivnosti, ki se skrivajo v temnih globinah vesolja, je dala raziskavam vesolja ta veliki polet. V zadnjem desetletju so po svetu kot gobe po dežju vzniknili veliki teleskopi nove generacije. Na Havajih, visokih planotah Čila in drugod

Marsovska puščava, po kateri se že dve leti vozita robotski vozilci Spirit in Opportunity, ki preučujeta sestavo tal. Prevozili sta več kilometrov in naredili nekatera pomembna odkritja v zvezi z obstojem vode na Marsu.
Foto: NASA/JPL/Cornell.

delujejo teleskopi s premerom zrcal od 8 do 10 metrov, s katerimi je mogoče videti v nepredstavljivo daljavo, videti galaksije in eksplozije zvezd, od katerih je do nas svetloba potovala milijarde in milijarde let. Vesoljski teleskop Hubble in številni drugi vesoljski observatoriji, ki opazujejo tudi očem nevidno infrardečo in ultravijolično svetlobo, rentgenske in gama žarke, dopolnjujejo sliko vesolja. Nič manj ne zaostajajo opazovanja in raziskave Osončja. Nekaterе sonde stalno spremljajo Sonce, druge letijo k planetom in na licu mesta preučujejo njihovo zgradbo. Vseh najnovejših dognanj seveda ne moremo strniti le na nekaj strani. Tokrat smo se odločili opisati predvsem najnovejša odkritja v naši ožji vesoljski domovini – Osončju.

Na Marsu

Leto 2004 je bilo v znamenju prave invazije na Mars. Poleg že dveh obstoječih sond, ki krožita okoli tega planeta, se je na božično noč 2003 okoli rdečega

delujejo teleskopi s premerom zrcal od 8 do 10 metrov, s katerimi je mogoče videti v nepredstavljivo daljavo, videti galaksije in eksplozije zvezd, od katerih je do nas svetloba potovala milijarde in milijarde let. Vesoljski teleskop Hubble in številni drugi vesoljski obser-

planeta, kakor zaradi značilne barve pravijo Marsu, utirila avtomatska sonda Mars Express in na površje spustila britansko kapsulo Beagle 2. To je bila prva evropska sonda, ki je poletela do Marsa. Žal pa se je med pristajanjem Beagle 2 ponesrečil in tako je spodletel prvi poskus evropske vesoljske agencije ESA, da bi pristali na kakem planetu. Na srečo pa orbitalni del sonde še vedno uspešno deluje ter na Zemljo pošilja pomembne meritve atmosfere in izjemne posnetke površja Mar-

sa. Še uspešnejši so bili pri ameriški NASA. 4. januarja 2004 je na rdečem planetu pristalo robotsko vozilo Spirit, 25. januarja pa na drugi strani planeta še sestrsko vozilo Opportunity. Vozili sta v bistvu avtomatska geologa, katerih namen je bila vožnja po okolici in preučevanje kamnin ter iskanje znakov obstoja vode na Marsu. Že prve geološke meritve so pokazale, da je bila izbira pristajalnih mest

Evropska sonda Mars Express je posnela nek brezimni krater ob severnem polu Marsa. Krater ima premer 35 kilometrov in je globok 2 kilometra, v njem pa je zaplata vodnega ledu. Atmosferski pogoji preprečujejo, da bi led izhlapel. Ledena vzpetina je visoka 200 metrov, verjetno pa to ni debelina ledu, saj ta gotovo leži na veliki sipini.

Foto: ESA/DLR/FU Berlin (G. Neukum).

prava. Spirit in Opportunity sta odkrila številne sledove delovanja tekoče vode, ki je očitno nekoč tekla po površju, danes pa se skriva tik pod njim v obliki ledu, pomešanega z drugim materialom. Predvsem na področju, kjer je pristal Opportunity, so odkrili sledove soli in sedimentov, ki bi lahko nastali le na plitvih obalah morja ali jezera. Drugo nenavadno odkritje so bile majhne kroglice, ki so jih zaradi velikosti in oblike poimenovali »borovnice«. Izkazalo se je, da so to kroglice iz železovega minerala hematita. Na Zemlji hematit v taki obliki nastane predvsem ob prisotnosti vode. Čeprav sta bili vozili načrtovani za trimesečno delo na Marsu, pa sta pokazali nepričakovano vzdržljivost in sta skoraj nemoteno delovali vse do konca leta 2005 ter bosta morda preživel še dlje.

V objemu prstanov

Daljnega 15. oktobra 1997 je iz Cape Canaverala proti Saturnu poletela sonda Cassini, ki je s seboj nosila še manjšo kapsulo Huygens. Cassini je skupaj s Huygensom ena največjih, najtežjih in najbolj zapletenih medplanetarnih sond;

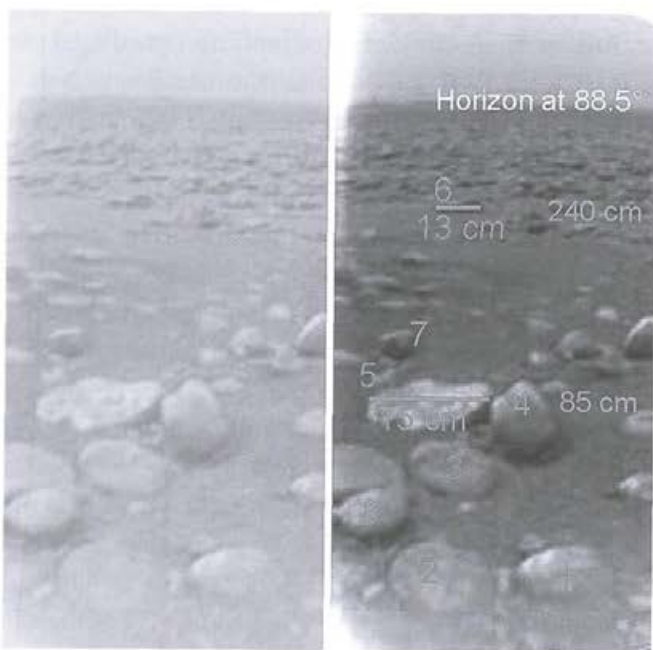
ta je nastala kot sad sodelovanja ameriške NASA, evropske vesoljske agencije ESA, italijanske vesoljske agencije ASI in številnih univerz, raziskovalnih organizacij ter industrijskih obratov. Sonda meri v višino skoraj 7 metrov, v širino več kot štiri metre in je ob izstrelitvi tehtala 5600 kilogramov. Tako velik obseg Cassinija ni sam sebi namen, saj sonda s seboj nosi kar osemnajst znanstvenih inštrumentov in obilico goriva, potrebnega za manevriranje po dolgi in zapleteni poti. Po skoraj 4 milijarde kilometrov dolgem sprehodu med planeti, se je 1. julija 2004 sonda Cassini uspešno utirila okoli Saturna. S seboj je proti obročastemu planetu ponesla še manjšo evropsko kapsulo Huygens, ki je bila namenjena spustu na Titan. Sonda je do sedaj zelo dobro delovala in na Zemljo pošilja neprecenljive podatke o Saturnovem sistemu. S pomočjo Cassinija naj bi bolje razumeli sestavo in dinamiko atmosfere, notranjo zgradbo in magnetosfero Saturna, zgradbo prstanov in vpliv notranjih lun na njihovo obliko. Cassini naj bi v prihodnjih nekaj letih dobil tudi podrobne podatke o številnih Saturnovih lunah.

Med najpomembnejšimi dejanji misije je bil spust kapsule Huygens na Titan, največjo in najbolj nenavadno Saturnovo luno. Razvili so jo pri evropski vesoljski agenciji ESA in v Italiji, preučila pa naj bi kemijsko sestavo in fizikalne pogoje v Titanovi atmosferi, snemala površje tega telesa ter zvoke iz okolice. 2,6-metrski Huygens v obliki letečega krožnika se je decembra 2004 odlepil od matične ladje Cassini in se 14. januarja spustil skozi atmosfero Titana. Uspešno je pristal in na tleh preživel še 70 minut. Nastalo je 350 posnetkov in ogromno podatkov meritev atmosfere ter tal. Za širšo javnost so bili najzanimivejše prav slike, na katerih se je prvič pokazala Titanova pokrajina. To vesoljsko telo je namreč zavito v gosto atmosfero, ki preprečuje pogled do tal. Prav pogoji na Titanu pa so za znanstvenike zelo zanimivi.

Zanimanje za Titanovo atmosfero je sprožil katalonski astronom Jose Comas Sola, ki je leta 1908 na podlagi svojih opazovanj prišel do sklepa, da ima ta Saturnova luna gost plinast omot. Nizozemsko-ameriškemu astronomu Gerardu Kuiperju je leta 1944 uspelo na Titanu odkriti metan, druge podrobnosti o atmosferi pa so ostale neznane vse do bližnjih preletov sond Pioneerja 11 (1979) in Voyagerja 1 (1980). Predvsem Voyagerjeve meritve so dale prve konkretne podatke o gostoti in temperaturi v atmosferi. Pokazalo se je, da je tlak na površju Titana približno 1,5 bara (na Zemlji 1 bar), gostota atmosfere pa je 5,9 kilogramov, kar je približno 4,5-krat več kot na našem planetu. Temperatura na površju je -180 stopinj Celzija. Glavna sestavina Titanove atmosfere je dušik, saj ga je v zgornjih plasteh kar 99 odstotkov, bližje površju pa okoli 82 odstotkov. Metana je med 1 in 6 odstotki. Nekaj malega je še ogljikovodikov – etana, acetilena, propana... Na Titanu vlada nenavadno vreme. Metan in etan sta blizu tako imenovane trojne točke, ko lahko hkrati

obstajata v plinastem, kapljevinastem in trdnem stanju. To pomeni, da nastajajo oblaki metana, iz katerih dežujejo kapljice istega plina, ki lahko na tleh ustvarjajo reke in jezera. Na Titanu metan in etan prevzemata funkcijo, kakršno ima voda na Zemlji. Laboratorijski eksperimenti so poleg tega pokazali, da je kljub nizki temperaturi njegova atmosfera zelo ugodna za nastanek kompleksnih organskih molekul. Z drugimi besedami, Titan je zelo podoben mladi Zemlji, kjer so se pred 4 milijardami let izoblikovali pogoji za življenje.

Razumevanje procesov na tej daljni luni lahko torej prispeva k razumevanju nastanka življenja na našem planetu, zato je bila naloga sonde Huygens zelo pomembna. Na njenih posnetkih se je Titan pokazal res podoben Zemlji, saj so na njem nekakšne struge in znamenja močne erozije. Tla so posejana s kosi vodnega ledu, ki jih je očitno oblikovala tekočina. Led se pri -180 stopinjah obnaša kot kameenje, medtem ko sta vloga vode očitno prevzela tekoči metan in etan. Za sedaj ni podatkov, ali so na slikah vidni tekoči ogljikovodiki metan in etan ter mo-

Sonda Huygens je na površju največje Saturnove lune Titan preživela več kot uro in izvedla številne pomembne kemijske meritve. Med drugim je naredila tudi serijo posnetkov bližnje okolice, na katerih je prvič vidna nenavadna pokrajina. »Kamenje« na sliki je iz navadnega vodnega ledu, pomešanega s prahom in organskimi molekulami.

Foto: ESA/NASA/JPL/University of Arizona.

rebiti njihova jezera. Nekatero površinske strukture spominjajo na nekakšno obalo, vsekakor pa so vidni učinki tekočine, ki se je ali se še pretaka po Titanu. Vsekakor je zaenkrat prezgodaj govoriti o vseh Huygensovih odkritjih, saj znanstveniki podatke še preučujejo in jih kombinirajo z radarskim snemanjem sonde Cassini.

10. planet

Pred dobrim desetletjem so astronomi začeli za Neptunovo orbito v tako imenovanem Kuiperjevem pasu odkrivati večja telesa, ki so primerljiva s Plutonom. Znanstveniki so se znašli pred kočljivo odločitvijo, kako ta telesa definirati. So to planeti? Bi morda morali Plutona črtati s spiska planetov, saj je očitno le največji predstavnik obsežne družine teles na robu Osončja?

Odločitev so odlagali in čakali na trenutek, ko bodo odkrili večje telo, kot je Pluton. In to se je zgodilo 29. julija 2005, ko so ameriški astronomi Mike Brown (Caltech), Chad Trujillo (Gemini Observatory) in David Rabinowitz (Yale University) objavili odkritje kar treh teles, dveh nekoliko manjših in enega večjega od Plutona, ki sedaj še nima lastnega imena, temveč le oznako 2003 UB313.

Po odkritju Plutona so astronomi dolga desetletja preiskovali zunanji rob Osončja, a drugih teles ali desetega planeta niso našli. Leta 1943 je irski astronom Kenneth E. Edgeworth prvi predlagal obstoj roja teles za Neptunovo orbito. Leta 1951 je enako teorijo neodvisno razvil nizozemsko-ameriški astronom Gerald P. Kuiper. Menila sta, da se prašnat in plinast disk, iz katerega so nastali planeti, ni mogel kar ostro končati za Neptunovo orbito. Disk naj bi bil sicer vse redkejši, vendar naj bi vseboval še dovolj snovi, iz katere so nastala manjša telesa. Pluton naj bi bil le največji objekt tega tako imenovanega Kuiper-Edgeworthovega pasu. Kuiper-Edgeworthova teorija pa v času nastanka ni mogla biti potrjena, saj jih s tedanjimi teleskopi ni bilo mogoče odkriti. Leta 1987 se je skupina astronomov na observatoriju Havaji odločila načrtno poiskati ta transneptunska telesa. Prvih pet let opazovanj ni obrodilo sadov. Šele konec avgusta 1992 so na oddaljenosti 6 milijard kilometrov, približno v področju Plutonove orbite, odkrili manjše telo. Kuiper in Edgeworth sta torej imela prav. Do danes so v tem pasu odkrili že okoli 900 objektov.

V zadnjih letih so veliko uspeha pri iskanju večjih transneptunskih teles imeli prav omenjeni gospodje - Brown, Trujillo in Rabinowitz. Nebo opazujejo na observatoriju Palomar s teleskopom Samuel Oschin premera 1,2 metra in posebno CCD kamero QUEST. Prvo znamenje uspešnosti njihovega dela pa je bilo odkritje telesa Quaoar leta 2002, ki se nahaja milijardo kilometrov za Plutonovo orbito in Sonce obkroži po skoraj krožni orbiti v 288 letih. Najnovejša opazovanja z vesoljskim teleskopom Hubble so pokazala, da ima Quaoar premer 1300 kilometrov in je torej kar za 400 kilometrov večji od največjega asteroida Ceres. Vse kaže, da ima zelo majhno gostoto in je verjetno iz mešanice ledu in kamnov. Najpomembnejše odkritje pa je gotovo 2003 UB313, ki mu bomo zaradi njegovih karakteristik rekli kar deseti planet. Njegova orbita je močno raztegnjena elipsa. Ko je Soncu najbližje, se nahaja znotraj Plutonove orbite, ko je najdlje, pa je skoraj trikrat bolj oddaljen od Plutona. 2003 UB313 za pot okoli Sonca potrebuje kar 560 let. Za razliko od drugih planetov, katerih tiri ležijo skoraj v isti ravnini, je tir »desetega« planeta močno nagnjen glede na to ravnino, kar za 45 stopinj. Dosedanja opazovanja od površja »desetega« planeta odbite sončne svetlobe kažejo, da je telo na moč podobno Plutonu. Iz tega izhajajo tudi ocene njegovega premera, ki naj bi bil okrog 2600 kilometrov oziroma nekaj 100 kilometrov več od Plutona.

Astronomi načrtujejo nova opazovanja z vesoljskim teleskopom Hubble, da bi natančneje določili premer »desetega« planeta in ugotovili še druge njegove karakteristike. Ta izjemna odkritja potrjujejo napovedi, da za Neptunom niso le manjša telesa, temveč so tudi zelo veliki objekti velikosti planetov. Vedeti moramo, da je iskanje teh teles šele na začetku in da se tam »zunaj« lahko skriva tudi še kaj večjega.

Žal pa si astronomi danes še niso edini, ali naj objekt 2003 UB313 zares uvrstijo med planete. Seveda je to povezano z definicijo planetov, za katero je uradno zadolžena Mednarodna astronomska unija IAU. Zaradi množičnega odkrivanja transneptunskih teles in planetov okoli daljnih zvezd, je bila IAU prisiljena pred nekaj leti ustanoviti delovno skupino za poimenovanje in določanje definicije planetov. Po burni strokovni razpravi so leta 2003 prišli do kompromisne trditve, da je planet vse, kar ima maso med 13 mas Jupitra in maso Plutona ter kroži neposredno okoli zvezd. Spodnja meja za maso planetov je postavljena zgodovinsko, torej z najmanjšim znanim planetom v Osončju. Toda novoodkriti objekt 2003 UB313 je večji od Plutona in bi ga morali po tej definiciji imeti za deseti planet. O tem že tečejo razprave, a odločitve še ni.

Bombardiranje komet

4. julija 2005 je poseben izstrelek s sonde Deep Impact uspešno zadel jedro komet Tempel 1. Razlog za to je bil preučevanje notranjosti kometov. Če je njihovo površje zaradi vplivov Sonca močno spremenjeno, pa je njihova notranjost verjetno nedotaknjena in nespremenjena vse od časa nastanka planetov in drugih teles v Osončju pred 4,5 milijarde let. Toda kako je mogoče pogledati pod temno skorjo kometov? Načinov je več. Marca 2004 je evropska vesoljska agencija ESA izstrelila sondo Rosetta, ki bo čez osem let poskusila pristati na kometu Churyumov-Gerasimenko in tam izvajati meritve. Pri NASA pa so se odločili za drugačen pristop, ki je predvsem hitrejši in tudi cenejši. Nasina sonda Deep Impact je namreč po šestih mesecih prile-

4. julija 2005 je sonda Deep Impact na komet Tempel 1 spustila približno 370-kilogramski izstrelek brez eksplozivne konice, ki je v kometovem jedru izkopal 100 metrov velik krater. Pri tem se je v okolico dvignil velik oblak prahu, ki so ga astronomi preučili. Foto: NASA/JPL-Caltech/UMD.

tela naravnost h kometu Tempel 1 in v njem naredila krater, kar je omogočilo vpogled v globlje plasti. Preučevanje ob trku izbruhanega materiala pa ni potekalo le s sondo, temveč tudi z drugimi teleskopi. Do tega vesoljskega eksperimenta je veljalo prepričanje, da so kometi nekaj kilometrov veliki kosi ledu, med katerimi so pomešani prah in drobni kamenčki. O njihovi notranji zgradbi pa so obstajale le domneve. Ni bilo povsem jasno ali je notranjost jedra homogena ali plastovita ter kako debela je temna skorja, ki obdaja jedro. Toda Deep Impact je pomembno spremenil pogled na komete.

Izstrelek sonde je v okolico dvignil 10.000 ton materiala. Obnašanje materiala ob trku kaže, da jedro kometa skupaj drži le lastna težnost in ne vezi v samem materialu. To pomeni, da je snov zelo šibko povezana. Povprečna gostota jedra kometa Tempel 1 je vsega 0,6 grama na kubični centimeter (60 odstotkov gostote vode). Velika količina izbruhanega prahu je sicer preprečila jasen pogled na nastali krater, strokovnjaki pa so izračunali, da bi moral ta biti velik 100 metrov in globok 30 metrov. Zunanja plast jedra kometa je iz zelo drobnega prahu. Z mesta trka niso zletele večje »skale« oz. »kepe«, le kot puder droben prah. Naprave na sondi so natančno merile lastnosti snovi, ki se je dvigovala z mesta trka. Pokazalo se je, da je jedro plastovito. Po prvem izbruhu vročega plina in plazme, ki sta letela mimo sonde, je naprava zaznala molekule vode. To naj bi pomenilo, da se led na kometu skriva tik pod prašnatim površjem. Vodi so kmalu sledile še organske spojine, kot so ogljikov dioksid, vodikov cianid, metilcianid in druge organske molekule. Vesoljski infrardeči teleskop Spitzer je zaznal številne minerale, med drugimi olivin, kalcit, železov sulfid in aluminijev oksid. Pokazale pa so se tudi molekule, ki jih do sedaj pri kometih še niso zasledili. Veliko izbruhanega prahu naj bi kazalo, da se snov pod zunanjo prašnato plastjo nikoli zaradi Sonca ni segrela za več kot nekaj stopinj Celzija. To pa pomeni, da ob trku dvignjena snov ni doživela sprememb vse od nastanka kometa in je bilo videti originalni material, kakršen je bil torej ob rojstvu Osončja. S to hipotezo pa se ne sklada odkritje karbonatov in glin, ki naj bi po obče sprejetem prepričanju nastajali ob prisotnosti tekoče vode. Je mar mogoče, da v jedrih kometov tečejo kemijski procesi, ki so v milijardah let vendarle preoblikovali prvotni material? To bodo morda pokazale prihodnje študije.

Vse te prve analize kažejo na izjemen uspeh misije Deep Impact, ki je naredila pravo revolucijo pri razumevanju narave kometov. Glavno odkritje je to, da kometi očitno niso ledene kepe, temveč nekakšne vreče zelo drobnega prahu in poroznega ledu, ki ga drži skupaj le lastna težnost. Presenečenj je zares veliko, vsekakor pa raziskovalci še niso rekli zadnje besede in bodo prihodnje analize gotovo pokazale še kaj zanimivega.

ZLATA MAŠA TRŽAŠKEGA ŠKOFA MSGR. EVGENA RAVIGNANIJA

Miro Oppelt

»Izpolnil si težko poslanstvo škofa in očeta po vseh svojih močeh kot služabnik Kristusa Jezusa (Rim 1,1), Njegovega znamenja v svetu, pričevalec in oznanjevalec, delilec božje milosti, ob veliki vnemi za večno rešenje kot tudi za socialni in človeški napredek svojih vernikov ter še zlasti za pastirsko skrb družin ter laiškega apostolata.

Nadalje, če opustimo ostalo, ne moremo si kaj, da bi ne spomnili na zagon, ki si dal rasti bratskega občestva z duhovniki, ki jih ljubiš kot brate, in k spodbujanju pravega dialoga z raznimi nekatoliškimi skupnostmi, ki prebivajo v tej škofiji.«

To je izvleček pisma, ki ga je sveti oče Benedikt XVI. poslal junija tržaškemu škofu Evgenu Ravignaniju. Sam škof ga je bežno omenil med svojo pridigo ob izteku junija v stolnici svetega Justa, ko je pred romanjem v Lurd daroval zlato mašo. Njegovo jasno vsebino pa je v svoji skromnosti podal kot opozorilo na izvajanje poslanstva in si postavil vprašanje, ali ga je res izpolnil. Pismo je papež napisal v latinščini,

tako da je morda škof Evgen v njem še zaznal duha istrskega latinista pokojnega mons. Giuseppeja Del Tona v službi kar šestih papežev. V štiridesetih letih prejšnjega stoletja je pospremil njegove prve korake k duhovništvu.

Msgr. Evgen Ravignani se je rodil v Pulju 30.12.1932 in je globoko okusil vso tragedijo istrskega ljudstva. Z družino se je zatekel v Trst. Oče in mati, kot

Tržaški škof msgr. Evgen Ravignani (arhiv NG)

pravi, sta ga darovala za vedno Bogu. V njun trajen spomin in zahvalo je dal vlititi njuna poročna prstana na mašni kelih. 3. julija 1955. leta je msgr. A. Santin postavil pri svetem Justu roke še nad glavo Fabrizia Bonettija, ki je somaševal na zlati maši, pa tudi na Bruna Speranzo, ki za nekaj mesecev ni dočakal obletnice. Z dolgoletnim župnikom pri Sv. Vincenciju v Trstu je Ravignani delil izkušnjo župnijske pastorage. Škof Santin mu je daljnovidno zaupal zahtevni nalogi semeniškega vodstva pa tudi skrb za ekumensko in medversko sodelovanje. Škof Bellomi ga je 24. aprila 1983 pri sv. Justu posvetil v škofa. Trinajst let in pol je pastiroval škofiji v Vittoriju Venetu, 2. februarja 1997 se je vrnil v Trst za škofa.

Z razliko od prejšnjih primerov, ko je Vatikan potreboval veliko časa za imenovanje novih pastirjev na zahtevno mesto, je bila tokrat izbira dokaj hitra, saj ni bilo mogoče najti boljšega pastirja za celotno občestvo. Zapustiti pa je moral za Trst prestižno škofijo, kjer je bil naslednik škofa Lucianija, poznejšega beneškega kardinala, patriaraha in papeža Janeza Pavla I.

Goriški nadškof, metropolit Dino de Antoni je Ravignaniju med drugim pisal: Dovoli, da se zahvalim Gospodu, da je obiskal to našo zemljo s tvojo prisotnostjo in da si imel pogum, da si pristal na odhod iz svojega Vittoria Veneta. Tebi služabniku radosti hvaležnost sestrške goriške Cerkve.

Sedanji cenedski škof na gradu svetega Martina pri Vittoriju Venetu Giuseppe Zenti je v svoji voščilni poslanici podčrtal hvaležnost škofije. Dal pa je zaznati tudi prizadetost slavljenca za trpljenje oseb in za pobude, ki niso uspele.

Škof Ravignani se spopada s tržaško stvarnostjo in brez konca poziva k dialogu in k vzajemnemu sprejemanju. Njegova globoka zavzetost za mir v svetu izhaja iz zvestobe Kristusu tudi v duhovnem zgledu in navezanosti na škofo Fogarja, Coccolina in Bellomija. Velika je njegova skrb za skrito revščino, za ponižujočo odrinjenost. Že deveto leto je usmerjen v rušenje nezaupanja, ki ubija upanje. Mesto poziva, naj odrine vendarle na odprto morje. Predvsem pa na skupno složno prihodnost. Nenehno sicer poudarja dolžnost ohranjanja spomina, a očiščenega vsakega nasprotovanja, sovraštva, mržnje, za spravo v zaupanju, pravičnosti, resnici, v ljubezni.

Sam je pričevalec tega pristopa z ljubeznijo in spoštovanjem, ki ju izkazuje tudi do slovenskih vernikov, saj presegata zgolj dolžnostni pristop. Radostno spremlja našo pesem in skrbi za čistost jezika, za katerega ga je navdušila tudi gostoljubna skrb nekdanjega repentabskega župnika, pisatelja Avgusta Želeta.

Evgen Ravignani je velik škof, ki nam ga je poslala Božja Previdnost. Tega morda nimamo dovolj v zavesti in mu v teh letih nismo znali dovolj izraziti svoje bližine in hvaležnosti pa tudi izkazati stvarnega sodelovanja, kot da bi hoteli zakopati še en talent, ki nam ga je podaril Gospod.

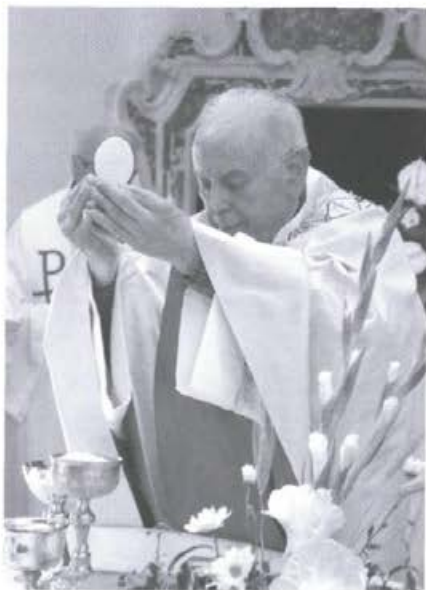
ZLATOMAŠNIK G. VILJEM ŽERJAL

Danijel Devetak

»Duhovniški poklic zraste skoraj vedno iz družine ali iz skupnosti med mladimi ljudmi.« To misel nam je v pogovoru za Novi glas nekaj tednov pred svojo zlato mašo zaupal in večkrat poudaril g. Viljem Žerjal, župnik v Rupih, na Peči, v Gabrjah in na Vrhu sv. Mihaela.

Rojen februarja 1929 v Pliskovici na Krasu, je še mlad prišel z družino v Trst. V koprskem semenišču je obiskoval gimnazijo, v goriškem pa licej. Kot gojenec zavoda Germanicum je študiral filozofijo in teologijo v Rimu, kjer je bil posvečen v duhovnika 10. oktobra 1955. V vlogi župniškega upravitelja ali župnika je veliko naredil za ljudi, kulturno in družbeno življenje ter obnovo cerkvenih objektov. Življenjska pot ga je vodila od Opčin in Barkovelj prek Banov in Ferlugov do goriških župnij. Več desetletij je tudi poučeval na raznih tržaških šolah.

»Od malega sem sanjal, da bom misijonar,« nam je povedal, Gospod pa je zanj sklenil drugače. Škof Santin ga je namreč poslal študirat v Rim. G. Žerjal ohranja lepe spomine na svojega vzornika msgr. Jakoba Ukmarja; bil je v trdno oporo mladim semeniščnikom, zgled modrosti in učitelj življenja: »Za nas je bil kot Mojzes v Stari zavezi. Spoznali smo ga že kot otroci, ko smo hodili peš od Sv. Ivana v Trstu v Škedenj. Vodil nas je, bil sicer redkobeseden, a zelo naraven, priljubljen pri vseh ljudeh. Tudi Italijanom si je upal povedati, kaj in kako.« Lepote sožitja med različnimi se je g. Žerjal nalezl v rimskem zavodu: »Tam smo bili zbrani fantje iz vseh vetrov, vsi smo bili kot bratje. Bilo nas je okrog 50 narodnosti, spoznavali smo se in spoštovali. Rim nam ni dal le univerzitetnega študija, ampak tudi človeško zblizanje.« Duhovne temelje g. Žerjala pa je s svojo markantno osebnostjo zaznamoval znani teolog p. Karl Rahner: »Bil je globok teolog, tudi težak, za nas vsekakor pravi učitelj.« Na novi maši 11. oktobra 1955, se še spominja letošnji jubilar, je v cerkvi na rimskem trgu Venezia pridigal škof Fogar, ki je bil »zelo navdušen nad našim lepim slovenskim petjem«. Po upokojitvi sta

Zlatomašnik g. Viljem Žerjal (foto DD)

msgr. Simčič in msgr. Močnik povabila g. Žerjala na Goriško. Rad je prišel in kmalu spoznal, da v vaseh med Sovodnjami in Mirnom, kot so mu povedali, živijo dobri ljudje: »V njih sem našel srčno dobroto in pozitivno tradicijo.«

Prav ti župljani so v nedeljo, 9. oktobra 2005, pripravili zlatomašniku doživeto praznično slavlje, hvaležni Gospodu za dar župnika, ki jih spremlja, se z njimi veseli, jih v žalosti tolaži, vsekakor pa blagoslavlja in zanje moli. Da je g. Žerjal v 50 plodnih letih res veliko naredil, je dokazala že množica ljudi iz goriške in tržaške pokrajine ter Slovenije in še od kod. Med somaševalci sta namreč bila tudi jubилantu posebno draga »stara« prijatelja: p. Vladimir Kos iz Japonske in g. Janez Zdešar iz Nemčije. Na koru je pod taktirko Zdravka Klanjščka komaj utihnila uvodna pesem, ko je na začetku obreda spregovoril nadškof msgr. Dino De Antoni. »Dan pred posvečenjem ste gotovo bili vznemirjeni in srečni, polni sanj in pričakovanj,« se je obrnil na zlatomašnika. Biti duhovnik je namreč res velik dar za vse ljudi. Goriški nadpastir se je zahvalil g. Viljemu, ker je znal ves čas ostati »delaven apostol in moder Božji človek«. Duhovnikovo življenje pa ni vedno lahko: ne manjkajo nerazumevanje, osamljenost, utrujenost in razočaranja. »Prav vsak dan molim za svoje duhovnike,« je nadškof zaupal navzočim, »saj sem tudi sam bil župnik na vasi in vem, kakšni so dnevi takega življenja.« Jubилantu je izrazil hvaležnost za njegovo vztrajnost, za delo, ki ga je opravil kot »moder dekan« in »moder komentator« s tedenskimi članki v Novem glasu.

V nagovoru po evangeliu se je g. Viljem zahvalil za prisotnost županu, somaševalcem, sorodnikom, prijateljem in bolnikom. Prehojeno pot je označil kot »50 let služenja Božji besedi«. Duhovniki pri maši kličemo Boga na oltar in v naše življenje, je rekel. »Z Jezusovo pomočjo lažje nosimo svoj križ.« Pred darovanjem je bil »ofer« priložnost, ko je g. Viljem lahko pozdravil vse navzoče, ki so mu v dolgi vrsti čestitali in prejeli spominsko podobico. Po zahvalni pesmi in pred sklepnim blagoslovom pa je lepo število predstavnikov župnijskih, društvenih in drugih skupnosti iz Goriške in Tržaške voščilo jubилantu in mu poklonilo spominski dar. Farani so mu podarili mašni plašč in akvarel Andreja Kosiča, ki ponazarja Rupo, Peč, Gabrje in Vrh. Spomnili pa so se ga tudi predstavniki vrhovskega cerkvenega zbora in društva, farani in pritrkovalci z Opčin, ženske v narodnih nošah z Opčin in od Banov, predstavniki vaške skupnosti od Ferlugov, cerkvenega pevskega zbora in vernikov sv. Florijana ter društva Grad od Banov in še Kulturno športnega društva Vipava s Peči. Nekaj besed je spregovoril nekdanji sošolec Svetko Gregorič; g. Milan Nemač, kaplan v Trstu, pa je g. Viljema povabil, naj kaj obiše tržaške rojake, kjer »se še vedno poznajo duhovni sadovi« njegovega dela. Zlatomašnik je sklenil slavlje tako, da je prisotnim zaželel veliko »poguma, veselja in branja ter vsega, kar potrebujemo, da se ohranimo.« Praznik se je nadaljeval ob bogato pogrnenih mizah na sedežu društva Skala.

DUŠAN JAKOMIN – OSEMDESETLETNIK

Igor Gregori

Gospod Dušan Jakomin, kaplan v Škednju pri Trstu, je januarja praznoval svoj osemdeseti rojstni dan.

Rodil se je sicer 11. jan. 1925 pri Sv. Antonu blizu Kopra. Prve tri razrede osnovne šole je opravil v domači vasi, ostale pa v Trstu. Prvi razred gimnazije je začel v Gorici, nakar je študij nadaljeval v malem semenišču v Kopru, kjer je maturiral leta 1945. Bogoslovje je študiral v Gorici in bil v duhovnika posvečen 26. junija 1949, pred šestimi leti pa je slavil zlati jubilej duhovniškega posvečenja.

Duhovniško službo je začel v Mačkolljah pri Trstu, nadaljeval jo je na Opčinah in v Dolini. Leta 1953 je prišel kot kaplan v Škedenj, nekoč vasico, kjer je bila slovenska prisotnost nadvse razpoznavna in kjer je še danes priljubljen dušni pastir. V svojem dolgem življenjskem razdobju je g. Jakomin oskrboval kar nekaj tržaških duhovnij, bil je tudi katehet na osnovnih šolah. Stalno je negoval svojo ljubezen tako do glasbe kot do zborovskega petja: vodil je pevski zbor v rojstni vasi, koprskem malem semenišču, v goriškem bogoslovju, na Vipavskem in po Krasu, skratka povsod, kjer je kaplanoval. Ustanovil je in vodil tudi pevski zbor v Škednju.

G. Dušan Jakomin (foto arhiv NG)

G. Dušan Jakomin preseneča vsakogar zaradi svojega neprestanega delovanja na različnih področjih, da ga lahko celo primerjamo z živečo enciklopedijo. Dovolj je, da naštejemo – sicer v prepričanju, da smo marsikaj izpustili – široko paleto raznovrstnih Jakominovih dejavnosti.

Jubilant se je namreč pred leti odločil ustanoviti etnografski muzej v škedenjski hiši, v kateri so shranjene starodavne noše in oprave, ki so jih naši predniki uporabljali. Izdal je številne knjige, zgibanke, koledarje in razglednice. Odločilno je bilo njegovo zavzemanje tudi pri ustanovitvi doma Jakoba Ukmarja in za številne kulturne prireditve – razstave, predavanja in koncerte, ki se med letom vrstijo v teh prostorih. Gotovo si je pridobil velike zasluge tudi

kot avtor etnografskih in drugih knjig, saj je napisal raziskavo o škedenjski krušarici in o železarni ter o duhovnih izzivih islama. Sestavil je Narečni slovar Sv. Antona pri Kopru in napisal etnološko delo o rojstni vasi. Lepo je jemati v roke ta dela, ker se v njih odražata znanje, a tudi srčen odnos do obravnavane snovi. Duhovnik Dušan Jakomin je angažiran marsikje, na Radiu skrbi za tedensko rubriko Vera in naš čas. Celo med časnikarje se je podal in pisal za Mladiko, bil je odgovorni urednik Katoliškega glasa, več let je odgovorni urednik otroške revije Pastirček, sedaj pa skrbi še za redno mesečno izhajanje Našega vestnika, glasila tržaških dušnih pastirjev.

Povedati je treba, da je g. Jakomin imel v letih vedno dober odnos z delavci škedenjske železarne in tudi oni so ga vzljubili. V kaplanu so imeli osebo, ki jih je vedno poslušala in jim nudila nasvete. Veliko se je z njimi pogovarjal in do dna spoznal probleme delavstva in njihove pogoje v železarni: znal je globoko upreti pogled v njihovo dušo.

Aktiven je namreč povsod, kjer meni, da lahko pomaga ljudem. Kot malo-kdo zna nagovarjati tudi drugače misleče. Odločno namreč zavrača stališče, da mora kot duhovnik negovati predvsem tiste, ki nimajo izrazite milosti vere.

»Dragi prijatelji, pravijo, da je Jakomin levičar: jaz pa vedno trdim, da Bog ni ustvaril katoličana, komunista, ne Slovenca, a ustvaril je človeka!«, je jasno zatrdil nekoč škedenjski kaplan. »Dokler bomo kot ljudje ohranjali to vredno-to in se s sočlovekom srečevali na tem nivoju ter ustvarjali razmerje z drugim na temelju take humanosti, bo dobro in ne bo pomembno, ali si veren ali ne, ali verjameš v to ali ono. To je moja misel, to je moje načelo in, če Bog da, upam, da ga bom lahko še naprej dosledno udejanjal«, je povedal kaplan in še dodal, da »moraš delati naprej po tej poti in da je dobro nuditi ljudem to, kar čutiš, in to, kar potrebujejo.«

G. Jakomin je vedno imel jasno pred očmi položaj, v katerem so prisiljeni delovati slovenski dušni pastirji v zamejstvu. »Včasih smo mi, slovenski duhovniki na Tržaškem nekaj posebnega, izven teritorialnega. Borimo se s težavami, ki jih imamo. Sami veste, kako je z duhovniškim poklicem. Skupno skušamo rešiti probleme. Kot slovenski duhovniki smo poklicani, da dajemo našemu narodu tiste narodnostne vrednote, ki so tako pomembne v tem času, ko se človek zgublja.«

Mirno lahko zato povemo, da mu duhovništvo ni le služba, ampak poslanstvo in da mu je vedno v ospredju človek, njegove stiske in potrebe.

80 LET ŽUPNIKA BOGOMILA BRECLJA

Jože Markuža

Nabrežinski župnik Bogomil Breclj je svoj življenjski jubilej praznoval 6. avgusta 2005 v duhovniškem domu v Gorici, kjer je na zdravljenju po operaciji in zaradi bolezni. Zbralo se je veliko število nabrežinskih župljanov, sorodnikov in prijateljev. Sv. mašo je somaševal jubilant z drugimi duhovniki. Pele so domače cerkvene pevke.

V avtobiografski knjigi *Utrinki mojega življenja* lepo podaja sliko in zgled očeta, ki je hotel, da bo sin ostal zaveden Slovenec. Zato ga je poslal v šole v Ljubljano, kjer se je začela njegova pot učenja. Zaradi vojnih razmer je maturiral v Lienzu, v Avstriji. Po maturi je vstopil v goriško bogoslovje in 25. marca 1950 je bil posvečen v duhovnika. Kot duhovnik je služboval na raznih krajih goriške nadškofije, v Štandrežu, Sovodnjah, Doberdobo, Zgoniku in najdalje, od 1976. leta, v Nabrežini. Kot katehet je poučeval na raznih slovenskih šolah, obenem pa dajal pobude za kulturno, versko in športno dejavnost. Kjerkoli je deloval, je zapustil za seboj nepozaben spomin neutrudljivega kulturnega delavca in požrtvovalnega duhovnika.

V knjigi spominov je poleg zanimivega besedila tudi veliko slik o delovanju po raznih župnijah. Povsod so ga imeli radi. Znal se je približati otrokom, mladini in odraslim. Naletel je tudi na nasprotnike in sovražnike vere, a tudi tem je ponudil roko prijateljstva. V Doberdobo je dal pobudo za gradnjo žunijskega kulturnega doma, kjer so potem uprizarjali nešteto iger in prirejali številne kulturne dejavnosti. V Zgoniku je poživil versko in kulturno dejavnost ter ustanovil mladinski krožek in obnovil cerkveni pevski zbor, kar je pri nekaterih povzročilo silno nejevoljo in nasprotovanje. V Nabrežini je poskrbel za dvorano z odrom, obnovil župnijsko cerkev in blagoslovil dve kapelici v župniji. Neutrudno piše in razpošilja župnijski list *Srečanje-Incontro*, in sicer v obeh jezikih, ker je župnija dvojezična.

G. Bogomil Breclj (foto Kroma)

To se odraža pri prazniških svetih mašah, kjer je poleg slovenščine in italijanščine tudi latinščina. Ob župnijskem prazniku sv. Roka vabi navadno k somaševanju novomašnike ali duhovnike jubilate. Skrbi za procesijo po vasi in večerno družabnost.

Vsak mesec skrbi za mesečno predavanje tako za slovenske kot za italijanske vernike. Povabi navadno tuje predavatelje ali pa tudi domače, ki spregovorijo o številnih vprašanjih in temah sodobnega življenja, dogajanja v svetu in življenju Cerkve. Vselej se predavanja zaključujejo z družabnostjo.

Vsako leto pripravlja tudi spominski dan na svoje ubite družinske člane – mučence, ki so jih partizani nasilno odgnali z doma v juliju 1944 in jih umorili pri Kodretil v Spodnji Branici. Med njimi je bil tudi njegov rodni brat Martin, star dvanajst let. Prva spominska svečanost na kraju, kjer so bili ubiti, je bila po osamosvojitvi Slovenije 1992. leta. Od tedaj se vsako leto zbere precej znancev, prijateljev in sovaščanov, da počastijo spomin žrtev nasilja in človeške slepote.

Jubilant tudi rad sodeluje s poročili o dejavnosti v svoji župniji, ali že prej, ko je deloval po raznih župnijah, tako v Katoliškem glasu, Novem glasu in Koledarjih GMD.

V letu svojega življenjskega praznika, rodil se je 6. avgusta 1925 v Žapužah pri Ajdovščini, mu ni bilo dano zaradi zdravja praznovati ne 55-letnice duhovništva zaradi velikega petka in papeževe bolezni in niti 80-letnice rojstva v domači župniji. Zato mu želimo čimprejšnje okrevanje in ponovno srečanje s svojimi župljani.

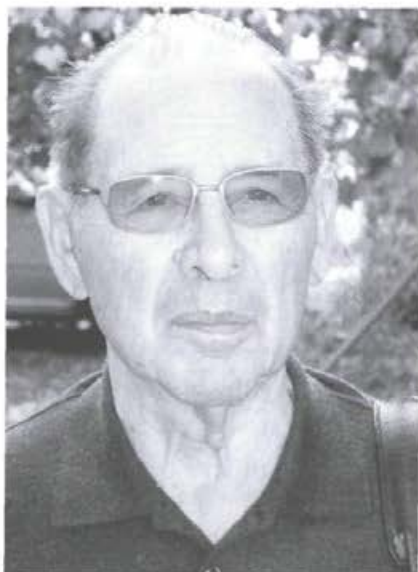
DR. DRAGO LEGIŠA – OSEMDESETLETNIK

Marko Tavčar

Tega pisanja se lotevam s slabim občutkom, ker kršim eno osnovnih pravil našega jubilaranta in časnikarskega učitelja, se pravi: nikoli pisati o osebnih zadevah ljudi, dokler ni dogodek mimo. Vendar pa je ustaljena praksa urednika tega Koledarja, da zabeleži na teh straneh tudi jubileje, katerih datum sicer pade v čas, ko je Koledar za naslednje leto že natiskan. Objava je torej utemeljena, saj je publikacija namenjena branju v mesecih, ko bo datum mimo.

17. decembra 1925 se je »Pri Kupčevih« v Devinu rodil Drago Legiša, časnikar in politik, ki je s svojim delovanjem in pisanjem zaznamoval povojno obdobje v našem zamejskem prostoru. V vsem, kar je v svojem življenju delal in opravil, zlasti v vlogi politika in časnikarja, lahko razberemo dosledno in jasno željo, da bi bil koristen slovenski narodni manjšini. Že pot v šole je bila, kot večkrat pripoveduje, zaznamovana po volji starega očeta in očeta, da bi se tudi slovenski kmečki fant povzdignil do take izobrazbe, da bi bil kos vse večjim italijanskim pritiskom. V narodnostnem smislu je bil tedaj tudi zelo pomemben vpliv tedanjega devinskega župnika, Viktorina Staniča, ki je Draga napotil v goriško škofijsko gimnazijo, kjer so bili dijaki deležni tudi pouka slovenščine in predvsem one zdrave narodne vzgoje, ki je izklesala cele generacije naših primorskih duhovnikov in izobražencev, da so samoumevno začutili, da jim je slovenstvo naravna danost, ki omogoča izpolnjevanje človeške osebnosti.

Kmalu po drugi svetovni vojni zasledimo Draga Legišo v vrstah Slovenske demokratske zveze, se pravi prve slovenske nekomunistične organizacije v Coni A Svobodnega tržaškega ozemlja in nato v vrstah somišljenikov Slovenske krščansko-socialne zveze. Na začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja pa je bil med pobudniki političnega združevanja po načelu »enotnosti v raznolikosti« teh demokratičnih in nekomunističnih sil v Slovenski skupnosti, da bi tako

Dr. Drago Legiša (foto arhiv NG)

ustvarili pogoje za učinkovitejšo politično enotnost manjšine, v znamenju čim širšega povezovanja ljudi, ki se prepoznavaajo v skupnem imenovalcu slovenskega narodnega interesa. To politično delovanje je tesno povezano tudi s sodelovanjem z dr. Engelbertom Besednjakom, ki se je na začetku 50. let, po vrnitvi v Trst, vključil v SKSZ. V tem sklopu je zagovarjal potrebo, da je treba slovensko manjšino pripraviti na vrnitev Italije v Trst, kar se je godilo jeseni leta 1954. V tem duhu je nastal tednik *Novi list*, da bi med manjšino širil misel o potrebi po politični enotnosti in torej ustanovitvi narodnega sveta, ki naj bi prispeval k ublažitvi hudih ideoloških in političnih sporov znotraj manjšine, a tudi ureditvi razmer z matično domovino. Z ustanovitvijo tednika je Drago Legiša postal njegov odgovorni urednik, po smrti dr. Besednjaka 1968 pa tudi glavni urednik. Med tem je na tržaškem vseučilišču doktoriral iz političnih ved in bil nato nekaj časa tudi profesor na slovenskih nižjih srednjih šolah. Že od leta 1952 pa je bil tudi aktiven v političnoupornem življenju, saj je bil tistega leta izvoljen v devinsko-nabrežinski občinski svet. Kot odbornik je vodil razne resorje, skoraj enajst let od 1964 do 1975 pa je bil župan. Občina Devin-Nabrežina je od vedno politično in narodnostno zelo občutljivo ozemlje in v povojnih desetletjih je z narodnostnega vidika bistveno spremenila svojo podobo, tako da je slovensko avtohtono prebivalstvo sedaj v manjšini. Prav zaradi velikih narodnostnih pritiskov je Slovenska skupnost iskala v tisti dobi možne rešitve, predvsem da bi se zaustavila gradnja begunskih naselij in priliv ljudi iz Trsta ter italijanskega zaledja. Levosredinska koalicija, ki so jo ob Slovenski skupnosti sestavljali še Krščanska demokracija, socialistična in socialdemokratska stranka in jo je vodil Legiša, je v tem smislu dosegla visoko mero sožitja v občini.

Po tej javnoupornni politični dobi pa je jubilat svoje bogate izkušnje in znanje razvijal predvsem na področju časnikarstva. Teden za tednom, do njegove ukinitve, je urejal *Novi list*. Leta 1973 pa je nastopil redno časniarsko službo pri slovenskih poročilih na Radiu Trst A in kjub 19 letom aktivnega časnikarstva pri tedniku, šele tedaj po državnem izpitu v Rimu postal poklicni časnikar ter doživel reformo italijanske radiotelevizijske službe, ki je omogočila slovenskim informativnim oddajam večjo avtonomijo. Spremembe so nastopile zlasti po letu 1983, ko je bil Legiša imenovan za namestnika glavnega urednika, se pravi, da je odgovarjal za celotno informativno službo RAI v slovenskem jeziku, medtem ko je formalno glavni urednik ostal italijanski kolega. Vrsto let je bil dr. Legiša aktiven tudi v vsedržavnem svetu časniarske zbornice v Rimu, v katerem je deloval zlasti kot član pravne komisije. Njegova zasluga je, da je prišlo do spremembe poslovnika, ki urejuje potek državnega izpita, tako da ga od leta 1993 slovenski kandidati lahko polagajo v maternem jeziku, prej pa je bil v italijanščini.

Za nas, ki smo sotrudniki Goriške Mohorjeve družbe, pa je zelo pomembno, da sta se konec 90. let dr. Legiša, kot odgovorni Novega lista in dr. Kazimir Humar, kot odgovorni urednik Katoliškega glasa, začela pogovarjati o tem, da bi v znamenju racionalizacije prišlo do združitve obeh tednikov, ki sta bralce nagovarjala s podobno vsebino. Lista sta bila po dolgih pripravah in pogajanjih res ukinjena konec decembra 1990 in z januarjem 1991 je izšla prva številka Novega glasa. Goriška Mohorjeva zadruga je kot založnik tednika za odgovornega urednika imenovala dr. Draga Legišo, za glavnega pa prof. Andreja Bratuža. Novi tednik je tako zaživel in s svojim izhajanjem gotovo opravlja nadvse pomembno vlogo v ohranjanju pluralnosti idej in vsebin v zamejskem informativnem prostoru ter oblikovanju novih časnikarskih kadrov v našem zamejskem prostoru.

Dr. Drago Legiša, ki se je sicer pred leti zaradi bolezni umaknil z mesta odgovornega urednika, pa s tednikom še vedno redno sodeluje in s svojimi predvsem političnimi komentarji vsebinsko bistveno bogati tednik.

Ko ga človek sliši, kako se pošali, da mu gre »kot starčkom«, ve, da to govori mladenič po duhu, ki je močan in zvest v svojem prepričanju, tako smo prepričani, da lahko s Sirahom rečemo: *Moder mož bo svoje ljudstvo vzgajal, sadovi njegove modrosti so zanesljivi.*

ARHITEKT ANTON LAŠČAK

Verena Korsič Zorn

Leta 2006 se bomo spominjali 150-letnice rojstva in 60-letnice smrti arhitekta Antona Laščaka. Čeprav se je rodil v Gorici, je v slovenski strokovni literaturi skoraj neznan bodisi zaradi svojega skoraj izključnega bivanja in delovanja na tujem bodisi zaradi poitalijančenega priimka. Leta 1942 je bil namreč z dekretom goriškega prefekta njegov priimek spremenjen v Lasciac.

Anton Laščak se je rodil 21. septembra 1856 v Gorici, v župniji sv. Roka, kjer je bil 23. septembra tudi krščen. Oče Peter, strojar, in mati Jožefa Trampus, šivilja, sta se poročila v cerkvi sv. Roka 25. novembra 1855. Peter je stanoval na Placuti št. 22, po poroki pa se je preselil k sv. Roku (mogoče na ženin dom), kjer je njegov tast opravljal strojarsko obrt. Petrovi starši so bili Andrej Laščak, kmet, in Terezija Malnič, Jožefini pa Mihael Trampus, strojar, in Uršula Zottig (priimki so izpisani tako, kot so zabeleženi v matičnih knjigah ž. c. sv. Roka v Gorici). Visokošolski študij je Anton verjetno končal na Dunaju kot večina takratnih študentov. Poklic arhitekta je najprej opravljal v raznih italijanskih mestih, nato pa se je preselil v Egipt, ki je takrat postal zelo vabljev zaradi bujnega gospodarskega razmaha. Laščak se je hitro uveljavil. V Aleksandriji je izvedel več javnih (npr. železniško postajo, trgovski center) in zasebnih del. Živel in deloval je razpet med Evropo in Afriko. V Egiptu je postal dvorni arhitekt in za ustvarjalne dosežke prejel častni naslov beg. Po evropskem zgledu takratnega oživljanja historičnih slogov je obudil islamsko umetnost in se zapisal v tamkajšnjo kulturno zgodovino kot eden glavnih pobudnikov uvajanja elementov domače arhitekturne tradicije, ki jo je temeljito spoznaval tudi kot član Odbora za zaščito spomenikov v Kairu.

Čeprav je skoraj vse življenje ustvarjal daleč od domačih krajev, je vendar tudi za Gorico izdelal nekaj načrtov, ki pa se niso vsi uresničili. V začetku devetdesetih let 19. stoletja je napravil načrt za cerkev Srca Jezusovega v Gorici, za katero si je kot predsednik odbora za gradnjo izredno prizadeval msgr. Luigi Faidutti. Načrt mogočne cerkve v smeri obujanja historičnih slogov je bil zaradi prevelikega finančnega zalogaja izpeljan samo v temeljih; cerkev so nekaj desetletij kasneje dogradili po načrtih Maksa Fabianija. Leta 1909 si je Laščak zgradil vilo na Rafutu, ki je prava redkost na slovenskih tleh, saj vsebuje slogovne prvine islamske arhitekture. Po prvi svetovni vojni je izdelal tudi načrt za obnovo Gorice, na trgu pred cerkvijo sv. Roka pa je njegov vodnjak. Anton Laščak je umrl 26. decembra 1946 v Kairu v Egiptu.

OB STOLETNICI ROJSTVA SKLADATELJA IN SATIRIKA UBALDA VRABCA

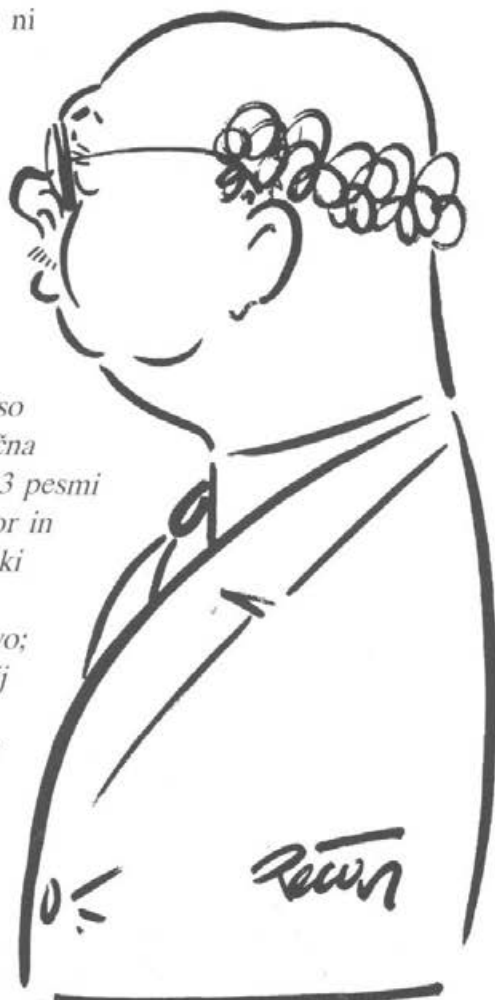
Marko Tavčar

Ljubiteljem slovenske zborovske glasbe ni potrebno posebej predstavljati skladatelja in zborovodjo Ubalda Vrabca, ki se je rodil 11. decembra 1905 v Trstu in umrl v bolnišnici v Izoli 27. januarja 1992. Mnoge njegove pesmi so tako priljubljene, da jih pozna vsa slovenska pevska srenja.

Bojana Kralj je v svojih oddajah o Vrabcu po Radiu Trst A ugotovila, da je Vrabčevih »10 orkestralnih del – vsa niso bila še izvedena; 7 komornih del; 1 solistična skladba; 9 vokalno – instrumentalnih del; 3 pesmi za otroški zbor; 21 pesmi za mladinski zbor in 2 priredbi ljudskih pesmi; 2 pesmi za ženski zbor in 8 harmonizacij ljudskih pesmi; 21 pesmi za sopran, alt in klavirsko spremljavo; 27 pesmi za moški zbor in 22 harmonizacij ljudskih pesmi; 45 pesmi za mešani zbor in 58 priredb ljudskih; 12 cerkvenih pesmi in 57 priredb; 5 maš; 9 priredb tržaških popevk; skupaj 321 skladb. Koliko jih je izgubljenih ali pa še ležijo v predalih ljubiteljev Vrabčeve glasbe, ne vemo. Nekaj skladb smo odkrili že ob nastajanju samih oddaj.« Glasbeni opus, ki se je v minulem letu še povečal z najdbo novih, doslej še nepoznatih del, je torej res

pomemben posebno v letu njegovega jubileja. Ta vidik so poglobljeno obdelali muzikologi in dirigenti, ki so nekatere Vrabčeve skladbe poustvarjali.

Vrabec je bil tudi med tesnejšimi sodelavci Borisa Pahorja in revije Zaliv, ki je bila gotovo ena najvidnejših kulturnopolitičnih publikacij v našem prostoru.

Karikatura Ubalda Vrabca (Pečar)

Ubaldu Vrabcu v poklon pa bi radi izpostavili drugo, mogoče manj znano, a zato nič manj zanimivo področje njegovega ustvarjanja, njegovo publicistično dejavnost, predvsem njegovo pisanje odličnih humorističnih spisov in ironičnih zapisov, šaljivih domislic in bistrih, včasih jedkih komentarjev, ki smo jih lahko prebirali v »muhah enodnevnica«, kot je sam imenoval svoje enkratne številke šaljivih listov. Že v dobi, ko je bil emigrant v Argentini, je s skupino prijateljev urejal humoristični list *Čuk na palci*. Vendar se je bolj sistematično začel ukvarjati s pisanjem, šele ko se je vrnil v Trst in je po vojni globoko zaoral v tržaško prosvetno, predvsem pa glasbeno in zborovsko polje. Dogodek, ki je očitno kar prilival črnila njegovemu peresu, je bil kominform, ki je leta 1948 razdelil naše ljudi na »titovce« in »vidalijevece«, tako da mnogi, zaslepljeni od ideologij, niso bili zmožni razumeti pravih narodnih interesov. Vrabec je na straneh Primorskega dnevnika v tistem razburkanem času objavil marsikatero puščico ali piker komentar. Vendar Vrabčev svobodni duh ni prenašal uredniških izbir in sugestij, tako da je bilo zelo naravno, da je s skupino ožjih prijateljev začel razmišljati na preprost, ciklostiliran, a povsem neodvisen list. Leta 1952 je tako prvič izšel *I. april*, ki je enkrat letno izhajal še leta 1955, 1957 in nato 1969. V izdaji z dne 1. aprila 1969 je na prvi strani npr. objavljala domiselno in duhovito kroniko – parodijo o tem, da je rimski parlament po 15 letih mučnega čakanja ratificiral Londonski memorandum, kar se v resnici ni nikoli zgodilo. Na notranjih straneh pa se je zvrstila cela vrsta fino ironičnih člankov na vrsto aktualnih dogodkov in vprašanj znotraj slovenske narodne skupnosti v Italiji. Med drugim objavlja pogovor med slovitima Mihcem in Jakcem, kot Tržačani imenujejo »moža«, ki bijeta ure na tržaškem županstvu in ki rada, v Vrabčevem zapisu, kritično in ironično komentirata različno dogajanje med nami. Sploh sta se lika Mihca in Jakca izpod peresa Ubalda Vrabca pojavljala v Primorskem dnevniku v obdobju 1958-1968, od leta 1972 dalje pa na straneh Novega lista. Nekaj let v rednem tedenskem razmahu, nato pa po obdobjih. V dramatiziranem pogovoru v nekoliko izvirno prirejenem narečju med Mihcem in Jakcem je Vrabec iz tedna v teden obdelal najrazličnejše teme, od vremena do programskih izbir zborov in predvsem politike, mednarodne in krajevne. Zelo rad, a tudi z veliko mero grenkobe, je ironiziral na temo manjšinske zaščite. Za pokušnjo si velja prebrati odlomek naslednjega dvogovora, ki ga začenja Jakec, ko se obrne na Mihca in ga na 8. strani Novega lista 14. maja 1981 vpraša:

– In kej be blo po tvojem »zaščita«?

– *»Zaščita« be bli tašni zakoni in tašno ravnanje, de be bli mi zavarvani pred tem, de počasi zginemo. Zatu be moglo bet zagvišano, da slovenske vasi ostanejo slovenske, da noben slovenski otrok ne smej u druge šule, ku samo slovenske. Pole – koker se u slovenskeh šulah učijo tudi taljanski jezek, taku be se moglo učet nekej slovenskega jezika tudi u taljanskeh šulah. Posebno pej*

tisti, ke jemajo opravka z dosti ledmi (politiki, župani, javni funkcionarji), be mogli sigurno znat tudi slovensko. Taku, de be na sestankih jn zborovanjih ne blo treba neč bacerirat sez prevajanjem. Govori taku al taku, vsi be vse zastopli. Ano be reku tudi zastran podpor slovenskim kulturnem ustanovam. Ker smo manjšina jn nas je – se zastope malo –, je vsaka kulurna reč bol draga, ker je mejn odjemalcev. Je menj bralcov za časnike in revije, je menj ledi na prireditvah jn zatu je menj inkasa. Za zaščitet slovensko kulturo na tem teritoriji be mogle slovenske organizacije dobet večjo podporo koker italijanske, ke lahko računajo na več ledi jen večji inkaso. Znam tudi jest, da se tu sliše koker privilegij. Ma že sama beseda zaščita jema u sebi nekšen privilegij...»

Mihčeva razlaga pa se zaključí z naslednjimi mislimi:

»...Tisto, kar so do zdej ani jn drugi govorili od zaščite, je prouzaprrou samo toleranca. Ni zaščita, če lahko nekšni šempjasti 'Slovenci' vpišejo svoje otroke v taljanske šule. Zaščita be blo, če be jem blo tu prepovedano. Tudi kar se tiče razlaščanja, ne be smelo jet taku naprej. Ma tudi tle bojo preci rekli, da tu je pruti napredki in razvoju Trsta. Ma jest vse tu zastopem. Samo ne stojmo govort od zaščite, ke se nobenmi nanka ne sanja. Dejmo govort od 'zakona za globalno toleranco slovenske manjšine.'

– Ja, ja, jn u ustavi nej bo zapisano: 'lo Stato tollera...jen ne 'tutela'.«

Take misli sta pač pogosto razpredala Mihec in Jakec in s tem zabavala, a tudi vabila k premisleku vse tiste, ki so jemali list v roke in najprej prebrali njun pogovor in šele nato ostalo vsebino. Prav Mihcu in Jakcu je Vrabec skoraj do zadnjega zaupal svoje vse bolj pikre in včasih razočarane misli in občutke, a vendar v prepričanju, da včasih prav ironija lahko pomaga, da se stvari premaknejo, da se odgovorni zamislijo in popravijo napake, da se ostali zavejo nesmiselnosti nekaterih situacij, se nasmehnejo in po zdravi pameti nadaljujejo vsakodnevni '*boj za obstanek*', da navedemo Vrabca.

Kot samostojen humoristični list je Vrabec z nekaterimi prijatelji izdal tudi drugo posrečeno »muho enodnevnico«, to je bil ciklostiliran listič *Sveder*, ki je izšel kar nekajkrat v letu 1975 in 1976. Tretja, oktobrska številka 1976 nosi podnaslov »Glasilo slovenske izvenparlamentarne opozicije«. Iz branja je razbrati, da je *Sveder* nastal kot odziv na Osimski sporazum z novembra 1975. Dobrih argumentov za ironiziranje Vrabcu in drugim prijateljem šaljivega pisanja ni nikoli zmanjkalo.

Vrabec pa se je rad bril norca tudi iz samega sebe. Mogoče najbolj popolna sinteza Vrabčevega tovrstnega pisanja je njegov »samogovor« iz leta 1966 ali o tem, kaj bi sam rad povedal svojim pogrebem.

»Dragi pogrebci!

Večkrat sem že razmišljal o tem, da prav pokojnik, ki je vsekakor pri pogrebu glavna oseba, brez katerega si pogreba pravzaprav niti zamisliti ne

moremo, da prav on nima pri lastnem pogrebu nobene besede. In bi prav on moral, po vseh pravilih olike, prvi spregovoriti. Saj je vendar on tisti, ki odhaja in ki bi moral reči: Zbogom, pa zdravi ostanite! In vendar se že tisoč in tisočletja dogaja, da pri pogrebu vsi govore, le glavni akter oziroma glavni, da se tako izrazim, rekvizit, le on molči. Najbolj nesmiselno pa je to, da so govori namenjeni njemu, ko vendar vsi matematično točno vemo, da nič ne sliši. Vendar je tehnika zadnje čase toliko napredovala, da lahko vsaj delno popravimo to pomanjkljivost. Pokojnik sicer še ne more slišati njemu namenjenih govorov. Lahko pa on govori s pomočjo magnetofona. Sicer pa, kakor sem že omenil, pokojniku nekaj praviti tako in tako nima nobenega pomena, ker je gluhi. Ima pa smisel, da pokojnik govori živim ljudem, ker ga ti lahko slišijo in razumejo. In tako sem se odločil, da pri svojem odhodu lepo pozdravim.

Gotovo bi radi vedeli, če mi je kaj žal. Ne bom se hlinil in priznam, da mi je. Ampak ne prav hudo, hudo. Žal mi je najbolj zaradi tega, ker sem silno radoveden, ali se bo ali ne človeštvo kaj spametovalo. Ali bo naredilo harakiri ali ne. Če ga bo naredilo, potem sem vesel, da grem. Če bi se pa spametovalo, v kar močno dvomim, potem bi morda res bilo vredno živeti. A končno se človek vsega naveliča. Tudi dobrega. Saj ste čitali že večkrat, da je kdo naredil samomor iz samega dolgega časa. Imel je denar, bogastvo, vse si je privoščil in končno se je vsega tako preobjedel, da ni vedel več kaj bi si še poželet. In ker tega ni našel, je uvidel, da nima več, kaj početi, in je šel. Tako pride doba, ko človek razume, kako svet teče in ga celo radovednost mine. Potem pravijo drugi, da je še stvar, da se mu kisaajo možgani, govore o arteriosklerozi in podobno. Kakor da bi ne bila večina človeštva arteriosklerotična že pri 15 letih!

Večina izmed Vas najbrž danes prvič posluša glas iz onstranstva. In si kar mislim, da bi radi vedeli, kako je tu. Lahko Vas pomirim z izjavo, da ni slabo. Zabav res nimamo, ampak ne čutimo nobene potrebe po njih. Kar se tiče mene osebno, tako in tako nisem že leta in leta več hodil po plesih in silvestrovanjih, in jih zato prav nič ne pogrešam. V pogledu kulturnih dobrin bi si želel še prebrati kako knjigo, tudi na koncertu bi še znal uživati. A kaj se hoče, tudi tu človek ne more imeti vsega. Imamo pa tudi kaj dobrega. Prvič se nam nikoli nikamor ne mudi. Skrbi nimamo prav nobenih. Kar pa jaz najbolj cenim, je to, da tu nimamo nobenih sej ne sestankov. In potem mir, zlati mir. Nobenega hupanja avtomobilov, nobenih radiolin, nobene televizije. Vi si ne morete predstavljati, kaj to pomeni. Strahu pred smrtjo tudi ne poznamo.

Verjetno pričakujete kako posebno izjavo, nekakšen duhovni testament ali kaj takega. Ustregel vam bom. Ne bom sicer povedal kaj epohalnega, ker tega ne zmorem. Rad bi samo povedal vsem tu starim, da mladi niso tako slabi in zanič, kakor jih nekateri opisujejo. Že pred nekaj leti sem ugotovil, do so

mladi ljudje mnogo bolj potrpežljivi, strpni, razumevajoči od nas starih, ki smo radi zamerljivi, nezmotljivi, nestrpni itd. Glede zanimanja za tako imenovane kulturne vrednote pa postavljam za vzgled mlade pevce in pevke od Gallusa. Jaz sem bil pogosto nestrpen, užaljen, razočaran, zgubljal sem živce. A oni so potrpežljivi z menoj in z vsemi zunanjimi in notranjimi težavami. Taki so bili in jaz bi jih tu, s tega mesta prosil, da bi ostali skupaj in še naprej prepevali. Saj bodo s svojim petjem bogatili druge in tudi sebe. Apeliram na vse, posebno na aktivnejše, da ohranijo zbor pri življenju.

Sedaj mi pravzaprav ne ostane drugega, kot da se poslovim. Kot post scriptum povem, da sem to slovo registriral v maju leta 1966 in sem bil, kakor se reče, v polni posesti svojih duševnih sposobnosti. Pripominjam še – na to opozarjam posebno juriste –, da ni nikjer nobenega predpisa, da bi moral biti pogreb turobna prireditel. Niti ni nikjer rečeno, da mora pokojnik pri lastnem pogrebu molčati. – Če se je to do danes dogajalo, se je samo zaradi naše tehnične zaostalosti. – Nasprotno, v imenu vseh preminulih zahtevam pravico do besede tudi za pokojnike. In – čeprav zveni to neolikano – moram reči, da se na Vaše eventualne govore požvižgam. Prvič zato, ker jih ne slišim, drugič zato, ker dejanskega stanja ne morejo spremeniti. Kar se drugih podrobnosti tiče, me rože nič ne motijo. Naj "ružarce" kaj zaslužijo!

No, kar se tiče govorov, naj bo. Le govorite, kar se Vam zdi. Končno morate tudi Vi imeti kakšno zadoščenje pri mojem pogrebu. Če si jaz lastim pravico do besede, nočem te pravice kratiti drugim. Pa srečno!«

Tako nas torej nagovarja satirik, ki je tudi kot skladatelj znal s posebno občutljivostjo posredovati svoje misli, občutke in sporočila ljudem svojega časa, a tudi poslušalcem in bralcem sedanje in prihodnjih generacij.

DRAGO BAJ(E)C (1904-1928)

Mira Cencič

Oktobra 2004 so v Vipavi slovesno proslavili stoletnico rojstva Draga Bajca, pesnika, publicista, narodnoobrambnega in kulturnega delavca in tigrovca, ki se mu je življenje pretresljivo tragično končalo že pri 24 letih.

Drago Bajec

V najtežih časih za primorske Slovence se je kot študent prava univerze v Padovi, preživljal z dopisovanjem v časopis *Edinost*, ki ga je urejal Albert Rejec. Bil je izreden časnikarski talent, vneto je opisoval dnevne novice, objavljaj kritične in satirične prispevke, zanimive sestavke, ki jih je prevajal iz krajših proznih tekstov, daljše reportaže, intervjuje in literarnozgodovinske sestavke ter objavljaj svoje izvirne pesmi. V svojih liričnih pesmi mladenič sanja o ljubljeni deklici, v udarnih pesmih pa odmeva teža fašističnega pritiska in narodnega zatiranja. Prav v tistem času, ko je Drago deloval v Gorici, so se fašistični pritiski stopnjevali. Z zakonom so bila ukinjena vsa slovenska društva in večina časopisov. Kulturni delavci so delovali vedno bolj prikrito in se povezovali v narodnoobrambnih podtalnih organizacijah. Publicisti časopisa *Edinost*: Srečko Logar, Maks Rejec, Rado Humar in drugi so bili pomembni sodelavci organizacije TIGR.

Vnet organizator narodnoobrambnega dela je bil tudi Drago. Predaval je na tajnih zborovanjih dijakom in voditeljem prosvetnih društev. V letu 1927 je organiziral po Vipavskem tigrovske celice, trojke in zaupnike in sodeloval pri organizaciji sestanka vodilnih tigrovcev 8. septembra 1927 na Nanosu, kjer je bila sprejeta enotna programska zasnova in se je okrepilo sodelovanje med jedri upora v Trstu, Gorici in na Pivškem.

Drago, poznan kulturni narodnoobrambni delavec, publicist in študent z oznako slavofila je bil zasledovan, preganjan in večkrat zaprt. Ker so za njim neprestano plazili fašistični konfidenti in policijski agenti, si ga nihče ni upal sprejeti na stanovanje, tako je v Gorici prespal zdaj tu, zdaj tam pri svojih prijateljih in znancih.

Ko je bil v jeseni 1928 v Padovi, da bi opravil nekatere izpite, so njegovi sodelavci v Gorici zvedeli, da je Drago na seznamu za konfinacijo. Nekdo od »Edinosti« se je odpravil v Padovo, da bi ga opozoril in ga usmeril na pot preko meje. Študent Bajec je bil bolan, a se je kljub visoki vročini odpravil na pot. Z vlakom se je s sopotnikom pripeljal v domače kraje. Zaradi varnosti je izstopil pred Gorico in odšel peš proti Biljam. V mokri in hladni oktobrski noči se mu je telesna temperatura izredno dvignila in zgrudil se je pred hišnim pragom svojega dekleta, kamor je nameraval vstopiti. Pasji lajež je opozoril domače, da se pred vrati nekaj dogaja. Po dveh dneh je mladenič kljub skrbni negi umrl na domu tigrovskega tovariša, kamor so ga skrivoma prenesli v strahu pred zasledovanjem.

Vest o smrti prijaznega in nadebudnega mladeniča je pretresla Vipavsko dolino. Od vsepovsod so se zgrinjali ljudje s cvetjem, da se poklonijo pokojniku. Tiha protestna manifestacija je vznemirjala policijsko oblast. Svojem so šele četrty dan po smrti dovolili, da pokojnika odpeljejo iz pokopališke vežice v Biljah v domači kraj.

V Vipavi se je zbralo ogromno ljudi, ki so prinašali cvetje in vence. Oblast je pokop prepovedala. Naslednji dan se je zbralo še več pogrebcev. Policija je grozila, da ne bo dovolila pokopa, dokler se ljudje ne umaknejo in odnesejo cvetja. Ljudje so se poskrili v sosednje skednje in se spet pojavili, ko je kazalo, da pogreb vendarle bo. Obupani oče je prosil ljudi, naj se razidejo, da bodo sina spravili k počitku. Pokopali so ga peti dan po smrti, proti večeru, brez zvonjenja. Na pogrebu so za krsto stopali le ožji sorodniki in nekaj sosedov. Mlado goriško dekle pa je ob odprtem grobu izpod plašča potegnilo šopek rdečih nageljnov in ga sunkovito vrglo na krsto v sveže izkopani jami. Njegovi prijatelji in tigrovske tovariši so poskrbeli, da je znani kipar France Gorše izklesal nagrobni obelisk, ki simbolizira hrepenenje po domovini Sloveniji.

Na prezgodaj tragično preminulega narodnjaka Vipavci niso pozabili. Osnovna šola v Vipavi nosi od leta 1978 njegovo ime in pred vhodom stoji njegov doprtni kip. Takrat so tudi prvič izšle njegove pesmi v zbirki z naslovom »Drevo sem«.

Ob stoletnici rojstva je izšel ponatis te zbirke z bogato in občuteno spremno besedo Marjana Breclja. Osnovnošolski otroci pa so mu posvetili šolsko glasilo Mladi Vipavec. Na domu so ponovno odkrili spominsko ploščo zanj in za njegovega brata Milana Bajca, ki je svojo narodnoobrambno zavest izpričal tako, da se je 1941. leta priključil partizanom in že leta 1942 padel pod streli italijanskega okupatorja.

Na slovesnosti sta se spominu obeh narodnjakov poklonila z izbranimi in ganljivimi besedami prof. Tomaž Pavšič in Franjo Batagelj, predsednik društva TIGR Primorske. Oba govorca sta poudarila vzglednost njunega domoljubja tudi za sodobni čas.

IVAN ZDRAVLICH – OB PETDESETLETNICI SMRTI

Ivan Vogrič

Ob smrti pred petdesetimi leti je Katoliški glas prikazal lazarista in ljudskega misijonarja Ivana Zdravliča (1) (1866-1956) kot *»enega najbolj priljubljenih misijonarjev, ki je na ljudi najbolj učinkoval s svojo pobožnostjo in s svojo zgodbo osebnega spreobrnjenja.«* (2) Laskavo oceno o njem najdemo tudi v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu, kjer je zapisano, da je bil Zdravlič *»klena duhovniška osebnost, ki se je zarisala v srca ljudi za dolga desetletja.«* (3) V literaturi je nasploh poudarjeno predvsem njegovo angažiranje v misijonih med Slovenci oziroma njegova vloga kot vodja duhovnih vaj.

Pa vendar je potrebno pri osvetlitvi njegovega lika upoštevati še marsikaj: v prvi vrsti predanost svojim narodnim koreninam, kar ga je, kot zavednega beneškega Slovenca, v najbolj mračnih letih fašizma stalo preganjanje, podobno kot mnoge njegove sodobnike iz duhovniškega stanu.

Kljub temu da je bil izrazita osebnost, je ostal nekako v ozadju. Kar nikakor ni nenavadno, saj je bila njegova pot drugačna od ostalih beneških Čedermacev. Predvsem zaradi dejstva, da večinoma ni deloval v domačih dolinah; dolgo let je namreč živel celo precej odmaknjeno od njih. Vse to pa seveda ne more zamegliti njegovih zaslug, nekako v slogu: Ne samo, kar velevala mu stan.

Življenjska pot do začetka tridesetih let

Ivan Zdravlič je bil rojen v naselju Selce v občini Grmek 5. februarja 1866, torej v prelomnem letu, ko je Beneška Slovenija prešla pod italijansko kraljevino. Izhajal je iz zelo verne kmečke družine, v kateri je bilo petero otrok. Osnovno šolo je obiskoval v Hlodiču, zaključil pa v Čedadu. Prvo sveto obhajilo je prejel v Topolovem, star dvanajst let. Gimnazijo je opravil v škofijskem malem semenišču v Vidmu (1879-1887), prav tam je opravil tudi bogoslovne študije (1887-1891). V duhovnika je bil posvečen leta 1891, vedno v Vidmu, novo mašo pa je daroval v domačem kraju.

Kaplsko mesto je dobil v Oblici, po štirih letih pa je bil premeščen v Mažerole za ekspozita. Tu je priskrbel nov zvon, za katerega je od hiše do hiše zbiral darove. Prav tu se je začel tudi resno zanimati za misijonsko delo, kar ga je privedlo, da je – po uspelem misijonu lazaristov, ki ga je pomagal prirediti prav v Mažerolah leta 1897 (4) – vstopil v misijonsko družbo. Na to odločitev so vplivali njihov nastop, preprostost in delo med ljudmi, tako rekoč na terenu. Podobno je storil tudi Peter Floran, ki mu je v Mažerolah ministriral in

pomagal pri petju. Njuni življenjski poti sta se spet srečali v letih 1914-1915, ko sta skupaj delovala na Mirenskem Gradu.

Vstop v misijonsko družbo ga je odtrgal od domačih logov, saj je na prelomu stoletja, leta 1899, začel noviciat v Gradcu. Večne zaobljube je opravil leta 1901, nakar ga je pot vodila v različne družbine hiše: v Celje, za kratek čas v Maribor, nato spet v Celje. Leta 1908 je romal v Lurd, leta 1910 pa v Sveto deželo pod vodstvom ljubljanskega škofa Jegliča.

Njegovo stalno delo so postali misijoni. Na njegovem seznamu jih je bilo blizu 300, sam pa je nekoč povedal, da jih je imel okrog 400. Včasih – predvsem takrat, ko je živel v Celju – jih je imel celo petnajst na leto, kar je pomenilo, da je bil približno 150 dni zdoma.

Povsem so ga navdušili že takoj na začetku; na uspeli misijon v Mažerolah (prvi, na katerem je aktivno sodeloval) so prišli celo verniki iz 12 ur peš oddaljenih krajev v Brdih. Zadnji misijon je obhajal leta 1943 v Novem mestu. Še bi nadaljeval, če ga ne bi ustavile vojne razmere. (5) Misijonaril je po dobršem delu tedanje Štajerske, delno na Kranjskem, nato pa na Goriškem, v Beneški Sloveniji in tudi v Istri.

Obenem je aktivno sodeloval pri številnih duhovnih vajah (vodil je približno 250 tečajev vaj) in drugih pobožnostih. Med najpomembnejše sodijo tridesetdnevne vaje na Dunaju poleti 1920 ter osemnajstdnevne deset let kasneje na Mirenskem Gradu.

Prav sem je bil premeščen decembra 1913. Na podlagi pogodbe leta 1912 med goriško nadškofijo in lazaristi, člani sv. Vincencija Pavelskega, je bila cerkev na Gradu, dotlej pod mirensko župnijo, izročena prav njim. (6) Na Gradu je bila ustanovljena nadarbina, ki je bila neodvisna od omenjene župnije. Misijonarji so priredili že januarja 1914 misijon.

Ivan Zdravlić

Vendar lazaristi na Gradu so delovali v miru le malo časa. Ob izbruhu vojne med Italijo in Avstro-Ogrsko spomladi 1915 se je Grad dejansko znašel v neposredni bližini vojaških operacij. Ko so Italijani zavzeli Gorico, je Grad utrpel izrazito materialno škodo. Lazaristi so se iz njega umaknili postopno, večina že na začetku spopadov, pri čemer se je Zdravlić tedaj umaknil v Celje.

Na Mirenski Grad je ponovno prišel novembra 1921. To je bil čas, ko so obnovljali misijonsko hišo. Le-ta je bila namreč med vojno poškodovana, tako da so maševali kar v baraki. V obnovljeni objekt so se preselili šele leta 1927. (7) Zdravlič je deloval v mirenskem samostanu do konca leta 1934, zadnja tri leta kot superior. Njegovo službovanje je bilo v izredno kočljivem obdobju, ki je segalo od priključitve Primorske Italiji.

Za slovenske vernike na Primorskem je bilo to zelo težavno obdobje. Okrog leta 1930 je prišlo do vala aretacij v vrstah slovenske duhovščine, zgolj zaradi rabe slovenščine v cerkvah. Leta 1931 so prisilili zadnjega slovenskega nadškofa na Primorskem, Frančiška B. Sedeja, k odstopu. Mesto nadškofijskega upravitelja v Gorici je takrat prevzel Giovanni Sirotti, ki je bil hud nasprotnik Slovencev. Istočasno je potekala italijanizacija slovenskih in hrvaških samostanov, nasploh pa cerkvenih institucij. Dejanje, ki je povzročilo mednarodni škandal, pa je bila prepoved rabe slovenščine v cerkvah v Benečiji avgusta 1933, po Mussolinijevem ukazu, na kar se navezuje Bevkov roman Kaplan Martin Čedermac.

Pismo v Vatikan

V času, ko je bil Sirotti nadškofijski upravitelj v Gorici, je Vatikan predlagal italijanski vladi dva kandidata za goriškega nadškofa: dekana v Trziču G. B. Mazzija (Meizlika) in Ivana Zdravliča. Oba so civilne oblasti zavrnila. V pismu goriškega prefekta Trotte ministru za pravosodje Roccu 12. aprila 1933 (8) sta bila v obrazložitvi navedena Zdravličev slovenski izvor in njegova pastoralna dejavnost, povezana z mirenskim samostanom. Le-tega so namreč civilne oblasti štele za trdnjavo slovenskega katoliškega gibanja.

V teh okoliščinah je bila Zdravličeva kandidatura povsem nerealna, dejstvo, da so ga na to mesto predlagali visoki cerkveni krogi, pa priča, da je v tistem času užival ugled. Mogoče je bilo prav to med razlogi, ki so ga vzpodbudili, da je junija 1934 naslovil takratnemu kardinalu Eugeniu Pacelliju, poznejšemu papežu Piju XII. (1939-1958), spomenico, v kateri je protestiral glede nasilnih dejanj italijanskih oblasti zoper poučevanje verouka in bogoslužja v slovenskem jeziku. Med drugim je zatrdil, da je rimskokatoliška Cerkev v Julijski krajini postala vladno orodje, ker ni preprečevala ustrahovanja duhovščine. Pri tem je izpostavil tudi položaj slovenskih vernikov v Beneški Sloveniji. (9)

Sestava omenjene spomenice je spadala v okvir širše akcije, s katero je slovenska duhovščina v Italiji skušala izboljšati položaj slovenskega jezika. Hkrati pa se pojavlja vprašanje, v kolikšni meri je bil Zdravlič vključen v tajno delovanje te duhovščine, se pravi v krščanskosocialne kroge, neposredno povezane z Engelbertom Besednjakom. Nekateri podatki kažejo, da je to delovanje segalo neposredno tudi na Mirenski Grad.

Ena od kontaktnih oseb je bil duhovnik Misijonske družbe Anton Zdešar, ki je deloval na Gradu od leta 1926 do leta 1933, (10) in je pomagal Besednjaku pri sestavi spomenice o položaju slovenske duhovščine pod fašizmom, odposlane v tujino leta 1933. (11) Prav Zdešar je bil vpleten v hud incident decembra 1930 v Gorici, ko so črnosrajčniki vdrli v cerkev sv. Ignacija med slovenskim misijonom; ob razgrajanju so tedaj zahtevali, naj preneha s slovensko pridigo. (12) Od Zdešarja so nato zahtevali, da se izseli v Jugoslavijo, kar se je naпослед tudi zgodilo.

Zdravličevo spomenico gre nedvomno primerjati s podobnim pismom, ki ga je naslovil njegov rojak iz nadiških dolin Ivan Trinko (1863-1954) takratnemu papežu leta 1936. (13) Oba, Trinko in Zdravlič, sta odposlala svoji pismi ob vse bolj dramatičnem razvoju dogodkov v škodo slovenskih vernikov. Isti mesec, ko je Zdravlič naslovil spomenico v Vatikan, je reški škof Santin, poznejši tržaško-koprski nadškof, z dekretom prepovedal rabo slovenskega in hrvaškega jezika v svoji škofiji. (14) Pred tem so bili beneški duhovniki, ki so nasprotovali restriktivnim odredbam zoper slovenski jezik, klicani na zagovor in večkrat tudi kaznovani. (15)

Položaj se je znatno poslabšal tudi v goriški nadškofiji, pri čemer je posledice na svoji koži, v adventu 1934, občutil tudi sam Zdravlič. 17. decembra 1934 je večje število policijskih agentov prispelo na Grad in opravilo temeljito hišno preiskavo. Tu so zasegli Zdravličevo spomenico na papeža, med ostalim pa celo protifašistične letake in komunistično glasilo Delo. (16) Ker je bila večina misijonarjev takrat na misijonu v Drežnici (na Gradu je bil zgolj Alojz Mlakar, ki naj bi bil kriv za protifašistično literaturo), se je policija napotila tja in naslednji dan aretirala dva brata, Mihaela Klančnika in Aleksandra Martelanca. Zdravlič je bil takrat v Gorici, da bi poizvedel, kaj se dogaja na Gradu, še posebej z aretiranim bratom Alojzom Mlakarjem. Ko se je vrnil v Drežnico, so naslednji dan aretirali še njega. (17) Po nekaterih drugih podatkih pa so ga aretirali na poti v Gorico. (18) Tako Mlakarja kot Klančnika (bila sta jugoslovanska državljana) so izgnali v Jugoslavijo, medtem ko so Zdravliča in Martelanca (oba sta bila italijanska državljana, drugi je bil po rodu iz Barkovelj) konfinirali oziroma internirali. Zdravliču so odredili pet let konfinacije zaradi »antifašistične in iredentistične propagande« (19) in poslali v Orio pri Brindisiju.

Glede na to, da je na Gradu ostal le en misijonar, so oblasti s tem dejansko obglavile misijonsko postojanko. Hkrati so dejansko dokončale italijanizacijo slovenskih in hrvaških samostanov. Mirenski samostan je bil še posebej na prepihu; predvsem zaradi zunanjega videza, ki je v očeh oblasti bil podoben trdnjavi, in dejstva, da se je nahajal nad mirenskim letališčem in prometnimi zvezami. (20) Slovenske misijonarje so naпослед zamenjali italijanski lazaristi.

Ob koncu maja 1936 je bil Zdravlič zaradi amnestije predčasno izpuščen in se vrnil na Grad. Vendar tu je ostal le malo časa, saj se je nato preselil v Celje. Od tu je bil leta 1938 (po nekaterih drugih podatkih pa leta 1939) (21) premeščen v Ljubljano, kjer je tudi dočakal okupacijo italijanske soldateske. Tako se je spet soočil z isto oblastjo, ki ga je že preganjala na Goriškem. In tudi tokrat je opozoril na krivice, ki jih je doživljal slovenski narod pod tujo oblastjo.

Iz poročila italijanske policije v Ljubljani izhaja, da Zdravličevo delovanje ni ostalo neopazno. Ponovno so ga oblasti vzele na piko po zaslišanju študenta Petra Šubica, ki je prebival pri lazaristih na Taboru, in so ga oblasti aretirale septembra 1941 zaradi *»žalitve italijanskih oboroženih sil«*. Šubic naj bi med zaslišanjem priznal, da je Zdravlič *»med pogovori z gojenci ustanove delujoče v okviru samostana izrekel strupene navedbe zoper Italijo in Nemčijo in celo napovedal gotov poraz sil osi ter posledičen preporod Jugoslavije, ki bi prese-gala obstoječe okvire.«* (22)

V poročilu (v njem je Zdravlič označen kot *»evidentiran antifašist«*) je poudarjeno tudi, da je *»Zdravličevo razdiralno delovanje... toliko bolj nevarno zaradi njegove visoke intelektualne ravni in specifične dejavnosti, na podlagi katere je v vsakodnevnem stiku z vsemi sloji nove italijanske province, še pose-bej v manjših ruralnih središčih, ki jih redno obiskuje...«* Na koncu je kvestor predlagal visokemu komisarju ljubljanske province Zdravličevo konfinacijo.

Zgodovinar Bojan Godeša pri tem ugotavlja, da so bili res redki primeri, ko so se italijanske oblasti pritoževale nad obnašanjem slovenskih duhovnikov v Ljubljanski pokrajini. Ena od teh izjem je bil prav Zdravlič. (23)

Do konfinacije, kot kaže, ni prišlo, verjetno zaradi Zdravličeve visoke starosti, še bolj verjetno pa zaradi vse težjega delovanja na terenu. Vojna je bila namreč tedaj v polnem razmahu, zaradi žice, s katero je bila obdana Ljubljana, pa je bila komunikacija med prestolnico province in podeželjem vse težja. (24) To je izrazito oviralo misijonarje pri njihovem poslanstvu.

Zdravlič si je misijonske pridige pisal, tudi konference za duhovne vaje in druge govore. Nič od tega se ni ohranilo, kajti vojska je to uničila. Iz njegove neobjavljene biografije izhaja, da je večkrat potožil: *»Vse moje pridige in tudi druge najboljše knjige so mi vzeli«*.

Po vojni

Kljub razdejanju, tudi v duhovnem smislu, ki ga je vojna pustila za seboj, je Zdravlič skušal nadaljevati predvojno delo. Po duhu je namreč ostal čil in svež. Cele odstavke Svetega pisma je še citiral v latinščini in duhovniki so ga imeli radi, tudi kot spovednika. Za spovednika ga je izbral tudi ljubljanski škof Anton Vovk. (25)

Vendar za misijone so nastopile težave, saj jih je nova oblast onemogočala. Na udaru se je znašla tudi sama hiša na Taboru, kjer so domovali lazaristi.

Postopoma so se ga lotile zdravstvene težave. Čeprav je še po biserni maši romal na Šmarno goro in Brezje, ga je zdravje začelo počasi zapuščati. Zadnji dve leti je hodil s palico, vendar vseeno se je udeleževal verskih obredov.

25. junija 1956 je zadnjič maševal. Ko se je njegovo stanje poslabšalo, so ga odpeljali v Štepanjo vas k Marijinim sestram. Tam je izdihnil 24. julija 1956. Pokopali so ga na Žalah na god svete Ane, 26. julija 1956, prav na dan 65-letnice mašniškega posvečenja. Pogreb je vodil škof Vovk, ki je ob grobu imel nagovor.

Dr. Jakob Žagar je življenjepis o Janezu Zdravliču zaključil tako: »*Rajni gospod Zdravlič je bil božji mož. Živel je iz vere. Živel je povsem iz nadnaravnega sveta. Takšen je hodil po zemlji, takšen je bil zgled mnogim, takšnega je Bog vodil po svojih potih...*«

Opombe:

1) V publicistiki se pojavlja njegov priimek tudi v dveh drugih različicah. Kot Sdraulig, kar je bila uradna verzija priimka, in kot Zdravljč. Uporabil sem inačico Zdravlič, ki je najbolj pogosta; kot tako jo uporablja tudi njegov biograf dr. Jakob Žagar, avtor neobjavljenega življenjepisa.

Tudi ime ni enotno zapisano, saj se poleg uradnega Giovanni pojavlja tudi Janez, zlasti na Kranjskem, kjer je dolga leta služboval.

2) Katoliški glas, 8, 1956, 9.8.1956, Misijonar Ivan Zdravlič.

3) Primorski slovenski biografski leksikon, 17. snopič, Gorica, Goriška Mohorjeva družba, 1991, str. 331.

4) Dr. Jakob Žagar, Življenjepis Janeza Zdravliča, tipkopis, str. 197. Izvlečke življenjepisa je avtorju tega sestavka prijazno posredoval vizitator pri lazaristih v Ljubljani Alojz Gajšek.

5) Prav tam, str. 154.

6) Anton Pust, Mirenski Grad pri Gorici, Miren, 2000, str. 33.

7) Prav tam, str. 42.

8) Luigi Tavano, La Chiesa goriziana fra autonomia e inserimento (1929-1934), Gorica, 1982, str. 214-215. Kot znano, so za Sedežvega naslednika leta 1934 imenovali Carla Margottija.

9) O vsebini spomenice govori pismo ljubljanskega kvestorja Ettoreja Messane visokemu komisarju za Ljubljansko pokrajino 26.1.1942. Arhiv Republike Slovenije, dislocirana enota II (bivši arhiv Inštituta za novejšo zgodovino), Tiskovni urad, fond 2. Prim. Milica Kacin-Wohinz, Prvi antifašizem v Evropi, Primorska 1925-1935, Koper, 1990, str. 201-202.

10) Anton Pust, Mirenski Grad..., s tr. 43.

11) Egon Pelikan, Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom, Ljubljana, 2002, str. 105.

12) Milica Kacin Wohinz, Prvi antifašizem..., str. 169.

13) Ricerche su Ivan Trinko, uredil Pietro Zovato, Videm, 1986, str. 40.

14) Egon Pelikan, Tajno delovanje..., str. 302.

15) Lavo Čermelj, Slovenci in Hrvatje pod Italijo med obema vojnama, Ljubljana, 1965, str. 242. Poziv na zagovor je bil ena od posledic prepovedi slovenskega jezika v Benečiji, sicer v rabi več kot tisoč let. Kot znano, so se že pred tem izjalovila posredovanja pri videmskem nadškofu in visokih vatikanskih krogih, vključno z intervencijo za izboljšanje položaja slovenskih vernikov pod italijansko jurisdikcijo, ki jo je opravil ljubljanski škof Rožman pri tedanjem papežu Piju XI. oktobra 1933. Gl. Egon Pelikan, Tajno delovanje..., str. 295.

16) Milica Kacin-Wohinz, Prvi antifašizem..., str. 202.

17) Egon Pelikan, Tajno delovanje..., str. 298 in 299.

18) Anton Pust, Mirenski Grad..., str. 43. Prim. Lavo Čermelj, Slovenci in Hrvatje..., str. 222.

19) Adriano Dal Pont – Simonetta Carolini, L'Italia al confino, Milan, 1983, str. 547. Ena od obremenilnih okoliščin, ki so posebej vplivale na odredbo o konfinaciji, je bila najdba protirežimske literature v samostanu, ki naj bi – po mnenju oblasti – ilegalno prihajala iz Jugoslavije. Vendar ob uradni razlagi se seveda poraja vprašanje, ali ni bilo to le povod za obračun s slovenskimi lazaristi na Gradu.

20) Milica Kacin-Wohinz, Prvi antifašizem..., str. 202.

21) Zdravličev biograf dr. Jakob Žagar trdi, da se je preselil v Ljubljano januarja 1939, medtem ko italijanske oblasti navajajo februar 1938.

22) Arhiv Republike Slovenije, n.d.

23) Bojan Godeša, Kdor ni z nami, je proti nam, Ljubljana, 1995, str. 90-91.

24) Dr. Jakob Žagar, Življenjepis..., str. 154.

25) Primorski slovenski biografski leksikon, n.d.

DELOVANJE GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE V LETU 2005

Mirjam Simčič

Knjžne izdaje Goriške Mohorjeve družbe

Knjižna zbirka Goriške Mohorjeve družbe za leto 2005 je bila tudi v minulem letu pripravljena v mesecu novembru, tako da je bila lahko prisotna na Slovenskem knjižnem sejmu v Ljubljani, v Gorici in v Trstu pa je tudi prišla med bralce že sredi novembra. Obsegala je tri knjige, in sicer *Koledar 2005*, *S slovensko pesmijo skozi življenje* Vlada Švare ter knjigo Naceta Novaka *Camino - od Nove Gorice do Kompostele*:

Koledar za leto 2005 predstavlja 80-letno prisotnost Goriške Mohorjeve družbe in zvestobo mohorjanski misli. Zbornik je tudi za leto 2005 potrdil svojo nenadomestljivo vlogo zapisovalca pomembnih dogodkov v krajevni in vesoljni Cerkvi, domačih družbenopolitičnih premikov ter delovanja številnih ustanov, organizacij in društev v našem zamejstvu. Opozoril nas je na obletnice in jubileje zaslužnih osebnosti ter nasploh nudil veliko zanimivega branja z bogato fotografsko dokumentacijo. Uredil ga je dr. Jože Markuža, opremil pa Štefan Pahor.

Petnajsti zvezek iz zbirke Naše Korenine je prinesel življenjske spomine glasbenika in priznanega pevovodje Vlada Švare z naslovom *S slovensko pesmijo skozi življenje*. Avtor, letnik 1907, je preminul v 97. letu starosti, le nekaj mesecev po izidu knjige. Po poklicu je bil elektromehanik, po srcu pa glasbenik in uveljavljen pevovodja. Njegova življenjska zgodba je pripoved o naši prosvetni dejavnosti ter hkrati kronika naših ljudi v narodnem in političnem boju. Slovenska pesem nas je namreč družila tako v dobi fašističnega etničnega čiščenja, kot tudi v vsej povojni dobi, saj je petje močan povezovalni element naše narodne skupnosti. Švara je te spomine zbral za oddaje Četrtekova srečanja, ki jih je za Radio Trst A urejala Lida Turk, ki je tudi uredila knjižno izdajo. Knjigo je opremil Pavel Medvešček.

Nace Novak, avtor knjige *Camino - Od Nove Gorice do Kompostele*, je po poklicu časnikar, ki mu je potopisna oblika pripovedi še posebej blizu, saj je

študij novinarstva dokončal z diplomom s področja potopisne reportaže. Knjiga *Camino* je nekakšen dnevnik mladega novogoriškega romarja, ki je peš prehodil skoraj 800 kilometrov dolgo pot od francosko-španske meje do slovitega Santiaga v Komposteli, kjer je po starem izročilu grob apostola Jakoba. O tem, zakaj se človek peš odpravi na dolgo pot, razmišlja v spremni besedi Oskar Simčič, ko pravi, da »posplošena sekularizacija našega časa ni ugasila želje po romanjih. Človek gre na pot, ker se želi srečati s samim seboj.« In to misel na več mestih poudarja naš romar, saj prav to naporno pešačenje omogoči ponovni stik telesa z dušo, ki se najpogosteje odzrcali v prepoznavanju in sprejemanju svoje vloge in poslanstva v tem življenju. Knjiga ima 24 poglavij in vsako dopolnjuje barvna fotografija, ki jih je posnel avtor sam.

Knjiga za najmlajše, ki je običajno sestavljala letno zbirko Goriške Mohorjeve družbe, je letos izšla nekoliko kasneje. To je knjiga Anamarije Volk Zlobec z

naslovom *O srečni hišici in druge pravljice*. Avtorica, ki se je zamejskim mladim bralcem že večkrat predstavila z lepimi ilustriranimi knjigami, se tokrat predstavlja s šestnajstimi novimi pravljičami, ki jih je s spretno roko ilustrirala Magda Starrec Tavčar. Anamarija Volk Zlobec v teh pravljičah razkriva vedrino otroškega sveta z vrsto malih junakov, pa naj so to otroci, živali ali čisto vsakdanji predmeti in poosebljeni naravni pojavi, ki pričarajo svet pristnega otroštva, kjer ima vsaka stvar svoje pravo mesto in svoje pravo »poslanstvo«.

Predstavitve knjižne zbirke 2005 ter knjige *Vivere al confine* na knjižnem sejmu v Ljubljani: z desne Jože Markuža, Milica Kacin Wohinz, Lida Turk, Nace Novak in Boris Švara (foto J. Paljk)

Po novem letu je GMD poskrbela za ponatis knjige Milice Kacin Wohinz *Vivere al confine, sloveni e italiani negli anni 1918-1941*. Knjiga ugledne slovenske zgodovinarke, ki je svojo prvo izdajo doživela novembra 2004, je v dveh mesecih pošla, kar kaže na izredno aktualnost tematike, ko gre za našo polpreteklo zgodovino in ko te dogodke, ki so zaznamovali življenje ob meji, želimo posredovati našim italijanskim sosedom.

Meseca februarja je v sodelovanju s Skladom Nade Pertot iz Trsta izšel zbornik proze in poezije mladih ustvarjalcev *Besede mladih src*. Zajema najznačilnejša literarna besedila, s katerimi so dijaki tržaških višjih srednjih šol sodelovali na literarnih natečajih, ki jih ob Prešernovem dnevu razpisuje Sklad, posvečen spominu profesorice in ravnateljice, kulturne delavke in publi-

cistke Nade Pertot. Ob letošnji šestdesetletnici obnovitve slovenskega šolstva na Tržaškem in Goriškem je zbornik obenem poklon vsem šolnikom, ki so s svojim neutrudnim delom vzgojili kar nekaj mladih generacij v zamejstvu. Gre za zvrstno in vsebinsko raznolike tekste, od krajših razmišljanj, impresij, pesmi v prozi pa do soneta in črtice: mladi pisci v njih odkrivajo svet, tako svoj notranji svet čustev in vzgibov kot tudi svet odraslih, v katerega šele vstopajo na svoji poti dozorevanja. Utrip mladih src, iz katerih najpogosteje privrejo besede ljubezen, mir, pravičnost, strpnost, svoboda, je na platnico ujel in v toplih barvah oblikoval mladi goriški likovnik Ivan Žerjal. Besedila so izbrale in uredile profesorice Majda Artač, Majda Cibic in Slava Starc.

V mesecu aprilu je izšla knjiga Tatjane Rojc z naslovom *Pogledi na nove razsežnosti slovenskega pesništva od Prešerna do Kosovela*. Avtorica, ki je pred letom dni izdala pri Goriški Mohorjevi družbi pregled zgodovine slovenskega slovstva v italijanskem jeziku (*Le lettere slovene dalle origini all'età contemporanea*), tokrat razmišlja o nekaterih aspektih slovenske poezije, ki sta ji Prešeren in Kosovel do danes verjetno najbolj razpoznavna mejnika. V svojem izvajanju želeli »opozoriti na nekatere aspekte Prešernove arhetipske valence, ki nosijo v sebi vse elemente modernega, čeprav jih pesnik vgrajuje v harmonično zelo kompleksno formalno popolnost« in so prerasli v bistveno komponento slovenskega pesništva vse do Kosovela ter dejansko slovensko poezijo postavili v samo središče evropskega dogajanja. Študija Tatjane Rojc pa izhaja tudi iz Kosovelovih estetskih analiz, »v katerih je pesnik kljub svoji mladosti pokazal presenetljivo dovršenost« in kažejo pesnikovo intelektualno in duhovno širino, ki jo avtorica zavestno postavlja v najbolj žlahtno evropsko miselno in umetnostno dogajanje.

Meseca maja pa so vse tri Mohorjeve sodelovale pri izdaji skupne knjige, prevoda v slovenščino zadnje knjige dragega papeža Janeza Pavla II. *Spomin in istovetnost*. V soboto, 28. maja 2005, so jo v cerkvi sv. Ivana v Gorici predstavili direktor Celjske Mohorjeve družbe prof. Jože Faganel in upravitelj slovenske duhovnije sv. Ivana v Gorici p. Mirko Pelicon, pozdrav dr. Karla Bonuttija, bivšega veleposlanika Republike Slovenije pri Svetem sedežu, pa je prebral predsednik GMD msgr. Oskar Simčič.

V tej knjigi, ki je bila svetovni javnosti predstavljena le nekaj mesecev pred papeževo smrtjo, se Janez Pavel II. vrača k pogovorom, ki jih je imel leta 1993 v Castel Gandolfu s poljskima filozofoma Józefom Tischnerjem in Krzysztofom Michalskim, v katerih z zgodovinskega in filozofskega vidika razvija kritično analizo nacizma in komunizma.

Alfa in Omega je naslov pesniške zbirke goriške pesnice in pisateljice Zore Saksida. Avtorica je znana goriška učiteljica v pokoju, ki stopa že v šestdeseto leto svojega plodnega ustvarjanja. Njena prva knjižna izdaja seže v leto 1946,

ko je v samozaložbi izdala zbirko pravljič in pripovedk z naslovom Nageljčki. V vseh teh letih je veliko pisala tako v prozi kot poeziji zlasti za otroke in mladino, objavljala v knjižnih izdajah, pa tudi v revijah in časopisih. Z novo zbirko pesmi se njena žlahtna lirična izpoved preliva v refleksijo, v kateri se podobe iz njene mladosti in goriške preteklosti prelivajo v duhovno pot iskanja, ki jo označuje naslov zbirke same: Alfa in Omega.

Konec maja je izšla knjiga Dorice Makuc *Primorska dekleta v Nemčijo gredo*. Naslov nosi po pesmi, ki so jo pela slovenska dekleta, zaprta v goriških zaporih leta 1944, preden so jih nemške okupacijske oblasti naložile na tovarne vlake, namenjene v Tretji rajh. Knjiga prinaša pričevanja predvsem žensk, deportirank, ki so se vrnila iz nemških koncentracijskih taborišč: Auschwitza, Dachaua, Ravensbrücka, Bergen-Belsna, Rižarne, in je v letu, ko se spominjamo 60-letnice konca druge svetovne vojne, poklon vsem tistim, ki se od tam niso več vrnila. Avtorica Dorica Makuc, ki je pri Goriški Mohorjevi družbi izdala že tri knjige – *In gnojili boste nemško zemljo* (1990), *Aleksandrinke* (1993) ter *Sardinci* (2000), s katerimi je vedno segla v dušo primorskega človeka in njegove usode sredi burnih dogajanj naše polpretekle zgodovine – ostaja tudi v tej novi knjigi zvesta svoji predanosti preprostemu, zatiranemu primorskemu človeku, nad katerim se je zaganjala kruta usoda najprej fašističnega in nato nacističnega jarma ter od nje ga zahtevala never-jeten človeški davek.

Predstavitve knjig GMD v galeriji Ars na Travnku: (od zgoraj) predstavitev knjige Tatjane Rojc; publika na predstavitvi knjige Dorice Makuc; predstavitev knjige Maje Melinc (foto DD)

Novo jesensko sezono pa je Goriška Mohorjeva družba začela s knjižno izdajo diplomske naloge mlade slovenistke Maje Melinc z naslovom *Motiv smrti v delih Goriške Mohorjeve družbe*. Avtorica, doma s Kamnega pri Kobaridu, jo je meseca marca zagovarjala pri red. prof. dr. Miranu Hladniku na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. V delu se najprej zaustavi ob kratkem zgodovinskem pregledu 80-letnega delovanja Goriške Mohorjeve družbe, nato mu sledi pregled vseh dosedanjih izdaj Goriške Mohorjeve družbe, v svojem osrednjem, tematskem jedru pa se zaustavi na tematiki smrti in umiranja, tematiki, ki je bila, čeprav običajno izrinjena iz človekove zavesti, v duši slovenskega človeka velikokrat prisotna s tisto pristno vdanostjo in globoko vero, ki ju v današnji družbi skoraj pogrešamo.

Tednik Novi glas

V ustanovnem dokumentu tednika je zapisano, da mora tednik Novi glas ostati zvest slovenstvu in ga gojiti ter demokraciji, vse pa naj bo prežeto s krščanskim etosom. Teh načel se Novi glas tudi dejansko drži. Pri tedniku se trudijo, da bi poleg informativnih zapisov objavljali tudi formativne vsebine, kot je vloga tednika izrazita tudi pri formaciji mladih časnikarjev in sodelavcev. Trenutno so pri Novem glasu zaposleni trije poklicni časnikarji in dve oblikovalki, kar pomeni, da si morajo pomagati predvsem s sodelavci, kar ima seveda tudi posebno vlogo v našem prostoru. Novi glas je po združitvi obeh tednikov, tržaškega Novega lista in goriškega Katoliškega glasa, uspel obdržati glavnino bralcev obeh, pridobil pa je tudi nekaj novih naročnikov, kar je v teh kriznih časih, ko bralna kultura tudi pri nas strmo pada, izrednega pomena.

Otroška revija Pastirček

Mesečnik Pastirček je zagledal luč sveta v prvem šolskem letu po drugi svetovni vojni kot dopolnilo nezadostnim slovenskim osnovnošolskim učbenikom in v tem svojem poslanstvu, kot dopolnilo tako pri rednem pouku kot pri verouku, stopa letos že v 60. leto neprekinjenega izhajanja. Pastirčka bere in z njim aktivno sodeluje 92% vseh osnovnošolskih otrok iz Goriške in skoraj toliko iz Tržaške in iz Benečije. Več kot 50% naročnikov Pastirčka iz naše dežele odgovarja vsak mesec s spisom, pesmico, risbico ali odgovori na razne kvize in dopolnila. V svoji uredniški politiki je Pastirček ostal zvest skrbi za občečloveške in seveda slovenske vrednote, kot so jezik, kultura, izročilo, navade in običaji, slovenska prisotnost v zamejstvu itd.; istočasno pa je tudi izraz slovenskih piscev in ilustratorjev za najmlajše člane slovenske narodne skupnosti v Italiji. Letno izide 10 števil revije na 32 straneh, od katerih je več kot polovica v barvah.

IZ ŽIVLJENJA CELJSKE MOHORJEVE DRUŽBE

OD OKTOBRA 2004 DO SEPTEMBRA 2005

Alenka Veber

Založniški program Celjske Mohorjeve družbe je tudi v preteklem letu temeljil na nazorski širini in gradil na kakovosti. O tem med drugim pričajo izdaja desetletja in največji knjižni dogodek v letu 2004 – izid Platonovih del v prevodu in s popolnim znanstvenim komentarjem Gorazda Kocijančiča ter pomembne nagrade, ki so jih prejeli naši sodelavci. Zaposleni na uredništvu v Ljubljani in upravi v Celju si prizadevamo širiti bralno kulturo in izobraževati ljudi o pomenu branja. Med drugim vseskozi želimo negovati živ stik z ljudmi na številnih kulturnih večerih, radijskih oddajah in tiskovnih konferencah doma in izven domačih meja. Leto, ki ga zaobjema kronika, je bilo kljub črnim napovedim slovenskemu založništvu nasploh ponovna potrditev, da ima Celjska Mohorjeva družba močne korenine, iz katerih raste zdravo drevo.

OKTOBER. Širši slovenski javnosti smo 18. oktobra predstavili štiri knjige z izvirnimi in prevedenimi dramskimi besedili. V zbirki Neminljivi so kot 4., 5. in 6. knjiga izšla v slovenščino prevedena dramska dela enega najpomembnejših modernističnih literatov 20. stoletja Thomasa Stearnsa Eliota **ZBRANA DRAMSKA DELA I, II in III.** Vidno mesto med

Predstavitev knjige Janeza Pavla II. Spomin in istovetnost ter knjige novega papeža Benedikta XVI. Uvod v krščanstvo (foto A. Veber)

pomembnimi slovenskimi imeni slovenske dramatike v dvajsetem stoletju zavzema tudi Ivan Mrak. Vredno ga je prebirati tudi v časih, ki so rezultanta zgodovinskih premikov, o katerih je prav Ivan Mrak zapisal nekaj scenskih podob, ki še dolgo ne bodo izgubile svoje živosti. Zato je tudi njegova knjiga **BLAŽENI IN POGUBLJENI** (Štiri himnične tragedije) dobrodošla knjižna novost.

V Kulturnem domu Joža Ažmana na Bohinjski Bistrici smo 22. oktobra skupaj z Muzejskim društvom Žiga Zois Bohinj pripravili kulturni večer, ki je bil posvečen Francu Sodji. Ob njegovi 90-letnici je v sozaložništvu vseh treh Mohorjevih družb izšla knjiga PRIDIGANJE – MOJE POSLANSTVO.

NOVEMBER. Ob stoletnici rojstva Edvarda Kocbeka smo 25. novembra sodelovali na pesniškem večeru v Kulturnem domu v Trstu. Večer je s številnimi gosti pripravilo Slovensko stalno gledališče v Trstu.

Sicer pa je november minil predvsem v pričakovanju izida redne zbirke Celjske Mohorjeve družbe za leto 2004 in DRUŽINSKE PRATIKE 2005. Izšle so tudi knjige Zmage Kumer z ilustracijami Maje Šubic OD KLOPOTCA DO ADVENTNEGA VENCA, krščanski laik Smiljan Trobiš v knjigi O LEPOTI KRŠČANSKEGA ŽIVLJENJA (leto A) razmišlja o naših vsakdanjih skrbih in težavah v luči svetopisemskih beril pri bogoslužju nedelj in praznikov. Avtorici Bina Štampe Žmavc in Sabina Koželj Horvat pa sta s knjigami ŽIVA HIŠA in KOKOŠKE S KOROŠKE potrkali na čudežen otroški svet. Knjige smo predstavili na tiskovni konferenci v Ljubljani, 29. novembra.

DECEMBER. V okviru 20. knjižnega sejma smo 1. decembra predstavili celoletni knjižni program, še posebej pa izdajo desetletja PLATON I in PLATON II, v prevodu in s spremnimi besedili Gorazda Kocijančiča. Izdaja je tako prvič med Slovence prinesla vsa dela tega velikega grškega misleca, ki s svojim vplivom sega še v naš čas. Izid celotnega Platona je botroval številnim predstavam po Sloveniji.

Ob pomoči občine Dobropolje smo izdali knjigo Frana Jakliča SAMOTAR NA SELIH, ki sklepa opus osmih izdanih Jakličevih del. Knjigo smo predstavili na osrednji prireditvi ob občinskem prazniku občine Dobropolje 4. decembra v Jakličevem domu na Vidmu v Dobropolju.

Med drugim smo se 8. decembra predstavili tudi v Muzeju novejšje zgodovine v Celju na cinkarniškem kulturnem večeru ter leto zaključili z mohorskim večerom v Celjskem domu 10. decembra, kjer smo predstavili redno zbirko, se posvetili še nekaterim izmed naših izdaj in kratko orisali celotno dejavnost Celjske Mohorjeve družbe.

JANUAR 2005. Že sam začetek novega leta, 3. januarja, nas je presenetil z novico, da je tradicionalno nagrado Delova osebnost leta 2004 prejel filozof in prevajalec Gorazd Kocijančič, ki je samo nekaj mesecev prej prejel tudi prestižno Rožančevo nagrado za zbirko esejev Tistim zunaj. Med drugim je bilo v obrazložitvi nagrade zapisano: »Zadnja leta priznanje Delove osebnosti leta zavestno podeljujemo tistim, ki so svoja pomembna dela ustvarjali daleč stran od včasih nadležne in spet drugič zaželene medijske pozornosti. S takšnim priznanjem namreč hočemo predvsem izpostaviti tiste osebnosti in njihove dosežke, ki so že zaradi svoje presežne narave taki, da se izmikajo medijskemu

populizmu. Filozof, prevajalec, publicist in pesnik Gorazd Kocijančič je takšna osebnost. In njegov prevod in komentar celotnega opusa enega najpomembnejših filozofov, kar jih je dala zahodna kultura, Platon, je tak dosežek, sploh pa ne samo na Slovenskem.»

V mesecu verskega tiska smo na prvih dveh tiskovnih konferencah (24. januar in 31. januar) predstavili kar deset knjižnih novosti, sicer izdanih še v letu 2004. Med njimi naj izpostavim dve knjigi: prva je dvojezična izdaja poetično aktualizirane odrešenjske zgodovine – od oznanjenja Mariji do Jezusove smrti na križu – pesnika, dramatika, prevajalca in esejista akademika Luka Paljetka *SACRA* (v prepesnitvi akad. Cirila Zlobca) ter pesniška zbirka pesnika, prevajalca in esejista akademika *STAROŽITJA* akad. Toneta Pavčka.

Z novim letom so se ponovno začeli pri-
ljubljeni mohorski večeri, vodi jih urednik Matija Remše, v naši knjigarni na Prešernovi 23 v Celju. Gostja na prvem večeru 19. januarja je bila naša sodelavka pesnica Bina Štampe Žmavc.

Razstavljeni pult Celjske Mohorjeve na Slovenskem knjižnem sejmu v Ljubljani novembra 2004 (foto J. Paljk)

FEBRUAR. Zanimanje za Platona sta izrazila tudi Društvo Ars in Študijsko raziskovalni forum za kulturo iz Gorice. V Galerijo ARS sta 10. februarja povabila prevajalca Gorazda Kocijančiča.

Gorazd Kocijančič je bil gost tudi na drugem mohorskem večeru 16. februarja, ki je privabil številne poslušalce.

V predavalnici Inštituta Republike Slovenije za rehabilitacijo smo ob izidu pesniške zbirke Duške Meh *NIKOLI NE VPRAŠAJ, ZAKAJ* 23. februarja pripravili kulturni večer, ki so ga med drugim oblikovali Aleksander Čolnik in Olga Kacjan.

Slovensko društvo za primerjalno književnost in Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU sta 24. februarja pripravila okroglo mizo z naslovom Platon v slovenščini.

MAREC. Gost mohorskega večera 16. marca je bil akademik prof. dr. Jože Trontelj. Spregovoril je o pomenu etične odgovornosti v razmerju med znano-
stjo in družbo.

Z mladinsko povestjo Tončke Stanonik LUČKA NA KLEKLJARSKIH POČITNICAH in romanom Janka Modra VLADAR SAMO smo se 18. marca podali v Žiri ter ob umetniški besedi Janeza Albrehta in ubranem petju moškega pevskega zbora Alpina pripravili kulturni večer.

APRIL. Petega aprila smo na slovenski knjižni trg pospremili tri knjižne novosti. Ob 80-letnici rojstva in 60-letnici smrti tragično umrlega avtorja z obsežno pesniško zapuščino Odon Peterke smo izdali knjigo SAMOTNA POMLAD. Knjiga je sploh prva in edina knjiga z njegovo poezijo, polno občutenj mladeniškega nemira in slutenj usodne prihodnosti. Ob 80-letnici dramatika in esejista Branka Rozmana smo izdali pesniško zbirko ČAS JE ZRELI PLOD JESENI. Pesniška zbirka je polna podob in občutenj, ki sta jih pesniku ponujali in tudi vsiljevali vojna in tujina. Izšla pa je tudi že tretja knjiga Izbranih spisov Janeza Jalna, ki jo je uredil France Pibernik. V njej so roman z naslovom OGRAD ter dramska trilogija DOM, SRENJA IN BRATJE.

Knjiga Tončke Stanonik LUČKA NA KLEKLJARSKIH POČITNICAH nas je 7. aprila popeljala v svet klekljanja in klekljarstva. Skupaj s Slovenskim etnografskim muzejem in Združenjem slovenskih klekljaric smo v predavalnici Upravne stavbe Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani pripravili srečanje, ki so ga pospremili tudi priložnostna razstava čipk Tončke Stanonik ter najmlajši klekljarji in klekljarice. Enajstega aprila smo gostovali v prostorih Društva slovenskih pisateljev v Ljubljani. Predstavili smo knjige Jožeta Felca OSVOBODITEV IN ODREŠENJE, Ivana Janeza Štuheca CERKEV – SVETA IN PREKLETA ter Dietricha Bonhoefferja ODGOVORNOST IN SVOBODA.

V atriju frančiškanskega samostana Marijinega oznanjenja pri Tromostovju v Ljubljani smo predstavili šmarnični komplet za leto 2005 DOBER DAN, DOBRI OTROCI!. Komplet je vseboval knjigo, mapo z vložnimi listi – pobarvanko in zgoščenko kot nagrado za udeležbo pri šmarnicah. Celotni projekt je bil sad sodelovanja Slovenskega katehetskega sveta, staroste slovenskih ilustratorjev Mikija Mustra, redovnikov Andraža in Mirana in redovnice Mateje ter številnih drugih sodelavcev, ki so vsak po svojih močeh prispevali svoj delež k celoviti podobi šmarnic.

Na mohorskem večeru je 20. aprila o zdravi prehrani in klasični kuhinji spregovoril Dražigost Pokorn, avtor knjige KLASIČNA KUHINJA V ZDRAVI PREHRANI, ki je del redne zbirke za leto 2005.

V Galeriji Ars Sacra v Mariboru smo 20. aprila predstavili knjigo CERKEV – SVETA IN PREKLETA Ivana Janeza Štuheca.

MAJ. Gost majskega mohorskega večera 18. maja je bil dr. Ivan Janez Štuhec. Avtor je številne poslušalce opozoril na skrivnost Cerkve v njeni vesoljni in naši krajevni dimenziji, na njeno nevidno Božjo globino in človeško zaznavno zunanost.

V Psihiatrični bolnišnici Idrija smo 20. maja v sodelovanju z Mestno knjižnico Idrija pripravili predstavitev knjige pisatelja in tamkajšnjega nevropsihiatra Jožeta Felca OSVOBODITEV IN ODREŠENJE. V Ljubljani smo 25. maja predstavili knjigi dveh slovenskih znanstvenic. Ob svetovnem letu fizike smo izdali delo Bibijane Čujec OD KOD SMO. Etnomuzikologinja Zmaga Kumer je predstavila knjižico paberkovanj po ljudskih šegah OD PUSTA DO MÁJ-NICE z mikavnimi ilustracijami Maje Šubic.

Mesec maj smo zaključili s številnimi predstavitvami knjig Janeza Pavla II. SPOMIN IN ISTOVETNOST in Josepha Ratzingerja (sedanjega papeža Benedikta XVI.) UVOD V KRŠČANSTVO. Prvi predstavitvi, v navzočnosti visokih predstavnikov Cerkve in sodelavcev založb, sta bili 30. maja v dvorani Nadškofijskega ordinariata v Ljubljani in v galeriji Ars Sacra v Mariboru. Sledila jima je predstavitev v cerkvi sv. Ivana v Gorici. V knjigi SPOMIN IN ISTOVETNOST, izdale so jo vse tri Mohorjeve, Celjska, Celovška in Goriška, se Janez Pavel II. vrača k pogovorom, ki jih je imel leta 1993 v Castel Gandolfu s poljskima filozofoma Józefom Tischnerjem in Krzysztofom Michalskim. Faksimile knjige Josepha Ratzingerja UVOD V KRŠČANSTVO z dodatki ima namen predstaviti strokovni in širši javnosti vrhunsko teološko delo, ki je izšlo v prevodu v slovenščino že leta 1975 in potem odigralo pomembno vlogo pri oblikovanju strokovnega profila slovenskih teologov.

JUNIJ. Mesec junij je medijsko odmeval predvsem v znamenju podelitve Sovretove nagrade za prevajalske dosežke za leto 2005, ki jo podeljuje Društvo slovenskih književnih prevajalcev. Šestnajstega junija jo je v Šavni Peči, Sovretovem rojstnem kraju, prejel naš sodelavec – prevajalec celotnega Platona Gorazd Kocijančič. Ob podelitvi nagrade je žirija, v kateri so bili Niko Jež (predsednik), Branko Madžarevič, Janko Moder, Jože Stabej in Marko Marinčič, zapisala: »Slovenski Platon je avtorsko delo, zaznamovano z osebnostjo prevajalca, hkrati pa odprt prostor misli, ki prepričljivo posnema pomensko labilnost in večplastnost izvirnika.«

Ob 15-letnici izvolitve slovenske osamosvojitvene vlade smo na pobudo Lojzeta Peterleta, predsednika prve demokratično izvoljene slovenske vlade, izdali knjigo ŽIVETI HOČEMO V SUVERENI DRŽAVI SLOVENSKEGA NARODA. Lojze Peterle je k sodelovanju povabil zgodovinarje in vse člane tedanje vlade. Nov vpogled glavnih akterjev tistega obdobja je dodatno osvetlil delo in pomen slovenske osamosvojitvene vlade, zgodovinarji pa so ga umestili v širši kontekst narodove pa tudi Cerkvene zgodovine. Knjigo, izšla je v sozaložništvu Celjske Mohorjeve družbe in Mohorjeve Celovec, smo predstavili 22. junija v dvorani Lili Novy v Cankarjevem domu v Ljubljani. Istega dne smo v sodelovanju Kulturnice Velenje v vili Herberstein predstavili knjižni

prvenec Marijana Salobirja SRNEK. Lovsko zgodbo o slepem srnjaku je avtor napisal za mladino in bodoče starše.

Vrhunec za našo založbo je bil kresni večer na Cankarjevem vrhu na Rožniku, kjer je Delovo nagrado kresnik 2005 oz. naslov slovenski roman leta prejel akad. Alojz Rebula za roman NOKTURNO ZA PRIMORSKO, ki smo ga izdali skupaj z založbo Mladika iz Trsta. Žirija je v utemeljitvi zapisala: »Nokturno za Primorsko je tako literarni spomenik vsem tistim pokončnim in neustrašnim ljudem, ki kljub žrtvam tudi v najtežjih časih niso obupali, izpisan gladko in suvereno, z živim slikanjem karakterjev in poglobljenim občutkom za dileme, ki jih je prinašalo vrtinčenje zgodovine, romanu pa se pozna tudi avtorjevo izredno poznavanje okolja in časa, v katerem se dogaja.«

Sedemindvajsetega junija smo v prostorih uredništva v Ljubljani predstavili enciklopedično delo mnogih avtorjev LEKSIKON SLOVENSКИH CERKVA. Doslej so v okviru tega projekta, ki ga je tik pred realizacijo sprejel v uredniško obravnavo Luka Vidmar, sodelavec ZRC SAZU, izšli naslednji zvezki: IX, ki obravnava dekanijo Šempeter; XI (1 in 2), ki obravnava Vipavsko dekanijo – za Škofijo Koper; V, ki prinaša podatke za dekanijo Gornji Grad in XXVIII, ki nam predstavlja dekanijo Žalec. Poleg omenjenih zvezkov smo predstavili tudi knjigi Suad Amiry KAPUČINO V RAMALI in Marijana Salobirja SRNEK.

Konec junija smo se odzvali vabilu Slovenskega kulturnega društva »Lipa« iz Dubrovnika, kjer smo predstavili knjigo akad. Luka Paljetka SACRA.

JULIJ. Skupaj s Turističnim društvom Solčava smo se 3. julija podali na 4. pohod po poteh Robanovega Joža v eno najbolj slikovitih alpskih dolin – Robanov kot. Na Robanovi planšariji smo predstavili ponatis knjige Joža Vršnika PREPROSTE ZGODBE S SOLČAVSKIH PLANIN. Že dan kasneje pa smo v dvorani Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani pripravili kulturni večer z dr. Metodom M. Milačem, v ZDA živečim avtorjem knjige KDO SOLZE NAŠE POSUŠI.

SEPTEMBER. Začetek septembra je prinesel kar lepo bero knjig, ki smo jih predstavili na tiskovni konferenci v Ljubljani 6. septembra. Med njimi so bile knjige Janka Modra DR. VALENTIN MERŠOL IN SLOVENSKI VELIKI TEDEN, sodelavcev znanstvenega simpozija v Rimu VOVKOV SIMPOZIJ V RIMU in Veselke Šorli Puc URE PASJIH DNI. Štirinajstega septembra smo bili gostje v Tischlerjevi dvorani Slomškovega doma v Celovcu, kjer smo skupaj s celovško Mohorjevo predstavili knjigi, ki smo ju izdali v sozaložništvu ŽIVETI HOČEMO V SUVERENI DRŽAVI SLOVENSKEGA NARODA ter SPOMIN IN ISTOVETNOST.

Proti koncu meseca, 26. septembra, smo na slovenski knjižni trg pospremili še tri knjige, in sicer: dr. Stanko Janežič: POT ŽIVLJENJA, Vinko Rode: TEMNO ZELENJE ter Slavica Štirn: SPOMINJANJE.

POROČILO CELOVŠKE MOHORJEVE

Anton Koren

V *Mohorjevi knjigarni* smo ugotovili, da koroški slovenski bralec ob treh nemških knjigah kupi le še eno slovensko. Ker je torej razmerje med kupljenimi slovenskimi in nemškimi knjigami 1 : 3, smo se odlo-

čili, da v sodelovanju z Mladinsko knjigo v naši knjigarni odpremo podružnico kluba Svet knjige – v upanju, da bodo ugodne cene, pester program in široka ponudba še bolj vabili k branju slovenske knjige.

Osrednja prireditev letošnjega leta je bilo praznovanje 15. obletnice *Mohorjeve ljudske šole*. Slavnostne prireditve so se udeležili najvišji predstavniki šolstva v Sloveniji in Avstriji, med njimi so bili minister za šolstvo in šport Republike Slovenije dr. Milan Zver, krški škof dr. Alois Schwarz ter veleposlanika Republike Avstrije, dr. Valentin Inzko, in Republike Slovenije dr. Ernest Petrič. Avstrijsko ministrico za izobraževanje, znanost in kulturo, dr. Elisabeth Gehringer, je zastopal njen sekcijski šef dr. Helmut Moser. Prireditve so se udeležili tudi vidni politični predstavniki iz Koroške. Slavnostni spored so oblikovali šolarji Mohorjeve ljudske šole in učenci zdaj že dolgoletne partnerske šole iz Ruš.

Predstavitve Mlinarjeve knjige

Prva prizadevanja slovenskih političnih organizacij za ustanovitev dvojezične ljudske šole v Celovcu segajo v leto 1980. Toda za to odgovorni uradi so ustanovitev take šole nekaj let zavračali z izgovorom, da Celovec ne spada k področju dvojezičnega šolstva in da ni nobene potrebe po taki šoli.

V takih razmerah se je odbor Mohorjeve družbe odločil, da bo Mohorjeva ustanovila zasebno ljudsko šolo. Ta namen je pri krajevnih oblasteh naletel na vsestranski odpor. Deželni šolski svet je dne 5. aprila 1989 celo prepovedal ustanovitev šole. V imenu Mohorjeve je odvetniška pisarna Grilc vložila priziv.

Uspelo nam je, in v okviru zakona o šoli je bil Mohorjevi dovoljen šolski poskus z dodatnim obveznim šolskim predmetom, slovenščino v vseh štirih letnikih. Kot učna jezika sta bila določena slovenščina in nemščina – izmenjuje en dan slovensko, drug dan pa nemško. V pičlih devetih tednih smo morali urediti prostore za šolo in jeseni 1989 se je končno lahko začel pouk s 43 učenci v treh razredih.

Prvo finančno pomoč so šoli dali Krška škofija pod vodstvom tedanjega škofa dr. Egona Kapellarija kakor tudi Urad zveznega kanclerja, Ministrstvo za šolstvo in Republika Slovenija. Po štirih letih sta tudi Dežela Koroška in občina Celovec pokazali pripravljenost, da delovanje šole podpreta z znatnimi prispevki. Vsem omenjenim ustanovam se zahvaljujemo za podporo, ki so jo že prispevale ali jo še prispevajo.

Že od vsega začetka naša šola ni bila namenjena le pripadnikom slovenske narodne skupnosti, ampak vsem, ki so bili in so z veseljem pripravljeni, da se naučijo tudi slovenskega jezika. Približno polovica sedanjih učencev in učenk prihaja iz slovensko govorečih družin.

Vse dosedanje raziskave in izkušnje dokazujejo, da učna metoda Mohorjeve ljudske šole – da je učni jezik namreč izmenjuje en dan slovenščina in naslednji dan nemščina – zelo krepi slovensko in nemško jezikovno znanje. In prav to je véliki izziv in cilj šole z dvema enakovrednima učnima jezikoma tudi v prihodnje. Šolski poskus je odlično uspel in lahko služi kot spodbuda za reforme v manjšinskem šolskem sistemu.

Posledica visoke izobraževalne ravni, odličnega ozračja na šoli ter zavzetosti in usposobljenosti učiteljskega zbora je nenehen dotok novih učencev – kar je pravzaprav v nasprotju s sedanjim splošnim trendom, saj je vedno manj šolo-obveznih otrok. V šolskem letu 2005/6 bomo imeli osem razredov. Naša šola dobesedno poka po vseh šivih. Boljšega potrdila o uspešnosti šole si ne moremo niti želeti! Ob 15. obletnici se je naša šola s skoraj 100 prijavljenimi učenci in učenkami predstavila kot največja dvojezična šola na Koroškem.

Za šolsko leto 2005/2006 smo zaradi mnogo prijav razširili tudi naše zavetišče od štirih na pet skupin. V tem letu se je prijavilo kar 85 učenk in učencev, in tako je naše zavetišče že med največjimi v Celovcu.

Obnova *Knafljevega doma na Dunaju*, ki jo je vodila Mohorjeva družba, je dokončana. Mohorjeva je namreč leta 1995 prevzela upravo in obnovo te ustanove. Zaradi pomanjkanja sredstev in izgub pri poslovanju je morala ustanova že pred desetletji ukiniti vsakršno obliko štipendiranja slovenskih študentov. Lani je bila bilanca ustanove prvič po dolгих letih spet pozitivna. To je bil pogoj za sklep, da bo od študijskega leta 2006/2007 ustanova spet podeljevala štipendije slovenskim študentom, ki študirajo na Dunaju. Poživili bomo sklad, ki je bil ustanovljen v drugi polovici 17. stoletja in je do razpada

Avstro-Ogrske več kot 1.200 slovenskim študentom omogočil študiranje na dunajskih univerzah. Med prejemniki štipendije je bil npr. tudi France Prešeren.

Konec leta 2005 bo celovška Mohorjeva ukinila solastništvo in sozaložništvo pri reviji *Zvon*. S sozaložniki Družino, celjsko in goriško Mohorjevo smo sprejeli sklep, da bo Celjska Mohorjeva družba na svojo željo od leta 2006 sama izdajala to tradicionalno literarno in družbenopolitično revijo.

Že več let v študentskem domu *Korotan* na Dunaju biva povprečno nad 40 študentov iz Republike Slovenije in povprečno le 10 koroških Slovencev. Ker mora izhajati študentski dom Korotan brez vsakih tekočih podpor in je predvsem obnova doma zahtevala precejšnja finančna sredstva, se Mohorjeva že več let trudi, da bi tudi Republika Slovenija prispevala delež k sofinanciranju študentske oskrbe za slovenske državljane. Osnovni dogovor o sofinanciranju je po treh letih pogajanj uspel s staro vlado, vendar ga ta po oktobrskih volitvah 2004 ni več izvedla. Nova vlada premleva problematiko študentskega doma na Du-

Gojenci ljudske šole med proslavo

naju tudi že leto dni, ne da bi napravila odločilen korak. Mohorjeva pa bo študentski dom na Dunaju ter obširno kulturno dejavnost v hiši lahko ohranila le ob zadostni podpori Republike Slovenije, saj nobena študentska oskrba ne more izhajati brez javnih pospeševalnih sredstev.

Založba se vedno težje uveljavlja na slovenskem trgu. Število na leto izdanih slovenskih knjig namreč iz leta v leto narašča, večje medijske hiše in podjetja pa občasno preplavijo slovenski knjižni trg s poceni knjigami. Kljub vsemu visoko število izdanih slovenskih knjig za približno 2 milijona Slovencev jasno priča o neusahljivi želji slovenskih bralk in bralcev po kulturni dobrini, ki jo imenujemo knjiga. Knjiga je torej zanimiva tudi v časih, ko se mora spoprijemati z močnimi konkurenti, kakor so npr. televizija, računalnik, časopisi in revije. Vemo, da Slovenci zelo radi in veliko beremo, saj je recimo število v knjižnicah izposojenih knjig daleč nad evropskim povprečjem. To nas navdaja z optimizmom. V celovški Mohorjevi založbi smo v letu 2005 izdali 68 knjig,

od tega 32 slovenskih in 19 nemških ter še petnajst šolskih učbenikov (vključno s ponatisi). Letos smo predstavili kar nekaj novih del koroških slovenskih avtorjev (Karla Haderlap, Milica Hrobath, Tomaž Ogris, Joži Štruc), veliko pozornosti pa sta vzbudili tudi knjiga o Hemi Krški, ki je izšla v nemškem in slovenskem jeziku, in zgodovinska knjiga o nacionalnem vprašanju na Koroškem v 20. stoletju (v nemškem jeziku), ki obsega pet knjig z več ko 2000 stranmi. Izdajatelj serije je univ. prof. Stefan Karner. Ti knjigi smo med drugim predstavili v koroškem deželnem zboru, kjer je po dolгих letih spregovoril zgodovinar Janez Stergar iz Ljubljane v slovenskem jeziku, ko je predstavil eno izmed petih knjig te serije. Pri učbenikih za Slovenijo smo obnovili in posodobili program knjig za predmet gospodarsko poslovanje, pri učbenikih za koroške Slovence pa je treba posebno omeniti novi knjigi za pouk matematike in slovenščine v četrtem razredu ljudske šole. S pomočjo celjske Mohorjeve založbe smo lahko izdali učbenike in delovne zvezke za verouk (nižja stopnja gimnazije) na Koroškem. Poudariti želimo še, da smo letos vse tri Mohorjeve založbe skupno izdale dve knjigi: Janez Pavel II. Spomin in istovetnost ter knjigo Alojz Peterle (izd.) Živeti hočemo v suvereni državi slovenskega naroda. Na vseh področjih – od strokovnih knjig do otroških slikanic – je torej tudi letos bogata knjižna bera. Več o naših knjižnih izdajah, ki so izšle v tem letu, lahko najdete na naši spletni strani www.mohorjeva.at ali pa v našem najnovejšem knjižnem katalogu.

Pomemben dogodek v letošnjem letu je bila – v sodelovanju med krško in mariborsko škofijo – slavna namestitev Slomškovega reliefa 10. septembra 2005 v celovški stolnici. Tako je našel pot nazaj v Celovec pobudnik Mohorjeve družbe, blaženi Anton Martin Slomšek, ki je nekaj let deloval v glavnem mestu Koroške.

NEIZVAJANJE ZAŠČITNEGA ZAKONA

Alojz Tul

Kot znano, je italijanski parlament po večdesetletnem odlašanju in dolgotrajnem postopku razprave pred skoraj petimi leti, 14. februarja 2001, končno izglasoval tako imenovani zakon o »globalni«¹ zaščiti slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, zgodovinsko in konkretno prisotne na območju tržaške, goriške in videmske pokrajine. Njegovo besedilo je bilo 8. marca istega leta objavljeno v Uradnem listu italijanske republike kot zakon št. 38, ki je nato petnajst dni po objavi stopil v veljavo. Spominjamo se številnih zapletov, ki jih je zakonski predlog doživel tako v pristojnih parlamentarnih komisijah kot med plenarno razpravo v poslanski zbornici in senatu. Med parlamentarnim postopkom je bilo prvotno zakonsko besedilo vsebinsko močno okleščeno iz »obzira«² do raznih njegovih nasprotnikov zlasti v vrstah poslancev in senatorjev desnosredinskih strank. Kljub temu pa so predstavniki omenjenih strank do zadnjega izvajali obstrukcijo in ob koncu razprave glasovali proti zaščitnemu zakonu.

Sedaj teče že peto leto, odkar je zaščitni zakon stopil v veljavo, bilanca njegovega izvajanja pa je sila skromna, da ne rečemo porazna. Oglejmo si zato, kakšno je trenutno stanje v zvezi z uresničevanjem njegovih temeljnih določil. Njegov 3. člen določa ustanovitev paritetnega institucionalnega odbora, sestavljenega iz dvajset članov, od katerih je deset državljanov slovenskega jezika. Imenujejo jih razne ustanove od vlade do dežele Furlanije – Julijske krajine ob upoštevanju predlogov tudi slovenskih krovnih kulturnih organizacij. Njegova glavna naloga je, da pripravijo seznam občin, v katerih se je vsaj tretjina občinskih svetovalcev izjavila za uveljavljanje zaščitnih ukrepov za pripadnike slovenske manjšine. Ta odbor je bil ustanovljen in je v skladu z zakonom pripravil omenjeni seznam občin ter ga poslal vladi v pregled. Slednja bi ga nato morala poslati v potrditev predsedniku republike Ciampiју. Vlada pa zavlačuje z odobritvijo omenjenega seznama in, sklicujoč se na mnenje Državnega sveta, zahteva od paritetnega odbora, da ga »popravi«³ glede občin Trst, Milje, Gorica in Čedad, in to v smislu, da se mestna središča izrecno izključijo in zaščitnega območja. Odbor pa po zakonu nima te pristoj-

nosti, kaj šele, da bi ugotavljal, kje je večja in kje je manjša prisotnost Slovencev. Očiten namen sedanje desnosredinske vlade je namreč izločitev omenjenih mestnih središč iz območja zaščite, da bi ugodila desničarskim krogom, ki tradicionalno nasprotujejo priznanju narodnostnih pravic Slovencev. Ker je odobritev omenjenega seznama občin bistvenega pomena za uveljavljanje zaščitnih norm, je udejanjanje zaščitnega zakona skoro povsem onemogočeno. Državni organi in krajevne uprave (predvsem tržaška Občina in Pokrajina, ki ju vodijo desnosredinske stranke) pa ne izvajajo niti tistih določil zaščitnega zakona, ki niso vezana na omenjeni seznam občin ali na mnenje paritetnega odbora, kot je npr. izdajanje dvojezičnih izkaznic in odprtje uradov za dvojezično poslovanje v Trstu, Gorici in Čedadu. V zadnjem času se je zataknilo celo pri pisanju šumnikov na osebnih dokumentih, češ da jih njihovi računalniki ne vsebujejo. Pri tem se zadevni uradi vedejo neodgovorno, ker je pisanje netočnih imen in priimkov najmanj upravni prekršek.

Ker je odobritev seznama občin z dekretom predsednika republike vezana na predhodno povoljno mnenje vlade, je, kot že omenjeno, onemogočeno uveljavljanje številnih drugih določil zaščitnega zakona, zlasti glede rabe slovenskega jezika v javnih uradih, to se pravi v odnosih s krajevnimi upravnimi in sodnimi oblastmi, kot jo podrobno določata 8. in 9. člen zaščitnega zakona. Tako se je na področju javnega šolstva zataknila ustanovitev deželne šolske komisije, predvidene po 13. členu in ki naj bi »zadostila zahtevam po avtonomiji šolstva s slovenskim učnim jezikom«. Ne glede na nedorečenost besedila glede vsebine omenjene avtonomije, moramo resnici na ljubo povedati, da je šolsko ministrstvo že vprašalo za mnenje o osnutku odloka o sestavi in delovanju omenjene komisije. Ker pa se nekateri italijanski člani paritetnega odbora v zadnjem času načrtno ne udeležujejo sej, odbor zaradi nesklepčnosti ne more podati svojega mnenja o zadevnem predlogu.

V 15. členu zaščitnega zakona piše, da se bo z odlokom ministrstva za univerze in v soglasju z drugimi zainteresiranimi ministrstvi v roku treh mesecev po vstopu v veljavo zakona ustanovila avtonomna sekcija s slovenskim učnim jezikom v sklopu glasbenega konservatorija Tartini v Trstu. Kljub številnim pozivom in posredovanjem v zadnjih štirih letih se vprašanje še ni premaknilo iz mrtvega tira.

Prav tako se zaščitni zakon ne izvaja glede priznanja sindikata slovenske šole kot najbolj reprezentativne sindikalne organizacije osebja šol s slovenskim učnim jezikom z vsemi pravicami in pristojnostmi, ki mu kot takšnemu pripadajo, vključno s sindikalnimi dopusti. Sindikat se je tudi formalno pritožil na delovno sodišče na vsedrжавni ravni, ki pa je pritožbo zavrnilo s protislovno obrazložitvijo. Očitno je, da gre za politično vprašanje, ki ga mora rešiti vlada, a slednja, kot že povedano, zavira izvajanje zaščitnega zakona tudi pri tem vprašanju.

Navedli smo glavna področja, na katerih se zaščitna zakonska določila iz enega ali drugega razloga ne izvajajo, in to v veliko škodo manjšine. Po drugi strani pa je to slabo spričevalo za državo, ki se šteje za domovino prava in ob vseh mogočih priložnostih poudarja svojo privrženost načelom evropske odprtosti in uveljavljanja človekovih pravic povsod v svetu.

Ob sklepu tega prikaza moramo še zapisati, da edina pomembna določba zaščitnega zakona, ki jo je država izpolnila, zadeva priznanje zasebnega otroškega vrtca in parificirane osnovne šole v Špetru v Benečiji (v sklopu tako imenovanega dvojezičnega šolskega centra).

Majda Artač Sturman

Pesnikov rojstni dan

Dan kot drugi,
brez ekstaz,
brez enfaz.
Popoldan,
da bi ga namazal
kot gozdne sadeže
v marmeladi
na prosojne rezine
sedanjosti.
In se oblizoval.

Dan,
zapisan v zvezku spominov,
zaznamovan od ljubezni.
V tebi se zbudi otrok:
prevrača kozolce,
za soncem zasluti sončnico,
zna splezati do zvezd.
V mislih prestreže metulja
in nanovo odkrije pomlad.

SLOVENIJA V ZNAMENJU SPREMEMB

Ivo Žajdela

Politična sprememba, ki se je v Sloveniji zgodila z zadnjimi parlamentarnimi volitvami jeseni 2004, je bila presenetljiva, vendar za mnoge težko pričakovana. Presenetljiva zato, ker so ankete javnega mnenja ves čas kazale premoč levega tabora, desnica pa je bila še vedno razdeljena zaradi dogodkov leta 2000. Vendar se je na drugi strani levica začela izčrpavati. Vedno bolj se je glavna vladna stranka, LDS, zapletala v afere, stranko je vodil politik ozkega formata, ki je nasledil Janeza Drnovška. Ta je na mestu predsednika države zamenjal »večnega« Milana Kučana, s čimer sta se iz dveh najbolj aktivnih pozicij umaknila dve močni osebnosti, Kučan v pokoj, Drnovšek pa iz aktivne vladne pozicije v neaktivno predsedniško. Za močnimi osebnostmi pa ponavadi nastane praznina, in prav to se je zgodilo na levici. Poleg tega je tudi druga leva stranka (takrat še združena lista, zdaj socialdemokrati) »izgubila« osebnost, kar je Borut Pahor s svojo umirjeno politiko bil, saj so ga nespretno žrtvovali za evropskega poslanca.

Levica je tako Sloveniji – če odštejemo slabi dve leti Demosove vladavine v začetku devetdesetih let – vladala skoraj 60 let. To se seveda pozna na vseh področjih: od politike, ekonomije, sodstva, šolstva, medijev, kulture do ekologije in na primer splošne intelektualne klime, ki je naravnost porazna. Vsaj od intelektualcev bi namreč pričakovali, da bodo kritična vest družbe oziroma da se bodo zavedali, kaj je prav in kaj ni prav. Samo za primer: ko se je Evropa spomnila desete obletnice genocida v Srebrenici, so tudi v Sloveniji mediji govorili o največjem zločinu v Evropi po drugi svetovni vojni – ne da bi kdorkoli vsaj v oklepaju omenil, da smo tudi v Sloveniji imeli po vojni podoben, in še večji genocid komunistov nad političnimi nasprotniki.

Nasploh je odnos do preteklosti tema, ki vedno pokaže tudi, ali je neka družba, neka politika ali neka intelektualna sredina etično zdrava. Slovenska vsekakor ni. Denacionalizacija se vleče že petnajsto leto, pri čemer je vsem jasno, da se je zavlačevala, kolikor se je dalo. Žrtve medvojnega revolucionarnega nasilja so komaj zdaj spregovorile, za reševanje (čeprav samo simbolično) njihovih krivic pa državni organi še vedno niso našli prave volje. Problematika množičnih medvojnih in povojnih grobišč, ki jih je za seboj pustilo pustošenje revolucije, je še vedno skoraj nedotaknjena – medtem ko v Bosni in tudi drugod po svetu takšne zločine raziskujejo takoj, ko je to mogoče. Samo Slovenija je otoček v širnem svetu, ki se za svojo porazno polpreteklo zgodo-

vino ne zmeni in prav to je tisto, kar kaže na zelo nizko stopnjo naše etične zavesti. Borčevska generacija počasi odhaja, polna materialnih in simboličnih privilegijev. Medtem ko je na primer čilenskega Pinocheta preganjal skoraj ves svet, se slovenskim ni skrivil niti las na glavi. Kardelj in Kidrič, velika diktatorja in zločinca, še vedno kraljujeta sredi slovenske prestolnice, Kidrič z mogočnim spomenikom, Kardelj s spomenikom in še z grobom v parku tik zraven slovenskega parlamenta. To naj bi bili kulturni spomeniki, »pravijo«, oziroma nihče ne pravi, ker tako pač je v naši zavesti.

Konec maja je policija po nekajletnih preiskavah povojnih pobojev res ovadila Mitjo Ribičiča, v času povojnih zločinov enega vodilnih oznovcev. Levi medijski stroj je uspel prikazati, kot da se Ribičiču dogaja krivica, saj proti njemu ni nobenih dokazov, da je aktivno sodeloval pri pobojih. Na drugi strani tudi kakšen desni medij ni zmozel o Ribičiču objaviti nič, čeprav je imel na razpolago obsežno besedilo, v katerem so bili prikazani številni zločini, kjer je Ribičič igral pomembno vlogo. Ko je Justin Stanovnik v začetku oktobra na Teharjah izjavil, da iz tega, kar sta začela policist Pavel Jamnik in zgodovinar Mitja Ferenc (raziskava povojnih pobojev), »ni bilo nič in nikoli ne bo nič«, so te neizprosne besede marsikoga prizadele. Vendar, po petnajstih letih (s petinštiridesetimi podlage) jih je nekdo moral izreči. Odnos do resnice je v Sloveniji namreč porazen. Ko je bil poleti za ravnatelja muzeja za novejšo zgodovino v Ljubljani, ki je doslej veljal za rdečo trdnjavo, imenovan zgodovinar Jože Dežman, so nekateri zgodovinarji zagnali vik in krik nad politizacijo in degradacijo zgodovinske stroke – in to potem, ko so to sami ves čas doslej počeli, in je bilo to nekaj normalnega.

Kljub temu da v Sloveniji že nekaj let izhajajo pomembne knjige, v katerih so objavljeni številni podatki, ki našo preteklost kažejo v drugačni luči, kot je to veljalo do zdaj, se večina še vedno dela, kot da se ni nič spremenilo oziroma

Janez Janša na Mali gori (foto M. Maver)

skrbijo, da se nič ne bi spremenilo. Gluhi so za resnico, gluhi so za pravico, s svojimi pozicijami v kulturi, šolstvu in znanosti hočejo ohranjati še naprej neko zgodbo svojih očetov, ki je temeljila na zločinstvu. Ker jih direktno več ne morejo zagovarjati, to počno na vse mogoče indirektne načine. Vendar, kljub vsemu temu: resnica ima svojo večno moč in počasi prodira med ljudi.

K zmagi desnice na zadnjih volitvah je gotovo veliko prispevala osebnost Janeza Janše, osebnost, ki se je izgrajevala dvajset let. Komunisti so ga poskušali odstraniti ali pa vsaj do konca prestrašiti (to kar so vedno počeli) že leta 1988, ko je pomembno posegel v takratno (sicer mladinsko) politiko. Z demokratičnimi spremembami leta 1990 je postal prvi obrambni minister nove slovenske vojske in je bistveno pripomogel k izpeljavi osamosvojitve. Kasneje ga je levica (tudi zaradi neenotnosti in nedoraslosti desnice) uspela odstraniti iz aktivne politike. Skoraj deset let je bil v opoziciji, kjer se je kalil tudi s pomočjo nenehnih medijskih napadov, kakršnim ni bil izpostavljen nihče drug. Iz vsega tega se je oblikovala trdna osebnost in mnogi ljudje so to videli in ga na volitvah množično podprli. Nekajmesečno vlado desnice leta 2000 so mediji hitro spodmaknili, tako da je na volitvah jeseni istega leta doživela uničujoč poraz. Poraz je bil tako prepričljiv, da je obetal popolno prevlado leveice za daljši čas. In vendar je prišlo do spremembe. Kljub veliki pomoči medijev se ji ni uspelo obdržati na oblasti. Zdaj, ko vlada desnica, so se končno začele odpirati in reševati nekatere teme, ki so bile do zdaj zapostavljene. Veliko jih je, kar bo zahtevalo od sedanje vladajoče večine odgovorno in trdo delo.

Z nastopom nove vlade so tudi govorniki na državnih proslavah in različnih slovesnostih drugi. Če smo prej poslušali precej izpraznjene levičarje, so sedanja v svojih govorih odprli nekatere teme, ki doslej za levico niso obstajale. Med govorniki z novimi vsebinami izstopata predsednik vlade Janez Janša in predsednik državnega zbora France Cukjati. Na kratko se ustavimo samo pri Janši oziroma pri njegovi govorici, ki se močno razlikuje od dosedanjih levičarskih govornikov. Prvič je predsednik slovenske vlade Janez Janša govoril o naši polpreteklosti 27. aprila 2005 na Mali gori pri Ribnici. Tam je prišlo, kot zdaj govorijo, do prvega spopada s fašističnim okupatorjem. Z njim naj bi se spopadli trije pripadniki primorske ilegalne organizacije Tigr, v spopadu pa naj bi eden izmed njih, Danilo Zelen, padel. V resnici dogodku težko rečemo spopad, saj so Italijani tigrovce tam izsledili in jih napadli. »Spopad« je bil povsem neenakopraven, Zelena so ubili, ostala dva pa ujeli (eden izmed njiju je kasneje ušel).

O tem je Janša povedal: »Do prvega spopada pripadnikov organizacije Tigr je prišlo tu, na Mali gori, 13. maja 1941. Kmalu po okupaciji so se sem umaknili tigrovci Tone Majnik, Ferdo Kravanja ter vojaški voditelj Tigra Danilo Zelen. Ko jih je izsledila italijanska patrulja, so se z njo junaško

spopadli. Danilo Zelen je bil hudo ranjen in si je sam vzel življenje, da ne bi padel v roke sovražniku. Hudo ranjenega Kravanjo so Italijani ujeli, Majniku pa je že vklenjenemu pozneje uspelo pobegniti. Za ta junaški spopad se je kmalu zvedelo po vsej Sloveniji in je med Slovenci dvigovalo uporniški duh.

Anton Majnik je nato skupaj s tigrovčema Tonetom Černačem in Justom Godničem na tem območju organiziral prvo partizansko enoto, Ribniško četo. Ob ustanovitvi 1. julija 1941 je štela 14 bojevnikov. Enota je bila ustanovljena štiri dni prej, preden je KPS izdala poziv za vstajo. Vodstvo KPS je kmalu v četo poslalo komisarja, ki je zahteval, da prisežejo Stalinu. Tigrovci pa so se tej zahtevi uprli, češ da so že prisegli organizaciji Tigr in boju za združitev Slovencev. Iz Ljubljane je nato prišel član vodstva komunistične partije dr. Aleš Bebler in zamenjal komandirja čete tigrovca Toneta Černača. Tigrovci so zaradi teh nesporazumov odšli iz Ribniške čete in se pridružili drugim partizanskim enotam, vendar tam niso dosegli vidnih funkcij. Večina jih je pozneje v boju padla, Majnik v ne povsem pojasnjenih okoliščinah.

Kljub petnajstletni tradiciji in izkušnjam iz protifašističnega boja Tigra nikoli niso vključili v OF. Prvi oboroženi spopad tigrovcev s fašističnimi okupatorji je bil večino časa po drugi svetovni vojni pri nas zanemarjen. Za dan upora oziroma dan vstaje in republiški praznik pa je bil v Socialistični republiki Sloveniji kot posmeh resnici izbran dogodek 22. julija 1941, v katerem sploh ni šlo za spopad z okupatorjem, ampak za obračun med Slovenci.«

Na Mali gori je Janša govoril predvsem o odporništvu, saj je bila spominska slovesnost namenjena državnemu prazniku, dnevu upora. Dejal je, da smo Slovenci morali v zgodovini nepopustljivo braniti svoje temelje: ozemlje, premoženje in jezik kot osnovo svoje lastne kulture. »Naši predniki so svoje odpornišvo pokazali med turškimi vpadi in še mnogokrat pozneje v zgodovini. Tudi v nepopustljivem in hrabrem boju Slovencev na soški fronti med prvo svetovno vojno vidijo mnogi zgodovinarji predvsem željo braniti svojo domovino. Dejansko je vsa slovenska zgodovina eno samo narodno odpornišvo, kajti le zaradi njega smo se lahko ohranili, čeprav nam je grozila izginitev. Slovenci, če odmislimo Mohorjevo družbo in Slovensko matico ter nekatera njim podobna kulturna podjetja, skoraj vse do leta 1918 nismo imeli nobene osrednje organizacije, ki bi skrbela za vse Slovence. Pa vendar je bil že do začetka 20. stoletja dosežen zavidljiv kulturni razvoj. In kultura je bila temeljna podlaga vseh pomembnejših odporniških podjetij v naši zgodovini.«

Govor na Mali gori ni bil nekaj posebnega samo po tem, da so lahko poslušalci v njem slišali precej drugačne besede, kot pa so jih izgovarjali slavnostni govorniki prejšnja leta, ampak tudi po tem, da je govornik tokrat v prvi plan postavil primorsko narodnoobrambno organizacijo Tigr. »Ker praznik v svojem sporočilu nosi še posebej značilnosti protifašističnega boja, za

njegovo počastitev ni primernejšega kraja, kot je kraj današnje prireditve,« je dejal, in nadaljeval: »Danes je prvič po 64 letih tu na Mali gori nad Ribnico državna prireditev. Nikoli doslej je še ni bilo. Bile so samo društvene in občinske. Čeprav je ravno tukaj potekal prvi oboroženi spopad na slovenskem ozemlju med protifašističnimi uporniki narodnoobrambne organizacije Tigr in okupacijskimi silami po kapitulaciji jugoslovanske kraljeve vojske.«

Janša ni imenoval samo Tigra, ampak tudi nekatere druge organizacije in skupine, ki so bile v preteklosti prezrte ali zamolčane: »Slovenci, ali bolje slovenski Primorci, so ves čas fašizma dokazovali svoj odpor. Pri teh prizadevanjih se je v vojaškem pogledu najvišje povzpел Tigr, katerega pripadniki in simpatizerji pomenijo najstarejše oborožene protifašiste v Evropi. Poleg njih se je treba spomniti še duhovniške organizacije Društvo svečnikov sv. Pavla, ki je ogromno naredila za obrambo slovenstva na kulturnem področju. Prizadevanja primorskih Slovencev so uživala moralno in materialno pomoč tudi pri številnih organizacijah in posameznikih v jugoslovanskem delu Slovenije in celotni takratni državi, še zlasti pa med primorskimi emigranti. Slovenski antifašizem torej ni iznajdba leta 1941 oziroma takrat ustanovljene Antiimperialistične oziroma poznejše Osvobodilne fronte, ampak je bistveno starejši. Praktično je bil del politične in narodne zavesti vseh takratnih Slovencev.«

O Osvobodilni fronti, ki je bila doslej v ospredju tega praznika, je dejal: »Protiimperialistična fronta, ki je bila ustanovljena 26. aprila 1941 in se je šele pozneje preimenovala v Osvobodilno fronto, je dejansko nastala v duhovnem in političnem ozračju nemško-sovjetskega pakta iz leta 1939. Pri glavnih pobudnikih in organizatorjih ni izhajala iz načelnega antifašizma in antinacizma, ampak iz prepričanja nujnosti spopada imperialističnih taborov. Ker osnovni cilj protiimperialistične fronte ni bil narodnoobrambni, med ustanovne skupine nikoli niso povabili organizacije Tigr.

Ključni problem PIF, poznejše OF, je monopolizacija narodnoobrambnega boja, ki jo je OF formalno potrdila 16. septembra 1941, ko je vse, ki niso bili pripravljeni priznati njenega, to je komunističnega vodstva, označila za izdajalce slovenskega naroda. Nobena demokratična stranka ali vlada ne more pristati na posebna ideološka tajna nagla sodišča, na katerih so bili obsojenci ustreljeni brez pravice do zaslišanja in pritožbe. S to monopolizacijo narodnoodporniškega gibanja se OF bistveno loči od večine zahodnoevropskih odporniških gibanj.«

Poudaril je, da slovenska država v imenu boja proti okupatorju ne more pristati na kršitve mednarodnih standardov vojnega prava in civiliziranih pravnih načel, ki tudi v vojnem času zlasti civilnemu prebivalstvu zagotavljajo pravico do življenja, osebne nedotakljivosti, verske in osebne svobode, nepri-

stranskega sojenja in pravico do poštenega postopka ter zasebne lastnine. Ta načela in pravila obvezujejo okupatorja in upornike proti njim.

»V opisanih razmerah veličina dejanj pripadnikov Tigra še posebej izstopa. Bili so odločni za boj, pripravljeni na žrtve, toda upoštevali so evropske civilizacijske norme. V boju so se izogibali civilnim žrtvam. Leta 1938 niso naredili atentata na Mussolinija, ki so ga dobro pripravili, ko je prišel v Kobarid, ker bi morali žrtvovati tudi skupino šolskih otrok. Njim cilj ni posvečal sredstev. Bili so patrioti.«

Janša je bil vsebinsko nov in jasen tudi v nadaljevanju: »Ko so se po vojni razdelili zmagovalci oziroma medvojni zavezniki, smo pristali v nedemokratskem, vzhodnem taboru. Jugoslovanska vojska je sestreljevala ameriška letala, a veliki brat Stalin, ki mu je množično prisegala nova elita, nas je kljub temu pustil na cedilu. Izgubili smo Trst, Gorico in Beneško Slovenijo, ker smo pri delitvi med zmagovalci pristali na napačni strani. O Koroški sploh ni bilo pogajanj. Demokratski del zavezništva ni želel prepustiti Trsta in Gorice komunističnemu bloku. Ponovno je preko stotisoč naših sonarodnjakov ostalo ločenih z državno mejo, ki je bila dolgo časa tudi meja železne zaves.

Države, ki so bile na strani poražencev v drugi svetovni vojni, so pol stoletja pred nami postale članice EZ in NATO. Mi smo zaradi prej omenjenih dejstev morali čakati na padec totalitarnih komunističnih režimov v Evropi in spravo med nekdanjimi zmagovalci, preden smo bili povabljeni v obe organizaciji. Še prej smo se morali z lastnimi močmi postaviti na lastne noge in se osamosvojiti.

Konec druge svetovne vojne je ne samo za zmogovito partizanstvo, ampak za velikansko večino Slovencev ne glede na vse pomenil svobodo in iskreno veselje ob pričakovanju, da je konec trpljenja in grozot. Toda Slovenski pesnik Oton Zupančič, ki je maja 1945 v Ljubljani pričakal partizanske zmagovalce z vznesenimi besedami osvoboditeljem, je bil kmalu zatem prisiljen napisati pesem, v kateri pravi:

*Svobode naše jabolko se zlato
nam zakotalilo je v kri in blato,
in preden spet zasije v čisti slavi,
vsi bomo blatni, ah, in vsi krvavi.*

Takoj po končani drugi svetovni vojni smo v Sloveniji ponovno dobili koncentracijska taborišča, tokrat komunistična: Teharje, Strnišče, Ferdreng in druga, prisilno delo, Goli otok, kolektivizacijo, kombinat, nacionalizacijo, neučinkovito plansko gospodarstvo, verbalni delikt, politično policijo, tajna sodišča in tajne uradne liste, usmerjeno izobraževanje, milijardne tuje kredite, ki jih še vedno vračamo, pa bone za bencin in visoko inflacijo. A tudi pospešeno industrijsko izgradnjo, obnovo porušene domovine, pozitivne socialne in zdravstvene reforme, dvig pismenosti, večjo enakopravnost med spoloma, v prime-

rjavi z državami varšavskega pakta večjo svobodo potovanja v tujino, večjo stopnjo republiške avtonomije z ustavo iz leta 1974, delno pristojnost nad teritorialno obrambo, visoko stopnjo formalne zaščite delavskih pravic, manjše socialne razlike, a še vedno enopartijski režim, nizke plače in standard. Povprečna plača v Sloveniji pred drugo svetovno vojno leta 1938 je znašala približno 80 % povprečne plače v sosednji Avstriji. Ob prvih svobodnih volitvah leta 1990, ki so označile konec enopartijske vladavine in kolektivizma v Sloveniji, pa je bila povprečna plača v Sloveniji le še 30 % povprečne plače v sosednji Avstriji. 45 let po končani drugi svetovni vojni so ljudje v t.i. državah poraženkah, v katerih so načelno razčistili z odnosom do totalitarizmov, zaradi svobode gospodarske in politične pobude živeli trikrat bolje kot pri nas. Zaostanek smo po osamosvojitvi deloma odpravili, veliko dela pa nas še čaka. Pred žalostnim koncem SFRJ smo dobili še povampirjeno JLA, divji razpad nekdanje države – pa ob njem ponovno koncentracijska taborišča, etnično čiščenje, Srebrenico, desetisoče mrtvih, stotisoče beguncev, uničene usode, narode ustavljene v normalnem razvoju.

Slovinci smo se vsaj ob koncu odločno in enotno uprli ponavljanju tragedije in pravočasno izstopili. Takrat smo kot narod dozoreli. Ob tem finalnem dogajanju je tudi zadnje slovensko komunistično vodstvo odigralo pretežno pozitivno vlogo, bilo je manj dogmatsko in bolj pragmatično kot enopartijska vodstva v drugih nekdanjih jugoslovanskih republikah ali večini držav vzhodnega bloka, kar je v usodnem času omogočilo oblikovanje potrebne nacionalne enotnosti.

Glede vsega, kar se je dogajalo pred tem, še posebej pa glede dogodkov med in takoj po drugi svetovni vojni, obstajajo in bodo obstajala različna gledanja. Vendar pa glede tega v demokratični družbi ne bi smelo biti težav. Tako, kot smo politično in idejno različni, demokratični, bodimo taki tudi glede različnih pogledov na preteklost. Drugih rešitev ni. Očitno se bomo morali s tem navaditi živeti.«

Jasnost teh besed je marsikoga zmotila. Nekateri so bili tako jezni, da so zgubili kompas, tako da je prišlo celo do izjav, da je bil Tigr teroristična organizacija, za takšne pa v današnjem (proti)terorističnem svetu ne bi smelo biti mesta. Slovenija je torej na novi poti, na poti, ki nikakor ne bo lahka. Preteklo bo še veliko polemik, vendar so te bile in bodo, zdaj je važno predvsem to, da je zavel nov veter.

PRED ŠESTDESETIMI LETI KONEC DRUGE SVETOVNE VOJNE

Andrej Bratuž

Dobrih dvajset let po koncu 1. svetovne vojne, ki je prizadela Evropi toliko gorja kot dotlej še nobena, je ena izmed evropskih diktatur s Hitlerjem na čelu sprožila drugo, še hujšo vojno, ki se je sprevrgla v najokrutnejšo morijo, kar jih je človeštvo kdaj doživelo. Začela se je s Hitlerjevo zasedbo Poljske in zajela skoraj vse evropske države, zraven pa še Združene države Amerike in Japonsko.

Milijoni in milijoni so v tej vojni umirali v spopadih, med bombardirani in pod ruševinami, po ječah in taboriščih, če omenimo samo najbolj znane vzroke trpljenja in smrti. V začetku maja 1945 je pritisk zavezniških sil in sovjetske armade dokončno uničil tisto, kar je še ostalo od nekdanje Hitlerjeve moči. Berlin je padel in vojne histerije je bilo konec. Nacifašizem se je zrušil na lastnih ruševinah. Do poslednjih moči preizkušani in v svojem človeškem dostojanstvu teptani narodi so se z vsem, kar je bilo v njih še živega in zdravega, uprli zlu in ga končno tudi premagali. Druga svetovna vojna pa se je v resnici končala šele avgusta istega leta, ko so Združene države odvrgle na Japonsko dve atomski bombi s strahotnimi posledicami, ki trajajo še danes, in s tem prisilile h kapitulaciji do takrat neukrotljivo silo, ki se je bojevala na strani Hitlerjeve Nemčije, Mussolinijeve Italije in njunih zaveznikov.

Kakor povsod smo se težko pričakovanega konca vojne razveselili tudi pri nas in ga sprejeli kot odrešitev, toda že prva poveljna leta so nam prinesla marsikatero razočaranje. Po prvotni delitvi primorskega ozemlja na cono A in B (prva je bila pod angloameriško upravo, druga pod jugoslovansko) je prišlo leta 1947 s podpisom mirovne pogodbe do dokončne razmejitve, po kateri se je velik del slovenskega etničnega ozemlja, ki je bilo skoraj tri desetletja pod kraljevino Italijo, ponovno združil z ostalimi slovenskimi deželami, takrat vključenimi v Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo. Leta 2005 je bil v spomin na združitev večjega dela Primorske z matično domovino 15. september proglašen za slovenski državni praznik.

Po omenjeni razmejitvi je Gorica z najbližjo okolico, z delom Brd in Krasa pripadla Republiki Italiji in je bila tako odtrgana od svojega naravnega zaledja, to je od Soške in Vipavske doline, od Brd in goriškega Krasa. Trst z okolico do Devina in Tržiča je bil kot Svobodno tržaško ozemlje pod Zavezniško

vojaško upravo vse do leta 1954, ko je z Londonskim memorandumom prišel pod Italijo. Leta 1975 so Osimski sporazumi dokončno uredili mejo med Italijo in Jugoslavijo.

V širšem slovenskem prostoru je bil to čas navdušenja in zmagoslavja, pa tudi čas težkega medsebojnega obračunavanja in bratomornih dejanj z desettisoči pobitih slovenskih ljudi. O teh vnebovpijočih krivicah in krivdah pričajo danes Kočevski rog, Teharje in druga imena z žrtvami posvečenih krajev.

Od konca druge svetovne vojne je minilo šestdeset let, v katerih pa nismo bili priče samo obnovi ruševin, ponovnemu polaganju temeljev demokracije,

Musič iz cikla Nismo poslednji

zbliževanju med narodi in njihovem povezovanju, ampak tudi novim pojavom totalitarizma, tretjega zla v onem nesrečnem 20. stoletju. Prav na ozemlju ene od zmagovalk v drugi svetovni vojni se je razrasla diktatura, ki je ponovno razdelila evropske narode, postavljala železne zaves, odrekala

svobodo in množice nepokornih zapirala v zloglasna taborišča. Širila je svojo moč, usužnjevala sosednje države itd. Komunistični sovjetski imperij se je zrušil šele s padcem berlinskega zidu.

Ni bil naš namen, da bi tu opisovali potek velikega svetovnega spopada in njegovih posledic, saj so dogodki dovolj znani ne samo tistim, ki so jih sami doživljali, ampak tudi poznejšim rodovom, ki so o njih slišali v šolskih klopih (žal premalo) in iz drugih virov. Zgodovinska literatura o drugi svetovni vojni je zelo obsežna, na razpolago imamo vsakovrstne posnetke s poročili in komentarji poznavalcev tega časa, pa tudi s pričevanji preživelih itd. Tragedije iz vojnih let so močno odmevale v besedni, glasbeni in likovni umetnosti, v gledaliških in filmskih prikazih.

V svetovni literaturi je nešteto del, ki obravnavajo tematiko druge svetovne vojne. Med slovenskimi pesniki se vojnega časa spominjajo npr. Matej Bor (zbirka Previharimo viharje), France Balantič, ki je med drugim spesnil pretresljive Gonarske sonete, in Karel Destovnik Kajuh, čigar besedila so uglasbili razni skladatelji, tudi Ubald Vrabec (Slovenska pesem). Za slovensko prozo pa bi omenili Borisa Pahorja, ki je s svojimi prevedenimi deli, zlasti z Nekro-

polo, prodril v širši evropski svet. Kakor je zapisano na ovitku prve knjižne izdaje (1967), je Nekropola »popotovanje skozi pekel, kakršnega do dvajsetega stoletja človeška zgodovina ni poznala.«

Taboriščni in drugi vojni motivi so navdihovali tudi likovne umetnike. Veliki Zoran Musič je znan po srhljivih podobah taboriščnikov iz cikla Nismo poslednji.

Poljski skladatelj Krzysztof Penderecki je žrtvam Hirošime posvetil znano skladbo žalostinko za 52 godal, oratorij Dies irae za soliste, zbor in orkester pa žrtvam iz Auschwitza, to je poljskega Oswiencima. Med slovenskimi skladatelji naj omenimo Marijana Kozino, ki je vojni tematiki posvetil svoje štiri simfonične pesnitve (Ilova gora, Bela krajina, Padlim, Morju nasproti) in nekaj samospevov.

Prav gotovo ne zgodovinska dela ne spominska literatura ne dokumentarci in ne umetniška dela ne morejo prikazati vsega zla, ki ga je prizadejala druga svetovna vojna, pomagajo pa nam ohranjati spomin na strahote in na milijone uničenih življenj, kot trajen opomin človeštvu, naj ne povzroča gorja, ki ga rodita sovraštvo in pohlep po ozemlju, moči in oblasti. In naj nikoli ne pozabi, kako strašne so posledice, ki jih pustijo za seboj vojne in vsakovrstni zločini v vseh delih sveta in v vseh časih. Za to so nam potrebne tudi obletnice.

Ko človek razmišlja in piše o zlu, ki je preplavilo Evropo in druge celine v preteklem stoletju in ki se marsikje ponavlja še danes, se sprašuje, ali je zgodovina zares učiteljica življenja, kakor so mislili že v antiki. Zdi se namreč, da nas zgodovina ni veliko naučila.

»Zgodilo se je, lahko bi se ponovilo« je zapisano na spominskem obeležju pred goriško železniško postajo, odkoder so vozili deportirance v Dachau, Buchenwald, Auschwitz, Mauthausen, Flossenbürg, Ravensbrück in Rižarno (foto Fulvio Bragagnini).

VARLJIVOSTI PRI TRDITVAH O »VOHUNI« OVRE OB 80-LETNICI UVEDBE NAJSTROŽJIH FAŠISTIČNIH UKREPOV

Gorazd Bajc

Osemdeset let je minilo, odkar je leta 1926 v Italiji fašizem uvedel najstrožje ukrepe proti nasprotnikom režima. Po prihodu na oblast jeseni 1922 in utrditvi položaja januarja 1925 je Mussolinijev režim leto kasneje uvedel posebne t. i. zakone za zaščito države: najprej s Kraljevim dekretom št. 1848 z dne 6. novembra 1926, ki je izhajal iz zakona št. 2318 z dne 31. decembra 1925, dalje pa z zakonom št. 2008 z dne 25. novembra 1926, na podlagi katerega je bilo ustanovljeno Posebno sodišče za zaščito države (Tribunale speciale per la difesa dello Stato). Konec 1926 oziroma na začetku naslednjega leta je nato na podlagi Kraljevega dekreta št. 33 z dne 9. januarja 1927 (Riordinamento del personale dell'amministrazione della pubblica sicurezza e dei servizi di polizia) ustanovil svojo posebno tajno fašistično policijo za zatiranje antifašizma (Opera vigilanza repressione antifascista), bolj znano kot OVRA.

Ob tej obletnici bi rad svojo pozornost osredotočil na eno izmed najnovejših publikacij, ki zlasti na podlagi novodostopnih arhivskih dokumentov iz Rima podrobno opisuje delovanje OVRE, a je zadnje mesece dvignila veliko prahu. To je več kot 800 strani debela monografija, ki jo je napisal redni profesor za sodobno zgodovino na univerzi v Camerinu, Mauro Canali.⁽¹⁾ Canalijev primer sicer ni edini, ki je v Italiji sprožil hude polemike o realnih ali le navideznih povezavah vidnih protifašistov s fašističnim režimom, je pa za naš prostor najbolj zanimiv.

Avtorjev akademski naslov naj bi bil jamstvo za objektivnost, marsikatera njegova trditev ali ugotovitev pa je zelo vprašljiva glede na zgodovinski kontekst in znane usode nekaterih protagonistov, ki jih avtor označi kot realne sodelavce OVRE. Med te je namreč postavil tudi nekatere vidne in zaslužne posameznike, ki so v fašističnem dvajsetletju delovali za ohranjanje slovenstva oziroma v bran neitalijanskega prebivalstva v Julijski krajini. Med najbolj osupljivimi trditvami o sodelovanju in celo prejemanju denarnih nagrad je primer msgr. Luigija Fogarja, ki je bil 9. julija 1923 imenovan za tržaškega škofa in je, kot znano, na različne načine skušal ščititi jezikovne pravice slovenskih in hrvaških vernikov, zaradi česar je bil v stalnih sporih z oblastmi. Leta 1936 ga je režim prisilil k odstopu. Začasno ga je nadomestil goriški nadškof Carlo Margotti, leta 1938 pa je bil na čelo tržaško-koprške škofije imenovan Antonio Santin. Veliki poznavalec Fogarjevega lika časnikar

in nekdanji politik Guido Botteri je takoj reagiral in v rimskih arhivih preveril dokumentacijo ter prišel do zaključka, da so Canalijeve trditve popolnoma napačne.(2) Drugi primer, ki je doživel dokumentiran povračilni odgovor in je jasen protidokaz za obtožbe sodelovanja z OVRO, se veže na lik Maxa Salvadorija. Sorodnik tega protifašista (ta je bil eden izmed vodilnih protagonistov italijanskega odpornišтва in tesen sodelavec britanskih obveščevalnih služb) je v londonskih arhivih dobil dokaze, da je Salvadori opravljal pomembno iskanje disidentov v vrstah fašizma, da bi Italijo odvrnil od zaveznitva z nacistično Nemčijo in to po naročilu britanskih obveščevalnih služb. Njegovo druženje z nekaterimi fašisti torej ni bila posledica podrejanja režimu.(3)

Za nas so seveda še najbolj zanimivi in obenem problematični primeri, ki so vezani na slovensko narodno skupnost na Primorskem. Med fašistične »špijone« namreč Canali uvršča tudi nekatere vodilne slovenske krščanske socialce na Goriškem. Pravega dokumentiranega demantija tu še ni bilo in bi potreboval veliko več časa in prostora, da bi vsak primer posebej obravnaval, vendar je lahko že zelo dober naslednji argument, ki spodnese Canalijeve trditve. Obtoženi profašističnega sodelovanja (Janko Kralj, Teofil Simčič, Rado Bednarik, Andrej Pavlica, Leopold Kemperle, Anton Kacin, Ivan Rejec, Mirko Brumat idr.) so med obema vojnama pripadali tajni primorski krščanskosocialni organizaciji ali pa so jo vsaj v glavnih obrisih poznali. To organizacijo je pred nekaj leti zelo dokumentirano predstavil dr. Egon Pelikan, in sicer na podlagi za znanstvene namene do tedaj neuporabljene zapuščine Engelberta Besednjaka.(4) Seveda bo držalo, da so imeli omenjeni tudi stike s fašističnimi krogi, vendar je treba delovanje »dvojnih agentov« vsakič zelo previdno pretehtati v vsej njegovi kompleksnosti. »Sodelovanje« s sovražnikom, ki je bilo večkrat vsiljeno ali pa sad objektivnih okoliščin, je treba namreč primerjati s posledicami. Za omenjene primorske Slovence, osumljene sodelovanja s fašistično policijo OVRO, na primer lahko sklepamo, da ključnih informacij o tajni organizaciji krščanskih socialcev niso posredovali, saj bi bilo v drugačnem primeru onemogočeno njeno podtalno delovanje, ki ga sedaj poznamo. Primer nam jasno kaže, kako previdno je treba pristopiti do take problematike in jo upoštevati v vsej njeni večplastnosti.

Glavna Canalijeva napaka je torej ta, da ni kritično primerjal podatkov iz arhivov OVRE s podatki iz ostalih arhivov in z dosedanjimi objavami. Lahko bi se sicer tudi omejil pretežno na arhive v Rimu, v takem primeru pa bi moral jasno razložiti svojo metodologijo, in sicer da piše na podlagi »resnice«, kot izhaja iz poročil fašističnih vodilnih agentov. Ta »resnica« pa je bila le njihova percepcija realnosti: svoje delovanje in »uspehe« so večkrat morali opravičevati pred nadrejenimi in so označili kot sodelavce in konfidente tudi tiste, ki to

dejansko niso bili. Če bi Canali na začetku knjige in v nadaljevanju spomnil bralca na to bistveno razlago, bi bil njegov trud celo dobrodošel.

Znanstvena zgodovinska obravnava obveščevalnih oziroma tajnih služb je torej delikatna, večkrat problematična in zahteva od raziskovalca skoraj nadpovprečni intelektualni napor. Spolzka tla zgodovine »špijonaže« so že marsikoga zavedle, da je prišel do popolnoma zgrešenih zaključkov. Ne smemo pa seveda prezreti nobenih novih relevantnih podatkov in uporabljati moramo intelektualni pogum ter poštenost, če želimo čim bolj razkriti in torej razumeti preteklost tudi tistih, ki so v naši zavesti še vedno neomadeževani. Poznamo namreč kar nekaj primerov, ko se je izkazalo, da so nas ustaljene predstave varale. Spomnimo se le na primer znamenitih sovjetskih agentov, t.i. peterice iz Cambridga, ki so pred drugo svetovno vojno, med njo in nekaj let po njej imeli pomembne funkcije v britanskih vladnih in obveščevalnih resorjih. Okoli Canalijevega primera pa lahko tudi omenimo, da nekateri kljub vsemu ne izključujejo možnosti, da bi lahko vendarle avtor imel v nekaterih primerih tudi prav.⁽⁵⁾

Ravno zaradi tega in pa seveda zaradi nuje po znanstvenem razčiščenju celotne preteklosti tistih, ki so se res trudili oziroma borili (večinoma »s knjigo, molitvenikom in pesmijo«) za ohranitev slovenstva, bo treba zgodovinarjem čim bolj (v vseh smislih) olajšati raziskovanje in omogočiti predstavitev svojih rezultatov italijanski javnosti, ker se ta še vedno s preveliko težavo sooča z našim jezikom. Ni naključje, da Canali v opombah ne navaja slovenskih del, ki opisujejo narodnoobrambno delovanje omenjenih Goričanov in ostalih Primorcev.

Opombe:

- 1) Mauro Canali: *Le spie del regime*, Il Mulino, Bologna 2004.
- 2) Guido Botteri: *Scoppia il «caso Fogar»*: spia del regime?, v: *Il Piccolo*, 19. 5. 2005, str. 28.
- 3) Massimo L. Salvadori: *Max Salvadori, Un antifascista che non fu mai spia*, Ecco i documenti, v: *La Repubblica*, 28. 5. 2005, str. 52, 53.
- 4) Egon Pelikan: *Tajno delovanje primorske duhovščine pod fašizmom: primorski krščanski socialci med Vatikanom, fašistično Italijo in slovensko katoliško desnico – zgodovinsko ozadje romana Kaplan Martin Čedermac*, Nova revija, Ljubljana 2002.
- 5) Tullio Kezich: *«Mio padre amico di Cassinelli»*, v: *Il Piccolo*, 30. 5. 2005, str. 16.

OD JALTSKE KONFERENCE DO PADCA BERLINSKEGA ZIDU

A.T.

Pred 60 leti, in sicer od 4. do 11. februarja 1945, so se v Jalti na Krimu ob Črnem morju (danes to področje pripada samostojni Ukrajini) zbrali takratni »trije veliki«, to se pravi najvišji državni predstavniki Sovjetske zveze, Združenih držav Amerike in Združenega kraljestva Velike Britanije (Stalin, Roosevelt in Churchill), da bi določili strategijo in potrebna sredstva, da bi kar najhitreje končali vojno, ki traja že šest let, in določili prihodnost Nemčije po zmagi nad Hitlerjem in nacizmom. To ni bilo prvo njihovo srečanje, kajti pred tem so se decembra 1943 sestali v iranski prestolnici Teheranu, in to v duhu Atlantske izjave. Le-to so bili podpisali v Washingtonu predstavniki 26 držav, ki so se obvezale, da bodo vložile za vojno proti silam osi (Nemčije, Japonske in njunih zaveznikov) vse svoje vojaške in gospodarske sile in da nobena od njih ne bo sklenila separatnega miru. Med prvimi podpisnicami te izjave o ustanovitvi protihitlerjevske koalicije so bile ZDA, Velika Britanija, Sovjetska zveza in Kitajska.

Na omenjenem sestanku v Teheranu so trije veliki dosegli soglasje o vseh načrtovanih akcijah za zmago nad silami osi. Čas sklicanja konference v Jalti pa je že sovpadal z zaključnimi boji za vojaški zlom Nemčije same. Po anglo-ameriškem izkrcanju v Normandiji (v začetku junija 1944) se zahodni zavezniki s težavo prebijajo proti Nemčiji in Berlinu. Po drugi strani pa je prav v začetku februarja 1945 potekala slovita sovjetska ofenziva na bojni črti od Baltika do Karpatov, ki je bila v bistvu »bitka za Berlin«. Proti koncu leta 1944 se je v osvobojeno Francijo vrnil iz Severne Afrike general De Gaulle. Po Moskvi sta »začasno francosko republiko« priznala tudi Washington in London, vendar slednja ni bila povabljen na konferenco ob Črnem morju. To je močno vznemirilo generala De Gaulle, ki je grozil, da »Francije ne bo obvezovalo prav nič, razen tistega, o čemer se bo lahko tudi sama dogovarjala in sklepala enakopravno z drugimi«.

Izbira Jalte

Poleti 1944, po novem napredovanju ruskih oziroma sovjetskih čet in po hudih porazih Japoncev, zlasti pa po velikem izkrcanju zahodnih zaveznikov v Normandiji (Francija), je kazalo, da bo zmaga zaveznikov še v tekočem letu. Med zavezniki pa so bila nerešena pomembna politična vprašanja, kot razdelitev

Nemčije na zasedbene cone, potem poljsko, grško, jugoslovansko in češko vprašanje ter oblika snujoče se Organizacije združenih narodov, o temeljnih načelih, katere so se sicer dogovorili jeseni 1943 v ameriškem Dumberton Oaksu. Na omenjeni teheranski konferenci proti koncu leta 1943 pa so obravnavali skoraj samo vojaška vprašanja.

Ameriški predsednik Roosevelt je zato predlagal novo vrhunsko srečanje »treh velikih«, na katerem naj bi rešili predvsem odprta vprašanja v zvezi z bližajočim se koncem vojne. V ta namen je že julija 1944 predlagal Stalinu in Churchillu, naj bi takšno srečanje bilo na Škotskem, ki je nekako na pol poti med Moskvo in Washingtonom. Stalin je odgovoril odklonilno, češ da mu zdravstveno stanje ne dopušča potovanja. Tudi drugih predlaganih krajev (Carigrad, Malta, Rim, Egipt) ni sprejel, ker ne utegne zapustiti Rusije, ker osebno vodi vojaške operacije. Sprejel bi kak kraj ob Črnem morju in predlagal Odeso, kateri pa so nasprotovali Rooseveltovi zdravniki. Tedaj je Stalin predlagal Jalto, kar je bilo potem od vseh sprejeto. Jalta je bila že takrat znano klimatsko letovišče na vzhodni obali Krima, ki ima zelo milo podnebje in je že od nedkaj privabljala carje in prince, bogate trgovce in veleposestnike iz ruskih mest, ki so v začetku prejšnjega stoletja začeli tu graditi palače in vile.

Stalin je tudi preračunano izbral rezidenčne palače za vse tri delegacije tako, da je imel nadzor nad stiki med ameriško in britansko delegacijo. Uspel je, da je bila konferenca na ruskem ozemlju, kar mu je omogočalo, da je spretno igral tudi vlogo gostitelja. Tudi datum oziroma čas konference ni bil izbran na slepo. Vsekakor je bil za Stalina karseda ugoden. Decembra 1944 so Anglo-Američani po poletnih uspehih naleteli na občutne težave pri napredovanju proti Nemčiji, medtem ko sta ruska generala Žukov in Konjev zadala hude udarce Nemcem na Visli in Odri. V tem času je bil na novembrskih volitvah potrjen ameriški predsednik Roosevelt. Zato je Stalin računal, da bo bolj sproščen in manj previden kot drugače.

Načrti treh velikih

Delegacije, ko so vključevale diplomate in drugo osebje, so bile številčno zelo močne. Tako je ameriško zastopstvo štelo kar štiristo ljudi, kakih tristo članov je imela angleška delegacija in še bolj številna je bila sovjetska delegacija. Znano je, da je ameriški predsednik Roosevelt težko hodil zaradi posledic poliomelitisa na nogah, od Božiča 1943 pa so se njegove zdravstvene razmere tudi drugače poslabšale, tako da se je moral premikati z vozičkom, na konferenci v Jalti pa je sedel na posebnem stolu s kolesi. V Jalto je prišel z dvema željama: kar najhitreje končati vojno in nato ustanoviti mednarodno organizacijo za ohranjanje miru in preprečevanje spopadov. Vsa druga vprašanja so bila zanj drugotnega pomena.

Churchillovo prizadevanje pa je bilo usmerjeno v to, da se tudi po Hitlerjevem porazu ohranita moč in vpliv britanskega imperija in da se zaščitijo vitalni angleški interesi tudi v Evropi. Zato je polagal veliko važnost na razdelitev vplivnostnih območij med velesilami.

Stalin se je stvarno zavedal dejstva, da po končani vojni ne bo mogel tvegati odločilnega spopada z »zahodnim kapitalizmom«. Njegova zamisel je bila, da se meje Sovjetske zveze obdajo z vrsto podložnih (satelitskih) držav in s tem zagotovi varnost prve socialistične države. Svojim diplomatom pa tudi voditeljem drugih komunističnih partij je naročil, naj ne vznemirjajo Angležev z možnostjo, da bodo po vojni prevzele oblast v svojih državah.

Konferenca v Jalti se je uradno začela v nedeljo, 4. februarja 1945, pozno popoldne. Okoli velike okrogle mize v posebni dvorani je posedlo petnajst oseb, po pet na vsako delegacijo. O kakem simultanem prevajanju ni bilo govora. Trije tolmači so sproti prevajali stavek za stavkom, kar je vzelo precej časa. O sejah, ki so se vlekly ves teden, ni nobenega stenografskega zapiska in torej tudi nobenega overovljenega besedila obravnav. Beleške so si delali samo navzoči oficirji. O tej najpomembnejši konferenci v svetovni zgodovini ni drugih uradnih besedil kot le nekaj odstavkov sklepnega komunikeja in le nekaj strani tajnega protokola, ki je bil objavljen šele leta 1947.

Stalin je s spretno diplomatsko potezo predlagal, da konferenci od začetka do konca predseduje Roosevelt, kar je bilo od vseh sprejeto. Ustni viri so potem potrdili, da ni bilo nobenih burnih razprav, da je vse potekalo spokojno in vsaj na videz sproščeno ob medsebojnem izmenjavanju vljudnostnih komplimentov. Razgovorom so sledile bogate večerje s številnimi zdravljicami, ki so se navadno zavlekly pozno v noč.

Sklepi konference

Kot že omenjeno, so tedanji »trije veliki«, to je voditelji Sovjetske zveze, Velike Britanije in ZDA, na konferenci v Jalti določili smernice za povojno sodelovanje na vseh področjih in sprejeli še druge odločitve. Tako so se na njej dogovorili o povojni razdelitvi Nemčije na okupacijske cone (manjšo okupacijsko cono so brez velikega navdušenja priznali tudi Franciji kakor tudi članstvo v splošni nadzorni komisiji). Tri velesile so se tudi zavezale, da bodo pomagale državam, ki so bile pod nemško okupacijo pri vzpostavitvi demokratičnih vlad. Kot vemo, je za Stalina to konkretno pomenilo pristanek na vzpostavitev socialkomunističnih režimov v številnih državah Srednje in Severne Evrope in na balkanskem območju. S takšnimi »satelitskimi« državam se je Stalin hotel zavarovati pred neposrednim sosedstvom držav Zahodne Evrope. Sovjetsko vplivno območje je zaobjemalo Poljsko, Romunijo, Madžarsko, Češkoslovaško, delno Jugoslavijo in Albanijo. Glede vpliva na Jugoslavijo sta se na nekem

drugem sestanku v Moskvi domenila Stalin in Churchill, in sicer po načelu vsakemu pol. Iz nadaljnjega poteka dogodkov vemo, da je Jugoslaviji uspelo se izmakniti takšnemu pokroviteljstvu in ubrala pot neuvrščenosti. Tri predvojne samostojne baltske države (Litva, Latvija in Estonija) pa si jih je Sovjetska zveza kratkomalo priključila. Zahodni zavezniki so pod silo razmer na to pristali, ker niso želeli uporabiti sile, da bi to preprečile. Nastopila je hladna vojna, ki je pogojevala mednarodne odnose in še posebno one med Sovjetsko zvezo in Združenimi državami Amerike.

V Jalti so se tudi sporazumeli, da se 25. aprila 1945 skliče konferenca Združenih narodov v San Franciscu (ZDA), da izdelajo ustanovno listino in se med pobudnike tega sklicanja povabita tudi Kitajska in začasna francoska vlada. Stalin je dosegel, da so priznali Sovjetski zvezi tri mesta v glavni skupščini OZN (poleg Sovjetske zveze kot takšne še Ukrajino in Belorusijo). Na Stalinovo vztrajanje so v glasovalnem sistemu v Varnostnem svetu priznali petim stalnim članicam (SZ, ZDA, Angliji, Kitajski in Franciji) pravico do veta, ki velja še danes. Naj spomnimo, da je Stalin pred tem med teheransko konferenco decembra 1943 zahteval članstvo vseh šestnajstih sovjetskih socialističnih republik.

Eden izmed sklepov Jaltске konference je zadeval Kurilske otoke. Stalin se je namreč obvezal, da bo po končani vojni v Evropi vojaško nastopil proti Japonski pod pogojem, da Sovjetska zveza dobi Kurilske otoke. Vprašanje Kurilov je še danes glavni razlog, da Japonska in Sovjetska zveza oziroma danes Rusija niti 60 let po končani vojni nista še podpisali mirovne pogodbe. Zanimivo je tudi, da si je Stalin močno prizadeval, nekateri viri pravijo, da je celo zahteval, naj bo sedež nove Organizacije združenih narodov v ZDA.

V Jalti so se trije veliki veliko ukvarjali z vprašanjem Poljske, in sicer tako glede njene ozemeljske kot politične ureditve. Stalin je dosegel, da se je poljski del Ukrajine in Belorusije priključil Sovjetski zvezi, v zameno pa naj Poljska dobi večje ozemeljske razširitve na račun Nemčije (večji del Vzhodne Prusije, področje Gdanska in Pomeranije do Zahodne Odre in Nise).

Glede Jugoslavije so se sporazumeli, da priporočijo maršalu Titu in dr. Šubašiču (predsedniku kraljeve jugoslovanske begunske vlade v Londonu), naj se takoj sporazumeta in sestavita novo vlado. V protokolu o sklepih konference so med drugim zabeležili, da je britanska delegacija predložila memorandum o italijansko – jugoslovanski meji, glede katerih sta se ZDA in Sovjetska zveza zedinili, da jih preučita in pozneje povesta svoje stališče.

Poleg razkosanja Nemčije in plačila vojnih odškodnin za izgube, ki jih je prizadela zavezniškim narodom med vojno, so v deklaracijo o osvoboditvi Evrope zapisali, da »potrjujejo svojo vero v načela Atlantske listine, svojo slovesno obljubo v Deklaraciji Združenih narodov in svojo odločenost, da v

sodelovanju z drugimi miroljubnimi narodi vzpostavijo na pravi zasnovan red na svetu, ki bi služil miru, svobodi in splošni blaginji vsega človeštva».

Danes vemo, kdo, kako in v kakšni meri je po končani drugi svetovni vojni spoštoval gornja zagotovila. Med obema velesilama je zavela tako imenovana hladna vojna, ki je večkrat privedla do velikih napetosti, ki pa k sreči niso dovedle do neposrednega vojaškega spopada. Države sovjetskega bloka so v primerjavi z zahodnimi gospodarsko zaostajale in se niso mogle demokratično in svobodno razvijati. Vse poskuse po uveljavljanju »socializma s človeškim obrazom« je Sovjetska zveza neusmiljeno zatrla (v Vzhodni Nemčiji, na Madžarskem, Češkoslovaškem in Poljskem).

Simbol hladne vojne, razdelitve in stalne napetosti med Vzhodom in Zahodom je predstavljal berlinski zid, ki so ga postavili leta 1956. Desetletja je delil Berlin, Nemčijo in Evropo. Kazalo je, da bo za vedno tam ostal, a neusmiljena zgodovina je z njim končno obračunala leta 1989 in z njim tudi vse drugo, kar je politično predstavljal. Tako rekoč čez noč so se zrušili nasilni komunistični režimi v državah Srednje in Severne Evrope. Razkroj je zajel tudi samo Sovjetsko zvezo.

Na osrednji slovesnosti ob 60. obletnici konca druge svetovne vojne 9. maja 2005 v Moskvi so mnogi državniki ugotavljali, da se je s padcem berlinskega zidu in razkrojem sovjetskega sistema ter posledično osamosvojitvijo vseh satelitskih držav od Moskve politično končalo obdobje Jaltske konference in omejitvenih okvirov, ki jih je ta postavila številnim narodom in državam.

Ob koncu naj omenimo še to: ob 60-letnici Jaltske konference so prorumske oblasti na Krimu (v okviru neodvisne Ukrajine) v Jalti ob Črnem morju postavile skupinski spomenik iz bron, ki so ga baje plačali Rusi in prikazuje tri nekdanje zaveznike z ramo ob rami in skuša obuditi spomin na moč takratne Sovjetske zveze.

RAPALSKA MEJA ŠE VEDNO OPOMINJA IN BUDI SPOMINE

Tomaž Pavšič

*Krivična meja je med ljudmi, ki so morali živeti z njo,
kljub temu da je meja predvsem ločevala, ustvarjala tudi
neko novo solidarnost in zavest o posebni, dodatni identiteti,
kar je po svoje dvigovalo njihovo samozavest*

dr. Boris Mlakar, 1999

Nekoč narodna tragedija – danes neizbrisni zgodovinski spomin

V zadnjih letih nekdanja državna meja med Kraljevino Jugoslavijo (do leta 1929 Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev – SHS), ki je bila mednarodno pravno v veljavi od 12. novembra 1920 do 15. septembra 1947, doživlja vedno večje domoznansko, kulturnozgodovinsko in zlasti turistično zanimanje tako na primorski kot na »kranjski« strani.

Prvo dejstvo, ki ga moramo na začetku vsakršnega razpravljanja o tej zadevi upoštevati, je zgodovinska krivica, ki jo je moral pretrpeti slovenski narod v zanj nevarnih polpreteklih obdobjih zaradi »amputacije« (ta izraz upravičeno uporablja pisatelj Boris Pahor) velikega dela narodnega telesa z našo zemljo vred. To je bil strašen udarec stoletnim sanjam o Zedinjeni Sloveniji.

Rapalska pogodba, ime je dobila po mestu Rapallo na ligurski obali, kjer je bila podpisana pogodba o novih mejah, je v bistvu nasledek sprva tajnega londonskega pakta iz aprila 1915, ko je predfašistična Italija kot plačilo za verolomni razdor prijateljskega sporazuma z Avstro-Ogrsko in za svoj vstop v drugo svetovno vojsko na strani antante (Velike Britanije, Francije in Rusije) dobila »pravico« do osvoboditve svojih »neodrešenih bratov« oziroma do zasedbe velikih ozemelj v škodo Avstrije – Goriške, dela Kranjske (Notranjska), Koroške (Kanalska dolina), Trsta, Istre, dele Dalmacije ter Tirolske (Trident, Bocen) – ozemelj, na katerih so, razen v nekaterih mestih, v veliki večini prebivali Slovenci, Hrvati in nemško govoreči Tirolci!

Tedanja kraljevska Jugoslavija, ki ji je pripadel tudi večji del Slovenije (sprva kot konstitutivni narod – Slovenci), se pač ni mogla dovolj učinkovito pogoditi z Italijo, ali pa tudi ni imela prevelikega interesa za obrobne Slovence. Italija je imela na svoji strani mogočne zaveznike in kmalu je popustil tudi znameniti Wilsonov vpliv za pravičnejšo razmejitev. Na Primorskem so Italija-

ni šli čez črto londonskega pakta in dobili tudi Trbiž in Postojno, le iz Logatca so se morali konec leta 1920, pravzaprav šele v začetku 1921, umakniti. Sicer so pa to znane žalostne zadeve. Tedaj je pesnik Igo Gruden v svojih Primorskih pesmih kriknil iz ranjenega srca: *Dol od Logatca – tik od Ljubljane / črne so vrane / krila ogromna čez svet razprostrle, / zarje za njimi za nas so zamrle, / črne so sence pale čez Kras, / črne sence zakrile so nas.*

Ko se konec leta 2006 izteče neprijetni »šengenski«, za Slovenijo kot enakopravno članico EZ nekoliko ponižujoči rok in ko med Republiko Slove-

nijo in drugimi državami Evropske zveze ne bodo več izvajali nobenega mejnega nadzora, je še posebej vredno razmisliti tudi o zapuščini oziroma o kulturno-zgodovinski dediščini, ki jo predstavljajo še ohranjeni redki mejniki in ogromno število vojaških utrdbenih naprav vzdolž vse nekdanje meje. Mimogrede: danes mnogokje po Evropi muzejno in turistično ohranjajo spomeniško dediščino zgodovinskih mej in obrambnih utrdb. Celo v nekoč zelo »protiavstrijsko« razpoloženi Italiji, na primer na Tablji (Pontebba), so pred dvajsetimi leti po naročilu krajevne turistične ustanove (Pro Loco) iz potoka, ki je

nekoč mejil Italijo in Avstrijo, dvignili v strugo odvržena okrogla stebra, mejnik in kažipot, ki zdaj v vsej lepoti stojita ob mostu, z dodano dvojezično pojasnilno tablico, ki pove, da je bila tu nekoč državna meja.

Pred kakimi šestimi, sedmimi leti so se spontano pojavili nekateri posamezniki, ki so tudi javno opozorili na potrebo, da se ostanki te, kakorkoli že preživele in brisane meje koristno vključijo v novo kulturno zgodovinsko, naravno krajinsko in zlasti turistično ovrednotenje prelepih razglednih krajev, ki se vlečejo ob jadransko-črnomorskem razvodju od Julijskih Alp do javorniških

Zgoraj: mejni prehod Hotedršica pred letom 1929;
spodaj: nekdanja italijanska obmejna stražnica pred Hotedršico

in snežniških gozdov. Novo zanimanje za rapalsko mejo s teh vidikov je pred leti naletelo tudi na določeno nerazumevanje tako tistih, ki so materialne ostanke rapalske meje dojemali kot nekakšen tabu totalitarnega režima, ko se o državnih, vojaških, visokopolitičnih stvareh sploh ni smelo odkrito govoriti, kot tistih, ki so iz čisto domoljubnih in narodno zavednih čustev v obujanju zgodovinskega spomina na rapalsko mejo videli možno podporo šovinistični propagandi nekaterih krogov v Italiji, ki se jim še vedno cedijo sline po »odstopljenih« ozemljih, kot v svoji aroganci imenujejo po letu 1947 in po »Osimu« dokončno zgubljena področja. Ob pripravah za knjigo *Ob stari meji*, ko je bilo na novo pobarvanih nekaj črk in števil na nekaterih mejnikih (okrog Zavrata in Mrzlega Vrha), nekaj pa zaradi urejanja gozdarskih kart (okrog Rakovega Škocjana), je bil skoraj sprožen diplomatski incident. A ko je omenjena knjiga izšla, je bila v nekaj mesecih razprodana in sedaj so vsa nesmiselna mnjenja in škodljiva natolcevanja že odločno premagana, zmagala je razsodnost, ki v zgodovinskem spominu vidi nelahko pot Slovencev skozi zgodovino in iz tega vleče izkušnje in spoznanja, kako ponosno ohranjati težko priborjeno samostojnost.

Malokdo pomisli, da se današnja meja med Republiko Slovenijo in Republiko Italijo v svojem začetku od tromeje na Peči pa do vrhov zadnje Ponce niti za centimeter ni premaknila z nekdanje rapalske mejne črte. Le oznake za državo so se na mejnikih že drugič in tretjič zamenjale. Od tod je nekoč meja šla na Jalovec, na Vršič in potem vse po alpskem razvodju in okrog Cerkljanskega hribovja do pod vrh Blegoša, odkoder se je vila desno od ceste Kalce-Planina, nato, zaobjemajoč Postojno, vzpela na vzhodna pobočja Javornikov in Snežnika, od tam pa spustila južno proti Kastavu in Reki.

Sedanja, »pariška« in »osimska« meja med Slovenijo in Italijo, ki je le notranja meja v sami Evropski zvezi, kmalu za Visoko Ponco krene na Mangart, gre čez Predel na Kanin in potem sledi nekdanji avstrijsko-italijanski meji čez Matajur po Kolovratu in po dolini beneško-briške Idrije do bližine Mirnika, kjer se od nje loči, obkroži skoraj vsa Brda (brez števerjanske občine, Podgore, Pevme in Št. Mavra), se povzpne na Sabotin in se spusti v Rožno dolino ter gre naprej čez Kras do Škofij in Debelega rtiča.

Rapalska meja skozi mejnike in številke

Rapalska meja je bila v celoti dolga 264 km. Razdeljena je bila na tri velike sektorje: severni sektor je zajemal mejno črto z vrha Peči (glavni mejnik oziroma trimejnik 1), do Petrovega Brda, t. j. mejnega prehoda nad Podbrdom, osrednji ali centralni sektor je od tu segal do Planine pri Rakeku, južni pa je vključeval mejo od tu do Reke. Železobetonske mejnike so postavljali kar dobrih pet let. To je bil tudi začasen dober zaslužek obmejnega prebivalstva. Vseh železobetonskih mejnikov od Peči do morja je bilo 4.615, od tega

je bilo glavnih 70 (prvi od teh je bil tromejnik na Peči), 38 je bilo posebnih in 4.508 vmesnih ali sekundarnih.

Večji del mejnikov je postavila jugoslovanska mejna delegacija, manjši del pa italijanska. Mejniki so bili, kot rečeno, glavni (cippo principale) in vmesni ali sekundarni (cippo secondario). Glavni so bili visoki 1 meter, bilo jih je 70 do naselja Rubeši nad Reko, od tam je zaradi večletnega reševanja reškega vprašanja sledila posebna označba I-IX. Vsak glavni mejnik (z arabsko številko od 1 do 70) je začel nov oštevilčeni sektor. Bili so razmeščeni povprečno vsake 3,5 km, po možnosti na razglednih trigonometričnih točkah, vendar je bilo to odvisno od oblikovitosti tal. Številke glavnih mejnikov oziroma sektorjev so si sledile od severa na jug. Vmesni mejniki, ki so si sledili poprečno vsakih 50 m, so bili rastoče oštevilčeni v obliki ulomka z imenovalcem v rimskih številkah, na primer petnajsti mejnik v 37. sektorju je nosil številko 37, ulomljeno z rimsko številko XV, medtem ko so imeli glavni mejniki (začetniki sektorjev) samo arabsko številko.

»Malih«, sekundarnih mejnikov, ki so bili visoki 60 cm, je bilo v posameznem številčnem sektorju lahko manj ali več, nekako od 50 do 120, bolj pogosti so bili v naseljenih krajih, redkejši pa na alpskih vrhovih. Številke na mejnikih so se brale, če si šel po mejni črti, oznaki I (za Italijo) oziroma J (za Jugoslavijo, do leta 1930 SHS), pod črto spodaj podčrtana letnica 1920 (letnica podpisa pogodbe v Rapallu), pa sta se videli, če si iz notranjosti zadevne države pogledal proti meji. Ob pomembnejših mejnih prehodih so stali v paru, eden z desne, drugi z leve, tako imenovani posebni mejniki, ti so bili največji, visoki 1,50 m in niso imeli samostojnega oštevilčenja; nanoslo pa je, da sta se na Tratah (Medvedje Brdo, danes občina Logatec) skladala glavni in posebni mejnik s številko 43. Zgodilo se je to skoraj na sredini razdalje od Peči do Reke. Posebnih mejnikov je bilo 16 parov, tako na primer v Ratečah, na Petrovem Brdu, na cesti Kladje-Sovodenj, pred Žirmi z idrijske strani, v Hotedršici, na Kalcah, v Planini, pri Windischgrätzovem gradu Hašperg, v Leskovi dolini v snežniških gozdovih in še ponekod drugod. Na najvišji nadmorski višini je stal glavni mejnik št. 10 pod vrhom Triglava. Leta

Mejnik 29/XLI še vedno stoji na vzhodnem pobočju Porezna (1200 m).

Mejniki so bili, kot rečeno, glavni (cippo principale) in vmesni ali sekundarni (cippo secondario). Glavni so bili visoki 1 meter, bilo jih je 70 do naselja Rubeši nad Reko, od tam je zaradi večletnega reševanja reškega vprašanja sledila posebna označba I-IX. Vsak glavni mejnik (z arabsko številko od 1 do 70) je začel nov oštevilčeni sektor. Bili so razmeščeni povprečno vsake 3,5 km, po možnosti na razglednih trigonometričnih točkah, vendar je bilo to odvisno od oblikovitosti tal. Številke glavnih mejnikov oziroma sektorjev so si sledile od severa na jug. Vmesni mejniki, ki so si sledili poprečno vsakih 50 m, so bili rastoče oštevilčeni v obliki ulomka z imenovalcem v rimskih številkah, na primer petnajsti mejnik v 37. sektorju je nosil številko 37, ulomljeno z rimsko številko XV, medtem ko so imeli glavni mejniki (začetniki sektorjev) samo arabsko številko.

»Malih«, sekundarnih mejnikov, ki so bili visoki 60 cm, je bilo v posameznem številčnem sektorju lahko manj ali več, nekako od 50 do 120, bolj pogosti so bili v naseljenih krajih, redkejši pa na alpskih vrhovih. Številke na mejnikih so se brale, če si šel po mejni črti, oznaki I (za Italijo) oziroma J (za Jugoslavijo, do leta 1930 SHS), pod črto spodaj podčrtana letnica 1920 (letnica podpisa pogodbe v Rapallu), pa sta se videli, če si iz notranjosti zadevne države pogledal proti meji. Ob pomembnejših mejnih prehodih so stali v paru, eden z desne, drugi z leve, tako imenovani posebni mejniki, ti so bili največji, visoki 1,50 m in niso imeli samostojnega oštevilčenja; nanoslo pa je, da sta se na Tratah (Medvedje Brdo, danes občina Logatec) skladala glavni in posebni mejnik s številko 43. Zgodilo se je to skoraj na sredini razdalje od Peči do Reke. Posebnih mejnikov je bilo 16 parov, tako na primer v Ratečah, na Petrovem Brdu, na cesti Kladje-Sovodenj, pred Žirmi z idrijske strani, v Hotedršici, na Kalcah, v Planini, pri Windischgrätzovem gradu Hašperg, v Leskovi dolini v snežniških gozdovih in še ponekod drugod. Na najvišji nadmorski višini je stal glavni mejnik št. 10 pod vrhom Triglava. Leta

1978 smo ga, prevaljenega in prepeljanega v dolino Trente, sodelavci Goriškega muzeja s Tolminko Marijo Rutar »vsadili« za spomin blizu takratnega trentarskega muzeja v stari vojašnici v Trenti. Še slikali smo se menda zraven. Žal so ga ob gradnji Doma Triglavskega narodnega parka odstranili. Njegovo betonsko kopijo še lahko vidimo kot podstavek za velikega fašističnega orla v Sredipolju!

Morda je zanimivo primerjati, kako daleč na zahod (do Gorice!) se je premaknila (slovenska) državna meja: mejnik 29, ki je bil nekoč na vrhu Hoča v pogorju Porezna, se je »spustil« do Nadiže in označuje sedaj mejni prehod Robič; mejnik 30, ki je nekoč stal pod vrhom Huma med Davčo in Novaki, je sedaj na vrhu Matajurja; glavni mejnik 41, ki je bil v starih časih na jasi pri Gorenjem Vrsniku med Idrijo in Žirmi (tá je razstavljen v idrijskem muzeju), je sedaj pri starodavni cerkvi v Britofu pod Ligom v dolini beneške Idrije; glavni mejnik sedanje meje med Slovenijo in Italijo – 47, označuje mejo med državama na samem mejnem prehodu v Neblem v Goriških Brdih, njegov istoštevilčni »prednik« verjetno še stoji blizu Grčarevca na zahodni strani ceste Logatec-Planina. Zračna razdalja med njima znaša več kot 60 km, kar pomeni, da se je nekdanja meja prav na tej črti bočno najbolj pomaknila na zahod!

Nove pobude in začetki »rapalskega« turizma

Izid knjige *Ob stari meji* (avtor Tomaž Pavšič, Založba Bogataj, Idrija 1999) je močno vzpodbudil odkrivaljsko zanimanje za pozabljeno rapalsko mejo in njene ostanke v naravi, ki so, kar se tiče kavern in drugih velikih podzemnih prostorov, prav impozantni in gradbeno kakovostni. Kdor danes hodi ob nekdanji meji, bo namreč v njeni bližini presenečen opazil neverjetno gosto posejane podzemne vojašnice in utrdbe raznih vrst z bunkerji in strelnimi linami, zaklonišča, skladišča, opuščene vodne shrambe in vodovode, nekdanje topovske položaje in sploh sledi raznih vojaških objektov, ki kažejo, da je tod tekla ena najbolj utrjenih mejá predvojne Evrope. Nekaj vojaških obmejnih objektov so slovenski planinci kmalu po vojni obnovili in preuredili v gostoljubne planinske koče. Iz nekdanje vojašnice obmejne fašistične milice je tako nastal Planinski dom Klementa Juga v Lepeni, iz večinoma podzemnih vojaških prostorov pa sta nastali priljubljeni planinski postojanki, koči na Črni prsti (Dom Zorka Jelinčiča) in na Poreznu (Dom Andreja Žvanuta), pa tudi dom-restavracija pod cerkljanskim Črnim vrhom in še vrsta drugih.

Tiste imenitne obmejne utrdbe, ki kot rob pahljače sledijo razvodnici in še čez od Vrha Bače prek Črne prsti, Koble in Lajnarja ter se kot oster zob zajedajo v gorenjsko stran, je večinoma dobro ocedilo in odprlo za javnost Turistično društvo v Podbrdu, ki ga podpira Lokalna turistična organizacija v Tolminu. Izurili so posebne domače vodnike, izdali so tudi prve zloženke z opisom označenih poti ob rapalskih mejnikih in utrdbah od Porezna do Črne

prsti. To pomembno domoznansko in smelo turistično zamisel je navdihnili gorski reševalec in turistični organizator Jože Dakskobler.

Na drugi strani rapalske črte pa je ne povsem dokončane utrdbene naprave znamenite Rupnikove linije, pa še skupaj z utrdbami na italijanski strani (Vallo Alpino) predstavil v dobro dokumentirani knjigi Aleksander Jankovič-Potočnik (*Rupnikova linija in Alpski zid*, Založila Galerija 2, Vrhnika 2004). O problematiki rapalske meje na obrobju Poljanske doline in na Žirovskem se je zanimivo razpisal v revijah in časnikih publicist in filozof Miha Naglič, medtem ko je glavni pobudnik za promocijo Rupnikove linije Beno Kavčič. Meje v Bohinjskem kotu se dotika tudi avtor knjige o odmevu soške fronte v Bohinju Tomaž Budkovič. V reportažah in informacijskih člankih v dnevniku Delo je pridno sledila »rapalskim« raziskovalcem in turističnim zanesenjakom časnikarka Katja Roš in s tem občutno pomagala prodoru nove miselnosti, katere koristnost že kaže svoje prve potrditve. Tudi novinarji Primorskih novic (S. Dragoševa, T. Šajn, R. Škrli) so razbistrili in razjasnili svojim bralcem tovrstna vprašanja.

Tragičnost, za politične begunce in preganjance pa vendar rešilnost rapalske meje je na mnogih mestih opisana v zdaj že kar številnih delih o TIGR-u. Življenje ob takrat še sveži meji je iz prve roke opisal že pred sedemdesetimi leti pisatelj Bogomir Magajna (Graničarji, Celje 1934). V knjigi Franceta Bevka *Mrak za rešetkami* je tudi več spominov na prehajanja prek rapalske meje in na življenje ob njej. Spomini na tihotapstvo, kontrabantarstvo, so navdihnili cerkljansko pisateljico Ivanko Čadež, ki je napisala roman *Kontrabant* (Ljubljana 1988). V ta sklop, čeprav je to le bežen trenutni pregled pisanega o rapalski meji, še zdaleč nepopoln, moram dodati vsaj še obsežen spis dr. Iva Juvančiča, ki je izšel v časopisu Kronika leta 1968 (*Mussolinijev utrdbeni pas prek naših gora in planin*), ki vsebuje natančen popis in število vojaških formacij in oborožitve. Tudi dr. Branko Marušič na več mestih pove kaj o rapalski meji, kot seveda tudi dr. Milica Kacin-Wohinz in dr. Boris Mlakar; vrsta manj obsežnih poročil ali člankov raznih avtorjev (npr. Žarka Rovščka) je še dolga. O rapalski in drugih mejah ima Goriški muzej stalno razstavo (avtor Drago Sedmak) v poslopju železniške postaje Nova Gori-

Glavni mejnik 38 v Mrzlem Vrhu nad Ledinami (938 m). Vse fotografije so iz knjige T. Pavšiča *Ob stari meji* (Založba Bogataj Idrija).

ca, ki stoji na sami meji in je bila prizorišče velike proslave ob vstopu Slovenije v Evropsko zvezo. Rapalski meji in življenju ob njej je posvečen lep del stalne zgodovinske razstave Mestnega muzeju na idrijskem Gradu.

In kaj se dela na »terenu«? Ob izidu knjige Ob stari meji, konec septembra 1999, je idrijski Mestni muzej s cerkljanskim muzejskim klubom pripravil prvi pohod ob rapalski meji od Medvedjega Brda do Gorenjih Novakov. 18. aprila 2004 je Turistično društvo Sovodenj organiziralo zelo obiskano okroglo mizo z namenom turističnega ovrednotenja krajev ob nekdanji mejni črti. 3. oktobra 2004 je Turistično društvo Žiri skupaj s Turističnim društvom Sovodenj pripravilo zares množičen pohod iz Žirov do glavnega mejnika 38 v Mrzlem Vrhu, kjer so uprizorili humoristične doživljaje ob nekdanji meji z znanim likom premetene kontrabantarice »Mice bjonde«. Na Breznici, ki je bila nekoč pod Italijo, je sledila ljudska veselica z obujanjem spominov na staro mejo. Tudi septembra 2005 so podjetni Brezničani (Majda Strel) in Žirovci ponovili nekoliko skrajšan pohod, ki je prav tako imel zaključek na domačem prazniku v vasi Breznica, blizu glavnega mejnika 39. Še prej, 16. julija 2005, pa so podoben pohod in prireditev pod glavnim mejnikom 36 pripravili prizadevni člani turističnega društva Sovodenj. Viktor Likar in Janez Šubic pa sta celo restavriral močno poškodovani mejnik 36/I nad Novo Oselico. Takrat smo tudi dobili prve spominke, male mejnike z oznako 36, ki jih je izdelala učiteljica Milka Burnik. Prizadevno v tem pogledu je tudi Turistično društvo Trata (Medvedje Brdo) v občini Logatec, ki je v svoji predstavitveni zloženki prikazalo tudi rapalsko mejo in njen glavni mejnik 43, ki, rešen pozabe in dvignjen iz zaraslega jarka, sedaj stoji sredi naselja kot nekoč. Na svoj način obuja spomine na staro mejo tudi delavno kulturno društvo v Zavrattu. Raziskovalka Ernesta Drole pripravlja dokumentarni film o življenju z rapalsko mejo v Baški grapi. Razne pohode ob stari meji organizirajo tudi v Ilirski Bistrici, v Pivki pa so javnosti predstavili znamenite utrdbe, kar jih je še ostalo nad vasjo.

Letos smo prvič uradno obhajali 15. september kot spomin na vrnitev Primorske k matični domovini. To je več kot le primerna okoliščina, da se s pohodi in srečanji ter prireditvami kje na razglednih točkah sosedje, ki jih je nekoč razdvajala trda, k sreči razpadla državna meja, poveselijo ter nazdravijo brisanju nekdanje meje in samostojni Sloveniji. Preveč pozabljenim, čeprav čudovitim krajem v naših gorah, se obeta nov dotok turističnih obiskov tudi zaradi zanimanja za polpreteklo zgodovino. Slavna Maginotova linija v Franciji dobiva iz leta v leto več novih in novih obiskovalcev, zakaj ne bi omogočili tudi ohranjenemu Alpskemu zidu in Rupnikovi liniji, da dobita podobno novo vlogo, kot jo imajo stari gradovi ali njihove razvaline, kot jo imajo ostanki rimskega limesa ali ostanki cerkve svete Trojice v »Krapanovi« deželi. Stara meja ohranja tudi zgodovinski spomin na tigrovstvo in na narodni odpor slovenskega naroda.

PETDESETLETNICA MADŽARSKE VSTAJE

Marijan Bajc

Leta 2006 se bomo spomnili 50-letnice madžarske vstaje, ki je v obdobju hladne vojne med Vzhodom in Zahodom tako zelo zaznamovala brezupne poskuse upora sovjetski komunistični nadvladi v državah vzhodnega bloka.

Povojno usodo Madžarske sta zapečatili sovjetska vojaška zasedba in razdelitev Evrope na vplivnostna področja. Na krimski konferenci v Jalti februarja 1945 so Roosevelt, Churchill in Stalin uskladili vojaške operacije in se dogovorili o povojni ureditvi sveta. Tako je madžarska komunistična partija prevzela v državi oblast in uvedla režim ljudske demokracije. Februarja 1948 je Madžarska sklenila zavezniško pogodbo s Sovjetsko zvezo, podobno kot druge ljudske demokracije v Vzhodni Evropi. V okviru Comecona (to je Sveta za vzajemno gospodarsko pomoč, ki je bil ustanovljen leta 1949 z namenom, da bo skrbel za gospodarski razvoj raznih evropskih držav s kolektivističnim sistemom in od leta 1962 tudi Mongolije) si je Sovjetska zveza tudi na Madžarskem zagotovila popoln gospodarski nadzor. Nov gospodarski režim je obsegal vsiljeno zemljiško kolektivizacijo in industrializacijo.

Metode so bile zelo brutalne in spremljalo jih je tudi nasilno postopanje. Proti resničnim ali pa samo dozdevnim nasprotnikom je partija nastopala zelo surovo. Leta 1949 so notranjega ministra Laszla Rajka in njegove sodelavce obsodili na smrt, češ da so pripravljali s pomočjo ameriških imperialistov in »Titove fašistične klike« oboroženo vstajo.

Glavni krivec za tako hudo ravnanje je bil takratni partijski voditelj Rakosi, ki pa je po Stalinovi smrti leta 1953 moral nekoliko popustiti. Po XX. kongresu sovjetske komunistične partije leta 1956 je po delni avtokritiki bil prisiljen vodilno mesto prepustiti svojemu tesnemu sodelavcu Geröju. Ta je sicer nastavljal, a samo delno izpeljal destalinizacijo, s korenitejšimi reformami pa je zavlačeval.

Ljudsko negotovanje nad razmerami se je krepilo iz dneva v dan. Zganili so se tudi izobraženci, zlasti v okviru kulturno prosvetnega krožka Petöfi (Sandor Petöfi, Prešernov sodobnik, je velik madžarski domoljub in pesnik). 23. oktobra 1956 so ostre protestne manifestacije študentov povzročile, da so se demonstracije razširile po vsej državi. Demonstranti so zahtevali gospodarske preosnove, demokratizacijo v državi in enakopravne odnose s Sovjetsko zvezo.

Partijsko vodstvo ni bilo kos položaju, saj se je naslanjalo na sovjetske čete, demonstracije pa so prerasle v vsesplošni oboroženi upor. Poseg sovjetskih čet

je bil sprva neuspešen. Ljudska vstaja je začasno uspela. Komunist Imre Nagy je 27. oktobra sestavil vlado narodne enotnosti, ki je že 30. oktobra uvedla večstrankarski sistem ter 2. novembra izstopila iz Varšavskega pakta in razglasila nevtralnost.

Toda že čez dva dni je sledil ponovni ostri poseg sovjetskih čet. Madžarski rodoljubi so računali na obljubljeno ameriško pomoč, a te ni bilo zaradi logike vojaških blokov in tudi zaradi tedanje sueške krize, v katero so bili vpleteni Angloameričani. Po hudih pouličnih bojih so sovjetske čete strle odpor hrabrih upornikov in postavile Sovjetom zvestega Jánoša Kádárja na čelo kolaboracionistične vlade.

Vstaja je zahtevala več tisoč žrtev ter skoraj 200 tisoč prebežnikov na Zahod. Kardinala Mindszentyja, ki je kot odločen nasprotnik komunističnega režima sedel v zaporu že od leta 1949, so v dneh vstaje izpustili iz ječe. Po zatrtju vstaje se je zatekel v ameriško poslaništvo in tam ostal do leta 1971, ko je na pritisk Vatikana odšel na Dunaj. Predsednika vlade komunista Nagyja so aretirali. Sledilo je kruto zatrtje upornikov, ki je doseglo višek leta 1958 z ustrelitvijo samega Nagyja, vojaškega voditelja generala Maleterja in njunih tovarišev. Krmilo vlade je prevzel zvesti prijatelj Sovjetske zveze János Kádár, ki je ponovno popeljal državo kot predano zaveznico v Varšavski pakt.

Madžarska vstaja je imela velik odmev v vsej Evropi. Pogumnim upornikom so izkazale solidarnost široke množice prebivalstva, vendar časi še zdaleč niso bili zreli, da bi kakršenkoli upor proti komunističnemu sistemu lahko uspel. Tudi razni drugi poizkusi upora v sovjetskem bloku so se v kasnejših letih izjalovili, dokler se ni proti koncu osemdesetih let prejšnjega stoletja komunistični sistem sesul v svoji notranjosti.

Dogodki na Madžarskem so potekali ob zelo hudi sueški krizi, ko so Angleži, Francozi in Izraelci vojaško posegli vanjo. Zdelo se je, da je svet na robu nevarnega spopada. Časopisni stolpci povsod po svetu so bili v drugi polovici oktobra in v prvi polovici novembra tistega leta polni dramatičnih vesti. Ko se je sueška kriza zaostрила, so sovjetsko usmerjeni in nasploh levičarski krogi skušali dogajanje na Madžarskem nekoliko prikriti, da bi postalo manj opazno. In seveda obratno: prozahodnim in desničarskim krogom je uspelo nekoliko »ublažiti« sueško krizo z dogajanjem na Madžarskem.

Kot zanimivost naj povem, da so se na takratno dogajanje odzvali tudi goriški slovenski višješolci, ki so zapustili šolsko poslopje in manifestirali z madžarskimi vstajniki. Enako je storila tudi velika večina dijakov slovenske višje realne in klasične gimnazije ter učiteljsišča v Trstu, ki je 6. novembra po tretji učni uri zapustila šolsko poslopje v znak solidarnosti z Madžarsko in Egiptom.

POSLOVIL SE JE PROF. IVAN ARTAČ

Ivo Jevnikar

V Trstu je 12. aprila 2005 umrl zaslužni šolnik in ugledni kulturni delavec prof. Ivan Artač. Zapustil nam je lep zgled slovenskega domoljuba in javnega delavca, ki je svoje najboljše moči posvetil mladini in vsej naši zamejski skupnosti.

Ni bil domačin, temveč politični begunec, a se je povsem vživel v zamejske razmere in Primorcem daroval najboljša leta. Bil je namreč med tistimi idealisti, ki so prva leta po vojni, prej na Goriškem, potem na Tržaškem, obnavljali slovensko šolstvo in prosveto, kulturno življenje, tisk in organizacije, in to na pogorišču dvajsetletnega fašističnega zatiranja, krvave vojne in medsebojnih slovenskih spopadov.

Prof. Artač se je rodil 7. avgusta 1921 v Notranjih Goricah pri Brezovici, nedaleč od Ljubljane. V Ljubljani je leta 1942 končal klasično gimnazijo in si oblikoval krščanski, slovenski in demokratični pogled na svet. Okusil je strahote vojne in državljanske vojne. Ko je leta 1946 na Goriškem začel svojo 40-letno pot šolnika in še daljšo pot javnega delavca, pa je ob zvestobi vrednotam postavil v ospredje to, kar nas združuje. Zavzemal se je za odprtost in sodelovanje. Tako je značilno, da je na Opčinah, kjer je živel, režiral tako za oder društva Tabor kot za oder Finžgarjevega doma. Znal si je pridobiti zaupanje, spoštovanje in priljubljenost, ne glede na razlike, ki so bile pred leti pri nas še veliko bolj občutene kot danes.

Po ponovni maturi leta 1946 na učiteljsišču v Gorici je poučeval na osnovnih šolah v Kanalu, Nabrežini, Žavljah, pri Sv. Ivanu v Trstu, nato pa na srednjih šolah v Rojanu, na Proseku, v Dolini, pri Sv. Jakobu, na Trgovski akademiji, najdlje pa na srednji šoli na Opčinah. Medtem je namreč doštudiral še politične vede na tržaški univerzi (1957). Ker pa do leta 1983 iz političnih, kar pomeni predvsem iz narodnostnih razlogov, ni dobil italijanskega državljanstva, je preživel dolga leta neprijetnega in vedno negotovega položaja suplenta. Leta 1947 se je v Gorici poročil s šolsko kolegico iz Kanala, gospo

Prof. Ivan Artač (foto J. Cvelbar)

Srečko iz Solkana, in si ustvaril družino z dvema otrokoma, ki sta danes tudi šolnika.

Rajni Artáč je bil najraje šolnik in za dijake je prirejal tudi šolske prireditve ter urejal list *Leteči zmaj* na Opčinah. Sodeloval je pri sestavi osmih učbenikov za zgodovino in slovenščino, sam pa napisal učbenik zgodovine za nižje srednje šole *Človek in čas* v treh knjigah.

Pri Slovenskem dobrodelnem društvu v Trstu je bil vrsto let odbornik in tudi predsednik. Vodil je vrsto otroških kolonij tega društva.

Dolga leta je sodeloval z *Radiom Trst A*: tako pogodbeno na časnikarskem oddelku kot pri programskem oddelku, in sicer z vodenjem številnih oddaj *Radia za šole*, z urejanjem *Glasbe po željah*, s prevodi, dramatizacijami in nastopanjem pri Radijskem odru.

Pisal je za več revij in časopisov (*Pastirček*, *Gospodarstvo*, župnijski list na Opčinah idr.). Tri njegove veseloigre so izšle v skupni knjigi z naslovom *Trubadur z vrtnico*. Opčinam je posvetil knjigo *Opčine - zgodovinski oris župnije*. V župniji je bil tudi član župnijskega sveta, pred leti še bibličnega krožka. Posebno ponosen pa je bil na knjigo *Nebo je žarelo*, ki je izšla pri tržaški *Mladiki* ob njegovi 80-letnici. Gre za leposlovno oblikovane spomine in razmišljanja. V njih je več grenkih utrinkov, a tudi mnogo vedrine in optimizma.

Očetu

I.

Žejna zemlja
dežne kaplje
željno pije,
kakor solze moje,
ki na grob
kapljajo tvoj.

II.

Trajnejši od brona
je tvoj ponos,
v zibko tvojo
položen od rojenic
kot dar
za tvoj prihodnji rod.
Ob ločitvi
zdaj dediščino tvojo
molče prevzeman
in jo pletem dalje,
v svetle zarje,
v novi dan.

Majda Artáč Sturman

SLOVO OD JOSIPINE VODOPIVEC

N.J.

V nedeljo, 8. maja 2005, ko se je odpravljala k popodanskemu blagoslovu, je v svoji sobi v Marijinem domu na ulici Risorta 3 v Trstu umrla Josipina, za vse pa Pepca Vodopivec. Pogrebna sv. maša je bila pri Sv. Ani, somaševali so msgr. Franc Vončina, msgr. Marij Gerdol in p. Rafko Ropret. Pel je zbor od Novega sv. Antona pod vodstvom Edija Raceta. V tem zboru je Pepca pela štiri desetletja.

Josipina Vodopivec se je rodila 30. sept. 1923 v Trstu, že kot otrok je izgubila najprej mater in potem še očeta. Mladostna leta je preživela v begunstvu na Dolenjskem. Ko se je vrnila v Trst, se je zaposlila v hotelu Peru. Očeta, kot je sama povedala, so umorili črnosrajčniki, ko je delal v pristanišču. V slačilnico so spustili plin in nekaj delavcev je umrlo. Zaročenca pa so nasprotniki Boga in Cerkve mučili in umorili.

Po vojni je bil tudi dolgo zaprt njen brat. Ob vseh teh trdih preizkušnjah je ohranila vesel značaj in globoko vero. Na Škorklji je imela trgovinico z jestvinami, nato pa v Rojanu trgovino z zelenjavo. Ob tem svojem delu pa je dolga leta gospodinjala duhovniku dr. Jožetu Prešernu in mu pomagala pri njegovem delu za mladino na raznih področjih. Tržaški Marijini družbi je bila prednica 14 let.

Ljubila je Boga in Brezmadežno ter je bila ponosna na slovensko besedo in pesem, ki ju je ljubila. Njena zadnja želja je bila, da bi jo pokopali na Dolenjskem, kamor je zadnja leta večkrat zahajala. Pokopali so jo v Mokronogu v grob, kjer je že dolgo počivala njena mati. Iz Trsta so spremljali pokojnico škofov vikar, sorodniki in predstavnici Marijine družbe. V slovo so ji zapeli dolenjski fantje. Naj jo blaži slovenska zemlja!

Josipina Vodopivec

V SLOVO DUHOVNIKU IN SOBRATU

MSGR. ANGELU KOSMAČU

Jože Markuža

Msgr. Angel Kosmač

Na potovanju z Novim glasom po sledih sv. bratov Cirila in Metoda po Slovaškem, Moravskem in Češkem nas je presenetila vest, da je v katinarski bolnišnici 17. maja 2005 umrl ekumenski in kulturni delavec msgr. dr. Angel Kosmač. Pred odhodom sem ga namreč obiskal v bolnišnici in mu povedal, da gremo na potovanje, ki smo ga skoro pred dvajsetimi leti opravili skupaj z ekumensko skupino iz Trsta in Gorice.

Leto dni pred smrtjo je objavil svojo avtobiografsko knjigo *Trnjeva pot slovenskega duhovnika*. V tej knjigi niso samo osebni spomini, temveč tudi prikaz težkih razmer pod fašizmom tako za slovenskega človeka kot duhovnika. Hvaležni smo dr. Angelu Kosmaču za to knjigo, ki skuša spodbuditi bralce k ohranjanju verskih in kulturnih vrednot, po katerih izraža nek narod svojo pripadnost in istovetnost. Ta knjiga – kot sam piše, je »nekako voščilo in oporoka obenem ob skorajšnji 100-letnici župnije (1905-2005). Vendar z željo, da bi novo stoletje pomenilo večjo duhovno naravnost celotnega občestva, ob spoznanju, da je Bog gospodar zgodovine, tako posameznikov kakor celotne skupnosti.«

Angel Kosmač se je rodil 28. avgusta 1923 v Zabrežcu pri Borštu v dolinski občini. V družini je bilo pet otrok, trije bratje in dve sestri. Angel je bil peti otrok.

Po šolanju v Borštu je nadaljeval šolo v goriškem Alojzijevišču, nato v Malem semenišču v Gorici in Kopru, kjer je bil dve leti tudi prefekt. Bogoslovje je končal v Gorici, v duhovnika pa je bil posvečen v Trstu 22. aprila 1946. Najprej je bil kaplan v slovenski Istri, nato pri Sv. Jakobu v Trstu, v Rojanu in na Opčinah, župnijski upravitelj v Dolini in od 1960 župnik v Ricmanjih, kjer je ostal vse do svoje smrti. Tu je zgradil Baragov dom, pri Domju pa kapelo sv. Leopolda Mandića, poleg tega pa je posvetil velik del svojega življenja raziskovanju preteklosti in zgodovine ter kulturne dediščine na ozemlju, kjer je vneto deloval kot dušni pastir. Bil je tudi katehet na slovenskih šolah, obnovil cerkev sv. Jožefa v Ricmanjih. Njemu gre zasluga, da niso ob obnovi prepleskali fresk

na stropu ricmanjskega svetišča. Leta 2001 je odprl v nekdanjem župnišču Etnografski muzej, za kar je dobil tudi priznanje Republike Slovenije. Sodeloval je v Koledarjih GMD, občasno tudi v Katoliškem glasu in nato v Novem glasu, objavil je tri knjige, in sicer *Boršt skozi čas* in *Ricmanje včeraj in danes* ter že omenjeno knjigo *Trnjeva pot slovenskega duhovnika*.

Posebno poglavje v življenju župnika Angela Kosmača zavzema ekumenizem. Pri srcu mu je bilo ekumensko delo med vzhodnimi, zlasti slovanskimi pravoslavniimi narodi. Da bi bolje spoznal njihovo duhovnost, teologijo in liturgično življenje je (od 1956 do 1960) odšel v Rim na študij, ki ga je opravil na Gregoriani in Vzhodnem Inštitutu v Rimu, takrat je živel v papeškem ruskem zavodu Russicum. Ko se je vrnil na Tržaško, sta skupaj z dr. Stankom Janežičem obnovila Apostolstvo sv. Cirila in Metoda v Trstu, kjer je bil tudi ustanovljen Ekumenski center. Z odhodom dr. S. Janežiča v Slovenijo je dr. Angel Kosmač ta Center prenesel v Ricmanje. Kot ekumenski delavec je v sodelovanju z goriškim Apostolstvom sv. Cirila in Metoda pripravljaj vsakoletna ekumenska romanja med pravoslavne in evangeličanske vernike. Vsako leto je v juliju pripravil Ciril-Metodijsko nedeljo na Vejni, objavljaj občasno Pismo članom ACM ter si prizadevaj, da bi najprej slovenske in potem tudi italijanske župnije v mestu obhajale v Tednu edinosti tudi vzhodno liturgijo. Njegovo navdušenje za ekumenizem ga je nagnilo, da je oskrbel za ricmanjsko župnijo fotokopijo glagolskega misala iz leta 1483. Original je namreč nekday pripadal ricmanjski cerkvi, kateri naj bi podaril škof Galvina, ko je bil škof v Poreču, ob 150-letnici božje poti v Ricmanjih. Ta je po skrivnostnih poteh končno pristal v Srbski narodni knjižnici v Beogradu in je bil izgubljen ob nemškem bombardiranju Beograda leta 1941. Številne ikone, s katerimi je okrasil kapelo sv. Leopolda Mandića pri Domju, pričajjo o njegovi zavzetosti za ohranjanje vzhodnih izročil in vzhodne duhovnosti.

Pogreb pokojnega msgr. A. Kosmača je v ricmanjski cerkvi vodil škof Evgen Ravignani ob udeležbi 33 duhovnikov. Občutene poslovilne besede je v slovo povedal dr. Stanko Janežič. Peli so združeni cerkveni pevski zbori pod vodstvom Edija Raceta. Na pokopališču pa so zapeli v slovo domači pevski zbori. Bog naj mu bo večaj plačnik!

IN MEMORIAM ZORAN MUSIČ

Verena Korsič Zorn

Zoran Musič

V sredo, 25. maja 2005, je prenehalo biti srce enega največjih slovenskih umetnikov in predstavnikov svetovne umetnostne elite, Antona Zorana Musiča. Iz rodne Bukovice blizu Gorice, kjer se je rodil 12. februarja 1909, ga je pot zanesla v velike svetovne prestolnice likovne umetnosti, a ga vedno znova vračala v intimnost domačih logov, čeprav najpogosteje le v metaforičnem smislu.

V najnežnejših otroških letih je zaradi prve svetovne vojne okusil življenje begunca; družina se je namreč zatekla na Štajersko. V Mariboru je mladi Zoran opravil maturo, čez nekaj let pa

uspešno končal študij slikarstva na zagrebški likovni akademiji. Po akademskih letih je na priporočilo svojih učiteljev odpotoval v Španijo, kjer se je podrobno seznanil s špansko umetnostjo, ki je v vseh obdobjih izražala izjemno ekspresivnost in askezo. Prav to je mladega umetnika najbolj prevzelo in zaznamovalo njegovo nadaljnje ustvarjanje. Po vrnitvi je z mladimi navdušenci v društvu Brazde odločilno prispeval k bolj prepoznavni podobi slovenske umetnosti v nemškutarskem Mariboru. Pogosto je takrat iskal motive tudi v Istri in Dalmaciji in zapustil vrsto podob istrske in dalmatinske krajine, njenega človeka z zvestimi živalskimi sotrpini osličji in voličji v boju za preživetje na skopi kamniti zemlji. Med drugo svetovno vojno je Musič pogosto zahajal na Primorsko, pa tudi v Benetke, kjer je imel številne prijatelje. Na eni od teh poti je prišlo tudi do zamisli za poslikavo cerkve v Drežnici, kar je leta 1942 Musič uresničil s slikarjem Avgustom Černigojem. Oblastem je bil že prej sumljiv, leta 1944 pa so ga Nemci odpeljali v Dachau. Tu je doživljal grozote taborišča, a kljub temu z zadostno mero odmaknjenosti, da mu je uspelo v redkih trenutkih nepazljivosti nečloveških paznikov na priložnostne koščke papirja ujeti utrinke pretresljivih taboriščnih prizorov. Po vojni je Musič prišel v Ljubljano in se zaradi pljučne bolezni moral zdraviti na Golniku. A razočaranj ni bilo konca. Nova oblast mu je bila za petami, izbrisali so ga iz Društva likovnih umetnikov in da bi preprečil najhujše, se je raje sam umaknil iz Ljubljane in se naselil v Benetkah, kjer si je tudi izbral življenjsko družico. V petdesetih letih prejšnjega stoletja je

svoje bivanje in delovanje razpel med Benetke in Pariz, kjer se je izjemno uveljavil in se povzpел v svetovni vrh sodobnih umetnikov.

Kot da je vojna popolnoma izbrisana iz njegovega spomina, je Musič začel ustvarjati barvno in oblikovno izjemno prefinjena dela, portrete, morske motive in krajine iz Dalmacije in Italije, ki so z leti prevzemala čedalje abstraktnjšo podobo. Vendar je bilo doživetje taboriščne kalvarije premočno, da bi v trenutku slabosti ali jasne analize ne bruhnili na dan v vsej svoji strašnosti: ciklus Nismo poslednji, nastal v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, je edinstveno pričevanje likovno prečiščene, a nič manj pretresljive motivike enega najokrutnejših obdobj človeške zgodovine skozi osebno izkušnjo izredno občutljivega človeka in vrhunskega umetnika: kupi mrtvecev, živi okostnjaki, lobanje z izvotljenimi očesnimi votlinami kot opomin, a tudi črna slutnja prihodnosti. Z leti se je Musičeva umetnost krčila v vse bolj asketsko izražanje, tako da je ob koncu odslikavala skoraj nevidni svet duševnih in duhovnih vzgibov.

Slovenija se je Zoranu Musiču vsaj nekoliko oddolžila z Jakopičevo (1979) in s Prešernovo (1991) nagrado, Francija pa mu je podelila odlikovanje red viteza častne legije (1990). Pred nekaj leti je v Parizu doživel veličastno razstavo v Grand Palais (kar se je v življenju zgodilo samo še enemu francoskemu umetniku), nekaj mesecev pred smrtjo pa je bil prisoten na odprtju velike retrospektive v palači Attems v Gorici. Čeprav je Musič živel svetovljansko življenje, se njegova slovenska duša vedno znova poraja v lirični zasanjanosti, tenkočutnem dojemanju barve in svetlobe, v nagnjenosti k melanholiji in h globokemu razmišljanju, ki se zrcalijo v njegovih delih, svojo navezanost na domače kraje pa je izrazil tudi z darom 134 grafik muzeju na gradu Dobrovo.

VLADU ŠVARI V SPOMIN

Zorko Harej

Vlado Švara

Na začetku junija sem zvedel, da je 31. maja 2005, v njegovem 97. letu starosti, ugasnilo življenje zborovodji in organistu Vladu Švari iz znane ricmanjske družine, ki je bila tudi znana po narodni zavednosti, poštenosti in požrtvovalnosti. Tak je bil tudi Vlado, tretji od moških članov družine. Dober, prijazen, v njegovi družbi sem se dobro počutil, ne samo ker je bil pevovodja. Spoznal sem ga takoj po vojni, ko sem spoznal vrsto slovenskih glasbenikov, ki so v tem času prišli ali se znašli v Trstu. Poleg imenovanega so to bili še Vrabec, Venturini, Boštjančič,

Kumar, Žebre in drugi. Bilo je, kakor da se je v Trstu zbralo jedro slovenskih glasbenikov, predvsem zborovodij. Ta pojav je bil naraven, saj so na Tržaškem po drugi svetovni vojni nastajali pevski zbori kakor gobe po dežju. Nepričakovan pojav, a razumljiv spričo političnih, narodnostnih, gospodarskih in socialnih razmer v naši manjšini na Tržaškem, zlasti v fašistični dobi. Bilo je, kakor da bi planila na dan toliko zadržana, zatajena, zamolčana in zaničevana slovenska beseda in njen najbolj pristen in naraven izraz, pesem.

Vlado Švara, o katerem pišem, je vodil poleg domačega še dolinski, nabrežinski, rocolski in šentjakobski zbor. Zborovsko petje je bilo njegov življenjski element, njegovi duši potreben, brez katerega ne bi bil srečen in miren. Marsikdaj je potožil, da bi se moral posvetiti samo glasbi, a se je tolažil, da v tem primeru ne bi živel med svojimi ljudmi in jim pomagal. Prav to izhaja tudi iz njegovih spominov, ki jih je svoj čas pripovedoval po tržaškem radiu in so lani z naslovom *S slovensko pesmijo skozi življenje* izšli pri GMD.

Vlado Švara je opravil osnovno šolo v rojstni vasi Ricmanjih, eno leto gimnazije v Trstu, sedem let v šoli Glasbene matice ter štiri razrede tehnične srednje šole Galileo Galilei. Izučil se je za elektromehanika, kakor so želeli starši, ki so v praktičnem poklicu videli sinovo bodočnost. Delal je pod gospodarjem in potem samostojno do leta 1975, ko je stopil v pokoj. A vedno, že od otroških let, se je zanimal za glasbo, zlasti zborovsko, kar je bilo prirojeno tudi ostalim članom družine. Že s trinajstim letom je orglal v domači cerkvi in dve leti kasneje tudi vodil cerkveni zbor; do leta 1927, ko so bila vsa slovenska društva razpuščena, tudi prosvetni zbor Slavec. Leta 1934 se je poročil in

preselil v Trst. Od tedaj je vodil pevske zборе v Trstu in okolici do leta 1982, ko je prenehal tudi s pevovodstvom. Po vojni je petnajst let vodil zbor v pravoslavni cerkvi sv. Spiridiona v Trstu. Od leta 1934 je vodil zbor pri Sv. Jakobu v Trstu, ki je bil znan po Primorskem ter po vojni tudi po Sloveniji in Jugoslaviji. Leta 1938 je naučil Vodopivčevo spevoigro Kovačev študent, ki so jo z velikim uspehom uprizorili v gostilni na Lovcu. Tisto leto je zbor na praznik svetega Save nastopil na jugoslovanskem konzulatu v Trstu, kjer so peli tudi slovenske pesmi, kar so naslednja leta ponavljali. Leta 1940 so Švaro zaprli za dvajset dni in kmalu zatem še šest mesecev, nato pa internirali na otoke Tremiti, v Sellano in Collazzone blizu Perugie. V teh krajih je učil tudi slovenske pesmi v italijanskem in latinskem prevodu. Leta 1943 je pobegnil domov.

Švara je ob 70-letnici obnovil ricmanjski zbor in leta 1977 je sprejel vodstvo tudi otroškega in mladinskega zbora. Leta 1956 se je končalo redno delo šentjakobskega zbora. Leta 1970 so pevci bivšega šentjakobskega zbora nastopili v Kulturnem domu v Trstu, kjer so prejeli Gallusovo značko. Ob 70-letnici sta Prosvetna zveza in društvo Slavec odlikovala Švaro z zlato piščalko in zlato kolajno in ob 100-letnici društva zlato plaketo častnega člana.

Vlado Švara je pozorno in prizadeto spremljal še posebno glasbeno dogajanje v naših mestih in vaseh, zlasti je bil občutljiv na zborovsko petje, posvetno in cerkveno. Če je le mogel, je hodil na pevske revije, na zborovske koncerte, pa tudi na operne in koncertne nastope. Njegova je bila glasbeno nadarjena družina. Malokdaj se zgodi, da naletiš na tako družino. V njej so bili dirigenti, pianisti, organisti, skladatelji in pevci. Švara je bil vedno pripravljen poseči, če je bilo treba. Bil je navdušen zborovodja in pripravljen žrtvovati dneve in noči. Spada med protagoniste slovenske zborovske umetnosti v 20. stoletju na Primorskem.

SLOVENSKI CENTER ZA GLASBENO VZGOJO EMIL KOMEL — ARSATELIER

Silvan Kerševan

V letošnjem poročilu bralcem Mohorjevega koledarja, posebno tistim, ki spremljajo naše delo od daleč, želimo obširneje spregovoriti o naši ustanovi, saj nas trenutek, ki ga doživljamo, postavlja pred nove izzive in odgovornosti: za nami je petdesetletno delovanje, pred pragom je reforma glasbenega šolstva v Italiji, po vstopu Slovenije v Evropo se goriški prostor vse bolj povezuje in zadobiva obrise preteklih dob. Prav je, da se zavedamo svojih korenin, da razmišljamo o vsebini in ciljih našega dela in da iščemo smer na poti v prihodnost.

Zgodovinski podatki in status

Začetki organiziranega glasbenega šolstva med Slovenci na Goriškem segajo v leto 1901, ko je zaživel Pevsko in glasbeno društvo, prva slovenska glasbena ustanova po ljubljanski Glasbeni matici. Zelo bogato in razvejano dejavnost je prekinila najprej 1. svetovna vojna in nato italijanska uprava. Fašistična oblast je leta 1926 zasedla prostore slovenskega Trgovskega doma in sežgala arhiv. Stavbe ni oblast nikoli vrnila (zaščitni zakon iz leta 2001 jo sicer vrača za kulturne dejavnosti, a se ta člen zakona doslej ne izvaja). Pouk se je nadaljeval na skrivaj po privatnih stanovanjih. Duša tega dela je bil glasbenik Emil Komel, ki je tudi sodeloval pri obnovi šole po 2. svetovni vojni. Leta 1946 skupina glasbenikov obnovi delovanje Pevskega in glasbenega društva, a le za kratek čas. Šola v letu 1952/53 preneha delovati iz političnih razlogov. V istem letu zaživi v Gorici novo jedro po prizadevanju glasbenika Mirka Fileja: orglarska šola v stavbi na Placuti deluje intenzivno do Filejeve smrti leta 1962. (V šolskem letu 1963/64 ustanovi Glasbena matica iz Trsta svojo podružnico v Gorici, ki deluje še danes). Po nekajletnem kriznem obdobju se dejavnost orglarske šole reorganizira leta 1973/74, ko se delovanje razširi tudi na okoliške vasi (Doberdob, Štandrež, Števerjan) s poukom različnih instrumentov. Te šole se leta 1988 združijo v novo strukturo, in sicer v Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel. Do tega leta je slonela vsa dejavnost na prosto-

voljnem delu, podprle je niso niti italijanske niti jugoslovanske javne ustanove. Edini prispevek so predstavljale šolnine učencev. Z letom 1991 je dežela Furlanija – Julijska krajina priznala šoli status ustanove, ki je deležna deželnega prispevka. To je temeljito preobrazilo nadaljnjo pot, saj je šola s tem prispevkom zaposlila nekaj rednih učnih moči. Zaščitni zakon iz leta 2001 ni prinesel konkretnih rešitev: 15. člen tega zakona predvideva ustanovitev slovenske sekcije na tržaškem konservatoriju Giuseppe Tartini, ki naj bi delno zaposlil tudi uslužbence SCGV Emil Komel. Vendar se ta člen ne izvaja in poleg tega je besedilo člena namenjeno visokošolski izobrazbi. Osnovno in srednje glasbeno izobraževanje ostaja še vedno zakonsko nekrito in tudi naša ustanova ostaja po statusu le društvo, ki vodi zasebno in nepriznано glasbeno šolo. Učenci naše šole se po obstoječem šolskem sistemu lahko kot privatisti javijo na državne izpite na konservatorijih. Kdor opravi vse izpite, ki jih zahteva predmetnik konservatorijev, opravi tudi zaključni izpit oziroma prejme diplomu. V Italiji je v teku reforma glasbenega šolskega sistema, kar predstavlja še eno uganko glede prihodnosti slovenskih glasbenih šol v Italiji.

Delovanje

SCGV Emil Komel je danes društvo, ki vodi glasbeno šolo in je pobudnik koncertnih prireditev. Njeno delovanje se usmerja v osnovno glasbeno vzgojo predšolskih in šolskih otrok ter v reden študij instrumentov, solopetja in komplementarnih predmetov (teorija in solfeggio, glasbena zgodovina in harmonija) po programu italijanskih konservatorijev, ki ga dopolnjuje slovenska glasbena literatura. V njeno aktivnost sodijo otroški in mladinski zbor, komorna in orkestralna igra, oddelek za klasični balet in amaterski ansambli. Obenem skrbi za dopolnilne dejavnosti, kot so izpopolnjevalni tečaji in seminarji za profesorje ter poletne delavnice za učence. V zadnjih letih so pogosto obiskali šolo priznani glasbeniki s svetovnega prizorišča: Victor Srugo (Argentina), Menahem Meir (Izrael), Vasilij Meljnikov (Belorusija) in Sijavuš Gadžijev (Rusija), ki je izbral Gorico za svoj novi dom. Te pobude so sicer tudi vsakoletna skrb Zveze primorskih glasbenih šol,

Nastop MIPZ Emil Komel na reviji Zlata grla (foto arhiv NG)

s katero šola sodeluje od leta 1988. Poleg rednega sodelovanja v ZPGŠ goji stike s sorodnimi italijanskimi (Istituto di musica in goriški oddelek Videmske univerze DAMS), slovenskimi in koroškimi glasbenimi ustanovami (Glasbena šola na Koroškem). Znanje in uspehi se preverjajo na mesečnih šolskih nastopih, na kontrolnih in prestopnih izpitih. Ob Božiču in ob zaključku šolskega leta se učenci predstavljajo tudi na javnih prireditvah, ki so ponavadi tematsko zasnovane. Sicer se šola s svojim delom vključuje v splošno kulturno dogajanje (Prešernove proslave, praznovanje pomembnih obletnic, likovne razstave, srečanja itd.). Večina učencev med študijem in tudi po njem aktivno sodeluje v okviru številnih amaterskih zborovskih, instrumentalnih in gledaliških skupin, ki tako živo označujejo naš prostor.

Cilji

Šola želi nuditi osnovno glasbeno izobrazbo čim večjemu številu šolske populacije, kateri namenja državni šolski sistem zelo skromen prostor. Razvejana amaterska kulturna dejavnost se lahko kvalitetno razvija le ob vzporedni izobrazbi. Obenem pa skrbimo za vzgojo strokovno izobraženih kadrov, ki naj bi tu nadaljevali in oživljali glasbeno tradicijo. Glasbo pojmujeemo tudi kot pomemben člen v splošnem vzgojnem procesu mladostnika in skupnosti (estetski čut, fantazijski svet, kreativnost). Neverbalna govorica povezuje ljudi različnih jezikov in kultur ter ustvarja novo in bolj prijazno kulturno podobo obmejnega prostora.

Učno in neučno ter pomožno osebje

Učni kader sestavljajo učitelji z višjo in visoko izobrazbo. Od začetnega kriznega obdobja po drugi svetovni vojni, ko je Gorica izgubila svoj glasbeni kader (razmejitev in emigracija) in so šoli prišli na pomoč profesorji iz slovenskega zaledja, so danes v učnem kadru številni učitelji, ki so izšli iz njene srede. Šola je doslej lahko redno zaposlila sedem učnih moči, vendar ostajajo nekriti nekateri oddelki (godala, trobila, pihala, tolkala, solopetje). Več kot polovica tečajev sloni na honorarjih. Mnogi od teh, ki že več let uspešno sodelujejo s šolo, imajo še neurejen status. V večini primerov gre za kvalitetne sodelavce, ki bi si zaslužili, da uredijo svoj socialni položaj in izboljšajo svoje življenjske pogoje. Tajniške in upravne posle opravljata dva sodelovca v rednem delovnem razmerju. Šola pa nima pomožnega osebja, kar vsekakor pogosto ovira redno delovanje.

Učenci

Šola beleži v zadnjih letih stalen porast, znak kvalitetnega dela, pa tudi splošnega kulturnega prebujenja v prostoru, kjer deluje. Na šoli prevladujejo učenci, ki obiskujejo osnovno šolo, zato se šola tudi didaktično usmerja v specializiran

pouk za učence te stopnje. Poleg temeljne vloge, ki jo opravlja za slovensko skupnost v Italiji, postaja šola vse bolj zanimiva za italijanske državljane, med katerimi je več univerzitetnih študentov, ki so na študiju v Gorici. Vedno bolj številni so tudi učenci, ki prihajajo iz obmejnih krajev v Sloveniji. Iz statističnih podatkov je razvidno, da je šola v zadnjih 15 letih več kot podvojila število učencev.

Šolsko leto	Štev. učencev	Honorarni učitelji	Redni uslužbenci		Skupaj učiteljev
			Tajniki	Učitelji	
1988/89	128	25			25
1994/95	192	28	1	5	33
2000/01	203	24	2	8	31
2001/02	205	24	2	7	31
2002/03	254	29	2	7	36
2003/04	255	32	2	8	40
2004/05	290	29	2	7	37

V tekočem letu 2005/2006 beležimo že 303 vpise, katerim se pridruži še skupina, ki obiskuje amaterske tečaje.

Pobude

Poleg rednega šolskega delovanja si šola prizadeva, da osmišlja svoje delo s pobudami, ki sodijo v splošen kulturni razvoj tega prostora, zato je šola botrovala nastanku in razvoju različnih projektov: Mladinski mednarodni orkester YEM (1995), Mednarodni mladinski orkester Alpe Jadran (1999-2004), Arsatelier – Mednarodni center za glasbo in umetnost (1999-2005), Mednarodno klavirsko tekmovanje Mesto Gorica-Nagrada G. Pecar (2001-2005), Goriško glasbeno poletje (2001-2003), Umetniška gimnazija Alojz Gradnik v Novi Gorici (1999) – projekt ni stekel zaradi pomanjkanja začetnih finančnih sredstev in nenaklonjenosti krajevnih uprav.

Med temi pobudami se posebno lepo razvija delovanje ARSATELIER-a – MEDNARODNEGA CENTRA ZA GLASBO IN UMETNOST, ki predstavlja nekako nadgradnjo šolskega dela. Arsatelier deluje od leta 1999 kot društvo, ki se usmerja v raziskovalno, poustvarjalno in izdajateljsko dejavnost. Poudarek je na spoznavanju in poglobljanju goriške, primorske in srednje-evropske glasbene ustvarjalnosti. Člani Arsateljeja so učenci višjih razredov in učitelji SCGV Emil Komel ter italijanski in slovenski glasbeniki iz obmejnega prostora. Po potrebi se mu pridružijo še glasbeniki iz različnih krajev naše dežele in Slovenije. Doslej je Arsatelier s svojimi solisti, komornimi in vokalnimi skupinami ter orkestrom prikazal na koncertnih večerih več osebnosti (Emil Komel, Breda Šček, Danilo Fajgelj, Stanko Jericijo, Alojz Ajdič, Pavle

Merkù, Ubald Vrabec, Štefan Mauri, Daniele Zanettovich, Cecilia Seghizzi, Marjan Mozetich in Stane Malič).

Publikacije

V zadnjih desetletjih je naša ustanova usmerila moči tudi v publicistično dejavnost:

– zborniki in monografije:

Štirideset let glasbe na Placuti št. 18 (S. Kerševan), 1993; *Poglej me prav* – monografija o Emilu Komelu (T. Gregorič), 1993; *Glava in srce ob 100-letnici Pevskega in glasbenega društva v Gorici*, 2001; *Naših 50 let ob 50-letnici delovanja*, 2004;

– notne publikacije:

Štefan Mauri, *Kadar ciprese šumijo* – samospevi na verze Ljubke Šorli, 1996; Pavle Merkù, *Od korenin do vrhov* – zborovske skladbe za različne zasedbe, 1997; Stanko Jericijo, *Mladih let glasnica* – pesmi za otroški in mladinski zbor, 1998; Daniele Zanettovich, *Nediški zvon* – pesmi nadiških dolin za zbor (1.) in orkester s tolkali (2.), 1999; *Mlade note* – skladbe goriških ustvarjalcev za mladino, 2000; Hilarij Lavrenčič, *Dvoglasna invencija na temo Priletela muha na zid*, 2004; Stane Malič, *Instrumentalne skladbe za mladino*, 2005;

– zgoščenke:

Veseljaki, OZ iz Doberdoba s spremljavo Orff instrumentov, 1995; *Naših 50 let*, dvojni CD z arhivskimi posnetki učencev od prvih let do danes, 2004; *3xGO*, pevska skupina Musicum izvaja goriške skladatelje, 2004; *Duo Šiškovič-Ferrini*, skladbe primorskih skladateljev za violino in klavir, v sodelovanju z Goriško Mohorjevo, 2005.

Koncertna sezona Srečanja z glasbo

Tudi koncertna sezona je prvenstveno zamišljena kot dodaten pedagoško izobraževalni poseg za celovito izoblikovanje mladih glasbenikov in bodočih kadrov, sicer pa je namenjena tudi širši javnosti. Oblikovanje glasbene sezone je tesno povezano s produkcijami Arsateljeja, koncertni oder pa je namenjen tudi priznanim slovenskim in tujim umetnikom in skupinam. Vsak koncertni večer opremi dvojezični koncertni list, ki ga izdelajo notranji in zunanji sodelavci ter dijaki. Koncertne večere obiskuje pisana publika, slovenska in italijanska, čezmejna in iz različnih krajev naše dežele. Vloga koncertne ponudbe je tudi v tem, da predstavi italijanski publiki dosežke slovenske ustvarjalnosti. *Srečanja z glasbo* so v zadnjih letih stekla v sodelovanju s Kulturnim centrom Lojze Bratuž in Združenjem cerkvenih pevskih zborov – Gorica. Podpira jih Ministrstvo za kulturo RS, Dežela FJK in Goriška pokrajina. Odločilna je tudi podpora goriških bančnih zavodov.

Finančna sredstva

Delovanje šole omogočajo šolnine učencev, podpora Deželne uprave FJK (Deželni zakon št. 23 iz leta 2001), podpora Pokrajine Gorice (Deželni zakon št. 59), sofinanciranje Republike Slovenije – Ministrstva za zunanje zadeve in Ministrstva za kulturo ter razni sponzorji. Delovanje šole najbolj bremenijo stroški za osebje in najemnine prostorov. Deželna komisija je leta 1991 določila kvoto subvencije na podlagi števila učencev. To število se je v zadnjih 15. letih več kot podvojilo, subvencije pa so ostale nespremenjene. Deficit šolske bilance je zato vsako leto višji, predstavlja psihično breme za vse, ki tu delamo.

Šolski prostori

Od leta 1994 uporablja šola del prostorov Kulturnega centra Lojze Bratuž, ki so last Katoliškega tiskovnega društva. Prostori, ki so bili tedaj obnovljeni in dodeljeni šoli, so se kmalu izkazali za prete-sne oz. nezadostne za redno delovanje šole in njen razvoj: nezadostno število učilnic, pomanjkanje

Zgoraj: Simfonični koncert Barve Sredozemlja (foto DD); spodaj: Duo Šiškovič-Ferrini (foto Bumbaca)

večjih učilnic za skupinski pouk, zbor, orkester, balet; poleg tega šola ne razpolaga s prostori za profesorsko zbornico, knjižnico, arhiv, skladišče za instrumente itd. S prostorskimi problemi se srečuje tudi na podružnicah v Devinu in na Vrhu sv. Mihaela. Zaradi tega si vodstvo šole že dolgo prizadeva, da bi šolsko dejavnost preneselo v stavbo na Placuti, kjer je šola nastala. Ta stavba je bila že od začetka prejšnjega stoletja sedež različnih vzgojnih in kulturnih dejavnosti in ima zato svojo zgodovinsko in simbolno vrednost. Stavba je že dve leti zaprta, v razpadajočem stanju in potrebna obnove. Šola bi v teh prostorih gotovo lahko dobila primerne pogoje za svoj razvoj. Tudi v

prostorih Trgovskega doma v Gorici, ki ga zakon namenja kulturnim dejavnostim, bi šola morala biti ne samo simbolično prisotna, ampak tudi konkretno soudeležena pri uporabi.

Kratek prikaz delovanja v šolskem letu 2004/05

Šolsko življenje je potekalo v ustaljenem ritmu. Preverjanje znanja je prišlo do izraza na šolskih nastopih in pri izpitih. Šolskih nastopov je bilo kar enaindvajset na sedežu v Gorici in na podružnicah. Notranje izpite je opravilo 184 učencev, od katerih se je 5 prijavilo tudi na državne izpite na različnih konservatorijih. Poseben poudarek zaslužijo javni nastopi ob Božiču in ob zaključku šolskega leta, odraz kvalitetnega, vztrajnega dela in tudi originalnih zamisli. Že 19. maja 2005 je oder Kulturnega doma v Gorici preplavila množica mladih glasbenikov (okoli 100), ki je v pesmi, plesu, recitaciji in instrumentalni igri predstavila *Let's play Disney*, lepljenko najlepših in mladini najljubših melodij iz Disneyevih filmov (prof. Michela De Castro s sodelavci). *Solisti* (Mirjam Komel) in orkester so zaigrali 27. maja 2005 v KC Lojze Bratuž, že dva dni prej pa na skupni prireditvi z Glasbeno šolo Nova Gorica v občinski dvorani (prof. Luigino Pistore in Aleksander Sluga). Baletnice so zaplesale 5. junija 2005 v KC Lojze Bratuž (prof. Nataša Sirk), ob njih so program oživljali mladi instrumentalci. Na koncertu *Ob klavirju* 9. junija 2005 v dvorani Pokrajinskega muzeja v Grajskem naselju so zaigrali pianisti iz razreda prof. Sijavuša Gadžijeva (A. Tofful, A. Gadžijev, M. Gerin, A. Vrabec, S. Rustja, S. Peraz). V Avditoriju furlanske kulture so 11. junija 2005 oblikovali večer *V galeriji zvokov in glasov* najboljši solisti, pevci, komorne skupine ter mali šolski zbor (prof. Marja Feinig). Kot je že tradicija, se je šolsko leto zaključilo v cerkvi sv. Ivana, kjer so nam mladi glasbeniki ponudili zanimiv program sakralne glasbe. Kot gost se je z orgelsko igro predstavil domačin Mirko Butkovič, sicer študent na AG v Ljubljani. Zaključni nastopi so bili tudi 20. maja 2005 na Plešivem, 31. maja 2005 na Vrhu sv. Mihaela, 2. junija 2005 v Devinu in 3. junija 2005 v Doberdobu, večkrat v sodelovanju z domačimi kulturnimi društvi.

Tudi v tem šolskem letu so se nadaljevali stiki s sorodnimi šolami. Že tradicionalni stiki z Glasbeno šolo na Koroškem so se nadaljevali 28. oktobra 2004 v Gorici in 11. maja 2005 na sedežu avstrijskega radia v Celovcu. Poglobili so se tudi stiki z novogoriško glasbeno šolo na Srečanju flavtistov 21. aprila 2005 na sedežu in 27. maja v Novi Gorici. Učenci Centra Komel so prispevali svoj delež v Otroškem orkestru goriške italijanske glasbene šole, ki si je zamislila splet ljudskih napevov različnih evropskih narodov v izvedbi združenega otroškega zbora in orkestra (prof. Valter Sivilotti). Poseben poudarek zasluži delovanje Mladinskega pevskega zbora Emil Komel, ki je na tekmovanju v Novi Gorici

kvalitetno zastopal našo ustanovo in prejel tudi posebno nagrado za izvedbo ljudske pesmi (Damijana Čevdek, Dalia Vodice). V poletnih mesecih pa se je zbor intenzivno pripravljaj na novo sezono na tedenskem tečaju v Kranjski Gori.

Koncertna sezona je zaobjemala modri in zeleni abonma. V prvem so bili naslednji koncerti: Mešani pevski zbor AVE, dirigent Andraž Hauptman (9. oktobra 2004), Orkester Pro Musica Salzburg, dirigent Wilfried Tachezi (13. novembra), Vokalna skupina The King's Singers (20. decembra), Simfonični koncert Barve Sredozemlja, orkester ArsAtelier, solisti Miran Devetak, Romina Basso, Eugenio Leggiadri Gallani, dirigent Marco Feruglio (10. januarja 2005), Klavirski recital, Zoltan Füzessey, zmagovalec na tekmovanju Mesto Gorica – Nagrada G. Pecar (26. januarja). V zelenem abonmaju pa so bili naslednji koncertni večeri: predstavitev zgoščenke 3XGO Vokalne skupine Musicum, umetniški vodja Matjaž Šček (6. novembra 2004), Simfonični orkester Zveze primorskih glasbenih šol, dirigent Marinka Kukec Jurič (27. novembra), Mednarodni mladinski orkester Alpe Jadran, dirigent Luigi Pistore (18. decembra), Poklon Faustu Romitelliju *Svet zvoka*, v sodelovanju z DAMS (13. aprila 2005), predstavitev zgoščenke Duo Šiškovič - Ferrini, skladbe primorskih skladateljev za violino in klavir (20. aprila), *Liki naše preteklosti* - skladatelj Stane Malič, učenci GM Trst in SCGV Emil Komel Gorica v režiji Nore Jankovič ter MePZ Lojze Bratuž, dirigent Bogdan Kralj (29. aprila).

Perspektive

Vodstvo šole bi ustanovi rado zagotovilo kontinuiteto in vedno boljše kakovostno raven, zato išče možnosti, ki bi postavila šolo na trdnjša tla. Labilno stanje povzročajo nezadostni državni prispevki, ki se v zadnjih petnajstih letih niso bistveno spremenili. Upati je tudi, da bo matična domovina z novim zakonom za Slovence po svetu omogočila jasnejši pregled nad delom in potrebami Slovencev izven meje in temu primerno tudi določila svojo podporo.

Šola ima za zdaj v italijanskem sistemu status društva, ki skrbi prvenstveno za glasbeno izobraževanje. Reforma glasbenega šolstva, ki je v teku, nima še jasnih in dokončnih določb. Gotovo je, da bo ta reforma prinesla spremembe, ki se bodo v prihodnje dotaknile tudi ustanov, kot je naša. Reforma bi morala zagotoviti avtonomno osnovno glasbeno izobraževanje. Glede srednješolskega izobraževanja pa vidimo za goriški prostor bodočnost v čezmejnem povezovanju. Kvalitetna goriška čezmejna glasbena ustanova bi ga temeljito razgibala, ohranila na domačih tleh glasbenike, ki se doslej zatekajo v večja središča, in dvignila njen splošni kulturni nivo. Z razvojem evropske miselnosti in odpravo meja dozoreva tudi v tem prostoru, ki je bil večkrat prizorišče vojn in napetosti, želja, da bi obnovili tiste vezi, ki so skozi stoletja naravno združevale ljudi in jih kulturno oplajale. V to smer gredo naše želje in naša že večletna prizadevanja.

DELOVANJE ZVEZE SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE – GORICA IN NJENIH ČLANIC

Damjan Paulin

Poročilo o delovanju se nanaša na obdobje od septembra 2004 do septembra 2005.

Zadnji občni zbor Zveze je bil 19. aprila 2005 v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. O delovanju Zveze je poročala Irena Ferlat, predsednica Franka Padovan pa je uokvirila vlogo Zveze v sedanjem narodnostnem in političnem trenutku. O finančnem stanju je govoril

Publika na Cecilijanki 2004

Walter Bandelli. Enajst članic Zveze je podalo poročila o svojem delovanju. Občni zbor so pozdravili razni predstavniki. Za Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti je spregovoril Vojko Stopar, za Svet slovenskih organizacij Janez Povše, za Kulturni center Lojze Bratuž in za Združenje cerkvenih pevskih zborov

Franka Žgavec. Občni zbor sta pozdravila tudi predstavnik Zveze slovenskih kulturnih društev in deželni svetovalec Mirko Špacapan. Na občnem zboru je bila za predsednico potrjena Franka Padovan.

Zborovska in glasbena dejavnost

Za našo Zvezo je najpomembnejša zborovska revija Cecilijanka, na kateri nastopajo vsi včlanjeni zbori. Sodelujejo tudi drugi zbori z Goriškega, iz videmske pokrajine, Tržaške, Koroške in iz Slovenije. Lanska Cecilijanka je bila že 46. Revija je potekala v Kulturnem centru Lojze Bratuž 20. in 21. novembra 2004, posvečena pa je bila Srečku Kosovelu ob 100-letnici rojstva.

Druga pomembna revija pevskih zborov je Primorska poje. Naša Zveza je soorganizator te revije, ki je bila 36. po vrsti in se je začela 4. marca, končala pa 24. aprila. Zveza je poskrbela za organizacijo koncertov v Kulturnem

centru Lojze Bratuž v Gorici 13. marca, 1. aprila v Štandrežu v župnijski cerkvi in na Trbižu v večnamenskem občinskem centru.

Na zborovskem področju se je posebno uveljavil mešani pevski zbor Hrast, ki je na tekmovanju Naša pesem v Mariboru prejel zlato plaketo, trije naši zbori, MePZ Hrast, MeSZ Lojze Bratuž in MePZ Štandrež pa so se udeležili tekmovanja, ki je bilo v Postojni 19. in 20. novembra.

Hvalevredna pobuda PD Podgora je bilo prvo tekmovanje cerkvenega zborovskega petja Bogomir Špacapan. MePZ F.B. Sedej iz Števerjana je zasedel 2. mesto.

17. decembra so v Kulturnem domu v Novi Gorici priredili proslavo in nagradili zборе, ki že 35 let nepretrgoma sodelujejo na reviji Primorska poje. Zveza je bila soorganizator te proslave.

Gledališka dejavnost

V sodelovanju s Kulturnim centrom L. Bratuž je Zveza organizirala v mesecu januarju in februarju 2005 niz veseloiger ljubiteljskih odrov pod naslovom Iskri vi smeh na ustih vseh. Na odru Kulturnega centra so se zvrstile 4 igre: Etienne v izvedbi članov KPD Franc Zgonik iz Branika, Zapleši nam še

enkrat, Lili KD Brce iz Gabrovice pri Komnu, PD Štandrež pa je prikazalo Za blagoslov in rdeče zvezde. Nazadnje, 2. februarja, so stopili na oder še člani skupine Oder 90 z igro Črno in belo. Istega dne je bilo tudi nagrajevanje natečaja Mladi oder. Priznanja je za svoje tri gledališke postavitve prejelo PD Štandrež, in sicer za

Gospa poslančeva v izvedbi Odra 90

komedijo Pižama za šest, za tragikomedijo Stara garda in za enodejanko Na trimu. Priznanja sta prejeli tudi Oder 90 za igro Gospa Poslančeva in SKPD F.B. Sedej za igro Povsem navaden dež. Med otroškimi skupinami so se izkazali otroci iz Štandreža, z Vrha sv. Mihaela, iz Števerjana, Doberdoba in Gorice. Premierno se je predstavila dramska skupina PD Štandrež s komedijo Za blagoslov in rdeče zvezde. Zveza slovenske katoliške prosvete je 17. junija gostila gledališko skupino iz Buenos Airesa, ki je v štandreški župnijski dvorani uprizorila igro Striček Vanja ruskega dramatika A.P. Čehova.

Dan slovenske kulture

Letošnja osrednja prireditev ob dnevu slovenske kulture je bila pod pokroviteljstvom obeh krovnih organizacij, za organizacijo letošnjih večerov pa sta poskrbeli glasbeni šoli Emil Komel in Glasbena matica. ZSKP je bila soorganizator pobude in je poskrbela za recitatorja. V Kulturnem domu v Gorici je bila predstava 12. februarja, 13. februarja pa v Trstu.

Dan slovenske kulture v KCLB

17. do 24. oktobra zvrstile razne kulturne prireditve koroških skupin. 1. oktobra je bilo v KC L. Bratuž odprtje razstave bratov Čertov, sledile pa so v Štandrežu komedija Boeing Boeing v izvedbi gledališke skupine KPD Planina iz Sel, okrogla miza na temo Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja, srečanje glasbenih šol ter lutkovna predstava Mala čarovnica. Poleg oktobrskih kulturnih dnevoev poteka sodelovanje s Korošci tudi ob drugih priložnostih. Koroški zbor je redno prisoten na Cecilijanki, goriški pa na reviji Koroški poje. V mesecu marcu 2005 se je v Celovcu predstavil MePZ Podgora.

Dramska skupina PD Štandrež – dobitniki prvega Priznanja Kazimir Humar

Sodelovanje s Korošci

Sodelovanje s Krščansko kulturno zvezo je zelo plodno. V zadnjih dvajsetih letih je posebno bogato in to predvsem po zaslugi Kulturnih dnevoev, ki v mesecu oktobru potekajo izmenično na Koroškem oz. Primorskem. Lanskega oktobra smo imeli Koroške kulturne dneve na Primorskem, kjer so se od

Priznanje Kazimir Humar

ZSKP, KC L. Bratuž in Združenje cerkvenih pevskih zborov so letos podelili prvo priznanje Kazimir Humar. Priznanje lahko prejmejo društva, organizacije ali posamezniki na osnovi utemeljitve predlagateljev in po presoji organizacij, ki priznanje podeljujejo. Prvega priznanja je bila deležna dramska

skupina Štandrež ob 40-letnici delovanja. Slovesna podelitev je bila v Kulturnem centru Lojze Bratuž 22. februarja 2005.

Publikacije

ZSKP je podprla izdaje knjig ob 50-letnici PD F.B. Sedej iz Števerjana, ob 40-letnici dramske dejavnosti in PD Štandrež. Zveza je prispevala za publikacijo ob 70-letnici poslikave cerkve v Pevmi (KD Sabotin).

Razne pobude

Kulturna manifestacija ob 100-letnici Trgovskega doma je bila 27. novembra 2004. Nastopili so skupni pevski zbori v moški in mešani zasedbi. Sodelovali so: SSO, SKGZ, ZKD, ZSKP in občinska konzulta. V poletnem času je zveza sodelovala pri glasbeni prireditvi na goriškem gradu. 12. aprila je ZSKP sodelovala s KC L. Bratuž in ZCPZ pri organizaciji Trinkovega večera.

SKRD Jadro

Društveno delovanje v sezoni 2004/5 je segalo na kulturno, pevsko in rekreacijsko področje. V sklopu prizadevanj za spodbujanje slovenskega jezika in kulture v italijanskem večinskem okolju, je društvo priredilo na društvenem sedežu v Romjanu dva tečaja slovenščine za odrasle. Potekal je tudi tečaj klekljanja z decembrsko razstavo, v decembru in marcu so bili tečaji izdelovanja suhih rož in umetniške kompozicije z gospo A. Svetlič in več srečanj z L. Ghersino o zdravilnih tematikah.

Društvo Jadro skuša ohranjati, bogatiti in razvijati slovensko narodno

Tečajniki slovenskega jezika v Laškem

istovetnost predvsem v Ronkah, kjer sodeluje z občinsko upravo in s katero je marsikaj uresničilo. Tako je organiziralo z njeno pomočjo tradicionalno predšolsko središče za otroke in tečaj slovenščine za njihove starše. Društvo je pred začetkom šolskega leta 2005 organiziralo v sodelovanju z združenjem staršev in občinsko upravo dvotedenski tečaj slovenskega jezika za obiskovalce romjanske šole. Tečaj se je zaključil 2. septembra 2005. Z odborništvom za kulturo in z Večnamenskim Tržiškim središčem je priredilo niz pobud. Najprej v febru-

arju v občinski sejni dvorani je potekal Kosovelov večer ob prisotnosti pisatelja Borisa Pahorja, nato v marcu v vili Miniussi v Ronkah je bila prva zamejska predstavitev slovenskega filma Ekspres, ekspres. V začetku aprila pa so predstavili priročnik za starše »Dvojezični otrok« s prisotnostjo avtorice Suzane Pertot.

Glede rekreacije in prostega časa je društvo organiziralo običajni majski izlet, ki je bil tokrat po Istri, tradicionalno kresovanje, običajno martinovanje skupaj z društvom Tržič in ženskim zborom in miklavževanje v Tržiču z več kot 170 laškimi otroki.

Društveno delovanje je segalo tudi na pevsko področje. V januarju je za tradicionalni božični koncert pel MePZ Lojze Bratuž, za Prešernovo proslavo v občinski sejni dvorani pa sta pela MePZ Starši ensamble iz Ronk in ŽePZ Danica z Vrha. Skupaj z ženskim pevskim zborom iz Ronk je društvo oblikovalo tradicionalno novembrsko mašo za slovenske rajne, novoletni koncert z MePZ iz Mirna in spet sta društvu vabili ta zbor za obogatitev maše, ki jo je daroval prvo nedeljo aprila goriški nadškof za Slovence v Laškem ob pastoralnem obisku ronške župnije. 15. aprila je društvo sodelovalo s slovenskimi organizacijami pri organizaciji revije Primorska poje v Štarancanu.

SKD Hrast

Pri društvu Hrast je najbolj uspešen MePZ, ki se je v tem obdobju lepo uveljavil tudi na mednarodnem prizorišču; 25. septembra 2004 je zbor sodeloval na pevski reviji v Ronchis di Latisana; 8. oktobra je mešani pevski zbor

MePZ Hrast – Naša pesem 2005

oblikoval celovečerni koncert v sklopu prestižnih Kogojevih dnevvov v Kanalu.; 24. oktobra je društvo organiziralo v društvenih prostorih predvajanje videoprojekcije risank za otroke v slovenskem jeziku; 19. novembra je zbor nastopil v Postojni na II. tekmo vanju primorskih pevskih zborov; 20. novembra je MePZ sodeloval, kot pred-

stavnik slovenske manjšine, v Benetkah na Evropskem simpoziju zborovstva v organizaciji in na povabilo Feniarca (italijansko združenje pevskih zborov). Že isti večer je bil zbor nagrajen v Postojni na II. tekmo vanju primorskih pevskih zborov z zlato plaketo, uvrstil se je na absolutno drugo mesto. 21. no-

vembra pa je že sledil nastop zbora na tradicionalni reviji goriških zborov Cecilijanka; 27. novembra je zbor skupaj z ostalimi zbori na Goriškem nastopil pri spominski manifestaciji pred Trgovskim domom v Gorici. 5. decembra je društvo priredilo miklavževanje v župnijski dvorani v Doberdobi z igrico Noč, ko je posijalo sonce. Pri igrici je sodelovalo 30 otrok. Za režijo je poskrbela Mateja Černic. Igrica je bila nagrajena na natečaju Mladi oder. 19. decembra je zbor organiziral kratek božični koncert pri nedeljski maši v Žabnicah v sodelovanju s tamkajšnjo župnijsko skupnostjo; 18. februarja 2005 se je v župnijski dvorani odvijal Dan kulture. Večer sta organizirala Godba na pihala Kras in društvo Hrast. Na večeru sta sodelovala tudi otroški zbor pod vodstvom Mateje Černic in mešani pevski zbor pod vodstvom Hilarija Lavrenčiča; 19. marca pa je že bil na vrsti nastop na Primorska poje v Senožečah; 11. aprila je zbor nastopil na koncertu v Sv. Križu na povabilo ženskega in moškega zbora Vesna; 17. aprila pa je sledil nastop v Mariboru na 19. tekmovanju Naša pesem. Zbor je pod vodstvom dirigenta Hilarija Lavrenčiča dosegel 90,70 točk in s tem zlato plaketo mesta Maribor. Poleg tega pa še posebno nagrado za najboljšo izvedbo sodobne skladbe. Nagrajena skladba je bila Vetri v polju skladatelja Štefana Maurija na besedilo Srečka Kosovela.

Pred poletnimi počitnicami je zbor imel koncert, na katerem je sodeloval tudi zbor De profundis iz Kranja. Koncert je potekal v začetku junija v domači cerkvi sv. Martina. V mesecu juniju so doberdobski pevci imeli še druge nastope. Najprej v Škocjanu ob Soči in nato še na Gorjanskem. Prijetno je bilo tudi gostovanje na Taboru nad Dornberkom, kjer je MePZ Hrast, skupaj z drugimi pevskeimi zbori, ustvaril lep glasbeni večer, namenjen ljudskemu petju.

V mesecu avgustu so si člani zbora privoščili v koči sv. Jožefa v Žabnicah večdnevni oddih. Na Veliki šmaren so na Sv. Višarjah sooblikovali sv. mašo.

PD Rupa-Peč

19. septembra 2004 je MePZ Rupa-Peč nastopil na Koncertu cerkvenih pesmi v Oglejski baziliki; 13. novembra je PD Rupa-Peč organiziralo martino-

vanje; naslednji dan pa pokušnjo domačih vin in kruha; 20. novembra je MePZ Rupa-Peč nastopil na 46. reviji goriških pevskeih zborov Cecilijanka; 27. no-

Udeleženci romanja PD Rupa-Peč v svetišče Marijinega varstva v Prihovem v Slovenskih Konjicah

vembra je MePZ Rupa-Peč z ostalimi zbori sodeloval na Spominski manifestaciji pred Trgovskim domom na Korzu Verdi v Gorici; 5. decembra je PD Rupa-Peč organiziralo miklavževanje. Nastopili so OPZ Rupa-Peč, nekateri člani društva so pa izvedli lutkovno igrico s senčnimi lutkami; igrico so ponovili na miklavževanju v Gabrjah, nato pa še na božičnici na Peči. 8. decembra je OPZ Rupa-Peč nastopil na Mali Cecilijanki; 18. decembra je MePZ Rupa-Peč skupaj z MoPZ Mirko Filej organiziral Koledniški koncert »Se čudo godi« v Kulturnem domu v Sovodnjah, kjer so gostili MoPZ Kropa, MePZ in ŽPZ Koledva iz Kroke; 16. februarja 2005 je PD Rupa-Peč priredilo kulturni večer (Prešernova proslava). Nastopili so: MePZ Rupa-Peč, godalni kvartet Weber in solist-klarinetist, nekateri člani društva so izvedli recital, ki je bil posvečen Edvardu Kocbeku, govor je imel Vlado Klemše; 6. marca je MePZ Rupa-Peč nastopil na 36. reviji Primorska poje v Boljuncu; 9. aprila je OPZ Rupa-Peč nastopil na 5. reviji otroških in mladinskih zborov Zlata grla v Kulturnem domu v Sovodnjah. MePZ Rupa-Peč sodeluje tudi pri bogoslužju v domačem kraju in pri raznih vaških prireditvah.

Prosvetno društvo Rupa-Peč je od 24. aprila do 1. maja organiziralo tradicionalni Praznik frtalje z nastopom otroških in drugih zborov. Na prvomajskem praznovanju je prisotne nagovoril Janez Povše, člani štandreške dramske skupine pa so uprizorili veseloigro Na trimu. V nedeljo, 5. junija, je MePZ Rupa-Peč pel na koncertu evharističnih pesmi v štandreški cerkvi. Konec avgusta 2005 je društvo organiziralo večdnevni izlet v Španijo.

PD Podgora

V okviru Prosvetnega društva Podgora delujejo MePZ Podgora in moška pevska skupina Akord (dirigent Mirko Špacapan), otroški zbor (vodita Katja Bandelli in Kristina Kovic), mladinska dramska skupina (pod vodstvom Lidije Jarc). Osrednje društvene prireditve: predstavitev vaškega glasila, božičnica, Dan slovenske kulture, Natečaj cerkvenega petja Bogomir Špacapan in Praznik na Britofu 25. septembra 2005, na katerem so obudili spomine na stari praznik grozdja in vina. Nastopili so dramska skupina, MePZ Podgora in učenci OŠ J. Abram. Prireditve je režirala Lidija Jarc.

V župnijski dvorani v Podgori je bila 26. oktobra 2004 predstavitev glasila Podgora, moja vas. Kulturni program so oblikovali recitatorji domače dramske skupine, MePZ Podgora, Moška skupina Akord, otroški zborček. Naslovno stran biltena je ilustrirala domačinka Albina Pintar.

Društvo je v sodelovanju z OŠ Josip Abram iz Pevme, pevskim vrtcem, društvom Sabotin priredilo v soboto, 18., v Pevmi in v nedeljo, 19. decembra 2004, v Podgori, božičnico z naslovom Božična molitev, ki jo je sestavila in režirala Lidija Jarc. Nastopili so otroci iz vrtca in OŠ, MoPZ Štmaver in MePZ

Podgora. V petek, 25. februarja 2005, je bila v župnijski dvorani v Podgori prireditev ob Dnevu slovenske kulture. Nastopili so OPZ, Akord, MePZ in recitatorji. Častni gost je bil pesnik Miroslav Košuta. 3. aprila je društvo organiziralo v župnijski cerkvi v Podgori prvi natečaj sakralne glasbe v spomin na pokojnega Bogomira Špacapana. Sodelovalo je šest zborov. Zbore je ocenila strokovna žirija, ki ji je predsedoval dr. Edo Škulj iz Ljubljane. Prvo nagrado je prejel MePZ Adoramus iz Logatca, drugo MePZ F.B. Sedej iz Števerjana in tretjo MePZ Mačkolje.

Miklavževanje je bilo 4. decembra 2004, v župnijski dvorani v Podgori. Program so oblikovali otroci s petjem, recitacijami in glasbeno točko. OPZ je pel na Mali Cecilijanki 12. decembra v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici.

MePZ Podgora je pel 19. oktobra 2004 na srečanju, ki je bilo posvečeno goriškemu nadškofu Dinu De Antoniju, v Ogleju; 27. oktobra pa na Vegovi proslavi v Kulturnem domu v Gorici. 1. novembra je zbor pel na slovesnosti pri spomeniku padlim v

Podgori in na mirenem pokopališču. MePZ je nastopil tudi na Cecilijanki 2004, ki je bila v Kulturnem centru Lojze Bratuž 21. novembra in v nedeljo, 9. januarja, v Vidmu, pri maši. 13. marca 2005 je MePZ Podgora pel na reviji Koroška poje v Celovcu, 10. aprila na reviji Primorska poje v Ilirski Bistrici. MePZ Podgora je

*Praznik na Britofu – »Že čriček prepeva«
25. septembra 2005 v Podgori*

zapel na praznovanju ob 1. obletnici vstopa Slovenije v Evropsko zvezo v začetku maja 2005 in ob koncu septembra na slovesnosti ob 30-letnici postavitve spomenika v Podgori. Sodeloval je na koncertu v štandreški cerkvi v začetku meseca junija.

Moška pevska skupina Akord pa je 21. oktobra 2004 nastopila v Kulturnem centru Lojze Bratuž na srečanju s pisateljem Alojzom Rebulo, 31. oktobra pa na svečanosti v Gonarsu. 3. novembra pri maši na lovskem srečanju v Dolenju; 20. novembra na Cecilijanki. 8. decembra je MPS nastopila v Šempolaju, v obnovljeni stavbi »štalca«, 20. decembra je pela v Tržiču ob predstavitvi novega občinskega statuta. V aprilu je Akord nastopil tudi na zasebnem

prazniku v Števerjanu in na občnem zboru kulturnega društva na Bukovju. MPS Akord je pel na reviji Primorska poje v Ilirski Bistrici 10. aprila 2005. V kleti bratov Fiegel na Oslavju je pevska skupina 28. maja 2005 uvedla odprte razstave o vojnih grozotah v Brdih; 11. septembra pa je gostovala v občini Tonadico v Tridentinski pokrajini. V istem mesecu so zapeli tudi v cerkvi na Sv. Višarjah.

Društvo je 23. novembra 2004 priredilo v župnijski dvorani v Podgori martinovanje, ki so se ga udeležili člani društva in njihovi sorodniki ter znanci. Januarja je sodelovalo pri predstavitvi knjige Vlada Klemšeta o toponomastiki, ki je bila v župnijski dvorani v Podgori. 3. februarja in 17. marca 2005 je bil v podgorski župnijski dvorani družabno-informativni večer v sodelovanju z družbo New Project. Na harmoniko je igral Rudi Pintar.

SKPD F.B. Sedej

Meseca septembra je mešani pevski zbor, pod taktirko Vladimirja Čadeža, začel pevske vaje in se v novi sezoni prvič predstavil 2. oktobra 2004 v Krminu na 11. zborovski reviji. 3. oktobra sta v novo pevsko sezono stopila tudi otroški in mladinski zbor pod vodstvom Eliane Humar in ob pomoči korepetitorke Martine Valentinčič.

Nastop MePZ F.B. Sedej na proslavi 50-letnice društvenega delovanja

30. oktobra je mešani pevski zbor sodeloval na proslavi ob 60. obletnici ponovne vzpostavitve slovenske osnovne šole v Števerjanu. 1. novembra se je mladina zbrala in skupaj preživela večer, preden se je napotila na pokopališča in se ob grobovih pokojnih prijateljev in znancev spomnila z lepim petjem. Meseca novembra je dramska družina uprizorila igro Povsem navaden dež v dvorani Kulturnega društva Briški grič v Števerjanu. 21. novembra je mešani pevski zbor sodeloval na pevski reviji Cecilijanka v Gorici. Zbor se je udeležil tudi manifestacije, ki se je odvijala 27. novembra pred Trgovskim domom v Gorici.

Na miklavževanje se otroci vsako leto pripravljajo ob pomoči Kristine Corsi. Tako je bilo tudi tokrat, ko so sv. Miklavža pričakali 6. decembra z igrico Prihod sv. Miklavža, s katero so prejeli tudi nagrado Mladi oder;

8. decembra popoldne so se otroci udeležili revije Mala Cecilijanka v KCLB v Gorici; 12. decembra so mešani ter otroški in mladinski zbor sooblikovali božični koncert v Ažli v Benečiji, v organizaciji Gorske skupnosti Terskih in Nadiških dolin ter Brd.

19. decembra se je v Sedejevem domu odvijala proslava ob 50-letnici društva F. B. Sedej. Na proslavi so se publiki predstavile vse skupine, ki delujejo v sklopu društva. Ob tej priložnosti je izšla publikacija z naslovom Kulturna pot. 6. januarja 2005 se je v Sedejevem domu, v organizaciji Mladinskega krožka, odvijala tradicionalna božičnica, na kateri so si gledalci lahko ogledali predvajanje filma o športnem tednu, nagrajevanji športnega tedna in natečaja Moje jaslice. Večer, ki se je zaključil z božično tombolo, sta z lepim petjem božičnih pesmi oblikovala tudi otroški in mladinski zbor. 15. februarja se je v osnovni šoli v Števerjanu odvijal Prešernov dan. Otrokom je bilo tedaj prikazano vaško glasilo Števerjanski vestnik. Urednik Marjan Drufovka je učencem poročal o nastanku, oblikovanju in razmnoževanju našega glasila, ki izhaja večkrat letno. 6. marca so Števerjanci proslavili, v okviru Prešernove proslave, pomemben jubilej, in sicer 30. obletnico nepretrganega delovanja otroškega in mladinskega zbora. Proslava, ki je nosila naslov Pesem je naše veselje, je obeležila važen mejnik. Ob tej priložnosti je izšla brošura, zajeten prikaz celotnega delovanja otroškega in mladinskega zbora skozi celih trideset let.

1. aprila je MePZ sodeloval na reviji Primorska poje. Tokrat se je zbor predstavil z nabožnim petjem v cerkvi v Štandrežu; 3. aprila se je zbor udeležil prvega tekmovanja cerkvenega zborovskega petja »Bogomir Špacapan«, ki ga je organiziralo Prosветno društvo Podgora. Zbor je s svojim nastopom dosegel odlično drugo mesto; 9. aprila je otroški zbor pel na reviji otroških zborov Zlata grla v Sovodnjah ob Soči; 10. aprila se je mladinski zbor udeležil tekmovanja Zlata grla v KCLB v Gorici; 15. aprila je društvo imelo v gosteh dramski odsek Prosветnega društva Štandrež, ki je na oder postavilo igro Stara garda.

Jubilejni 35. Festival narodno-zabavne glasbe se je odvijal Med borovci od 1. do 3. julija 2005 in se ga je udeležilo 21 ansamblov. Trofejo društva F.B. Sedej je kot najboljši ansambel prejela skupina Karavanke iz Zgornjih Gorij, občinstvo pa je nagradilo ansambel Gorski cvet iz Črnega Vrha.

MePZ Lojze Bratuž

Poletni premor je zbor zaključil že v zadnjih dneh avgusta 2004 in pričel redne vaje, saj je že 12. septembra čakal prvi nastop sezone. Kot gost je nastopil v kraju San Dona' di Piave, na prireditvi, ki jo je tamkajšnja občinska uprava priredila v okviru projektov Interreg III A med Italijo in Slovenijo. 19. septembra so peli v Oglejski baziliki na koncertu, ki ga je ZCPZ iz Gorice priredila

ob priložnosti prvih petih let škofovanja msgr. Dina De Antonija v Gorici. Meseca novembra je zbor čakala pomembna obveznost: 20. novembra je namreč nastopil na 2. tekmovanju primorskih zborov v Postojni. Nastop na tem tekmovanju je zboru gotovo koristil, saj je ob taki priložnosti pevska skupina postavljena pred nenavaden izziv. Vsi člani morajo imeti odgovoren odnos do preizkušnje, resno sodelovanje na vajah, potrebno koncentracijo,

Pevci MePZ Lojze Bratuž

smisel za skupinsko delo, mirne živce in še marsikaj. V tem smislu so bili pevci s to izkušnjo zelo zadovoljni, poleg tega pa si je zbor z 81,6 točkami prislužil srebrno plaketo, s skladbo Marko skače v priredbi Sama Vremšaka pa nagrado za najboljšo izvedbo slovenske ljudske pesmi. V božičnem času, in sicer 13. decembra, je

zbor pel v slovenskem, italijanskem in furlanskem jeziku ob slovesnem prižigu lučk na božičnem drevesu, ki ga skupno prirejata občini Gorica in Nova Gorica. 9. jan. 2005 je prav tako z božičnim programom pel na tradicionalni božičnici, ki jo v Ronkah prireja domače društvo Jadro. Zbor je 11. marca pel v cerkvi sv. Ane v Kopru v sklopu revije Primorska poje. Ob 100-letnici rojstva skladatelja Staneta Maliča je zbor izvajal njegova dela na koncertu v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici in sodeloval na proslavi 12. maja 2005 v Finžgarjevem domu na Opčinah. V poletnem času je pel na festivalu v Poreču.

SKPD Mirko Filej

Delovanje društva Mirko Filej je bilo tudi v tej sezoni osredotočeno na gledališko dejavnost. Člani gledališke skupine Oder '90 so v sodelovanju s kulturnim društvom MOST uprizorili scensko predstavo Korenine pod mrežo, izvirno delo Lidije Jarc. Krstna uprizoritev je bila v parku goriške občinske palače. Igro so ponovili do prvih poletnih mesecev še v Doberdobi, Krminu, Podgori, Šempetru pri Gorici, na mejnem trgu pred severno železniško postajo in zaključili v Kulturnem domu v Gorici. Zimsko sezono je društvo posvetilo delu z mlajšimi člani. Z otroško skupino ODER '90-MLADI ODER je uprizorilo dve igri. 5. decembra 2004 se je mladina predstavila na odru Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici s priložnostno igro Miklavž prihaja v režiji Marka

Černica. V isti režiji pa so se 2. februarja 2005 predstavili ob priložnosti podeljevanja nagrade Mladi oder, ki je potekala v KC Lojze Bratuž z mladinsko gledališko igró Vike Grobovšek Črno in belo. Starejši člani pa so večkrat ponovili igró Gospa poslančeva.

MoPZ Mirko Filej

Po poletnem odmoru je zbor imel prvi nastop v Kulturnem centru Lojze Bratuž v okviru tradicionalne Cecilijanke 21. novembra; 18. decembra je v sodelovanju z zborom iz Rupe-Peči in zbori iz Kroke (mešani, moški in ženski) priredil koncert v sovođenjskem Kulturnem domu. Sodelovanje s Kropo je v teh letih postalo vedno tesnejše, saj so zbori skupaj nastopili na več prireditvah. Leto 2004 je zbor

zaključil z nastopom na tradicionalni božičnici v goriški stolnici dne 26. decembra. 4. marca 2005 je zbor sodeloval pri maši in nato na koncertu v Mirnu, v spomin na pokojnega pevca zboru in kulturnega delavca Pavla Budina ob obletnici smrti; 10. aprila je zbor pel na reviji Primorska poje

MoPZ Mirko Filej v KCLB

v Drežnici pri Kobaridu; 15. aprila je zbor imel koncert v Biljani, kjer je s pesmijo spremljal izvedbo Sonetnega venca Ljubke Šorli; 17. aprila je zbor sodeloval pri liturgiji staroslovanskega obreda v Zgoniku, ki je pomenila tudi proslavitev 40-letnice bogoslužja gospoda Jožeta Markuže. Moški pevski zbor je 5. junija sodeloval na koncertu evharističnih pesmi, ki ga je v štandreški župnijski cerkvi organiziralo Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice.

Radio Spazio 103 – Slovenski oddelek

Minila so štiri leta, odkar je dediščino bivšega Ljudskega radia in Radia Glas prevzela videmska radijska postaja Radio Spazio 103. V zadnjem letu je sodelovanje potekalo brez posebnih pretresov. Slovenske oddaje snemamo vedno na mini plošče v goriškem studiju že en teden prej in jih odpošljemo v Videm. Oddaje so razporejene po naših običajnih vzorcih. Vsak pripravi spored po svojih močeh in si pri tem pomaga z izborom raznovrstne glasbe. Pri

tem opozarjamo na zanimivosti iz glasbenega sveta s posebno skrbjo za zborovsko glasbo in za glasbene prireditve, ki se odvijajo v našem prostoru. V zvočnih zapisih nudimo tudi posnetke kulturnih prireditev. V nekaterih oddajah razmišljamo o vprašanjih iz sodobnega življenja ali osvetlimo dogodke in pojave iz zgodovine, znanosti ali narave. Med razgibanimi glasbenimi oddajami so na sporedu tudi obvestila o prireditvah in raznovrstnih kulturnih dogodkih.

Radio Spazio 103 ima na razpolago deset frekvenc in z njimi krije celotno Furlansko nižino od Tržiča do Pordenona, Karnijo, Kanalsko dolino in Goričko. Oddaj ni slišati v Reziji, Terski dolini in Benečiji, torej prav na ozemlju, kjer živijo naši ljudje in ki ga na žalost zanemarja tudi državna radiotelevizija. Kljub temu je treba postaji radio Spazio 103 priznati, da skrbi za oddaje v furlanščini in slovenščini in tako na etnično mešanem ozemlju nudi prostor različnim jezikom in kulturam.

PD Štandrež

18. septembra 2004 je deželni sedež RAI Furlanije-Julijske krajine snemal črno komedijo v goriškem občinskem parku, 29. septembra pa so jo uprizorili v goriškem Kulturnem domu. Nastop je sodil v okvir 14. državnega oz. mednarodnega gledališkega festivala Castello di Gorizia. 2. oktobra so jo ponovili v Ospu pri Kopru, 9. oktobra v Polzeli pri Celju, 16. oktobra na Reki, 24.10. v Novi Gorici, 12. novembra v Tolminu. 20. novembra 2004 se je zaključil 14. mednarodni festival ljubiteljskih gledaliških skupin »Castello di Gorizia«. Žirija je nagradila Staro gardo s posebnim priznanjem za odlično izvedbo zahtevnega besedila. 11. decembra so igro ponovili v Pulju, 5. februarja 2005 v Ljubljani na povabilo šentjakobskega gledališča, 12. februarja v Kranjski Gori, 19. februarja v Šmartnem ob Paki pri Velenju, 25. februarja v Medvodah kot gostje dramske skupine Oder treh herojev iz Pirnič in 15. aprila v Števerjanu.

Z enodejankama Čudna bolezen in Na trimu so nastopili 17. septembra 2004 na vaškem prazniku v Vrtojbi.

16. okt. 2004 je nastopila v župnijski dvorani A. Gregorčič v Štandrežu gledališka skupina KPD Planina iz Sel na Koroškem s komedijo Marca Camolettija Boeing Boeing. Nastop je sodil v okvir Koroških dnevor na Primorskem; 19. decembra 2004 je bil v štandreški cerkvi že tradicionalni Praznik miru in prijateljstva. Sodeloval je tudi štandreški mladinski zbor, ki je za to priložnost pripravil nekaj božičnih pesmi, pod vodstvom Patricka Quaggiata; 13. februarja 2005 je ob dnevu slovenske kulture društvo povabilo medse člane društva Tojva iz Vrtojbe. Predstava pod naslovom Vrtejbna, Vrtejbna, Vrtejbnci, je nakazala nastanek kraja in prve žene v Vrtojbi. 1. aprila je bilo društvo Štandrež soprireditelj revije pevskih zborov Primorska poje. V štandreški cerkvi je nastopilo šest zborov.

Tudi v pretekli sezoni je društvo priredilo gledališki abonma Štandrež 2004. Mladinski krožek društva je organiziral 8. decembra 2004 izlet v Salzburg na ogled tradicionalnega božičnega sejma in 20. februarja 2005 v Bad Kleinkirchheim. Od 4. do 6. septembra 2005 je društvo organiziralo izlet po Toskani in Liguriji. Po izletu so se udeleženci zbrali v društvenih prostorih, kjer sta predvajala diapozitive potovanja Damjan Paulin in Viktor Selva.

Ob 40-letnici dramskega odseka PD Štandrež je društvo organiziralo vrsto prireditev. Ob tej priložnosti je izšla publikacija, katere predstavitev je bila 13. jan. 2005, 16. jan. pa je bilo odprtje dokumentarne razstave dramskega odseka. 22. jan. je bila v župnijski dvorani Anton Gregorčič premiera veseloigre Janeza Povšeta *Za blagoslov in rdeče zvezde*, ponovitev iste pa naslednji dan. 27. jan. je potekalo v spodnjih prostorih župnijskega doma srečanje članov in sodelavcev dramskega odseka. 29. jan. je bila slavnostna proslava 40-letnice dramskega odseka. Sledila je podelitev priznanj najzaslužnejšim članom dramske skupine.

Slovesnost 40-letnice PD Štandrež je obogatila tudi primerna torta

Z veseloigro *Za blagoslov in rdeče zvezde* so člani dramske skupine nastopili še 30. januarja v Kulturnem centru Lojze Bratuž v okviru niza veseloiger *Iskrivi smeh na ustih vseh*, 6. marca v Narodnem gledališču v Novi Gorici, 12. marca v Dornberku, 13. marca v Mačkoljah in 19. marca v Biljah. Za predstave *Pižama za šest*, *Stara garda* in *Na trimu* je dramski odsek prejel priznanje *Mladi oder*, podelitev katerega je bila 2. februarja 2005 v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Deležen je bil tudi prvega priznanja Kazimir Humar za dolgoletno uspešno delovanje in za izjemne dosežke na področju ljubiteljske gledališke dejavnosti. Podelitev je bila 22. februarja v Kulturnem centru L. Bratuž.

Dramska skupina je nastopila z igro *Za blagoslov in rdeče zvezde* na 6. Zamejskem festivalu amaterskih dramskih skupin v Mavhinjah in odnesla kar tri nagrade, in sicer za najboljšo žensko vlogo Daniela Puja, za najboljšo scenografijo Jožko in Franko Kogoj in za najboljšo izvirno igro Janez Povše. Z isto igro so nastopili še 23. julija v Ljesah v Benečiji in 21. avg. v Kanalu ob Soči. Z dvema enodejankama *Na trimu* in *Kdo je zadnji* so komedijanti nastopili 22. jul. v kraški vasi Bane, 1. septembra v Šempolaju in 25. sept. pa v Polzeli pri Celju.

Mešani pevski zbor Štandrež je pod vodstvom Davida Bandellija nastopil 9. septembra 2004 na Koncertu cerkvenih pesmi v baziliki v Ogleju in 13. novembra na srečanju cerkvenih zborov v Turjaku. 19. novembra je zbor imel javno generalko v župnijski dvorani v Štandrežu, pred tekmovanjem v Postojni. Naslednji dan, 20. novembra, je nastopil na 2. tekmovanju primorskih pevskih zborov v Postojni. 21. novembra je nastopil na 46. reviji pevskih zborov Cecilijanka. 27. novembra je zbor imel celovečerni koncert v domači cerkvi ob praznovanju farnega zavetnika sv. Andreja. 10. aprila 2005 se je zbor podal v Ilirsko Bistrico in tam nastopil na reviji Primorska poje.

28. in 29. maja ter 2., 4. in 5. junija 2005 je PD Štandrež priredilo tradicionalni Praznik špargljev, ki je potekal v župnijskem parku Med lipami z bogatim kulturnim in rekreativnim programom. Za to priložnost je dramski odsek društva premierno uprizoril enodejanko v štandreškem narečju Kdo je zadnji.

Ob 40-letnici delovanja PD Štandrež je društvo junija 2005 priredilo vrsto prireditev in srečanj. Za to priložnost je izšla publikacija pod naslovom »Žlaht-

MoPZ Štmaver med Koncertom evharističnih pesmi v župnijski cerkvi v Štandrežu, ki ga je priredilo Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice 5. junija 2005.

nost ljubiteljske kulture«; na ogled je bila dokumentarna razstava, priredili so družabno srečanje vseh članov društva, pri sv. maši so se spomnili vseh pokojnih kulturnih delavcev. Vrh praznovanj pa je bila jubilejna proslava, na kateri so sodelovali otroški zbor, dramska skupina in MePZ Štandrež.

30. sept. ter 1. in 2. okt. je bilo po goriških ulicah zelo živahno. Goriška občina je bila pobudnik praznika Okusi ob meji, ki je ponudil obiskovalcem tipično goriško, slovensko, furlansko in avstrijsko kuhinjo. Tudi člani društva Štandrež so bili na goriškem Korzu prisotni s kioskom s tipično štandreško kuhinjo.

KD Sabotin

Kulturno delovanje v Štmavru je bilo pestro tudi v minulem letu. Organizirali so vsakoletne prireditve in praznike, in sicer miklavževanje, zahvalno nedeljo s pripravo kmečkega alegoričnega voza, martinovanje s kosilom za člane in prijatelje ter deseti natečaj Jaslice pri nas doma s projekcijo filma, diapozitivov in razstavo slik ogledanih jaslíc. Ob praznovanju sv. Valentina je bila na ogled razstava z naslovom Ko zaživita kamen in les umetnikov Julka Florenina in

Alojza Breščaka, sledila pa je tradicionalna šagra. V sodelovanju s krajevnim svetom in domačo župnijo je potekalo tridnevno praznovanje ob Pohodu na Sabotin. Društvo je sodelovalo pri organizaciji praznovanj sv. Ane v Pevmi, pri poučno-rekreativnih pohodih na Sabotin osnovnošolcev iz Pevme in višješolcev iz Gorice. Že vrsto let sodeluje tudi s Centrom za Arheološke in zgodovinske raziskave na Goriškem.

Januarja je bilo v soorganizaciji s Krajevnim svetom in župnijo Božično srečanje v cerkvi v Pevmi z nastopom KD Pihalnega orkestra Goriška Brda, cerkvenega zbora iz Pevme in predstavitev knjige Erike Jazbar in Vojka Mačka Ob 70-letnici poslikave cerkve v Pevmi. Knjigo in razglednice je izdalo društvo ob podpori ZSKP. V društveni dvoranci pa je 2. aprila gledališče iz Benečije predstavilo komedijo Mama je umarlar dvakrat.

Nikoli v rezervi je bil naslov letošnjega pustnega alegoričnega voza, s katerim so se Štmavrci in prijatelji iz sosednjih vasi udeležili nekaterih povork v naši deželi in poleg odličnih privih in drugih mest prejeli tudi pokrajinski pokal.

V soboto, 18. junija 2005, je bilo ob ruševinah cerkvice sv. Valentina na Sabotinu slovesno bogoslužje ob 60. obletnici 2. svetovne vojne, ki sta ga vodila goriški nadškof Dino De Antoni in koprski škof Metod Pirih.

Mladinska gledališka skupina je ob miklavževanju predstavila igrico Genius. Otroški pevski zbor je nastopil na reviji Mala Cecilijanka in na raznih prireditvah v vasi. Moški pevski zbor Štmaver je pod vodstvom Nadje Kovic pel na revijah Cecilijanka, Primorska poje, na Mednarodnem koncertu učiteljskih pevskih zborov v Trzinu (SLO), na Humu kot gost MePZ Srečko Kumar – Kojsko, pri spomeniku padlim v Pevmi in na vseh že prej omenjenih kulturnih prireditvah v vasi. Sodeloval je na božičnici v stolnici in na božičnici, ki jo je organizirala osnovna šola iz Pevme v pevski in podgorski cerkvi. Zbor je sodeloval tudi na koncertu v štandreški cerkvi in na Prazniku špargljev.

Zgoščenko V veter ujete pesmi je zbor predstavil na dveh koncertih, v Gorici in v Trzinu v Sloveniji. V mesecu aprilu so pevci moškega zbora in nekateri člani društva šli na dvodnevni izlet na Štajersko, kjer je zbor s petjem sodeloval pri sveti maši in se predstavil s krajšim koncertom.

N.B. Slike v tem prispevku so iz arhiva Novega glasa.

DELOVANJE SLOVENSKE PROSVETE V TRSTU V SEZONI 2004-2005

Nadia Roncelli

DSI

Delovanje Društva slovenskih izobražencev v Trstu v pretekli sezoni je bilo nadvse pestro in raznoliko. V Peterlinovi dvorani na ulici Donizetti se je zvrstilo veliko uglednih in zanimivih gostov, ki so prispevali k nadvse uspešni sezoni 37 dobro obiskanih večerov. Sezona se je začela v ponedeljek, 4. oktobra, s »Kocbekovim večerom«, na katerem sta bili predstavljeni dve publikaciji, in sicer dvojezična antološka zbirka Kocbekovih pesmi, ki jo je uredila in prevedla Jolka Milič, *Siamo nati per i miracoli – Rojeni smo za čudeže*, ter dokumentarna monografija *Edvard Kocbek*, ki sta jo uredila Fran-

Kocbekov večer v DSI

ce Pibernik in Jurij Kocbek. Na večeru so ob Jolki Milič sodelovali še Boris Pahor, France Pibernik in Alojz Rebula. Zaključni večer v sezoni pa je bil 4. julija, ko je Društvo v sodelovanju z založbo Mladika priredilo predstavitev zadnje knjige istrskega publicista Milana Gregoriča *Ljudje mojega časa*.

Smisel ponedeljkovih srečanj v Društvu slovenskih

izobražencev je tako izobraževalne kot družabne narave. Večeri predstavljajo enkratno priložnost, da se Slovenci v središču mesta srečujejo in ohranjajo vezi, ki bi jih naglica današnjega časa z lahkoto izbrisala. Ob tem pa v društvu predavajo ugledni gosti o najrazličnejših tematikah. Vsak ponedeljek se vrstijo kvalitetna predavanja na literarno, zgodovinsko, umetniško in znanstveno tematiko ter iz aktualnosti. Predavatelji prihajajo povečini iz matice, zastopani pa so tudi zamejci in italijanski govorniki. Dvaindvajsetega novembra je o tržaški kandidaturi za expo 2008 govoril predsednik tržaškega pripravljalnega odbora dr. Fabio Assanti, prisotni so bili tudi njegovi sodelavci in dr. Egon Kraus s Slovenskega deželnega gospodarskega združenja. Petnajstega novem-

bra je bila predstavitev knjige Luigia Tavana *La Diocesi di Gorizia – Goriška škofija*. Ob avtorjevi prisotnosti je o knjigi spregovorila prof. Liliana Ferrari s tržaške univerze.

Tudi predstavniki matične politične scene so se zvrstili za predavateljsko mizo Peterlinove dvorane. Petindvajsetega oktobra je bil pogovor z dr. Andrejem Bajukom o politični sceni v Sloveniji po volitvah. Osmega novembra je bil gost DSI slovenski evropski poslanec Borut Pahor, ki je spregovoril o aktualnih političnih problemih v Sloveniji pred sestavo nove vlade. Temu obisku je 24. januarja sledilo srečanje s predsednikom državnega zbora R Slovenije dr. Francetom Cukjatiem.

Skupaj z Zvezo cerkvenih pevskih zborov, Združenjem Blankin in KD Ivan Trinko je DSI priredilo Trinkov večer ob 50-letnici njegove smrti. O liku velikega Benečana je govoril Giorgio Banchig, ansambel Gallus consort pa je izvedel izbor vokalnih del iz Trinkove glasbene zapuščine, ob tem so odprli razstavo slikovnih dokumentov iz Trinkovega življenja ter njegovih publikacij. Dobro obiskano je bilo tudi srečanje z etnologom Janezom Bogatajem, ki je predstavil vrsto razglednic Maksima Gasparija na etnografsko tematiko iz osebne zbirke Marjana Marinška.

Desetega januarja se je društvo želelo pokloniti liku dolgoletnega sodelavca in prijatelja prof. Martina Jevnikarja ob prvi obletnici njegove smrti. Generalni konzul Republike Slovenije Jože Šušmelj je vdovi izročil Red

za zasluge, ki ga je prof. Jevnikarju posmrtno podelil predsednik Janez Drnovšek. Akad. dr. France Bernik pa je vodil okroglo mizo Naša »zamejska književnost« v času odmiranja mej, pri kateri so spregovorili univ. profesorji Lojzka Bratuž, Miran Košuta in Marija Pirjevec.

Ob izvolitvi novega papeža je društvo povabilo v svojo sredo slovenskega teologa dr. Antona Štruklja, ki je predaval na temo *Papež Benedikt XVI. in Slovenci. Človeški lik in teološka misel novega papeža*.

Ob zgoraj navedenih temah in gostih so v društvu potekale tudi predstavitve knjig in debate na aktualno tematiko. Šestindvajsetega novembra je bil v društvu razgovor o knjigi Angele Vode *Skriti spomin*, ki je izšla pri založbi

Okrogla miza v DSI Naša »zamejska književnost« v času odmiranja mej: prof. Marija Pirjevec, prof. Lojzka Bratuž in akad. dr. France Bernik in prof. Miran Košuta

Nova revija v Ljubljani. Spregovorila sta časnikarka Alenka Puhar iz Ljubljane, ki je uredila knjižno izdajo in ji napisala spremno besedo, in prof. Ljubo Sirc iz Glasgowa, ki je bil z Angelo Vode (1892-1985) obsojen na zloglasnem povojnem Nagodetovem procesu. Prisotni so bili tudi zastopniki založbe Nova revija. V marcu je bila predstavitev knjige dr. Andreja Rahtna: Zavezništva in delitve. Razvoj slovensko-hrvaških odnosov v habsburški monarhiji 1848-1918. Avtorja in knjigo je predstavil direktor Nove revije Tomaž Zalaznik.

Organizatorji so priredili tudi posebne večere, kot na primer Božični večer 20. decembra v sodelovanju z Radijskim odrom (glej Radijski oder), Prešernovo proslavo (poročamo posebej), počastitev dragocenega dela Dušana Jakomina ob njegovi 80-letnici. Ob isti priložnosti je bil predstavljen Slovenski etnografski leksikon. Na večeru sta sodelovala še Ingrid Slavec Gradišnik in Martin Ivanič. Maja je bilo zanimivo srečanje s pianistko in glasbeno pedagoginjo Marino Horak. Razgovor z njo sta vodila glasbenik prof. Pavle Merku in časnika Ivo Jevnikar, zatem je Marina Horak imela krajši klavirski koncert del Škerjanca, Debussyja in Chopina. Konec meseca je bil večer, posvečen 80-letnici Inštituta za narodnostna vprašanja. O pomenu ugledne znanstvene ustanove in njenem delovanju in publikacijah so spregovorili raziskovalci prof. Janez Stergar, dr. Boris Jesih in dr. Marija Jurič Pahor.

Razstave

V Peterlinovi dvorani na Donizettijevi ulici je bilo v pretekli sezoni kar nekaj razstav slik in drugih predmetov. Konec novembra je bila ob 50-letnici smrti

Giorgio Banchig predava o Ivanu Trinku

Ivana Trinka razstava slikovnih dokumentov iz Trinkovega življenja ter njegovih publikacij, ki jo je Društvo slovenskih izobražencev pripravilo v sodelovanju z Zvezo cerkvenih pevskih zborov iz Trsta, Združenjem Blankin in Kulturnim društvom Ivan Trinko iz Čedad.

V ponedeljek, 6. decembra, je bila odprta razstava razglednic Maksima Gasparija na božično tematiko iz osebnega arhiva arh. Marjana Marinška, ki je razstavo pripravil in na otvoritvi zaigral nekaj skladb na citre. O Gasparijevih umetniških razglednicah in njegovem liku pa je spregovoril etnolog dr. Janez Bogataj.

Na božičnem srečanju v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 20. decembra, ki so ga

priredili DSI v sodelovanju z založbo Mladika in Radijskim odrom je Štefan Pahor predstavil umetnika Edija Žerjala in njegove najnovejše slike na morsko tematiko. Dela so bila na ogled v Peterlinovi dvorani do konca januarja.

Maja so bila v Peterlinovi dvorani razstavljena dela mladih likovnih in fotografskih ustvarjalcev, ki so prispela na likovni in fotografski natečaj v organizaciji Slovenskega kulturnega kluba in Mladih v odkrivanju skupnih poti ob dnevu slovenske kulture.

Tridesetega maja se je na večeru v Društvu slovenskih izobražencev predstavil Inštitut za narodnostna vprašanja iz Ljubljane. Ob tej priložnosti je bila postavljena razstava o osemdesetih letih delovanja Inštituta.

Mladika

Založba Mladika se ukvarja z izdajanjem knjig in istoimenske revije. Revija je prešla v svoje devetinštirideseto leto in se tako potrjuje kot najstarejša periodična publikacija Slovencev v Italiji. Njena vsebina je pestra in zanimiva. Mladika objavlja prozne in pesniške prispevke, članke na zgodovinsko tematiko, ocene knjig in razstav, literarne eseje, v uvodnikih se uredniški odbor loteva najbolj žgočih tem in problemov naše zamejske in širše slovenske stvarnosti, od šolske problematike do političnih premikov in dogajanj v verskem življenju. Ob božičnih in velikonočnih praznikih izdaja tudi priložnostne priloge. Revija izhaja na štiridesetih straneh v barvnem tisku.

V pretekli sezoni je revija nadaljevala objavlanje nekaterih že vpeljanih rubrik, kot na primer Spomine na očeta, ki jih pripravlja inž. Peter Merku, Numizmatiko izpod peresa Mitje Petarosa, Iz arhivov in predalov, ki jo ureja Ivo Jevnikar, poleg stalne rubrike Antena. Zaključil se je roman v nadaljevanju Čarodejke, ki ga je pripravljal M. Žitnik.

V Mladiki že od leta 1982 izhaja mladinska priloga Rast, ki jo odlikujeta živahnost in mladinska razgibanost. Z januarjem 2004 se je dolgoletna urednica priloge Breda Susič poslovila od mesta urednice; na njeno mesto sta prišla Andrej Černic iz Gorice in Ambrož Peterlin iz Trsta. Rast je kot vedno pestra, živahna in aktualna, prinaša uvodnike na aktualno tematiko, ocene filmov, intervjuje, literaturo in poročila z raznih mladinskih in verskih srečanj po Evropi.

Revija Mladika že več kot tri desetletja spodbuja k literarnemu ustvarjanju in razpisuje nagradni natečaj za prozo in poezijo. Razglasitev nagrajenih del poteka na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani, ki jo prireja Društvo slovenskih izobražencev v sodelovanju s Slovensko prosveto. Leta 2005 je nagrajevanje bilo 14. februarja. Na natečaj je prispelo 61 prispevkov v prozi in 68 ciklusov pesmi. Na večeru je komisija, ki jo sestavljajo pisatelj Alojz Rebula, prevajalka prof. Diomira Fabjan Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof.

Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver, razglasila izid 33. natečaja: prvo nagrado je prejela novela »*V imenu očeta*« avtorice Darke Zvonar Predan - Mariborčanka iz Trsta; drugo nagrado je dobila novela *Hoja*, ki jo je napisala Tarcisia Galbiati iz Ljubljane; novelo *Potovanje ambasadorjevih sanj* je napisal Milan Jazbec iz Ljubljane, le-ta je dobila tretjo nagrado. Za poezijo je prvo nagrado prejel ciklus pesmi *Grenka zrna* avtorice Marte Pavlovič iz Ljubljane. Komisija je nagradila z drugo nagrado cikel pesmi, ki je prispel pod šifro *Obraz* avtorja Roka Komela iz Celja. Na tretje mesto pa se je uvrstil cikel pesmi, ki ga je sestavila Anica Kolar Horvat iz Zgornje Radgone.

Knjižni program založbe Mladike v sezoni 2004/05 je bil pester in bogat. Na knjižnem sejmu v Ljubljani, ki je potekal v prvem tednu decembra, je tako ob že znanih naslovih predstavila svoje jesenske novosti, med te spadajo dvojezična antološka zbirka pesmi Edvarda Kocbeka *Siamo nati per i miracoli - Rojeni*

Ravnatelj gledališkega muzeja Ivo Svetina in Marjan Pertot na predstavitvi knjige *V domovini Jake Štoke*

smo za čudeže, ki jo je prevedla in uredila Jolka Milič in ki je izšla v počastitev stoletnice pesnikovega rojstva. Najmanjšim je namenjena pisana in živahna knjiga pesmi za otroke *Minimalčice* izpod peresa tržaškega pesnika Miroslava Košute. Delo je privlačno ilustriral Klavdij Palčič. Marjan Pertot je popisal amatersko gledališko dejavnost na Proseku in Kontovelu v letih 1863-2004 v knjigi z naslovom *V domovini Jake Štoke*. Delo je izšlo v sozaložbi s Slovenskim gledališkim muzejem. Ob življenjski šestdesetletnici tržaškega slikarja Borisa Zuliana je Mladika izdala dvojezično monografijo o njegovem življenju in delu z naslovom *Zulian. Dela - Opere 1960-2002*. V božičnem času sta izšli še poljudno grafološko delo tržaškega psihologa Andreja Zagheta *Bolezni in motnje - zrcalo naše duše. Pogled v psihosomatiko in grafologijo*. V sodelovanju s tržaškim pevskim zborom Jacobus Gallus je izšla glasbena zgoščenka *Božično pričakovanje. Božične pesmi tržaških skladateljev*. V sodelovanju s Kosovelovo knjižnico iz Sežane je izdala strokovno knjigo Ivana Pertota *Načrtovati v kamnoseštvu. 1. Kamnoseški profili*.

Prve dni novega leta 2005 je zagledala luč knjiga inž. Petra Merkùja o mednarodnih političnih opravičilih z naslovom *Mednarodna diplomacija sprave*. O slovenskem kulturnem življenju v Kanalski dolini pripoveduje knjiga

Maria Gariupa *Holmar*. *Voci che si stanno spegnendo*. Raccolta di notizie sul canto e la musica degli sloveni della Val Canale e i loro problemi etnico-linguistici. Ob izrednem uspehu prve izdaje je Mladika ponatisnila drugo, dopolnjeno izdajo knjige Bruna Volpija Lisjaka *Čupa*. *Prvo slovensko plovilo in drevaki*. Izvirni literarni deli sta prispevali tržaška pisateljica in prevajalka

Evelina Umek z romanom *Frizerka* in Majda Artač Sturman s pesniško zbirko *Svilena pesem @2004.si*. Jezikoslovec Pavle Merku se v knjižici *Od babe do smrti* ukvarja z razvojem in smrtjo besed v jeziku. Do konca avgusta so izšli še knjiga pisem Stanka Vuka kolegici iz licejskih let 1930-1934 z naslovom *Pisma Darinki*, publicistično de-

lo Milana Gregoriča s šestdesetimi portreti ljudi iz koprške in primorske civilne družbe *Ljudje mojega časa* in zbornik *Slovenci brez meja*, ki prinaša predavanja s študijskih dnevov Draga 2004 in zaključno okroglo mizo 14. študijskih dnevov Draga mladih.

Predstavitve knjige inž. Petra Merkuja v DSI. Od leve Gorazd Bajc, Peter Merku in Mirella Urdih Merku.

Draga 2005

Od petka, 2. septembra, do nedelje, 4. septembra, so v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah potekali jubilejni 40. študijski dnevi Draga 2005. Izbrano priložnostno geslo Jožeta Felca je bilo: »Draga je še zmeraj najbolj luciden in narodni tradiciji zvest slovenski duhovni medij«. Draga je po štiridesetih letih še vedno prostor dialoga, namenjen vsem Slovincem, ki opozarja na probleme manjšinske in slovenske zemlje ter sploh sodobnih družbenih trendov in ki na podlagi teh skuša razviti čim plodnejšo in konstruktivno debato.

Drago 2005 je v petek popoldne uvedel istrski publicist Milan Gregorič s predavanjem o zamejskem prostoru po vstopu Slovenije v Evropsko unijo *Na drugi strani meje*. V soboto je bilo na sporedu predavanje filozofa prof. Deana Komela z naslovom *Politika, država in državljani. Kje je Slovenija?* Govoril je o potrebi izdelave slovenskih nacionalnih ciljev in o bistvu duhovne osnove slovenske kulture. Nedelja se je začela z mašo, ki jo je daroval koprski pomožni škof msgr. Jurij Bizjak. Nakar je za predavateljsko mizo stopil msgr. Janez Gril s provokativnim predavanjem o vlogi Cerkve v sodobni globalizirani

in protislovni družbi. Naslov njegovega posega je *RKC d.d. Ali po čem je danes odrešenje?* Drago 2005 je zaključila okrogla miza z naslovom *Ali nismo preveč ravnodušni pred demografsko krizo?* ki so jo oblikovali dr. Bogdan Žorž, prof. Janez Malačič in inž. Tomaž Merše ob sodelovanju dr. Nasta Sancina iz Pariza in sekretarke Mateje Cotmanz Ministrstva za delo, socialo in družino RS.

Na Dragi so se odvijale tudi spremne prireditve: v nedeljo popoldne je bila obiskovalcem dana možnost ogleda razstave akvarelov Mateja Susiča v bližnjem Zinkovem domu, na prireditvenem prostoru pa je potekala predstavitev knjige o Goršetovem umetniškem ustvarjanju Kipi govorijo.

Publika na jubilejni Dragi 2005

organizacije YEN priredili seminar evropskih jezikovnih manjšin Euroburja 2004, ki se ga je udeležilo šestdeset mladih iz cele Evrope, ki so predstavljali 12 evropskih manjšin. Ob delovnih srečanjih, delavnicah in zabavnih večerih je potekal tudi občni zbor organizacije YEN.

Novo leto pa se je začelo v znamenju rekreacije in zdrave telesne aktivnosti. Petnajstega in šestnajstega januarja je MOSP priredil v Peterlinovi dvorani v Trstu delavnico gibalne umetnosti in osnov sodobnega plesa, ki jo je vodila Raffaella Petronio, diplomirana na poklicni šoli za sodobni ples in gledališče na Dunaju. Pobuda je bila zelo uspešna in zbrala je visoko število udeležencev, tako da so organizatorji sklenili pobudo ponoviti. Delavnica je bila spet na vrsti 16. in 17. aprila ter 7. in 8. maja vedno v prostorih Peterlinove dnorane. Aprila je bil na sporedu tudi tradicionalni velikonočni seminar evropskih manjšin v kraju Ritten na Južnem Tirolskem, ki se ga je udeležila delegacija MOSP-a, ki je zastopala slovensko manjšino v Italiji.

S poletjem je nastopil čas študijskih dnevvov Draga mladih, pri katerih sodeluje MOSP, ki je ustanovitelj in eden izmed organizatorjev pobude. Petnajsta Draga mladih, intelektualni forum mladih iz Slovenije in zamejstva, se je odvila v dveh delih, ki ju je povezovala skupna tema solidarnosti. Od 7. do

MOSP

Mladi v odkrivanju skupnih poti so bili v sezoni 2004/05 zelo aktivni in marljivi. Že od 3. do 7. novembra 2004 so v sodelovanju z Mladinsko sekcijo Slovenske skupnosti v sklopu dejavnosti evropske manjšinske

10. julija je potekala v Domu sv. Jožefa v Celju. Uradnemu odprtju, ki se ga je udeležil predsednik državnega zbora Republike Slovenije France Cukjati, je 8. julija sledila okrogla miza s filozofom Janezom Juhantom, antropologom Jožetom Ramovšem in sociologinjo Zinko Kolarič. V soboto, 9. julija, so o solidarnosti v kontekstu sodobne družbe razpravljali teolog Branko Cestnik, novinar Bojan Wakounig in sociolog Andrej Fištravec. Sklepni del Drage mladih pa je potekal na Opčinah pri Trstu v soboto, 3. septembra. Zaključila jo je okrogla miza z naslovom *Solidarnost v kontekstu sodobne ekonomije in psihologije*, ki so jo oblikovali časnikarka Vida Petrovčič, ekonomist Miran Kramberger in socialni psiholog, dekan Fakultete za mednarodne in politične vede v Gorici Piergiorgio Gabassi. Ob študijskem delu so tako v Celju kot na Opčinah organizatorji poskrbeli še za različne delavnice in zabavne večere, v Celju jih je bilo kar trinajst. Teden pred Drago mladih je na Opčinah potekal Festival Drage mladih, ki je nudil vsak dan in ob vsaki uri raznovrstne delavnice (časnikarska, debatna, likovna, glasbena, plesno-gibalna, mednarodna in gledališka); na prvem dnevu festivala pa so se udeleženci srečali na odbojškarskem turnirju. V soboto zvečer so se mladi zbrali v Finžgarjevem domu, kjer so obiskovalci delavnic prikazali rezultate svojega udejstvovanja.

Nagrajenci literarnega in likovnega natečaja MOSP

SKK

Slovenski kulturni klub spodbuja mladinsko izobraževanje in ustvarjalnost. Že vrsto let ob dnevu slovenske kulture razpisuje literarni, fotografski in likovni natečaj v sodelovanju z MOSP-om. Odziv na natečaj je bil dober, prispelo je precej prispevkov, tudi iz Slovenije. Ocenjevanje literarnih prispevkov je bilo poverjeno komisiji, ki so jo sestavljali pisateljica Evelina Umek, urednica Nadia Roncelli ter pisatelj in režiser Marko Sosič. Pregledala je 14 prispevkov, tako proznih kot pesniških, na različno tematiko. Prvo nagrado je prejela Dana Čandek, avtorica povesti *Manel, Manel*. Na drugo mesto se je uvrstila Raffaella Petronio s pesmijo *Nocoj bi rada samo tvoje strupene*

poljube, na tretje pa Aljoša Kalc s pesmijo *Najlepša med vsemi*. Komisijo za fotografski in likovni natečaj so sestavljali likovnica in likovna kritičarka Jasna Merkù, likovnik in grafični oblikovalec Štefan Pahor ter amaterski snemalec Marjan Jevnikar. Prvo nagrado je podelila Eriku Stadlerju za sliko z vodno motiviko, drugo nagrado je prejel Robi Jakomin za fotografije iz serije Breg, na tretje mesto se je uvrstil Miran Bole s fotografijami z naslovom *Kaplje*. V skupini likovnih izdelkov je prvo mesto zasedla Martina Trevisan z deloma *V mestu* in *Na deželi*. Drugo nagrado je prejela Eva Pozzecco za delo *Glasbeni akordi*, tretjo nagrado je komisija podelila akvarelu Tine Šinigoj. Nagrajevanje je bilo na posebnem srečanju v Peterlinovi dvorani z otvoritvijo razstave likovnih in fotografskih del ter z umetniškim branjem literarnih prispevkov.

Igralska skupina Slovenskega kulturnega kluba je z igro *Lepi zdravnik*, ki jo je naštudirala na začetku sezone, nastopila na pustnem srečanju Kluba prijateljstva.

Nagrada Vstajenje

V ponedeljek, 4. aprila, je bila v Peterlinovi dvorani v Trstu slovesna podelitev 42. literarne nagrade *Vstajenje* za leto 2004. Komisija za nagrado, ki jo

Podelitev nagrade Vstajenje Borisu Pangercu

sestavljajo prof. Lojzka Bratuž, prof. Robert Petaros, prof. Zora Tavčar, dr. Zorko Harej, prof. Diodora Fabjan Bajc, prof. Neva Zaghet in urednik Marij Maver, je pregledala dvaintrideset del zamejskih in zdomskih avtorjev in sklenila podeliti nagrado tržaškemu pesniku Borisu Pangercu za pesniško zbirko *Odžejališče*. Na večeru je o Pangerčevem pesniškem ustvarjanju in o njegovi zadnji zbirki poglobljeno spregovorila prof. Neva Zaghet. Igralca Radijskega odra Marjan Kravos in Nadia Roncelli sta prebrala nekaj pesmi iz nagrajene zbirke, denarno nagrado je v imenu Zadrúžne kraške banke izročil Adriano Covacich. Večer je z lepim in ubranim petjem sklenil nastop Okteta Škofije, kateremu se je ob zdravlјici pridružil tudi nagrajenec.

Mladi oder

Slovenska prosveta iz Trsta in Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice že trideset let podeljujeta priznanje zamejskim ljubiteljskim gledališkim skupinam, ki se posvečajo recitiranju samostojno ali v sklopu kake šole oziroma društva. Slovesna podelitev priznanj XXX. natečaja Mladi oder za tržaško pokrajino je bila na Prešernovi proslavi v Društvu slovenskih izobražencev v ponedeljek, 14. februarja. V kategoriji skupin, ki delujejo v okviru šole, je priznanje prejela srednja šola Srečko Kosovel z Opčin za recital na Kosovelova besedila in za božičnico. V kategoriji igralskih skupin, ki delujejo v okviru društev in raznih organizacij, so priznanje prejeli otroški zbor Ladjica iz Devina za glasbeno igrico *Z balonom po razširjeni Evropi*, Gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba za literarni recital in za šaljivi prizor *Lepi*

Nagrajevanje Mladi oder na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani

zdravnik, Mladinska igralska skupina Tamara Petaros za igrico *Angelček v težavah* ter udeleženci Poletnega gledališkega tečaja za otroke, ki sta ga priredila Slovenska prosveta in Radijski oder, za igrico *Obtoženi volk*.

V kategoriji igralskih skupin, ki se izrecno posvečajo igranju, je priznanje prejelo Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka s Proseka in Kontovela za igro *Sen kresne noči* in za mladinsko komedijo *Matilda*.

Prešernova proslava

Osrednji Prešernovi proslavi v zamejstvu sta bili 12. februarja v Gorici in 13. februarja v Trstu. Prireditel sta pripravili Glasbena matica in Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel ob sodelovanju Kulturnega centra Lojže Bratuž, Kulturnega doma v Gorici, Slovenske prosvete, Slovenskega stalnega gledališča, Zveze slovenske katoliške prosvete in Zveze slovenskih kulturnih društev pod pokroviteljstvom Sveta slovenskih organizacij in Slovenske kulturno gospodarske zveze. Proslavi z naslovom *Poezija glasbe* sta si zamislila glasbenika Janko Ban in Bogdan Kralj. Osrednji govornik na tržaški proslavi je bil Ace Mermolja, v Gorici pa Jurij Paljk.

Slovenska prosveta skupaj z Društvom slovenskih izobražencev in v sodelovanju z revijo Mladiko je priredila proslavo ob dnevu slovenske kulture v

ponedeljek, 14. februarja, v Peterlinovi dvorani v Trstu. Na programu sta bili nagrajevanje zmagovalcev 33. literarnega natečaja revije Mladika za prozo in poezijo (glej zgoraj) in že tridesetič podeljevanje priznanj Mladi oder ljubiteljskim igralskim skupinam (glej zgoraj). Umetniški program so oblikovali igralca Radijskega odra Alenka Hrovatin in Tomaž Susič, ki sta prebrala nekaj odlomkov iz nagrajenih del Mladikinega natečaja, ter gojenki Glasbene matice v Trstu pianistka Mira Fabjan in čelistka Irena Ferro Casagrande. Priložnostno misel je izrekla prof. Nadja Maganja.

Radijski oder

Igralska družina Radijskega odra že mnogo let skrbi za lepo govorno besedo v obliki radijskih iger, a tudi najrazličnejših pobud, nastopov in tečajev, ki so odprti širši javnosti. Tako je v sodelovanju s Slovensko prosveto in Primorskim narodnim gledališčem iz Nove Gorice že sedmič priredil Gledališki vrtljak za najmlajše. Predstave so potekale v dvorani Marijinega doma pri Sv. Ivanu in zvale lepo število otrok in družin. Prva predstava je bila na sporedu 26. septembra. Z igrjo *Obtoženi volk* v režiji Lučke Susič so se predstavili mladi gojenci gledališkega tedna, ki sta ga v zadnjem junijskem tednu priredila Radijski oder in Slovenska prosveta v sodelovanju z Društvom Finžgarjev dom. Sedemnajstega oktobra je bila na sporedu lutkovna igrlica *Mala čarovnica* v izvedbi skupine »Navihanci« iz Celovca. Novembra je Gledališče na vrhvi iz Nove Gorice uprizorilo igrico *Mala čarovnica, ki ni mogla biti zlobna*. Petega decembra je Gledališče Toneta Čufarja z Jesenic uprizorilo delo *Trije snežaki*. Po predstavi je mlade igralce obiskal sv. Miklavž in jih obdaril. V novem letu je 16. januarja Mini teater iz Ljubljane nastopil z igrico *Trije prašički*. Moje gledališče iz Ljubljane je 20. februarja uprizorilo predstavo *Štorklja in lisjak*. Sezona se je zaključila z domačo produkcijo Slovenskega odra iz Trsta v režiji Lučke Susič. Na sporedu je bila igrlica *Stara hiška, hruška, buška in zlato pero*. Z Radijskim odrom je vso sezono sodeloval Študijski center Melanie Klein, ki je pred začetkom vsake predstave skrbel za animacijo za mlado publiko. Na zadnji predstavi je bilo nagrajevanje natečaja za najlepšo risbico o gledaliških junakih, ki so se zvrstili na odrskih deskah v sezoni 2004/05. Po zaključku vrtljaka je Radijski oder ponudil najmlajšim še izvenabonmajsko predstavo v nedeljo, 10. aprila; gledališka skupna Ona-on iz Murske sobote je uprizorila delo *Abeceda*. Kot smo že poudarili, je glavno poslanstvo Radijskega odra produkcija iger za radijski medij. V sezoni 2004/05 je pripravil več dramskih besedil tako enodejank kot v nadaljevanjih. Uprizoril je dela sodobnih zamejskih in slovenskih avtorjev – Aleksija Pregarca *Amando*, Tanje Rebula *Drevo življenja*, Franja Frančiča *Na begu*, mladinsko Eveline Umek *Zaklad*, a segel je tudi v zakladnico svetovne klasike.

Radijski oder že več let prireja tečaj lepe govorice za otroke in odrasle; novost letošnje sezone pa je bil poseben tečaj lepe govorice za šolnike. Tečaj za najmlajše je potekal od septembra do februarja v Finžgarjevem domu na Opčinah pod mentorstvom Lučke Susič in se je zaključil 17. februarja s predstavo *Tri lepe Vide na španskem dvoru*. Igro so potem ponovili dan kasneje na Opčinah za srednjo šolo Srečko Kosovel, 23. marca pa za osnovno šolo France Bevk. Tečaj za odrasle je vodila Matejka Peterlin. Sklepna prireditvev je bila v sredo, 27. aprila, v Peterlinovi dvorani v Trstu in je bila posvečena 65-letnici tržaške pesnice Irene Žerjal. Večer je uvedla voditeljica tečaja Matejka Peterlin, glasbeni okvir je pripravila čelistka Irene Ferro Casagrande. Sledil je ogled videoposnetka, ki ga je o pesnici pripravila Maja Lapornik za tržaški sedež RAI. Nato so nastopili udeleženci tečaja, ki so prebrali nekaj proznih odlomkov in pesmi iz del Irene Žerjal, in člani Radijskega odra Peter Raseni, Nadia Roncelli, Aleksij Pregarc in Matejka Peterlin.

Mlajši člani Radijskega odra so pod mentorstvom Aleksija Pregarca nastopili na božičnem srečanju Društva slovenskih izobražencev v Peterlinovi dvorani z recitalom religioznih in eksistencialnih pesmi zamejskih avtorjev. Člani RO so tudi sodelovali

na proslavi v organizaciji Sveta slovenskih organizacij in Slovenske kulturno gospodarske zveze ob 60-letnici konca vojne, ki je bila ob Kosovelovem kipu v tržaškem Ljudskem vrtu. Skupaj s Slovensko prosveto je Radijski oder priredil že tradicionalni celodnevni gledališki teden za otroke

Gledališki tečaj za najmlajše junija 2005 v organizaciji Slovenske popevke in Radijskega odra

od 7. od 13. leta, ki je potekal v Finžgarjevem domu na Opčinah od 13. do 17. junija 2005. Mladi tečajniki so spoznavali različne aspekte in bogastvo gledališkega nastopanja od lepe in izbrane govorice do sproščenega giba. Za to so poskrbeli mentorji Lučka Susič, Matejka Peterlin, Jelka Bogatec, Štefan Pahor, Martina Feri, Alenka Hrovatin in Tomaž Susič. Ob koncu uspešnega tečaja je preko trideset tečajnikov uprizorilo med tednom naštudirano predstavo, in sicer igrico *Volk in sedem kozličkov*.

V sodelovanju s Študijskim centrom Melanie Klein je Radijski oder priredil bralne urice za otroke, ki obiskujejo osnovno šolo; te so potekale ob sobotah

popoldne. Na teh srečanjih so mlado publiko obiskali Palček pripovedovalček in njegovi prijatelji.

Koroški kulturni dnevi na Primorskem

Enajste Koroške kulturne dneve na Primorskem so priredile Slovenska prosveta v Trstu, Zveza slovenske katoliške prosvete v Gorici in Krščanska kulturna zveza v Celovcu. Potekali so od 17. do 24. oktobra v raznih krajih tržaške in goriške pokrajine. Kulturna izmenjava med Koroško in Primorsko poteka že 22 let, tako da se prireditve izmenično odvijajo eno leto v Italiji, drugič pa na Avstrijskem. Na Tržaškem so se dnevi začeli v nedeljo, 17. oktobra, ko je v dvorani Marijinega doma pri Sv. Ivanu v okviru Gledališkega vrtiljaka za najmlajše nastopila otroška lutkovna skupina »Navihanci« iz Celovca z lutkovno predstavo *Mala čarovnica*. V ponedeljek, 18. oktobra, je v Peterlinovi dvorani v Ulici Donizetti v sodelovanju z Društvom slovenskih izobražencev potekal Koroški glasbeno-literarni večer, posvečen pesnici Milki Hartman. V četrtek, 21. oktobra, je Janko Zerzer prikazal svoje filme *Po koroških poteh*. Prireditve je bila v dvorani Finžgarjevega doma na Opčinah. V nedeljo, 24. oktobra, so mešani pevski zbor Pevskega društva Sele in člani Slovenske filharmonije sodelovali pri sv. maši v rojanski cerkvi z jubilejno mašo Romana Verdela. Mašo so kasneje istega dne ponovili v župnijski cerkvi sv. Jerneja na Opčinah. Maši je sledil koncert koroških ljudskih pesmi v priredbi dirigenta Romana Verdela.

Knjižnica Dušana Černeta

V letu 2004 je Knjižnica Dušana Černeta nadaljevala s svojim poslanstvom, to je z zbiranjem in katalogiziranjem slovenskega zdomskega tiska, ki ga prejema od prizadevnih izseljencev iz raznih delov sveta, predvsem iz Kanade, Nemčije, Avstrije, Švedske, Združenih držav Amerike, Avstralije, Argentine in seveda iz Slovenije. Knjižnica redno sodeluje in si izmenjuje knjižno gradivo z Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani, s knjižnico Studia Slovenica in s Semeniško knjižnico v Ljubljani.

Knjižnica goji prijateljske stike s slovenskimi duhovniki, ki vodijo slovenske župnije v Nemčiji in si prizadeva dopolniti zbirko župnijskih glasil *Med nami povedano*, ki jih izdajajo vsa slovenska župnišča v Nemčiji, nikjer pa niso zbrana v celoti. V pretekli sezoni je knjižničar Marjan Pertot v reviji Mladika opravil popis slovenskih župnij, ki delujejo v Nemčiji.

Po osamosvojitvi je knjižnica dobila v uporabo še eno sobo za svoje delovanje, ki jo je opremila s steklenimi knjižnimi omarami, pisalno mizo, mizico za računalnik ter omarico za kartotečne listke, in je nabavila sodoben računalnik.

Do konca leta 2004 je bilo v knjižnici Dušana Černeta inventariziranih 400 knjižnih enot (knjig, brošur in periodičnega tiska), tako da je celotno število

inventariziranih knjig v knjižnici 12.100. Poleg tega je bilo popisanih 62 enot drobnega tiska. Drobne tiska je do zdaj inventariziranih 1.047. Knjižnica je nadaljevala tudi s katalogizacijo knjižnega gradiva. V centralni knjižni katalog je bilo vloženih 207 knjižnih listkov, v katalog slovenskega zdomskega tiska 129. Konec leta 2004 je bilo v glavnem katalogu 10.158 in v katalogu zdomskega tiska 2.843. V signaturni katalog je bilo vpisanih 151 zaporednih knjižnih izdaj. Vezanih je bilo več letnikov Svobodne Slovenije, Duhovnega življenja in še nekaterih manjših periodičnih publikacij. Izposojenih pa je bilo 182 knjižnih izdaj in periodičnega tiska. Nadaljuje se priprava bibliografije slovenskega tiska v Kanadi, ki je prešla v zaključno fazo in ki bo kmalu izšla v tiskani obliki.

Virgil Šček

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček iz Trsta je v letu 2005 nadaljeval s tradicionalno dejavnostjo izobraževalnih in kulturnih srečanj, zlasti v zvezi s temami, ki jih obravnavajo njegove publikacije (»beli priročniki«). V tem pogledu je bila najbolj odmevna okrogla miza o študiji dr.

Egidija Vršaja *Slovenija in evroregije* 11. marca v Ljubljani. Pri njej sta poleg avtorja dr. Vršaja in urednika »belih priročnikov« Iva Jevnikarja sodelovala minister za lokalno samoupravo in regionalno politiko dr. Ivan Žagar ter svetovalec Slovenske skupnosti v deželnem svetu Furlanije-Juljske krajine dr. Mirko Špacapan.

Kar zadeva knjižno zbirko Krožka Virgil Šček, pa bosta pred iztekom leta 2005 izšla še dva zvezka, tako da jih bo skupno že 42. V enem bo zbrano gradivo s posveta iz leta 2004 o bratih Ivanu Mariji, Antonu in Andreju Čoku iz Lonjerja pri Trstu, v drugem pa bo dr. Majda Sfiligoj Corsi predstavila življenje in delo svojega očeta, znanega goriškega odvetnika in politika dr. Avgusta Sfiligoja.

N. B. Ta pregled dejavnosti ne krije v celoti bogate in razvejane dejavnosti društev po tržaškem teritoriju.

Fotografije je prispeval Marij Maver.

Generalni konzul RS v Trstu Jože Šušmelj izroča gospe Nedi Abram Red za zasluge, ki ga je njenemu možu prof. Martinu Jevnikarju posmrtno podelil predsednik RS Janez Drnovšek.

KULTURNI CENTER LOJZE BRATUŽ

Danilo Čotar

Večnamensko kulturno središče na Drevoredu 20. septembra v Gorici je v pretekli sezoni še utrdilo svojo prvenstveno vlogo v kulturnem dogajanju na Goriškem. Društvo, ki upravlja Kulturni center, z delavno predsednico Franko Žgavec na čelu, ima za seboj že devetletno izkušnjo in zna s tehtnimi izbirami usmerjati bogato dejavnost središča. Sodobni prostori Kulturnega centra so tudi letos sprejeli pod streho več kot sto različnih prireditev. Pestro dogajanje pretekle sezone je prikazano v lični brošuri, iz katere je razvidno, da so levji

The King's Singers med koncertom v KCLB (foto DD)

delež zasedle gledališke predstave, ki jih je bilo 43. Sem prištevamo tudi balete, šolske prireditve in otroške veselice. Najmlajši gledalci so zasedli veliko dvorano dvajsetkrat. Glasbenih srečanj je bilo 36. Nekatere koncerte je priredil Kulturni center samostojno, ostale pa v sodelovanju s Slovenskim centrom za glasbeno vzgojo Emil Komel, z Združenjem cerkvenih pevskih zborov in z drugimi ustanovami. Med pomembne glasbene dogodke brez dvoma uvrstimo simfonični koncert Barve Sredozemlja, na katerem se je izkazal ob klavirju naš goriški rojak Miran Devetak. V božičnem času sta poslušalce navdušila tudi Odmev božičnih melodij z angleško vokalno skupino The King's Singers in simfonični koncert v korist Karitas s klarinetom Nicole Bulfoneja. Tudi letos je velika dvorana gostila pevske revije Cecilijanka, Mala Cecilijanka, Primorska poje in srečanje otroških in mladinskih zborov Zlata grla. Za našo dvorano se že tradicionalno odločajo prireditelji Mednarodnega tekmovanja Città di Gorizia, Mednarodnega tekmovanja v klavirski interpretaciji G. Pecar ter Evropskega natečaja za mlade violiniste in čeliste študente A. in V. Marcosig.

V mali in veliki dvorani se je zvrstilo 20 zborovanj, seminarjev, občnih zborov, predavanj in predstavitev. Posebno prisrčna sta bila poklon pisatelju Alojzu Rebuli ob njegovi 80-letnici in srečanje z goriškim odbojkarjem Matejem Černicem, dobitnikom srebrne olimpijske kolajne. Letos smo v Centru slovesno podelili prvo Priznanje Kazimir Humar, in sicer dramskemu odseku PD Štandrež.

V razstavnih prostorih je bilo šest razstav, ki so vzbudile veliko zanimanja. Med najbolj odmevnimi sta bili antološki razstavi goriškega umetnika Roberta Nanuta v jeseni, spomladi pa slikarja Milka Bambiča ob stoletnici rojstva. Razstavljene so bile umetnine iz zbirk Valentine Verani in Goriškega muzeja v Kromberku. Ob tej priložnosti je Center priredil tudi mednarodni posvet Kaj bo z nami čez sto let?, na katerem je sodelovalo osem predavateljev.

Pomembni sta bili tudi dve skupinski razstavi, ki sta privabili veliko obiskovalcev. Meseca januarja so se na razstavi z naslovom Prihodnost je naša predstavili mladi slovenski ustvarjalci iz naše dežele: Dimitri Brajnik, Ivan Žerjal, Tatjana Floreancig, Luisa Tommaseg, Štefan Pahor in Matěj Susič. Marca pa je Center gostil prodajno razstavo Umetniki za Karitas, na kateri so bila razstavljena dela iz likovne delavnice na Sinjem vrhu in druga, ki so jih poklonili slovenski goriški umetniki.

Iz pregleda prireditev pretekle sezone je razvidno, da živahnost Kulturnega centra temelji na sodelovanju s številnimi slovenskimi, italijanskimi in furlanskimi ustanovami, saj stoji Gorica na stičišču različnih kultur. Prav to stičišče pa nas mora tudi vzpodbujati, da skrbimo za naš narodni obstoj, saj so naše korenine vraščene v goriški prostor več kot tisoč let. Kulturni center mora s svojim delovanjem predvsem utrjevati prisotnost in uveljavljanje slovenske narodne skupnosti v Gorici ob spoznavanju in priznavanju vseh, ki živijo v tem prostoru.

Zgoraj: odprte razstave Prihodnost je naša; spodaj: večer s pisateljem Rebulo, ki ga je popestril nastop pevske skupine Akord. (Foto DD)

PREGLED NEKATERIH ŽUPNIJSKIH DEJAVNOSTI V NABREŽINI

B.B.

Jesensko mesečno konferenco smo imeli 13. okt. 2004, ko nam je g. Jožko Kragelj spregovoril o velikem beneškem dobrotniku msgr. Ivanu Trinku. Večer so poživili »Nediški puobi« in družabnost.

Naš cerkveni pevski zbor je sodeloval tudi na Dekanijskem srečanju cerkvenih pevskih zborov 14. novembra v Štivanu.

V življenju župnije je bil pomemben dušnopastirski obisk goriškega nadškofa Dina de Antonija od 25. do 28. novembra. Srečal se je z mladimi, otroki v šolah, cerkvenim pevskim zborom ter obiskal bolnike. Višek je bila nedeljska dvojezična sv. maša in blagoslov nove Marijine kapelice.

Skavti so pripravili miklavževanje v režiji Kristine Semi z igrico in obdarovanjem. Prof. Marija Češcut iz Gorice je na mesečni decembrski konfe-

renci predstavila knjige Goriške Mohorjeve družbe, zlasti pa Koledar.

V naši dvorani je bila 16. decembra lepa šolska božičnica. Tradicionalna božična razstava jaslic in božičnih motivov se je sklenila z ogledom le-teh in nagradami družinskih jaslic, zlasti s koncertom ZCPZ iz Trsta pod vodstvom Edija Raceta.

Ena izmed slik s predavatelji in somaševalci na raznih župnijskih srečanjih, ki jih je domači župnik Bogomil Breclj razdelil ob slavu 55-letnice svojega mašniškega posvečenja.

Pri februarški mesečni konferenci je s projekcijami govoril zdravnik Franko Križmančič o vzrokih in terapiji pljučnih bolezni. V marcu je prof. Tatjana Rojc predstavila in predavala o svoji knjigi, ki je namenjena zlasti Italijanom *Le lettere slovene dalle origini all'età contemporanea*, katero so navzoči z veseljem sprejeli in odobravali takšne publikacije.

Ob 55-letnici duhovništva domačega župnika je jubilant razdelil v župnijski dvorani štiri različice slik o predavateljih na mesečnih konferencah, praznovanje pa je bilo zaradi velikega petka preloženo na avgust.

Na praznik Gospodovega vnebohoda smo imeli v naši cerkvi koncert evharističnih pesmi, ki so jih peli cerkveni pevci iz Mirna pod vodstvom Andreja Budina. Tudi lani smo imeli v župnijski dvorani 25. velikonočno razstavo domačih in »tujih« pirhov.

Maja meseca je domači župnik zbolel in je moral skoro mesec dni biti v bolnišnici, zato je goriški nadškof vodil dvojezično sv. mašo in obhajal skupino slovenskih in italijanskih prvoobhajancev v zadovoljstvo vseh navzočih.

V juniju je domačin g. Viktor Godnič, salezijanec, obhajal svojo zlato mašo. Prav tako je vodil Marijin tradicionalni praznik za italijanske vernike v Kamnolomih, ker je bil domači župnik odstoten zaradi bolezni.

Župnik Bogomil Brecelj je zaradi bolezni obhajal svojo 80-letnico v duhovniškem domu v Gorici. Pri maši se je zbralo veliko število župljanov, ki so s petjem počastili to slovesnost, kateri so sledila tudi družabnost in voščila.

Praznik sv. Roka, župnijskega zavetnika, je bil že 14. avgusta. Slovesno bogoslužje sta opravila zlatomašnik Viktor Godnič in srebrnomašnik p. Janko Hajšek iz Mavhinj, sv. maša je bila v treh jezikih, pri kateri je lepo pel domači cerkveni pevski zbor pod vodstvom Paola Veniera, pri procesiji pa je sodelovala tudi nabrežinska godba, zaključek z blagoslovom je opravil dekan J. Markuža. Na koncu je bila družabnost.

Kljub odsotnosti in bolezni domači župnik še vedno spremlja dogajanje v župniji in posreduje svoje pobude ter načrte za poživitev župnijske dejavnosti.

VERSKO IN KULTURNO ŽIVLJENJE V BAZOVICI V LETU 2005

Žarko Škerlj

Kar velja za naše življenje v celoti, velja nekaj podobnega tudi za versko življenje ali za življenje našega srca in duha. Prazniki in nedelje so namreč tisti srečni trenutki, ki nas ponavadi umirijo, posvetijo in olepšajo čas, nam merijo naš čas in delajo iz življenja praznik. Tega bi morali biti vsi veseli in se na večno praznovanje v nebesih pripravljati. Po drugi strani pa moram reči, da poznam žal vedno več ljudi, ki se sploh ne zavedajo več, kako se nam to zemeljsko življenje hitro izteka, se na nedelje tako rekoč »požvižgajo«, pa čeprav tudi nje vse nedelje in prazniki še posebej bogatijo in osvetlujejo.

Že deseto leto vodim ti dve kraški župniji na vzhodnem delu Tržaškega Krasa, kot sta Bazovica in Pesek. Ob poučevanju verouka na liceju France Prešeren mi na ramenih sloni tudi skrb za kulturni in verski utrip še posebej v Bazovici. Nisem sam seveda, ob sebi imam namreč nekaj res požrtvovalnih sodelavcev, s katerimi dobro sodelujemo. Večje prireditve pa ponavadi pripravimo in jih izvajamo s skupnimi močmi z vsemi društvi v vasi.

Hvaležen sem otrokom otroškega zbora Slomšek in pevovodji gospe Zdenki Križmančič, saj nam prav ti olepšajo in »pomladijo« vsaj enkrat na mesec eno nedeljsko sveto mašo, še posebej pa seveda pripravijo nekatere prav svoje prireditve, kot npr. so: miklavževanje na svetnikov večer, pustovanje, vsako leto pojejo pri Marijini maši in procesiji v Gropadi ob koncu šmarnic. Skupaj z ostalimi vaškimi zbori pojejo na večjih pevskih prireditvah, in sicer: na koncertu božičnih pesmi, na zaključnem pevskem nastopu ob koncu šolskega leta. Peli so še na prazniku moje srebrne maše 22. julija.

Požrtvovalna gospa Zdenka Križmančič pripravlja že nekaj let skupaj s sodelavkami za otroke poseben pevsko-rekreacijski teden na prehodu meseca avgusta na september. Mlade učijo peti, igrati, barvati in še marsikaj. V nedeljo, 4. septembra, smo z njimi in s starši odšli na nagradni izlet na Tolminsko. Peli so in sodelovali z domačini pri maši v Volčah, nato smo se z ladjo Lucijo vozili po umetnem jezeru na reki Soči v kraju Most na Soči. Kosilo so nam kar na ladji pripravili, popoldne pa smo si ogledali še Tolminski muzej in znamenita Tolmiska korita. V zboru poje trenutno 25 otrok in še pričakujemo novih okrepitev. Zbor se seveda vsakih nekaj let popolnoma prenovi, ko vstopijo novi, mladi pevci in starejši zaključijo petje v zboru. Škoda, da nimamo možnosti te »izbrušene

pevce« spremljati še v kakem mladinskem zboru. Ta je v Bazovici nekaj let obstajal, a je žal prenehal z delovanjem.

Leto 2005 smo v Bazovici zaznamovali z nekaterimi res množičnimi prireditvami, ki so zahtevale veliko truda, a so povsem uspele in smo upravičeno nanje lahko ponosni. Take prireditve so npr. bile: nastop 60-članskega mladinskega orkestra iz Novega mesta, ki se je predstavil v naši cerkvi 17.2.; božični koncert 28.12.; dobrodelni koncert 13.5. in koncert ob koncu šolskega leta 17.6. Povsod žal opazamo, da je bodisi v pripravah kot tudi pri udeležbi vedno manj ljudi, zato je potrebno marsikatero prireditev združiti ali vsaj delati, kjer se da, s skupnimi močmi. Vaščani pridno pripravijo pustni sprevod in večkrat so že zmagali. Tako Bazovci kot Padričarji. Že več let se v maju mesecu spomnimo prehitro umrlih pevcev in ob tej priložnosti pripravijo koncert vsi domači zbori, ali pa vsaj mešani zbor Lipa, ki je istočasno tudi cerkveni pevski zbor skupaj s kakšnim gostujočim zborom. Tako sta 13. maja nastopila mešani pevski zbor Lipa z dirigentko Tamaro Ražem in pevski zbor Vox Julia z Eliso Ulian. Prispevke so darovali za potrebe Dijaškega doma v Trstu. Prav posebej prisrčen je bil tudi nastop Na M'zarju 17. junija. Nastopili so vsi trije bazovski zbori: otroški, moški in mešani zbor. Istočasno so predstavili tudi knjigo Ti

povem eno pravco. Iz Istre pa so povabili nek vaški ansambel, ki nam je predstavil bogastvo istrskih pesmi.

Da znamo biti Bazovci tudi povezani in složni, smo samim sebi in vsem gostom pokazali pri pripravi praznovanja mojega srebrnega duhovniškega jubileja. Veliko je bilo molitve, petja in potem seveda pravega in čistega veselja na bližnjem športnem igrišču. Prišli so ljudje od blizu in daleč; poleg domačinov so tu bili iz Mačkolj in Brega, iz Tomaja, s Krasa oz. s te in one strani meje, z Opčin in iz mesta.

Vsak duhovnik je poklican, da tudi materialno skrbi za svojo cerkev, in kdor jih ima veliko, je potem to delo še večje. V prvem nadstropju Slomškovega Doma so delavci postavili nov pod, saj so prejšnje ploščice vsebovale manjšo, a neprimerno količino azbesta, ki je zdravju škodljiv in zato neprimeren. Za cerkev na Pesku smo kupili nov in res lep lesteneč in tako Brezmadežni posvečeno cerkev osvetlili z novo lučjo.

Vsako leto se za vsaj en avtobus župljanov udeležuje skupnega enodnevnega romanja; letos smo bili v cerkvi Marije ob Vrbskem jezeru na avstrijskem Koroškem. Župnijski romarski izlet pa smo imeli na Trsat nad Reko.

Bazovski romarji pred kipom Janeza Pavla II. pred Marijinim svetiščem na Trsatu

SLOVENSKO OTROŠKO IN MLADINSKO PEVSKO DRUŠTVO VESELA POMLAD

Majda Danev

Otroški pevski zbor Vesela pomlad je v pevsko leto 2004-2005 stopil 11. septembra s pevskim popoldnevom, na katerem sta zborovodkinja Mira Fabjan in glasbena pedagoginja Samantha Mazziero navdušili kopico malih pevcev in pevk za vesel pričetek pevskih srečanj. Priljubljene otroške pesmice znanih slovenskih ustvarjalcev so se odtlej veselo oglašale iz dvorane Finžgarjevega doma na Opčinah dvakrat tedensko, pred pomembnejšimi nastopi pa razumljivo tudi večkrat. Prvi, nadvse pomemben nastop je bil namenjen svetemu Miklavžu, ki je na začetku decembra tudi lani obiskal openske otroke. Prihod dobrega svetnika pa že sovpada z adventnim časom in samo pripravo na Božič. Tako so tudi naši mali pevci takoj po Miklavževem odhodu segli po besedilih in notah prelepih božičnih pesmic, ki so jih pridno vadili za božični koncert. Ta je bil v skladu s tradicijo načrtovan za sam božični dan, ko se je domača župnijska cerkev pričakovano napolnila z ljubitelji božičnih pesmi. Vzporedno s pripravo na božični koncert so potekale tudi vaje za nastop v koncertni izvedbi opere Poganski kamen tržaškega skladatelja Giulia Viozzija, ki je bila uprizorjena sredi januarja na odru dvorane Tripovich v Trstu. Komaj dan pred izvedbo te opere pa so mali pevci in pevke še enkrat podoživeli Božič s sodelovanjem pri božičnem koncertu Zveze cerkvenih pevskih zborov v stolnici sv. Justa v Trstu. Ob tej priložnosti je zborovodkinji Miri Fabjan pripadla čast, da je dirigirala združenim zborom ob izvedbi sklepnih skupnih pesmi. Meseca januarja je pevce čakala še ena obveznost, in sicer krajši nastop na občnem zboru društva Vesela pomlad, ki je prijetno popestril sicer formalni potek omenjene obveznosti. V februarju se je otroški zbor pripravljal za nastop na reviji Pesem mladih, ki jo je tudi lani v marcu priredila ZCPZ v dvorani Pomorske postaje v Trstu. Maja so bili mali pevci soudeleženi pri prazniku Prvega sv. obhajila, ko so na najlepši možni način prispevali k nadvse uspeli in občuteni slovesnosti v domači cerkvi. Na začetku junija se je v Finžgarjevem domu odvijal Pevski večer, posvečen 27-letnici Vesele pomladi. Tu so imeli mali pevci priložnost predstaviti staršem in ostalim udeležencem prireditve dosežke iztekajočega se pevskega leta. Vendar pa nastop na tem koncertu še ni bil zadnji v sezoni. Pevci in pevke otroškega zbora Vesela pomlad so na predvečer praznika sv. Ivana nastopili na kresovanju pri Ferlugih.

Mlajša mladinska pevska skupina Vesela pomlad je v pevsko leto 2004-2005 vstopila z intenzivnimi pripravami na študijskih dnevih, ki jih je društvo Vesela pomlad priredilo v hotelu-zdravilišču Krka v Strunjanu. Konec oktobra so dekleta sooblikovala sv. mašo v poklon openskemu pevskega in glasbenemu pedagogu ter skladatelju prof. Stanetu Maliču ob 100-letnici njegovega rojstva, nekaj dni kasneje pa sv. mašo v spomin na Mitjo Čuka, po katerem nosi ime dobrodelna ustanova Sklad Mitja Čuk, ki je lani slavila 25-letnico delovanja v prid otrokom s posebnimi potrebami. Pevke so sodelovale tudi pri božičnih koncertih v domači cerkvi sv. Jerneja in v tržaški stolnici sv. Justa. Februarja je skupina sodelovala na Večeru slovenske pesmi in besede, ki sta ga društvo Finžgarjev dom in MePZ Sv. Jernej tudi lani priredila v počastitev Dneva slovenske kulture. Marca so se dekleta udeležila revije ZCPZ Pesem mladih, aprila pa revije Zlata grla, ki sta jo priredila MPZ in PD Vrh sv. Mihaela v sodelovanju z ZCPZ v KC Lojze Bratuž v Gorici. Sredi maja je bil na vrsti krajši koncert v sklopu Praznika družine, ki ga je priredila skupnost družin Sončnica iz Gorice v sodelovanju s SOMPD Vesela pomlad ter zakonskima skupinama iz Trsta in z Opčin

v openskem Marijanišču, zadnji dan Marijinega meseca pa nastop ob zaključku šmarničnih pobožnosti v openski župnijski cerkvi. Junija so pevke sooblikovale Pevski večer ob 27-letnici Vesele pomladi, sodelovale na koncertu, ki ga je ob kresovanju priredila vaška skupnost od Ferlugov v cerkvi Lurške Matere Božje in s svojim

Sklepna skupna pesem združenih zborov na koncertu božičnih pesmi v stolnici sv. Justa pod vodstvom Mire Fabjan

jim petjem obogatilo slovesnost podeljevanja zakramenta sv. birme v openski župnijski cerkvi. Vokalno instrumentalna skupina *Joy Spring*, ki deluje pod okriljem društva Vesela pomlad in se pod vodstvom Martine Feri posveča črnski duhovni glasbi in izvajanju jazzovskih priredb, je s svojim prepričljivim in živahnim nastopom povsem presenetila poslušalce na koncertu božičnih pesmi v domači cerkvi sv. Jerneja apostola. Junija so pevci in pevke te skupine sodelovali na Pevskem večeru ob 27-letnici Vesele pomladi v dvorani Finžgarjevega doma na Opčinah in na povabilo SKD France Prešeren nastopili na vaški šagri na Jami v Boljuncu. Konec leta smo se v društvu Vesela pomlad pevci in odborniki veselili z zborovodkinjo Miro Fabjan, ki je prejela posebno nagrado kot najboljša udeleženka zborovodskega tečaja v priredbi pevskega društva Renato Portelli in deželne sekcije USCI v kraju Mariano del Friuli.

SKUPNOST DRUŽIN SONČNICA

SEZONA 2004-2005

Mauro Leban

Trodnevna ekskurzija v Prekmurje, katere program je predvideval ogled Ptuja, Ormoža, Jeruzalema, mrtvic reke Mure v Veržeu, Plečnikove cerkve v Bogojini in Kančevcev ter prikaz lončarske dejavnosti in degustacijo vin na turistični kmetiji na Pečarovcih, je uvedla člane Skupnosti družin Sončnica v poletni oddih.

Jeseni se je sezona začela na prvo soboto oktobra, ko je bil na vrsti občuten koncert skupine Gloria v cerkvi sv. Ivana v Gorici.

Novembra so se člani zopet zbrali na tradicionalnem martinovanju, med katerim so si tudi ogledali zgodovinsko in arhitektonsko bogat zaselek Tabor v Vipavski dolini.

Sredi decembra je potekala v Gorici priprava na božični čas v družini z g. Vinkom Paljkom, župnikom v Solkanu.

Januarski občni zbor je bil za člane priložnost, da odobrijo bilance društva in se pomenijo o dosedanjem delu ter o prihodnjih izzivih, ki jih prinaša nova

sezona. Sledila sta še predavanje o družinskem finančnem upravljanju in seveda družabnost.

Tudi tokrat sta februar in marec prinesla štiri predavanja strokovnjakov iz Slovenije in naše dežele. Kot prvo je bilo na vrsti predavanje Marinke Pahole

Sten Vilar na Dnevu družine 2005 na Opčinah

o postavljanju mej otroku in mladostniku. Nato je Bogdan Žorž ugotavljal, če sta kazen in pohvala učinkoviti vzgojni sredstva, sledilo je predavanje Simona Spazzapana z naslovom *Kaditi? Ne, hvala. Tudi malo kajenja zelo škoduje*. Kot zadnje je bilo na vrsti predavanje Marje Strojina z naslovom *Otroci in*

nasilje. Po vsakoletnem pustovanju za odrasle in otroke z nagrajevanjem najbolj izvirnih mask je bila v načrtu tradicionalna družinska ekskurzija ob starševskem dnevu, tokrat v Vipavski dolini: ta pa je žal zaradi organizacijskih težav odpadla.

Marca je bila še na vrsti duhovna obnova za zakonce kot priprava na velikonočni čas. Družine so se povzele na Sveto Goro, kjer so jih sprejele in zanje pripravile program Male sestre sv. Frančiška, ki vodijo Duhovno izobraževalni center TAU.

Dan družine je gotovo najbolj odmevna pobuda v širšem zamejskem in tudi slovenskem prostoru, ki ga Sončnica vsako leto pripravlja ob mednarodnem dnevu družine na drugo nedeljo v maju v raznih krajih na Goriškem. Letošnja 10. jubilejna izvedba je potekala na Opčinah prav v nedeljo, 15. maja. Program srečanja je kot po navadi namenjen vsem članom družine in jih spodbuja k povezovanju in ustvarjanju novih prijateljskih vezi med slovenskimi družinami iz zamejstva in Slovenije. Jutranji igri v obliki pohoda sta sledila kosilo in popoldanski kulturni program v dvorani Finžgarjevega doma z nastopom pevske skupine Vesela pomlad, igro Slovenskega odra in animacijo v družbi Stena Vilarja.

Ena izmed najbolj zahtevnih pobud je bila gotovo priprava in izvedba poletnega središča v Gorici *Srečanja in Izzivi 2005*. Pobuda je potekala v sodelovanju z Mladinskim domom iz Gorice, ki je skrbel za starejše otroke. Skupno se ga je udeležilo nad sto slovenskih otrok v petih tedenskih izmenah v juniju in juliju v dopoldanskem času. Otroci so se poleg sproščene igre ukvarjali tudi z različnimi drugimi dejavnostmi, ki vzpodbujajo v njih zanimanje in jim v naravnem okolju nudijo možnosti za zdravo rast v skupnosti: kopali so se v bazenu, obiskovali delavnice ročnih spretnosti, odhajali so tudi na celodnevne ekskurzije v Furlanijo, Rezijo ter po slovenskem Krasu. V centru CISI so otroci sodelovali skupaj z drugače sposobnimi osebami pri izdelovanju različnih izdelkov. V delo z otroki so bili vključeni mladi, ki obiskujejo slovenske višje srednje šole in so se za to delo posebej pripravljali. Konec avgusta je potekala še ena izmena Poletnega središča, tudi tokrat v sodelovanju z Mladinskim domom. Petošolci so se lepo pripravljali na vstop v nižjo srednjo šolo, med tem ko so mlajši preživljali zadnje počitniške dni.

MLADINSKI DOM

DELOVANJE V LETU 2004-2005

Mauro Leban

7. september 2004 je pomemben datum za našo skupnost: ta dan beležimo namreč uradno ustanovitev društva Mladinski dom, to je najnovejša pridobitev na vzgojnem področju. Nastalo je zato, da bi zadostilo trem potrebam goriškega teritorija na vzgojno-socialnem področju. Ustanovitelji društva si v prvi vrsti želijo ponuditi didaktično pomoč dijakom, ki obiskujejo slovensko nižjo srednjo šolo v Gorici, in jim na ta način stati ob strani v verjetno najbolj težavnem šolskem obdobju. Gre namreč za obdobje, v katerem dijaki morajo zapustiti učne modele osnovnih šol in se v dveh letih odločiti za višješolsko študijsko pot.

Društvo želi s tem okrepiti sistem slovenske šole v Italiji. Ponudba takih storitev odigrava pomembno vlogo, ko starši iz mešanih zakonov odločajo o vpisovanju svojih otrok v slovensko oz. italijansko šolo: dejstvo, da slovensko okolje zagotavlja varstvo in strokovno učno pomoč tudi v popoldanskih urah, postaja odločilno pri izbiri slovenske šole, kar ustvarja pogoje, da ostaja slovenska skupnost v Italiji živa in dinamična.

Zaradi tega je društvo Mladinski dom poleti 2004 stopilo v stik z drugimi manjšinskimi organizacijami in strukturami, ki delujejo na socialnem področju; v prvi vrsti z Zavodom sv. Družine, ki ga vodijo šolske sestre, in od zavoda dobilo v najem prostore bivšega Alojzijevejšča. Prostore je v poletnih mesecih preuredilo, jih opremilo z najnujnejšo opremo in z 20. septembrom 2004 začelo redno delovanje. Potrebne pa so še dodatne investicije tako v učilnico, da bi jo opremili s stalnimi knjižnimi policami, kot tudi v igralnico Mladinskega doma, kjer naj bi se mladi lahko sprostili. Eno od učilnic je treba na novo opremiti z računalniki, s tehnično avdiovizualno opremo ter z mizami, omarami in policami. Obenem je nujno potrebna še ureditev električne napeljave, da se zagotovi nemoteno delovanje računalnikov. Tudi zunanje površine in igrišča so po dvajsetih letih potrebne temeljite obnove in prilagoditve varnostnim predpisom. Čaka nas ureditev odbojarskega in košarkarskega igrišča. Z zravnanjem travnate površine bo treba pridobiti nogometno igrišče in parkirišče v prednjem delu.

Ponudba *pošolskega pouka* nudi torej družinam prevoz ob koncu pouka ter varno okolje, v katerem otrok kosi, je deležen vzgojno-rekreacijske dejavnosti in pomoči pri opravljanju šolskih obveznosti v spremstvu dveh vzgojiteljev ter inštrukcije. Dijake zbira od 13.30, ko se na nižji srednji šoli konča pouk vse do 17.30.

Mladinski dom je s pomočjo zunanjih sodelavcev omogočil gojencem, da imajo na razpolago logopeda. V prihodnje namerava to področje obogatiti še z drugimi storitvami, kot so npr. psihološka služba za posameznike in družine. Društvo namerava namreč razširiti delovanje tudi na prve razrede višje srednje šole, da bi na ta način pomagalo premagovati dijakom začetne težave pri vpisu na novo stopnjo šolanja. Obenem je društvo v začetku meseca septembra 2005 organiziralo predšolski tečaj za osnovnošolce, ki se bodo vpisali na nižjo šolo.

Mladinski dom je od začetka šolskega leta sodeloval tudi z Združenjem staršev goriškega didaktičnega ravnateljstva pri organiziranju *prevoza slovenskih otrok s Krminskega*, ki obiskujejo slovensko nižjo srednjo šolo v Gorici. Od januarja dalje društvo skrbi avtonomno za organizacijo omenjenega prevoza. Sodelovalo je tudi z nekaterimi društvi, ki delujejo na amaterskem športnem področju, pri prevažanju otrok na razne popoldanske dejavnosti.

Mladinski dom je stopil tudi v stik z ustanovami na Goriškem, ki skrbijo za socialno in vzgojo, da bi skupaj sodelovali pri načrtovanju skupnih pobud, pri koordinaciji že obstoječe ponudbe in pri nabavljanju in racionalnejšem izkoriščanju opreme, strojev in objektov. Marca je društvo priredilo *predavanje* bivšega vodja Deželnega šolskega urada prof. Bruna Forteja o interakciji starši-šola. Večer, ki je bil namenjen v prvi vrsti staršem, pedagoškim operaterjem in šolnikom, je bil na zelo visoki kvalitetni ravni.

Petošolci pri učenju

V poletnih mesecih je Mladinski dom v sodelovanju s Skupnostjo družin Sončnica organiziral *šesttedensko poletno središče* z namenom, da nudi družinam varstvo otrok med poletnimi počitnicami. Središče je potekalo v prostorih Zavoda sv. Družine od 13. junija do 15. julija pod naslovom *Srečanja in Izzivi 2005*. Udeležilo se ga je nad sto slovenskih otrok z Goriškega. Animatorji Mladinskega doma so izrecno skrbeli za program namenjen dijakom nižje srednje šole do 14. leta starosti in jim nudili serijo vzgojnih pobud od uvajanja v športno kulturo do delavnic in poučnih ekskurzij.

Šesta izmena poletnega središča je potekala tudi konec avgusta: MD je petošolcem nudil *pripravo na vstop v nižjo srednjo šolo*.

Septembra 2005 je Mladinski dom štel že nad 30 članov: podpora in zanimanje družin za delovanje je najlepša spodbuda za nadaljnje delo.

Marija Kerže

V pretekli sezoni je Zveza cerkvenih pevskih zborov (ZCPZ) nadaljevala s svojimi tradicionalnimi pobudami, uspelo pa ji je udejanjiti tudi več novih.

Ob koncu meseca oktobra (30.10.2004) je ZCPZ sodelovala pri proslavi 100-letnice rojstva Stanka Maliča, ki je potekala na Opčinah; lik skladatelja, ki je daljši del svojega življenja preživel v tem kraju, je podal častni predsednik ZCPZ Zorko Harej, ki je osebno poznal skladatelja in je uredil več njegovih zbirk. Na proslavi so Maličeve pesmi peli openski zbor Sv. Jernej pod vodstvom Janka Bana, otroški zbor Vesela pomlad pod vodstvom Mire Fabjan in Združeni zbor ZCPZ pod vodstvom Edija Raceta.

V nedeljo, 7.11., smo v sodelovanju z župnijo sv. Janeza Krstnika in Fanti izpod Grmade priredili 5. dekanijsko revijo v Štivanu, pri kateri so sodelovali cerkveni zbori iz Devina, Štivanja, Nabrežine in Šempolaja ter Ženski zbor Devin in sami Fantje izpod Grmade. Na koncu pa je združeni zbor sodelujočih pod vodstvom Iva Kralja zapel še dve priložnostni pesmi.

Publika med božičnim koncertom v tržaški stolnici

Teden dni kasneje, v soboto, 13. novembra, je sledil *Dan slovenskih cerkvenih glasbenikov*, srečanje s Cecilijinim društvom iz Slovenije. Začelo se je zjutraj na Opčinah, v Finžgarjevem domu, kjer je bila okrogla miza o cerkveni glasbi v Trstu in Gorici, na kateri so sodelovali Lojzka Bratuž, Zorko Harej in Janko Ban. Popoldne se je sre-

čanje nadaljevalo v Marijinem domu v ul. Risorta, kjer je bilo predavanje Ivana Florjanca o slovenski cerkveni glasbi, vpeti v evropski okvir, sledil je koncert v stolnici sv. Justa. Na koncertu so nastopili Otroški pevski zbor Kraški cvet pod vodstvom s. Karmen Koren, Mladinski pevski zbor iz Trsta pod vodstvom Aleksandre Pertot, Cappella Civica pod vodstvom Marca Sofianopula in organist Dalibor Miklavčič.

39. revija odraslih zborov *Pesem jeseni* nas je zbrala 5.12. v gledališču France Prešeren v Boljuncu. Na odru se je vrstilo devet pevskih zborov, vsi iz Tržaškega.

Že tradicionalni božični koncert v stolnici sv. Justa je ZCPZ priredila 16. 1. 2005. Koncert je oblikovalo več sestavov zborov, ki redno delujejo pod okriljem ZCPZ: Združeni otroški zbor pod vodstvom Mire Fabjan, Ženska pevská skupina pod vodstvom Tamare Stanese, Združeni moški zbor pod vodstvom Iva Kralja, Združeni mešani zbor pod vodstvom Edija Raceta in na koncu še Združeni zbor vseh nastopajočih pod vodstvom Mire Fabjan. Prisotne je pozdravil tržaški škof Evgen Ravignani, napovedoval je Marijan Kravos.

V zimskih mesecih se je nadaljevalo mesečno srečanje gojencev orgelskega tečaja, ki ga že več let zapored vodi Angela Tomanič. Ob koncu januarja (30.) je zveza priredila v cerkvi na Repentabru orgelski koncert, na katerem je nastopil organist Andrej Pegan.

ZCPZ je tudi v minuli sezoni sodelovala pri organizaciji vsakoletne revije *Primorska poje*. V samostojni režiji je priredila dva koncerta v Marijinem domu v ul. Risorta v Trstu (12.3.) in v Marijinem domu v ul. Brandesia pri Sv. Ivanu v Trstu (9.4.); v soorganizaciji z Zvezo slovenske katoliške prosvete – Gorica in Zvezo slovenskih kulturnih društev – Trst, Gorica, Videm je priredila še koncert, ki je bil v Občinskem kulturnem centru na Trbižu (20. 3.)

Sklepni nastop udeležencev seminarja v cerkvi sv. Jožefa v Celju 12. avg. 2005

Začetek pomladi je bil pri ZCPZ povezan s pripravo 35. revije otroških in mladinskih zborov *Pesem mladih*. Sedemnajst zborov, vsi s Tržaškega, je v nedeljo, 13. marca, zapelo pred izredno številnim občinstvom na Pomorski postaji v Trstu.

Še en večer je bil posvečen priljubljenemu skladatelju Stanetu Maliču. Potekal je 12. maja v Finžgarjevem domu na Opčinah pod naslovom *Srečanja z glasbo: skladatelj in pedagog Stane Malič*. Ob ZCPZ so večer priredili še Slovenski center za glasbeno vzgojo E. Komel iz Gorice, Društvo Finžgarjev dom in slovenski sporedi Deželnega sedeža Rai.

Tudi v tej sezoni je ZCPZ priredila tokrat 5. srečanje pritrkovalcev, ki je potekalo pod geslom *Pojó, pojó zvonovi*. Tokrat je bilo namenjeno udeležencem tečaja za pritrkovalce, ki so med sezono 2004-05 obiskovali tečaj pod mentorstvom g. Andreja Vovka. Na zvoniku župnijske cerkve v Trebčah so se 17. julija v pritrkovanju posamezno izkazale štiri domače skupine tečajnikov, se pravi iz Mačkolj, Opčin-Boljunca, Repentabra, Kontovela in skupina v gosteh, ki je bila iz Dornberka pri Gorici. V uvodnem delu, ki je potekal v cerkvi, je prisotne pozdravil trebenski župnik g. Ivo Miklavec, o sporočilu in pomenu pritrkovanja je govoril g. Vovk, nekaj izbranih pesmi o zvonovih je recitiral Tomaž Susič, povezoval pa je predsednik ZCPZ Marko Tavčar.

Tudi publicistična dejavnost se je nadaljevala. Jeseni 2004 so izšle tri pesmarice v založbi ZCPZ. Prva je zbirka pesmi za otroke Dine Slama z naslovom *Do mi re in kaj še vse*; novo pesmarico sta v prostorih tržaške Glasbene Matice 19. nov. 2004 predstavila Bojana Kralj in Marko Tavčar, ki se je na predstavitvi tudi pogovoril z avtorico, nekaj teh pesmi pa je zapel Otroški zbor Glasbene Matice pod vodstvom Irene Pahor.

Drugo pesmarico, ki ima naslov *Ivan Trinko – Nabožne pesmi-Canti sacri*, so predstavili na posvetu o Trinku meseca oktobra 2004 v Vidmu in v Društvu slovenskih izobražencev (29. 11. 2004); na slednji predstavitvi so sodelovali Giorgio Banchig, Miloš Pahor in Marko Tavčar, skupina Gallus Consort pa je podala izbor treh Trinkovih skladb.

Predstavitev tretje pesmarice *Vinko Vodopivec – Solistične skladbe* je bila 7. 5. 2005 v župnijski cerkvi v Pevmi, kjer je bil Koncert Vodopivčevih skladb za soliste in zbor pod vodstvom Adija Daneva; na orgle je spremljal Tomaž Simčič, nekaj besedil uglasbenih pesmi pa je podal recitator Aleksij Pregarc. Ta večer je potekal v sodelovanju z Združenjem cerkvenih pevskih zborov iz Gorice.

Združeni zbor ZCPZ, ki je skozi celo sezono imel redne pevske vaje pod vodstvom svojega stalnega dirigenta Edija Raceta, je tudi v minuli sezoni večkrat nastopal ob raznih praznovanjih in slovesnih mašah na Tržaškem.

Delovanje sezone 2004-2005 se je zaključilo s seminarjem za pevce, organiziranim in zborovodje, ki je bil od 7. do 13. 8. 2005 v Laškem pri Celju; zbralo se je okoli 90 udeležencev. Pevski tečaj sta vodila zborovodji Alenka Slokar Bajc in g. Marjan Potočnik. Sredi tedna je bil na obisku koprski pomožni škof Jurij Bizjak, ki je udeležencem seminarja pripravil zanimivo predavanje in daroval slovesno mašo. Predstavitev pesmi, ki so jih pevci vadili cel teden, pa je bila zadnji večer seminarja pri maši v cerkvi sv. Jožefa nad Celjem. Maši je sledil še nastop organistov, ki so se udeležili orgelskega tečaja, ki ga je vodila Angela Tomanič.

GALERIJA ARS NA TRAVNIKU

Vida Bitežnik

V galeriji Ars nad Katoliško knjigarno je bilo tudi v pretekli sezoni več večerov, posvečenih našim knjižnim novostim in našim likovnim ustvarjalcem. Prvič smo se zbrali na predstavitvi monografije *Ikarjev sen, ob stoletnici rojstva Srečka Kosovega*, ki sta jo predstavila njena avtorja Ludwig Hartinger in Aleš Berger (15. oktobra 2004). Večer, ki je bil zaradi pristopa in posegov obeh avtorjev še posebej zanimiv, sta povezovala Jurij Paljk in David Bandelli.

Ob 80-letnici pisatelja Alojza Rebule je društvo Ars v sodelovanju s Kulturnim centrom Lojze Bratuž, ki je nudil prostor, in knjižnico Damira Feigla, ki je poskrbela za razstavo pisateljevih del, priredilo spominski večer (21. oktobra). Pogovor s slavlencem je vodil David Bandelli, povezoval pa Saša Quinzi. Primerno slovesno vzdušje so ustvarili pevci skupine Akord pod vodstvom Mirka Špacapana. Čestitke in pozdrav jubilarantu so izrazili Franka Žgavec, don Luigi Tavano in Vida Bitežnik.

Prisrčen odziv je doživelo odprtje razstave Bogomile Doljak, ki je v naši galeriji razstavila svoje skulpture in slikarske objekte pod naslovom *Iz Krasa za Kras*. Po pozdravnih besedah Jurija Paljka je umetnico predstavila Jasna Merkù. Na klavir je zaigral

mali Nik Vuga, učenec Centra Komel in dobitnik srebrnega odličja na regijskem tekmovanju v Novi Gorici.

Zgoraj: predstavitev monografije *Ikarjev sen* (foto DD);
spodaj: Bogomila Doljak in Jasna Merkù ob odprtju razstave
Iz Krasa za Kras (foto Bumbaca)

Prešernov dan smo v Galeriji polno doživeli v srečanju s *Platonom*, s prevajalcem njegovih del Gorazdom Kocjančičem, ki ga je društvo Ars organiziralo v sodelovanju s Študijsko raziskovalnim Forumom za kulturo (10. februarja 2005). Avtorja je predstavil Damijan Hlede, za povezavo večera pa je poskrbel Saša Quinzi.

Pri sklopu razstav *Hommage Bambiču* je sodelovala tudi Galerija Ars. Svoje prostore je ponudila šestim umetnikom Grupe U, ki jo je zasnoval prav Bambič. Razstavljali so Robert Kozman, Deziderij Švara, Franko Vecchiet, Franko Volk, Boris Zuljan in Edi Žerjal (28. aprila). Goste je pozdravila Vida

Bitežnik; po predstavitvenih besedah Franka Vecchietja je slikarskim vtisom dodal glasbenega čelist Aleksander Sluga.

V naših prostorih je Goriška Mohorjeva družba predstavila poleg letne knjižne zbirke (22. novembra) še tri svoje knjige, in sicer novo delo Tatjane Rojc *Pogledi na nove razsežnosti slovenskega pesništva od Prešerna do Kosovela* (5. maja), ki ga je ob prisotnosti predsednika GMD dr. Oskarja Simčiča predstavil Miroslav Košuta, knjigo *Primorska dekleta v Nemčijo gredo* Dorice Makuc (26. maja) – predstavil dr. Oskar Simčič – in še pesmi Zore Saksida pod naslovom *Alfa in Omega* (1. junija). Zbirko je po uvodnih besedah Marjana Markežiča predstavil Janez Povše.

Zgoraj: predstavitev Platona s prevajalcem Gorazdom Kocjančičem (v sredini); spodaj: v sklopu razstav *Hommage Bambiču* so v galeriji Ars razstavljali umetniki Grupe U (foto DD).

nija) so predstavili dve knjižni novosti. Po pozdravu Franke Žgavec sta Vili Prinčič in avtor dela *Brata Edvard in Josip Rusjan iz Gorice* Srečko Gombač, tudi s pomočjo diapozitivov, osvetlila njuno ustvarjanje na področju izdelave letal. V drugem delu večera pa je Marija Cenda prikazala novi roman *Frizerka* Eveline Umek.

BOGATO DELOVANJE SKAVTSKE ORGANIZACIJE NA GORIŠKEM

Navihani tiger

Skavtsko leto 2004/2005 se je v goriški pokrajini začelo s precejšnjimi novostmi, ki zadevajo samo strukturo organizacije. Na občnem zboru septembra 2004 je bilo namreč zaradi naravnega izteka mandata izvoljeno novo vodstvo. Kot načelnika sta vodstvo organizacije prevzela David Bandelli (Iznajdljivi gmas) in Martina Černic (Pogumna mravlja). Tajniško mesto je prevzel Kristian Tommasi (Dobri sokol), novi gospodar pa je postal Michele Petruz (Kreativni modras). Na mesto blagajnika je bil potrjen Mauro Leban (Močni bober). Staremu vodstvu, ki sta mu načelovala Ivo Cotič (Športni orel) in Katia Tommasi (Srčkana mravlja), gre zahvala za ves trud in požrtvovalnost, ki sta ga vložila v naporno delo v skavtski organizaciji. Na ravni vodstva je organizacija začela operativno delovati v dru-

Jurjevanje v Jamljah 8. maja 2005

gi polovici septembra s prenočevanjem v vasici Zuglio. Tam je skupnost voditeljev postavila celoletne smernice in sestavila novi organigram.

Skavtsko leto se je za vse člane začelo v soboto, 9. oktobra 2004, s skupnim srečanjem v Gorici. Zaradi deževnega popoldneva je bilo potrebno program nekoliko prilagoditi razmeram. Vseeno pa je skavtska iznajdljivost pri tem odigrala svojo vlogo in vse se je izteklo v najlepšem redu. Novo skavtsko leto se je začelo z dobrimi obeti. Čez celo leto so se izpeljale številne skupne

pobude, na katerih so se srečali vsi skavti iz goriške pokrajine. Pomembna pobuda z velikim simboličnim nabojem je bil sprejem betlehemske lučke kak teden pred božičnimi prazniki. Betlehemska lučka, simbol miru za ves svet, so že drugo leto zapored skupno pričakali goriški skavti iz organizacije SZSO, novogoriški skavti ter italijanski goriški skavti iz organizacije AGESCI. Le nekaj mesecev po toliko opevanem 1. maju je tako lučka iz Betlehema na trgu pred severno železniško postajo simbolično zagorela nad Vecchietovim mozaikom. Drugi pomemben skupni trenutek so obhajali skavti v drugi polovici februarja, natančneje 22. februarja. Takrat se je namreč leta 1857 rodil ustanovitelj skavtskega gibanja Robert Stevenson Baden Powell. Slovenska zamejska skavtska organizacija se je svojega ustanovitelja spomnila s skupnim izletom tržaškega in goriškega dela organizacije k Cerkniškemu jezeru in njegovi okolici. Skupno zbirališče in uvod v dogodivščin poln dan je bila cerkniška farna cerkev. Tam so načelniki in voditelji uradno pozdravili vse volčiče in volkuljice, izvidnike in vodnice ter roverje in popotnice, ki so se izleta udeležili. Tako so se srečali vsi člani organizacije na deželni ravni. Zanimivega in poučnega srečanja se je udeležilo preko sto skavtov in skavtinj z Goriškega in Tržaškega. Program se je po skupnem začetku ločil po starostnih vejah.

Skorajšnji prihod pomladi in prvo ščebetanje lastovk sta pospremila vse skavte v prijetnejši del sezone, ko so sestanki in srečanja skoraj obvezno na odprtem. Pomlad je tudi zelo pomemben čas, ker se v tem obdobju mladiči in novinci pripravljajo na vstop v skavtsko organizacijo. Gre za tradicionalno jurjevanje. Letos je bil ta praznik posebej slovesen, saj je bil po letu 2001 prvi, ki sta ga skupno organizirali goriška in tržaška pokrajina. Hkrati je bila to primerna priložnost za napoved novega zamejskega Jamboreeja, ki se načrtuje za poletje 2006. Vsi skavti so skupaj s starši in prijatelji praznovali najpomembnejši trenutek za vse mladiče veje volčičev in volkuljic in novince veje izvidnikov in vodnic v Jamljah. Najmlajši, osnovnošolci, so prvič izrekli obljubo in tako vstopili v veliko skavtsko družino, v svet džungle, v katerem živijo volčiči in volkuljice. Večina starejših, srednješolcev, je z obljubo le potrdila željo, da bi nadaljevala skavtsko pot v veji izvidnikov in vodnic, saj je pred tem skavtizem že spoznala v mlajši veji VV. Za Goriško pokrajino je tako skupno obljubilo 17 volčičev in volkuljic ter 11 izvidnikov in vodnic. Pred poletnimi tabori je bila zadnja skupna pobuda srečanje in zahvalna sveta maša ob koncu skavtskega leta v Rupi 5. junija 2005. Predstavitev taborov, ki je sklenila srečanje, je vse člane uvedla v poletne dogodivščine, ki jih je vsaka veja doživljala na taborih. Z novim skavtskim letom 2005/2006 je mandat zapadel tudi deželnemu vodstvu. Na občnem zboru, ki je septembra potekal na Mirenskem Gradu, je bilo tako izvoljeno tudi novo deželno vodstvo. Za načelnika je bil potrjen Franc Biancuzzi, nova načelnica pa je postala Aleksandra Posillipo. V ekipo deželnega

vodstva so bili poleg njiju še izvoljeni Štefan Pahor, Edwin Bukavec, Martina Černic, Pavel Spazzapan, Elisa Frandolič, Jadranka Cergol in Stojan Pahor. Staremu vodstvu gre zahvala za vse opravljeno delo, novemu pa voščila za uspešno vodenje organizacije predvsem v luči letošnjega skupnega tabora, Jamboreeja.

Delovanje organizacije se je med letom seveda razcepilo po posameznih vejah. Najmlajši skavtiči, osnovnošolci med osmim in desetim letom starosti, so prvine skavtizma spoznavali predvsem skozi igro. Ob sobotah se je krdelo Seeonee zbiralo v brlogu v Doberdobi, krdelo Sambhur pa v Gorici. V duhu Kiplingove Zgodbe o džungli so volčiči in volkuljice spoznavali Mowglija in druge prebivalce džungle, Akelo, vodjo krdela, rjavega medveda Baluja, črnega panterja Bagirola, nevarnega tigra Širkana in ostale. Tudi oni sami so se v dveurnih tedenskih sestankih uvajali v življenje v džungli. Udeležili

Zaključek skavtskega leta 5. junija v Rupi

so se številnih lovov (krajših izletov in prenočevanj), na katerih so se borili proti Širkanu in opicam Bandarlog, ki v džungli edine živijo brez zakonov. Višek skavtske sezone je bil seveda tabor, na katerega sta se krdeli Seeonee in Sambhur prvič podali ločeno. Doberdobsko krdelo Seeonee se je zadnji teden julija odpravilo na tabor med indijance v Pregaro blizu Kopra. V tednu dogodivščin so se malčki spremenili v indijančke in indijančice, ki so si najprej zgradili taborni prostor z vsemi potrebnimi zgradbami, se nato podali na lov za bizoni in ob sklepu premagali kavbojce, ki so jih hoteli pregnati. Načelnika tabora sta bila Andrej Černic (Navihani tiger) in Katja Ferletič (Prizadevna fazanka). Goriško krdelo Sambhur se je na poletni tabor podalo prvi teden avgusta v Žabnice, v hribovska poletna lovišča pod Sv. Višarjami. Volčiči so se cel teden pripravljali na spopad s hudobnimi rdečimi psi, ki so jim vseskozi grozili. Ob koncu so sicer po napornem in dolgem boju nevarne pse, ki niso spoštovali zakonov in postave džungle, premagali in tako uspešno sklenili svoje bivanje na poletnih loviščih. Načelnik tabora je bil Peter Spazzapan (Veseli gams).

Veja IV, ki vključuje srednješolce in višješolce od 11. do 16. leta starosti, je svoje člane pritegnila predvsem skozi pustolovščino, z življenjem v stiku z naravo ter ročnimi spretnostmi. V lanskem skavtskem letu je na Goriškem delovalo sedem vodov: Medvedi iz Števerjana, Gamsi in Pume iz Gorice, Mravlje iz Sovodenj ter Modrasi, Fazanske in Srne iz Doberdoba. Sestanki so potekali ločeno v Gorici, Sovodnjah in Doberdobi. Na tedenskih sestankih so izvidniki in vodnice spoznavali različne vidike tipičnega skavtskega življenja: poglobili so poznavanje orientacijskih spretnosti (uporaba kompasa, branje topografske karte), se seznanili s tipičnimi ročnimi spretnostmi (kurjenje ognja, postavljanje bivakov). Vse te spretnosti so seveda praktično preverili na poletnem taboru, ki se je odvijal v Selah na Koroškem od 21. do 31. julija. Najstniki so se podali na taborjenje v deželo Harryja Potterja. Tam so se poleg skavtskih učili tudi čarovniških veščin. Dvigovanje jambora in postavljanje zgradb, športni dan in dvodnevna igra ter orientacijski pohod, pa seveda številni čarobni napoji in recepti: desetdnevni tabor se je tako kaj kmalu sklenil.

Najstarejša veja roverjev in popotnic, ki vključuje člane od sedemnajstega do dvajsetega leta starosti, je tedenska srečanja imela v Gorici. Skozi pogovore, a tudi z delom na terenu, so spoznavali vlogo voditeljev in skavtizem kot način služenja bližnjemu. Tedenske sestanke so popestrili z občasnimi izhodi in prenočevanji. Skavtsko leto so si tako razdelili v več sklopov ter v vsakem obravnavali določeno problematiko. Tudi veja RP je svoje celoletno delovanje sklenila s potovalnim taborom od 5. do 14. avgusta, ki je temeljil na poti in služenju. Po prvem delu tabora, ki je bil namenjen naporni hoji, so klanovci večji del svojega skupnega bivanja izkoristili za služenje: pomagali so namreč na kmetiji v Logu pod Mangartom, kjer so cepili in skladali drva, čistili kočo, kuhali, gradili lijak, kidali gnoj ter peljali ovce na pašo na Mangartsko sedlo. Načelnica tabora je bila Martina Černic (Pogumna mravlja).

DELOVANJE SZSO NA TRŽAŠKEM 2004-2005

Vestna vidra

Delovno leto 2004/05 se je začelo že septembra, ko so skavti prisostvovali tradicionalnemu Marijanskemu shodu na Opčinah. Nato je vsaka skupina začela z rednimi tedenskimi sestanki: volčiči in volkuljice (stari od 7 do 11 let) so se spustili v svet džungle s pravljico o Mowgliju. Voditelji smo se tako prelevili v poglavarja krdela Akelo, v panterja Bagheero, v kačo Kaa, v medveda Balooja in vrsto drugih likov, s katerimi želimo posredovati otrokom glavne vrednote naše organizacije. Izvidniki in vodnice (starost od 12 do 16 let) pa so začeli s podvigi in s pustolovščino, v katero spadajo seveda številni izleti v naravo, »pionieristika«, ročne spretnosti, da ne pozabimo seveda tudi na gradnjo skupnosti in pristnih prijateljskih vezi. Roverji in popotnice pa so začeli svoja srečanja na sestankih

Skavtske obljube v Jamljah

kla, kjer lahko gradijo trdno skupnost in ob tem začnejo tudi s služenjem.

Ob tedenskih sestankih so bili oktobra na vrsti še izleti stegov, pri katerih smo tudi uradno sprejeli nove člane v naše skupine, se z otroki igrali in hodili na sprehod, da bi lahko utrdili medsebojne odnose in seveda preživeli prijeten dan v naravi.

V novembru smo se skavti in skavtinje vseh vej udeležili Hvaležnice, ki jo je daroval tržaški škof msgr. Evgen Ravignani v stolnici sv. Justa pred sv. mašo pa smo imeli še orientacijsko igro po mestu, med katero smo odkrivali znamenitosti in zanimivosti Trsta.

V decembru smo tudi sodelovali pri organizaciji romanja Betlehemske luči, ki prinaša mir. Množična skupina tržaških skavtov se je z mnogimi drugimi

skavti in taborniki iz Slovenije odpravila na Dunaj, kjer je bila uradno predstavljena tudi naša organizacija, ki je sprejela luč miru in jo nato ponesla v Trst in po celi Italiji. V mesecu decembru so se zvrstila še nekatera srečanja, med katerimi naj omenimo predvsem pripravo na Božič. Ob tem pa so se konec novembra nekateri pripravniki udeležili še taborne šole SZSO.

Mesec januar je že po svoji tradiciji usmerjen v pripravo občnih zborov, in tako je tudi bilo, saj je letošnji občni zbor potekal v nedeljo, 18. januarja 2005, v Marijanišču na Opčinah. Mesec februar se je za skavte odvijal v znamenju spomina na Badna Powella, ustanovitelja skavtizma. Ob tej priložnosti je deželno vodstvo organiziralo skupni izlet na Slivnico in v okolico.

Meseca marec in april sta kot vsako leto posvečena po eni strani pripravi na Veliko noč z duhovnimi srečanji, po drugi pa osrednjemu skavtskemu srečanju, to je jurjevanju, ko na dan svojega zavetnika sv. Jurija skavti sprejmejo v svoje vrste nove člane. Letos sta tržaški in goriški del organizacije praznovala ta dan skupno, in sicer v Jamljah, kjer se je zbrala velika skupina skavtov, njihovih staršev in prijateljev.

Med posebnimi srečanji gre omeniti Fuzbalado, ki se je letos odvijala že aprila: gre za nogometni turnir med različnimi skavtskimi klani iz zamejstva in Slovenije.

Poletni tabori

Da je tabor višek skavtskega delovanja med letom, ni samo prazna fraza. Tržaški del Slovenske zamejske skavtske organizacije je v letošnjem poletju organiziral 5 taborov, 2 za najmlajšo vejo volčičev in volkuljic (od 7. do 11. leta starosti), 1 za srednjo vejo izvidnikov in vodnic (od 12. do 16. leta starosti) in 2 za najstarejšo vejo roverjev in popotnic (od 17. do 20./21. leta starosti). Mlade varovance so na teh izkušnjah spremljali voditelji, ki so že med letom sledili enotam in si tako pridobili obojestransko prepotrebno zaupanje, ki dovoljuje, da je lahko vsak voditelj »starejši brat«.

Od gusarjev do družine Addams, vse ena velika igra - Tabori veje VV

Veja volčičev in volkuljic (od 7. do 11. leta) ima kot glavno sredstvo svoje metodologije igro. Zato so tabori za najmlajšo vejo vedno pripravljene v posebnem okviru fantazijske avanture, v katero se najmlajši podajo z velikim navdušenjem, predvsem ko se sami prelevijo v Indijance, gusarje, volkove iz džungle, vampirje in mumije.

Volčiči in volkuljice, ki se zbirajo pri Sv. Ivanu in v Mačkoljah pa so si letos izbrali avstrijsko Koroško in se prelevili v gusarje, ki so po svetu iskali skriti zaklad – poskusili so ga celo najti med rimskimi razvalinami in v celovškem Minimundusu! Pred odkritjem zaklada pa so morali dokazati svoj pogum in se

izkazati v sedmih preizkušnjah, ki so predstavljale sedem grešnih nagnjenj. Dragi gusarji, sedaj pa vas čaka spet drug lov na nov skrivnostni zaklad!

Še najbolj »strašen« pa je bil tabor kraških volčičev in volkuljic – kako pa ne bi bil, saj so se malčki znašli kar na kraju samem, kjer je živel družina Addams. To je taka nekoliko čudna družina, »ki ji manjka en petek v tednu«, imeli pa so Sredo, pa še Festerja, Itta, babico, Lerča, Pakslija, Morticjo in seveda zvesto Roko. Nekega dne pa je kar naenkrat Roka izginila – družina Addams je tako prosila za pomoč zlobne vampirje in grozljive mumije. Po napetih preizkušnjah, po strahovih in sarkofagih, zmajih in pajkih, še najbolj pa po grozljivem Freddiju, je mumijam le uspelo zopet pridobiti Roko! Čestitamo, mumije in vampirji, spretno in bistro ste se bojevali, celo proti svojim strahovom: želimo vam še veliko uspešnega ustrahovanja, da bi ves svet bežal pred vami!

Nočno bivakiranje v gozdu, kuhanje na ognju, napadi, zgradbe: nev-sakdanje in nepozabne dnevne in nočne izkušnje - tabora veje IV

Veja izvidnikov in vodnic (od 12. do 16. leta) ima kot glavno sredstvo svoje metodologije pustolovščino. In res, takih dogodivščin, ki jih doživijo na taboru, verjetno ne morejo doživeti nikjer drugje...

Tržaški izvidniki in vodnice pa so letos doživeli nekoliko različen tabor, saj so se odločili za skupno dogodivščino s četo iz Novega mesta. Na travniku v Božakovem pri Metliki je tako enajst dni skupaj prespalo pod šotori skoraj 80 izvidnikov in vodnic, ki so se preko že omenjenih aktivnosti spoznavali in navezovali nove stike. Prvi dnevi so bili namenjeni tradicionalnemu postavljanju tabora, kuhanju kosila na ognju, dvodnevnomu ogledu okolice, med katerim so si morali prav tako sami poiskati prenočišče pri družinah, na senikih ali kar v bivakih in si prislužiti sami večerjo. Potem pa je bila na vrsti težko pričakovana velika igra, ki je trajala cele tri dni in vključevala mokre igre v blatu, izdelovanje splavov ob reki Kolpi ter nočni napad na tabor, ko so izvidniki in vodnice dva dni preživel

Dan spomina 2005 v Cerknici

v gozdu, ponoči pa so morali napadati tabor, ki ga je branilo deset izkušenih in nadvse pripravljenih voditeljev. Treba pa je priznati, da nočnih napadov s strani drugih skupin na ta tabor ni manjkalo, saj je bilo na enajst dni tabora kar šest napadov. Program tabora pa je vključeval tudi dan, ko so se voditelji spremenili v izvidnike in vodnice, starejši IV pa so sami vodili in organizirali dan na taboru; na vrsti je bil tudi dan veččin in večer kulinarike, ko so bili voditelji postreženi z najrazličnejšimi specialitetami, od čevapčičev do panirane puranovega mesa, od brusket in omletov do frapeja – in vse to skuhano izključno na ognju!

Res, take izkušnje niso ravno na dnevnem redu....

Naporne gorske ture, avantura v stilu »znajdi se, kot moreš in znaš«, služenje bližnjemu in poglobljanje sami vase – tabori RP

Tabore najstarejše veje organizacije (od 17. do 20/21. leta) zaznamuje pot – ponavadi gre to za nekajdnevne naporne gorske ture z 18 - kilogramskim nahrbtnikom na ramenih ali pa za nekoliko različne poti, po rekah, morjih in oceanih... Ob tem pa še pogovori okrog tabornega ognja o sebi in drugih, o veri, o aktualnih problemih v družbi, o skupnosti! Večkrat pa je v program vključeno tudi služenje v kaki skupnosti, pri kaki družini ali v okviru drugih organizacij.

Kraške roverje in popotnice pa je čakala nenavadna izkušnja potovalnega tabora s splavi, ki so si jih sami izdelali, po reki Krki – od Dvora do Otočca. Potem ko so prespali noč v družbi z novogoriškimi taborniki, so si zavihali rokave in privezali lesene deske, ki jim jih je poskrbel kmet, eno poleg druge z vezavami ter jih z zračnicami pritrdili na plastične sode. Splave so nato natovorili z nahrbtniki, šotori, gorilniki in z vso opremo ter začeli s pravo avanturo. Veslali so tudi po osem ur dnevno in vsakokrat, ko so se ustavili ob bregu, so jim prijazni ljudje dovolili prenočitev na svojih travnikih. Na poti ni manjkalo seveda tudi nekaj ovir z jezovi, z lehnjaki in drugimi nevšečnostmi.

O roverjih in popotnicah, ki se zbirajo pri Sv. Ivanu, pa ste verjetno že kaj brali ali slišali, saj se je ta skupina poleg potovalnega tabora udeležila tudi Svetovnega dneva mladih v Kölnu. A tudi oni so se kot ostali odločili za potovalni tabor po visokih gorskih turah, vse do Bavarskih Alp. Preživeli so šest dni potovalnega dela v neokrnjeni naravi Karwendelskega naravnega parka. Tako kot večina nekajdnevnik gorskih tur, tudi ta ni bila zelo enostavna: višinski razpon, ki so ga skavti vsak dan prehodili, je bil še kar zahteven, zelo težak nahrbtnik, ki vsebuje vse prepotrebno za preživetje dveh tednov, pa prav gotovo ni bil tako enostavna zadeva. Zadnja dva dneva potovalnega dela tabora so roverji in popotnice preživeli ločeno po dvojicah na hikejih: dvojice so se morale v nemškem okolju same znajti, si dobiti hrano in prenočišče in

dospeti do cilja. Po tej izkušnji jih je čakal še ogled Münchna, kjer so dočakali tudi prihod avtobusa, na katerem so se vozili še ostali slovenski skavti iz Trsta, ki so bili namenjeni v Köln. Naj dodamo, da so se klanovci na potovalnem delu pripravljali tudi na srečanje s papežem pod geslom: »Prišli smo se mu poklonit!« in se tako vsak dan pogovarjali o: iskanju, srečanju, čaščenju, delitvi in spreobrnitvi – vsak pogovor pa je spremljala še verska tematika.

Dragi roverji in popotnice – veliko ste doživeli, veliko dobili, veliko dali – vsem srečno pot za naprej!

*... obrnili smo že novo stran in zapisali naslov novega poglavja:
JAMBOREE 2006!*

Voditelji SZSO so se že v lanskem letu pogovarjali o velikem in zahtevnem podvigu: organizacija jamboreeja poleti leta 2006. Jamboree pomeni, da se na istem tabornem prostoru sreča vseh 250 članov organizacije, ob njih pa taborijo še številni gosti iz Slovenije, Avstrije, Italije in morda celo iz drugih evropskih držav. Organizacija takega projekta je zelo zahtevna, voditelji celotne SZSO pa so zagnani in prepričani, da jim bo to uspelo. Datumi tabora so že določeni: od 17. do 30. julija 2006, okviren kraj taborjenja pa bo na Bovškem. Trop za pripravo je tudi že sestavljen, posamezne skupine voditeljev in pomočnikov pa se že sestajajo in načrtujejo program. Gre za velik projekt, ki bo zahteval precej dela, a verjamemo, da bodo udeleženci v zameno ogromno pridobili, saj v večini sedanjih voditeljev še vedno zveni refren zadnjega jamboreeja: »Naj jamboree živi v vsakem izmed nas, spomina več ne bo zabrisal čas!«

ŠPORTNI USPEHI SLOVENSКИH ATLETОВ

KO POSTANEJO DRŽAVNE MEJE VELIKO PRETESNE...

Andrej Černic

Športniki ne poznajo obdobja počitnic. Mnogi se boste ob tej trditvi škanalizirali, mnogi boste pomislili: »Kaka škoda, šport moramo po televiziji prenašati 365 dni na leto«, spet drugi boste zgroženo ugotavljali: »Že samo zaradi dohodkov, ki jih prejemajo, bi morali res delati vsak dan, vključno z nedeljami in prazniki.« Vrhunski šport ne glede na vrednostne sodbe, ki ga obkrožajo, res ne pozna počitka: pomislimo na nogomet, najbolj priljubljen in hkrati zaradi nevzdržnih ritmov najbolj nevrotičen šport, kar jih pozna evropski človek. Redno, vsak dan v tednu lahko zasledimo na TV zaslonih kako nogometno tekmo. Prvenstva, evropska tekmovanja in posamezni pokali: od ponedeljka do nedelje.

Tak ritem je postal stalnica v vseh večjih evropskih državah. Posledično postajajo zaradi medijske vidnosti sami športniki vse pomembnejše zvezde, ki niso več samo športni vzorniki za mlade, ampak pravi statusni simboli. V osnovi vsega tega morajo biti vsekakor športni uspehi na določeni ravni. Slovenija je v tem pogledu majhen trg, ki pa vse bolj povzema trende velikih športnih velesil. Športni junaki so vse bolj prepoznavni ne samo v svojem krogu, ampak na vse širšem družbenem področju. K temu seveda pripomorejo v prvi vrsti uspehi na terenu. Lani je bilo izjemno prepoznavno prizorišče olimpijski mesec v Atenah. Jolanda Čeplak, Iztok Čop in Luka Špič ter Urška Žolnir so postali prave slovenske maskote po svetu. Letos tako odmevnih prireditev ni bilo, vseeno pa lahko naštejemo kar nekaj uspešnih podvigov slovenskih športnikov. Na kratko bomo pregledali najpomembnejše med temi uspehi.

Slovenci, narod smučarjev

Najodmevnejše uspehe so slovenskim navijačem podarili športniki tistih panog, ki tradicionalno veljajo za slovenske paradne konje. Govorimo seveda o zimskih športih na smučeh, natančneje o alpskem smučanju in nordijskih skokih.

Za največji in najbolj nepričakovan uspeh je poskrbel eden od slovenskih orlov, skakalec Rok Benkovič. Mladi Ljubljčan je namreč 19. februarja 2005 na svetovnem prvenstvu v Obersdorfu presenetil vso slovensko pa tudi širšo javnost in osvojil zlato kolajno na srednji skakalnici. To sicer ni precedens v zgodovini slovenskega skakalstva na smučeh. Že leta 1991 je namreč Franci

Petek v Predazzu osvojil prvo mesto na svetovnem prvenstvu. Osemnajstletni Benkovič je v Obersdorfu sploh prvič stopil na zmagovalne stopničke na kakem SP-ju. Z izvrstnim prvim skokom (101 m) si je pred najbližjim nasledovalcem zagotovil veliko prednost 5 točk. Drugi skok ga je ponesel 91 m daleč, kar je bilo dovolj za končno prvo mesto z 256 točkami. Drugouvrščeni Jakob Janda je zaostal za 6,5 točk. S tem pa se izvrstno svetovno prvenstvo slovenskih skakalcev še ni sklenilo. Že naslednji dan je namreč sam Benkovič skupaj z ostalimi slovenskimi skakalci Primožem Peterko, Juretom Bogatajem in Jernejem Damjanom osvojil bronasto kolajno. Rok Benkovič je poleg tega v letu 2005 postavil zavidljiv rekord v svoji panogi. Bistveno je namreč izboljšal znamko najdaljšega slovenskega leta s smučmi. V Planici je 20. marca poletel kar 226 metrov in postavil tako nov državni rekord.

Če je bil Rok Benkovič prvi mož slovenskih zimskih športov, si je naslov prve dame nedvomno zaslužila mlada Korošica Tina Maze iz Črne na Koroškem, ki se je zavihtela v sam vrh svetovnih veleslalomistk ter med decembrom in januarjem nanizala kar tri zmage. 22. decembra je slavila v švicarskem letoviščarskem centru St. Moritz. Približno dva tedna pozneje, 8. januarja, je uspeh ponovila v italijanski Santi Caterini. Največji in najpomembnejši uspeh je vsekakor požela 22. januarja na domačem smučišču pod Pohorjem v Mariboru. Tina je pred pettisočglavo domačo publiko postala veleslalomsko zlata lisička. Spusta je Tina sklenila z odličnim časom 2 minut in 16.36 sekund. Prednost pred drugouvrščeno Karen Putzer je znašala 22 stotink sekunde. 21-letna

Korošica mariborsko progo odlično pozna, saj je tam trenirala že od mladih nog. K uspehu je seveda veliko pripomogla bučna množica Tininih navijačev, ki so navalili na Maribor in zmagovalki priredili pravo veselico. Z decembrsko-januarskimi uspehi je postala Tina ena od prvih favoritk za svetovno prvenstvo, ki se je odvijalo le nekaj tednov kasneje v Santi Caterini. Tini žal veliki met ni uspel: veleslalomski spust se ji je ponesrečil, tako da je bila »leteča Slovenka« prisiljena odstopiti. V svetovnem pokalu je Tina Maze po odličnih

Tina Maze in Beno Udrih

nastopih, ki jih je speljala decembra in januarja, osvojila 10. mesto v skupni razvrstitvi in 4. na veleslalomski lestvici.

Slovenska košarkarja s prstanom

S smučanjem je tudi košarka ena izmed glavnih športnih atrakcij v Sloveniji. Od Iva Daneva do Petra Vilfana in Jureta Zdovca ter zlate generacije, ki jo je treniral Zmago Sagadin, so bile košarkarske dvorane v Sloveniji vedno dovolj polne. Očitno so tudi slovenske mladinske košarkarske šole zelo dobre. V zadnjih letih se je delo s slovenskimi košarkarskimi upi bogato obrestovalo. Številni so namreč pritegnili pozornost nase in se tako preselili v sanjski ameriški NBA. Potem ko je to pot prvi preizkusil Marko Milič, so se po njegovih sledih podali Boštjan Nachbar, Primož Brezec, Rašo Nesterovič in Beno Udrih. Ravno zadnja dva košarkarja sta v lanski sezoni dosegla zgodovinski uspeh s teksaško ekipo San Antonio Spurs. Kot prva Slovenca sta se vpisala v zlato knjigo zmagovalcev šampionskega prstana, ki si ga lahko nadejejo samo zmagovalci prvenstva NBA. Njihova ekipa je v finalni seriji tesno premagala ekipo Detroit Pistons s 4-3. Rašo in Beno sicer nista bila člana udarne peterke, v kateri igrajo košarkarji kova Tima Duncana, Manuela Ginobilija in Tonyja Parkerja. Vseeno sta oba svoje priložnosti kar dobro izkoristila. Redni del sezone sta oba sklenila s povprečjem 5,9 točk. Rašo je ob tem imel bistveno višjo minutažo. V playoffu se je trend obrnil: trener Greg Popovich je bolj zaupal Benu, ki si je prislužil 11,7 minut na tekmo ter sklenil odločilne tekme s povprečjem 3,7 točk. V finalni seriji je Udrih stopil na igrišče v petih od sedmih tekem, Nesterovič pa je svoj doprinos dal štirikrat. Oba sta z nekaj točkami in skoki popisala tabelo svojih statistik. Z najboljšimi predstavami sta seveda oba postregla v rednem delu, ko jima je trener dal nekaj več priložnosti. Beno Udrih je 14. marca v tekmi proti New Orleansu dosegel 25 točk, Rašo pa jih je nasul 16 Philadelphii 18. novembra 2004.

Kot smo že v uvodu zapisali, šport ne pozna počitnic. Tako so se ravno košarkarji in med njimi tudi vsi omenjeni ameriški Slovenci že v poletnih mesecih zbrali na pripravah reprezentance za septembrsko EP v Beogradu. Kljub obilici talentov doslej slovenska izbrana vrsta ni nikoli dosegla vidnejših rezultatov. Letošnji potencial slovenske reprezentance je bil ponovno izreden. Košarkarji so to tudi dokazali ter v predtekmovanju premagali Grčijo, Francijo ter Bosno in Hercegovino. V svoji skupini so s prepričljivo igro osvojili prvo mesto in se tako vpisali v seznam kandidatov za osvojitev kolajne. Najboljše partije sta pri tem v napadu odigrala playmaker Jaka Lakovič (povprečje 12 točk) in branilec Boštjan Nachbar (povprečje 11), pod košema pa sta prednjačila Rašo Nesterovič (povprečje 6 skokov) in Primož Brezec (povprečje 5,5 skokov). V četrtfinalnem dvoboju pa so nekoliko nepričakovano izpadli proti

Nemčiji, ki je vse prej kot košarkarska velesila stare celine. Slovensko reprezentanco je v bistvu premagal en sam nasprotnik, NBA zvezdnik Dirk Nowitzki. Kljub zelo dobrim predstavam iz predtekmovanja se je pot slovenskih košarkarjev sklenila v četrtfinalu oz. natančneje s šestim mestom. Slovenski navijači so, predvsem po začetnih upanjih, računali sicer na boljšo uvrstitev. Kljub temu pa so si vsi privrženci lahko vseeno vsaj nekoliko oddahnili: osvojeno šesto mesto prinaša namreč vozovnico za naslednje svetovno prvenstvo.

Z vesli obnoreti Japonsko

Med zvezdami stalnicami slovenskega športa ne smemo pozabiti veslanja na mirnih vodah. Ob tem seveda avtomatično pomislimo na dva atleta, ki sta slovensko javnost že večkrat navdušila s svojimi nastopi: na Iztoka Čopa in Luko Špika. Letos sta tekmovala na SP v japonskem Gifuju. Lansko olimpijsko preizkušnjo so mnogi ocenili kot dobro predstavo z grenkim srebrnim priokusom, ki bi v boljših razmerah morala imeti okus sladkega in žlahtnega zlata. Letos sta se slovenska atleta oddolžila tudi najhujšim kritikom. Na Japonskem sta nastopila kot favorita, predvsem v dvojnem dvojcu. To je vloga, ki zna biti pogosto zelo nevhvaležna. Vseeno pa sta jo Iztok in Luka sprejela in jo upravičila: v težki tekmi, na katero je vplival predvsem nasprotni veter, sta premagala italijanski dvojec. Italijana sta bila vseskozi tik za Iztokom in Luko, a v zadnjih zamahih sta Slovenca potrdila svojo premoč. Na tretje mesto sta se uvrstila Nemca. Pomembno preizkušnjo sta Špik in Čop imela še dan za osvojenim zlatom. Z Mizeritom in Prelogarjem so namreč veslali v finalu dvojnega četverca. V tej disciplini slovenska posadka ni bila med favoriti. Vseeno pa so Slovenci dosegli zelo dober uspeh. V razburljivem finišu so jih sicer premagali Poljaki, slovenski veslači pa so osvojili sre-

*Mateja Bogatec, Matej Črnič
in Tanja Romano*

bro. Po umirjenem začetku so Čop in ostali začeli napadati v drugem delu finala in tako pristali tik pod vrhom.

Tudi zamejci ponovno zlati

Tudi zamejski športniki so v letu 2005 prispevali pomemben delež športnih uspehov. V ospredje je seveda ponovno stopil odbojkar Matej Černic. Na evropskem prvenstvu je osvojil že drugo zlato kolajno, in to samo leto za olimpijskim srebrom, ki pa je zlata vreden. Njegov dosežek je še toliko pomembnejši glede na to, da je za njim negativna sezona v klubskem dresu. Gabrski tolkač je bil vseskozi član standardne postave. Ključno vlogo pa je odigral prav v finalnem dvoboju proti Rusom, ko je kazalo, da je že vse izgubljeno. V četrtem setu je namreč sam z nekaj zaporednimi uspešnimi napadi popeljal azzurre do odločilne prednosti. Njegov break je bil pomemben predvsem s psihološkega vidika. Ko si je namreč italijanska reprezentanca po Matejevi zaslugi nabrala nekaj točk prednosti, sta se čudežno prebudila še Fei in Cisolla, ki sta do takrat igrala podpovprečno in s številnimi napakami. Goriški odbojkar se je tako izkazal za odločilnega moža, ki je ekipo in soigralce privlekel iz slepe ulice drugega in tretjega seta. Napad je začel ponovno učinkovito delovati z vseh pozicij, tako da zmaga, zlata kolajna in evropski naslov niso bile več pod vprašajem.

Pomembne uspehe so v reprezentančnem dresu dosegle tudi rolkarice kriške Mladine. Mateja Bogatec, Mateja Paulina in Ana Košuta so v domači Križ prinesle štiri zlate kolajne s svetovnega prvenstva v francoskem La Trembladeu. Dve zlati kolajni je osvojila triindvajsetletna Mateja Bogatec. Krona njene letošnje sezone je bil naslov svetovne prvakinja v sprintu med članicami. V tej disciplini je Bogatčeva v letošnji sezoni utrpela en sam poraz. Naslov svetovne prvakinja si je Mateja priroklala v slabih vremenskih razmerah, potem ko je v polfinalu premagala najnevarnejšo tekmico Eleno Vendejevo ter bila v finalu boljša od Nemke Ilke Ostermeier Neuman. Mateja je na istem svetovnem prvenstvu osvojila še eno zlato kolajno, v štafeti. V ekipi, ki je na SP-ju predstavljala Italijo, sta bili kar dve Mateji: poleg že omenjene Mateje Bogatec je v zmagoviti postavi bila še Mateja Paulina. Štafeta je Mladininim rolkaricam prinesla zlato tudi med mladinkami po zaslugi Ane Košuta. Pomembne uspehe so Mladinine rolkarice dosegle tudi v svetovnem pokalu: Mateja Bogatec je svetovni pokal osvojila med članicami, Ana Košuta pa med mladinkami.

Med vrhunske zamejske športnike se je tudi v letu 2005 vpisala kotalkarica Tanja Romano. Septembra je že tretjič zapored osvojila naslov evropske kotalkarske prvakinja v prostem programu in kombinaciji. Tanja je za umetniški vtis prejela ocene od 9,7 do 9,9 točke, za tehnično izvedbo pa ocene od 9,4 do 9,9 točke. Novembra je bilo na sporedu tudi svetovno prvenstvo, zapis pa je nastal pred tem, tako da o svetovnih uspehih Tanje žal ne moremo še poročati.

NAŠ NESKALJENI RAJ

Bruna Pertot

Nihče me ni vprašal, ali sem voljna priti prav v ta rojstni kraj: vse je bilo že izbrano in nepreklicno določeno, kakor za vse, ki so bili kdaj poklicani, da za kratek čas obiščejo ta naš zdaj že izžeti in obubožani planet.

Bila pa sem med izbranci, ki so videli in užili zadnji blesk njegove polnosti in lepote.

Zgodilo se je v znamenju raka. In tisti julij je bil tako peklensko vroč, da sta se starša odločila, da me poneseta k morju, čim si bo mama opomogla.

In tako jo je oče že šesti dan po hčerkinem rojstvu, bila je nedelja, mahnil dol po Judovcu, se pravi po poti kontovelskih mlekaric.

Od našega nekdanjega doma do portiča je bilo kar nekaj poti, tako da je minilo precej časa, preden je oče odvezal barko in priveslal pod hišo, ki se je skrivala v zelenju, kakšnih dvajset metrov nad morjem. Ko je mama videla, da se čoln približuje, je prišla sestro za roko, vzela mene v naročje, prečkala vrt in se nato spustila navzdol po paštnih, med zorečimi breskvami in rongloji. Nato je bilo treba prečkati Čičk'vo, (1) kjer je tudi v popolnem zatišju hreščal nasad ločja in je od hrstelja večno kapala voda. Nato so prišle na vrsto stopničke, železniški podvoz in spet stopničke: v petih minutah je odrasel človek prišel do morja.

»Bo kaj?« se je oglasilo od tam.

»Ja,« je rekla mama, tako da je oče vedel, da smo prav blizu, da je treba samo še prečkati cesto.

Prav nič se nisem vznemirila, ko se je čoln ob vstopanju nagnil: bila sem vajena tega nihanja, saj sta se starša stalno vozarila in veslala tam pod Čedazom, Grljanom in Miramarom. Morje je bilo naš pravi dom, vsi, ki smo živeli na tistem koncu, smo bili otroci morja.

Čoln se je le toliko odmaknil od brega, da ni zadeval ob dno. Oče ga je vodil z enim samim majhnim veselcem, ki je služilo za odiranje na plitki vodi. Nato je prijel za prava vesla. Zastokal je od sonca izsušeni les in začel puščati za seboj komaj vidno plivkajočo sled, ker se je morje tisto jutro kazalo v vsej svoji krotkosti in radodarnosti, kot brezhibna prozorna plošča bisernosinje

barve z zelenimi prelivami ob obali zaradi bližine črnih, terebintov in jesenov.

»Borin«, (2) ki je pihal ponoči in v prvih jutranjih urah, se je povsem izpihal in valovi afriških zračnih tokov so naznanjali, da po svoje vročih pasjih dni še ne bo tako kmalu konec.

Morje je bilo tako zelo toplo, da si v njem lahko brez škode namakal dojenčka, tudi zato, da bi ga vsaj nekoliko obvaroval neznosne vročine. Zato je mama, še zelo zelo mlada, legla v plitvino prelepega zalivčka ter s hčerkama uživala ob čisti in zdravi morski vodi.

Medtem je oče lovil ribe, čisto blizu, ob bregu, ker je dno bilo iz samega čistega peska, ena sama blagodejna preproga za podplate, vse do kontovelskega portiča.

Tam je bil naš neskalski raj, dokler ga ni uničila človeška blaznost. Tam so po skalah še plezali drobni rakci, v pesku se je ob vsakem zamahu vesla zganila sipa, ribon ali morski list, tam so zakopane v pesku domovale kočice ali »kaporocle« in »garuže«, (3) tam si v poldrugi uri nabral okusno kosilo in večerjo za številno družino, če so ti vremenske razmere in sile bile naklonjene.

Oče je tisto jutro nabral polno prenosno mrežasto malho: rekli so ji »u'lga«: to je bilo usločeno bambusovo steblo, v obliki teniškega loparja in na tem je bila pripeta trebušasta mreža.

Pred poldnevom je bilo treba biti doma, na varnem pred sončno pripeko. Zato je oče obrnil čoln proti portiču, mama pa je dvignila sebe in naju ter se po isti poti napotila proti domu.

Morje prepoji celo telo z zadovoljstvom, da se v njem sprostijo vse življenjske sile, tako da se nobena strmina ne zdi prav strma in nobena pripeka ni več neznosna. Morje. To in še mnogo drugega je morje.

Doma nas je v okviru vrat pričakala sosedka, učiteljica Ana Scheimer, obilna in vedno dobre volje. Med našim in njenim posestvom je tekel samo nizek zidek iz fliša in ta se je končeval v nezavarovanem četverokotnem ribniku, ki je bil strah in groza te in one mame, da bi se mu otroci ja ne približali. To je bilo dovoljeno samo v spremstvu gospe učiteljice. Še danes, po tolikih letih, bi dala ne vem kaj, da bi lahko imela tak ali vsaj podoben ribnik: tam je stanovala cela rodovina zelenih žab s svojimi paglavci, tu so se kotili pupki, tu je venomer plesal kačji pastir po samo njemu dostopni muziki, tam so iz kamnov poganjale prelepe sladkovodne trave, tja se je hodila kopat belouška in se odžejat črnica. Voda je nevidno pritekala s hriba in odtekala v morje po skritih podzemnih poteh, kristalno čista.

Učiteljica ni imela navade, da bi zahajala na klepet v sosesko. Prikazovala se je tu in tam, samo če je imela kaj tehtnega povedati. Tokrat jo je prineslo k nam to, da se je zjutraj srečala s kačo, in sicer s tako, ki je ni videla še nikoli: približno meter dolga in debela, debela in pa temna, da, zelo temna. Mirno da

je prišla preko travnika in zlezla v ribnik ter izginila. Kmalu nato je spet mirno plavala v vodi. In gospa Ana je bila vsa nestrpna od želje, da bi jo videl kdo od naših. Tako je v družbi stare mame pričakala nas in takoj nato še strica.

Stric, ki je bil ribič, je šel pogledat.

»Gospa, to je navaden 'bežat!'«

»Kako? Bežat? Nikoli slišala!«

»Jegulja,« je obrazložila mama.

»Ah, to da naj bi bilo! Jegulja!« je gledala hudomušno in ni verjela.

»Sigurno,« je potrdila mama. »Tu in tam jo ulovijo in jo prinesejo domov. Nam ni všeč.«

»Potem je pa prišla od vas, vam je ušla?«

»Neee! To ni nič nenavadnega. Nikomur ni ušla. Stari vedo povedati, da se 'bežat' iz morja poda na suho po podzemnih skritih poteh in išče varna zavetja v sladkih čistih vodah.« Stricu se je zdelo nadvse imenitno. Gospe Ani pa ni šlo v račun, da bi se jegulja podajala na kopno, naravnost v njen ribnik.

Nato je soseska hodila gledat, zdaj ta, zdaj oni, in vsi so, brez izjeme, v novi kači prepoznavali jeguljo. Nekateri so videli celo dve ali tri.

Barkovljanski breg je ves navrtan s podzemnimi vodnimi žilami, marsikdo verjame, da je pod nami še neodkrita velika in prelepa jama. Na nasprotni strani ceste, kakšnih petdeset metrov daleč od ribnika, je korito z večno curljajočo čisto vodo in malo nižje, pod nekdanjim kamnolomom fliša, je še pred kakšnim desetletjem, prav ob cesti, ležala Kaluža, kjer so domačinke splakovale. Zdaj je ni več. In tudi jegulje so samo še spomin.

Minilo je kakšnih šest let od obiska učiteljice Ane in od tistega peklensko vročega poletja. Jegulje so odšle drugam, nihče ni mislil več nanje, ko so se nanedoma spet pojavile na pozorišču vaškega življenja.

Oče je delal cel teden, zaposlen pri znanem podjetju za destilacijo likerjev, ki je delovalo na nabrežju med Rojanom in Barkovljami. Ob koncu tedna in v lepih poletnih večerih pa je zelo rad ribaril. Pogosto je odhajal na morje že ob štirih zjutraj, ko se je komaj začenjalo svitati, s staro očetovo barko ali »ščifo«, nato si je sam iztesal »betelo«, ki je bilo udobnejše in večje in nato še mnoge druge čolne.

Bilo je v začetku oktobra, ko je nekega sobotnega večera odpel s prijateljem na morje, ker je tiste dni v zalivu mrgolelo sardonov in papalin. Postavila sta mrežo in odšla domov. Računala sta, da jo bosta dvignila naslednjega dne in upala na bogat ulov.

Naslednji dan je bila, seveda, nedelja in naredil se je prelep, pravi poletni dan. Tudi to se včasih zgodi, povsem nepričakovano.

Toda že v prvih popoldanskih urah je bilo na dlani, da se tam dol, okoli mreže, nekaj plete.

Morje je tu, na tem koščku brega, pravi amfiteater, tako glede na akustiko kot na obseg vidnega polja. Gledati pa ga moraš z višine, samo tako ga resnično vidiš. In ni ga trenutka, da se tam ne bi nekaj dogajalo.

Z višine je zelo lepo videti, kako se zbirajo jate rib: to se kaže v temnejše obarvanem, migetajočem utripanju gladine: izkušeno oko do potankosti lahko razbere, za katero ribo gre, ali če je samo maestral razgibal vodo. In oče je imel, kar se tega tiče, izredno bistro oko, ni zagrešil prav nikoli, še celo, koliko jih utegne biti, je vedno dobro ocenil.

Toda tokrat je bil negotov, skorajda nemiren. Nekajkrat je šel po dvorišču sem in tja, oči zasenčene z dlanjo, ker je ščemelo od gladine, in takoj nato sklenil, da gre in pogleda. Prav tedaj je dol s hriba pritekel Angelo, ki ga je žena vrgla iz prijetne popoldanske dremavice, ker je opazila, da na morju ni vse, kot bi moralo biti. In tako sta šla skupaj. Kot vedno. Skupaj v tovarni, skupaj na morju.

Zelo sta hitela dol po Judovcu in iz portiča sta veslala, kot bi ju nosila burja, čeprav je bilo popolno brezveterje. Potem sta tam okoli »tratoline« (5) mahala in se lovila, se sklanjala in vpila, nihče ni razumel, kaj.

Kmalu se je začel bližati nov čoln. Menda je bil stric, očetov brat, ki je v toplih sončnih popoldnevih imel navado spati na mrežah v portiču in je glede na nastali položaj, zehajoč, odvezal barko in odveslal za njima. Skupaj so začeli vleči mrežo, a bilo je takoj jasno, da je ne obvladujejo. Zdelo se je, kot da mreža vleče čoln in ne obratno.

»Le zakaj je ne dvignejo na čoln?« se je vpraševal ta in oni med gledalci, ki so se zbrali na rebri.

Potem se je položaj nekoliko uravnovesil: enkrat je vlekel čoln, enkrat je vlekla mreža.

»So se namesto papalin ulovili tuni? Morski psi? Kakšna morska pošast?«

»Kaj če se vse skupaj prevrne in izgine na dno?«

Voda je na tisti točki bila zelo globoka.

Ta čuden dvoboj se je, dasi počasi, vendarle premaknil proti obali in portiču.

Mama je prišla sestro in mene za roko, tudi Angelova žena Marta je prihitela in skupaj smo se odpravile na lice mesta, da vidimo, kaj se dogaja.

Na malem trgu ob tranvajski postaji, kjer je mrgolelo nedeljskih sprehajalcev, se je odigral prizzor, ki bi danes ne ušel časopisni kroniki.

Z nepopisnim naporom sta Angelo in oče, s pomočjo nekaterih ribičev, ki so prihiteli, zvlekla mrežo na kopno, ker do portiča jima ni uspelo priti: mreža je bila en sam vrtinec in jegulje vseh velikosti so trgale zanke in skakale iz nje, ene spet v vodo, največ pa jih je švigalo po tleh, med nogami sprehajalcev: mestne dame so vreščale, da je trgalo ušesa, in v zraku so vpili galebi ob

pogledu na plen. Ženske, ki jim ni uspelo skočiti na prenatrpani tranvaj, so se s studom razbežale daleč naokoli in si dajale duška z ne ravno gospodskimi psovkami, namenjenimi domačim ribičem.

Stric je zapvil nekaj grobih in mahnil, ko mu je oče z brado nekaj namignil in rekel, naj pazi nase. To je strica popolnoma iztreznilo, saj se je z grozo zavedel, da mu je od napora počil zadnji košček hudo načetega pasa in da počasi, a nezadržno izgublja hlače. Umaknil se je h »kažotom«, ki so jih takrat upravljali slovenski ribiči, in iz vsega srca obžaloval, da je prekinil sladki nedeljski počitek na mrežah.

Moški so bili bolj umirjeni in so se samo umikali, mnogi so iskali in klicali ženo ali dekle, drugi so se smejali na vsa usta ter skušali ujeti kakšno žival. Starejši, zajeten gospod si je sezul čevelj ter z robom pete s silovitim udarcem pokončal najbližjo in jo zavil v časopis: »Kakšna večerja, kakšna večerja! Pohana jegulja, pa še zastonj,« se je smehljal.

Ta lov je trajal več kot uro. Veliko jegulj se je rešilo v morje, ulovili pa so jih za kakšen stot. V mnogih tržaških ribarnicah je naslednjega dne pisalo: »Bisati barcolani freschi«, kar pomeni sveže barvoljanske jegulje.

Toda jegulje niso nikdar bile barkovljanske. Danes vemo, da prihajajo k nam, sicer v vedno manjšem številu, naravnost iz Sargaškega morja.

Doma pa ni šla nikomur v slast. Pa ne samo pri nas. Ne le zato, ker je mastna ali ker smo imeli na voljo obilico boljših in izbranejših rib, bilo je tudi zato, ker je čudna in skrivnostna, zaradi nečesa torej, ki je v človeku, a mu ne veš dati pravega imena.

Kljub dobremu poslu pa oče in prijatelj nista bila videti zadovoljna: vem, da so se jima živali smilile, toda tega ne bi na noben način pokazala, saj bi bilo premalo možato.

Ko pride oktober in me zanese na potep po borovem gozdiču proti Čedazu, gledam otroke, kako se gugajo na raznih gugalnicah, in odrasle, kako se sončijo in pobirajo pinjole, ki jih burja stresa na tla. Kdo od teh ljudi ve, da je tu, pod temi drevesi in pod tem kamnitim tlakom pokopana naša nekdanja peščena obala, najlepši biser v zalivu? Tam spodaj so ostali zasuti rakci in školjke, tam spodaj so pokopane jegulje, ki so preplavale Atlantski ocean, da bi našle varno zavetje v sladkih podzemnih vodah barkovljanskega gričevja. Tudi če je katera preživela, ni našla več tisočletnih poti svojih prednikov: bile so uničene.

Tega zločina ni zagrešil potres. Spočela ga je človeška glava.

Opombe:

- 1) Opuščaj označuje polglasnik
- 2) Borin: poletni severovzhodni veter
- 3) Garuža: morski volek, lat. murex
- 4) Betelo: B. Volpi Lisjak, Slovensko pomorsko ribištvo: »betjeu«, it. »battella«.
- 5) Tratolina: B.V. Lisjak, SPR: »trata« – starodavna vlečna mreža.

KAZALO

Iz verskega dogajanja

Sveti oče Benedikt XVI. <i>Danijel Devetak</i>	29
Msgr. Alojz Uran novi ljubljanski nadškof in metropolit <i>Rafko Valenčič</i>	33
Papež Janez Pavel II. je odšel v Očetovo hišo <i>Jurij Paljk</i>	36
Ukmarjev simpozij v Rimu <i>Franč Kralj</i>	41
David Pahor - novomašnik <i>Danijel Devetak</i>	44

Pričevanja, dogodki, razprave

Tolminska podoba Marije z zaroko sv. Katarine <i>Silvester Gabersček</i>	47
Šestdeset mladih podob <i>Marija Besednjak</i>	52
Uglasbitve Gregorčičevih poezij <i>Lojzka Bratuž</i>	55
Magdalena Gornik – vidkinja in mistikinja <i>Martina Kraljič</i>	57
O začetkih literarne zgodovine na Primorskem <i>Branko Marušič</i>	62
Ponovna objava Pregljevega Azazela v Zbranem delu <i>Janez Dolenc</i>	68
Mavrica je naš simbol ali jezik kot blagoslov <i>Boris Pahor</i>	72
Trpljenje goriških duhovnikov med soško fronto <i>Renato Podbersič ml.</i>	76
Ob šestdesetletnici Rožmanovega procesa <i>France M. Dolinar</i>	80
Stenske poslikave v cerkvi sv. Vida v Podnanosu <i>Andrej Jazbec</i>	83
Solinarji v Slovenski Istri <i>Rožana Špeh</i>	87
150. obletnica župnije sv. Jakoba v Trstu <i>Lida Turk</i>	90
Tomajski samostan so gradili pred 110 leti <i>Mira Cencič</i>	94
50-letnice župnije Gorjansko <i>Ivanka Uršič</i>	98
Bani – pomembni obletnici <i>Pavel Vidau</i>	101
Obnovljena Nova cerkvica na Kontovelu <i>Matjaž Rustja</i>	104
Števerjan – Po kulturni poti <i>Marjan Drufovka – Martina Valentinčič</i>	107
50 let Koče sv. Jožefa v Žabnicah <i>Danilo Čotar</i>	112
40 let svobodne Drage <i>Sergij Pahor</i>	114
Varčujmo skupaj <i>Mara Petaros</i>	116
Slovenski tolar <i>Mitja Petaros</i>	119
Vesoljske novice iz Osončja <i>Andrej Guštin</i>	124

Jubileji – obletnice

Zlata maša tržaškega škofa msgr. Evgena Ravignanija <i>Miro Oppelt</i>	131
Zlatomašnik g. Viljem Žerjal <i>Danijel Devetak</i>	133
Dušan Jakomin – osemdesetletnik <i>Igor Gregori</i>	135
80 let župnika Bogomila Breclja <i>Jože Markuža</i>	137
Dr. Drago Legiša – osemdesetletnik <i>Marko Tavčar</i>	139
Arhitekt Anton Laščak <i>Verena Korsič Zorn</i>	142
Ob 100-letnici rojstva skladatelja in satirika Ubalda Vrabca <i>Marko Tavčar</i>	143
Drago Baj(e)c <i>Mira Cencič</i>	148
Ivan Zdravlić – ob petdesetletnici smrti <i>Ivan Vogrič</i>	150

Poročilo Mohorjevih družb

Delovanje Goriške Mohorjeve družbe v letu 2005 <i>Mirjam Simčič</i>	156
Iz življenja Celjske Mohorjeve družbe <i>Alenka Veber</i>	161

Poročilo celovške Mohorjeve	<i>Anton Koren</i>	167
Družbenopolitične razprave		
Neizvajanje zaščitnega zakona	<i>Alojz Tul</i>	171
Slovenija v znamenju sprememb	<i>Ivo Žajdela</i>	174
Pred šestdesetimi leti konec druge svetovne vojne	<i>Andrej Bratuž</i>	181
Varljivosti pri trditvah o »vohunih«	OVRE <i>Gorazd Bajc</i>	184
Od Jaltske konference do padca berlinskega zidu	<i>A.T.</i>	187
Rapalska meja še vedno opominja in budi spomine	<i>Tomaž Pavšič</i>	192
Petdesetletnica madžarske vstaje	<i>Marijan Bajc</i>	199
Spominski zapisi		
Poslovil se je prof. Ivan Artač	<i>Ivo Jevnikar</i>	201
Slovo od Josipine Vodopivec	<i>N.J.</i>	203
V slovo duhovniku in sobratu msgr. Angelu Kosmaču	<i>Jože Markuža</i>	204
In memoriam Zoran Musič	<i>Verena Korsič Zorn</i>	206
Vladu Švari v spomin	<i>Zorko Harej</i>	208
Kulturna dejavnost		
Slovenski center za glasbeno vzgojo E. Komel, ArsAtelier	<i>Silvan Kerševan</i>	210
Delovanje Zveze slovenske katoliške prosvete Gorica	<i>Damjan Paulin</i>	218
Delovanje Slovenske prosvete v Trstu v sezoni 2004-2005	<i>Nadia Roncelli</i>	234
Kulturni center Lojze Bratuž	<i>Danilo Čotar</i>	248
Pregled nekaterih župnijskih dejavnosti v Nabrežini	<i>B.B.</i>	250
Versko in kulturno življenje v Bazovici v letu 2005	<i>Žarko Škerlj</i>	252
Slovensko otroško in mladinsko društvo Vesela pomlad	<i>Majda Danev</i>	254
Skupnost družin Sončnica – Sezona 2004-2005	<i>Mauro Leban</i>	256
Mladinski dom – delovanje v letu 2004-2005	<i>Mauro Leban</i>	258
Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta	<i>Marija Kerže</i>	260
Galerija Ars na Travniku	<i>Vida Bitežnik</i>	263
Skavtizem in šport		
Bogato delovanje skavtske organizacije na Goriškem	<i>Navihani tiger</i>	265
Delovanje SZSO na Tržaškem 2004-2005	<i>Vestna vidra</i>	269
Športni uspehi slovenskih atletov	<i>Andrej Černic</i>	274
Zgodbe življenja		
Naš neskajleni raj	<i>Bruna Pertot</i>	279
Pesmi		
Na voglu svečanove ceste	<i>Vladimir Kos</i>	46
Moj poklon, Brezmadežna!	<i>Vladimir Kos</i>	46
Prijateljica gladiola	<i>Vladimir Kos</i>	75
In Tebe	<i>Vladimir Kos</i>	82
Portret januarskega dne	<i>Majda Artač Sturman</i>	103
Pesnikov rojstni dan	<i>Majda Artač Sturman</i>	173
Očetu	<i>Majda Artač Sturman</i>	202

KNJIGE GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA - Travnik-Piazza Vittoria 25, 34170 Gorica-Gorizia, Italija
tel. (0039) 0481 533177, fax 0481 548276, e-mail mohorjeva@adriacom.it

KNJIŽNA ZBIRKA ZA LETO 2006

KOLEDAR 2006

Saša Martelanc - KAM POTUJEJO VEČERI

Ivan Tavčar - ALBIN KJUDER TOMAJSKI

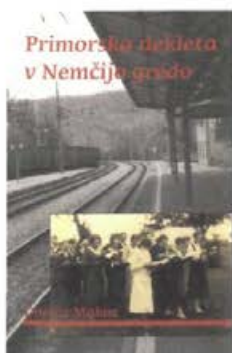
Mariza Perat, Danila Komjanc - VILINSKI
CVET

PRED IZIDOM:

Simon Gregorčič - IZBRANE POEZIJE

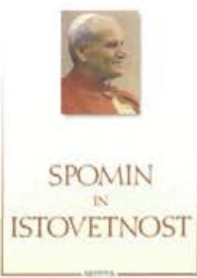
Ob stoletnici pesnikove smrti

Izbrala in uredila Lojzka Bratuž

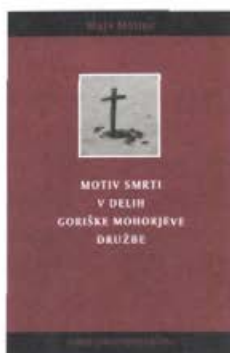

Dorica Makuc
PRIMORSKA DEKLETA
V NEMČIJO GREDO
14,00 EUR
294 strani; Format 140x215 mm
Črnebele fotografije; Broširano
2005
ISBN 88-8740-59-2

JANEZ PAVEL II.

Janez Pavel II.
SPOMIN IN ISTOVETNOST
23,00 EUR
196 strani; Format 135x215 mm
Broširano
V soizdobju Mohorjevih družb
Celje, Gorica in Celovec; 2005
ISBN 88-87407-53-3

Maja Meline
MOTIV SMRTI V DELIH
GORIŠKE MOHORJEVE
DRUŽBE
9,00 EUR
104 strani; Format 135x215 mm
Broširano; 2005
ISBN 88-87407-55-X

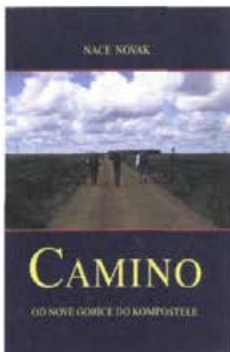
BESEDE MLADIH SRC
V sodelovanju s Skladom Nade
Pertot
10,00 EUR
160 strani; Format 155x200 mm;
Broširano;
2005
ISBN 88-87407-50-9

Tatjana Rojc
POGLEDI NA NOVE
RAZSEŽNOSTI
SLOVENSKEGA PESNIŠTVA
OD PREŠERNA DO KOSOVELA
10,00 EUR
128 strani; Format 135x215 mm
Broš.; 2005; ISBN 88-87407-51-7

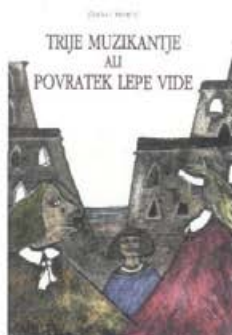
Zora Saksida
ALFA IN OMEGA
10,00 EUR
76 strani
Format: 155x210 mm
Broširano
2005
ISBN 88-87407-52-5

Nace Novak
CAMINO - OD NOVE
GORICE DO KOMPOSTELE
15,00 EUR
208 strani; Format 140x215 mm
Broširano; Barvne fotografije
2004
ISBN 88-87407-47-9

Sonja Marija Maraž Bednarich,
Irena Bednarich
SONJINE SLAŠČICE
Dobrote iz Števerjana v Brdih
8,00 EUR
96 strani; Format 170x240 mm
Broširano; 2001
ISBN 88-87407-27-4

Zorko Simčič
TRIJE MUZIKANTJE ALI
POVRATEK LEPE VIDE
Ilustriral Hijacint Jussa
14,00 EUR
132 strani; Format 170x240 mm
Vezano; Barvne ilustracije
2003; ISBN 88-87407-40-1

Lida Turk
LE ŠEPET JE, KI GA
SLIŠIMO O NJEM
11,00 EUR
112 strani; Format 150x215
Broširano
2003
ISBN 88-87407-39-8

Boris Mlakar
TRAGEDIJA V CERKNEM
POZIMI 1944
5,00 EUR
164 strani; Format 150x215 mm
Broširano; Črnobele fotografije
2001; 2. izdaja; Naše korenine
ISBN 88-87407-21-5

PRIMORSKI SLOVENSKI
BIOGRAFSKI LEKSIKON
20 snopičev
60,00 EUR komplet
3,00 EUR posamezni snopiči
Broširano
Izhajal v letih:
1974-1994

Mariza Perat
VILINSKI CVET
Ilustrirala Danila Komjanc
15,00 EUR
84 strani; Format 170x240 mm
Vezano; Barvne ilustracije
2005
ISBN 88-87407-58-4

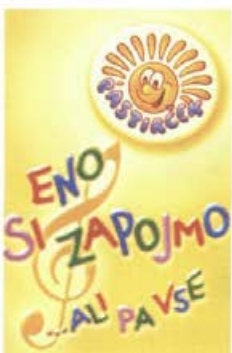
Anamarija Volk Zlobec
O SREČNI HIŠICI IN
DRUGE PRAVLJICE
Ilustrirala Magda Starec Tavčar
16,00 EUR
76 strani; Format 200x265 mm
Barvne ilustracije; Vezano; 2004
ISBN 88-87407-49-5

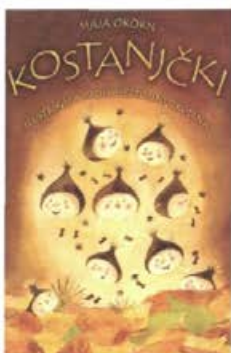
Vojan Tihomir Arhar
SPET NA ODER
Ilustr. Paola Bertolini Grudina
6,00 EUR
40 strani; Format 210x295 mm
Črnobele ilustracije; Broširano
Pastirčkova knjižnica; 2003
ISBN 88-87407-37-1

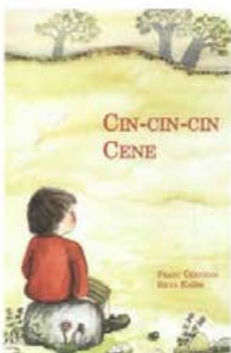
Vojan Tihomir Arhar
MIŠKA TEČE, KAR SE DA
Ilustr. Paola Bertolini Grudina
15,00 EUR
24 strani; Format 210x295 mm
Barvne ilustracije; Vezano
Pastirčkova knjižnica; 2003
ISBN 88-87407-36-3

ENO SI ZAPOJMO ALI PA
VSE
Pesmarica, str. 48, 10,33 EUR
CD 10,76 EUR
Kaseta 6,46 EUR
Črnobele ilustr. Danila Komjanc
Pastirčkova knjižnica; 2001
ISBN 88-87407-26-6

Maja Okorn
KOSTANJČKI
Ilustr. Paola Bertolini Grudina
13,00 EUR
80 strani; Format 170x240 mm
Barvne ilustracije; Vezano
2002
ISBN 88-87407-33-9

Frane Černigoj, Silva Karim
CIN-CIN-CIN CENE
Otroške ljudske od Čavna tja
do Nanosa
16,00 EUR
46 strani; Format 200x265 mm
Vezano; Barvne ilustracije; 2004
ISBN 88-87407-42-8

Mariza Perat
KRALJIČNA Z LEDENIM
SRCEM
3,50 EUR
32 strani; Format 210x295 mm
Broširano
Barvne ilustracije
Pastirčkova knjižnica; 1996

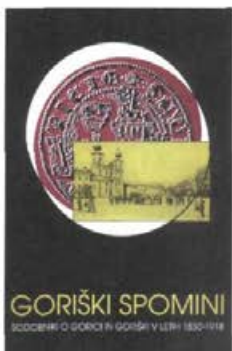

Tatjana Rojc
LE LETTERE SLOVENE
DALLE ORIGINI ALL'ETA'
CONTEMPORANEA
16,00 EUR
262 strani; Format 150x225 mm
Broširano; 2004
ISBN 88-87407-45-2

Anton Kacin
GRAMMATICA DELLA
LINGUA SLOVENA
14,00 EUR
384 strani; Format 160x210 mm
Broširano
2004; 3. ponatis
ISBN 88-87407-01-0

Milica Kacin Wohinz
VIVERE AL CONFINE
Sloveni e italiani negli anni
1918-1941; 17,00 EUR
336 strani; Format 170x240 mm
Broširano; Črno bele fotografije
2005, 1. ponatis
ISBN 88-87407-44-4

Lojzka Bratuž
GORIZIA NELLA
LETTERATURA SLOVENA
15,00 EUR
206 strani; Format 215x290 mm
Vezano
Barvne reprodukcije
1997

Damir Globočnik-Thomir Pinter
PORTRATTI-PORTRATS,
RITRATTI
49,50 EUR
232 strani; Format 245x300 mm
Vezano; Barvne fotografije
Soizdajatelj Mohorjeva Celovec
2003; ISBN 3-85013-915-8

UMETNOST 20. STOLETJA
NA GORIŠKEM IN V
POSOČJU
22,00 EUR
256 strani; Format 215x290
Vezano; Barvne reprodukcije
2000 (tudi v italijanski)
ISBN 88-87407-18-5

Branko Marušič
GORIŠKI SPOMINI
Sodobniki o Gorici (1830-1918)
23,00 EUR
494 strani; Format 170x240
Vezano; Črno bele fotografije
2002
ISBN 88-87407-31-2

Stane Stanič
SLOVENIA
15,00 EUR
288 strani; Format 245x300 mm
Soizdajatelj LINT, Trst
Vezano; Barvne fotografije
1999
ISBN 88-8190-106-4

Na razpolago so še naslednje knjige:

Andrej Arko, ODKLETEV, 128 str., 2,00 EUR

Majda Artač Sturman, ŽEJNI OLEANDER, 92 str., 10,00 EUR

Pier Luigi Bellavite, V STRUGI IZBRUŠENI KAMNI, 136 str., 12,00 EUR

Janko Bratina, DOLINA IN HRIB, Izbor iz literarnega in strokovnega dela, Naše korenine, 14,00 EUR

Pietro Brignoli, MAŠA ZA MOJE USTRELJENE, 184 str., 3,50 EUR

ANDREJ ČEBOKLI, pesnik in pisatelj s Kreda, 312 str., Naše korenine, 3,50 EUR

DAVID DOKTORIC, primorski duhovnik med starim in novim svetom, 252 str., Naše korenine, 3,50 EUR

Diomira Fabjan Bajc, DVE MUHI NA EN MAH - DUE PICCIONI CON UNA FAVA, 304 str., 5,00 EUR

Zorko Jelincič, POD SVINČENIM NEBOM, 256 str., Naše korenine, 3,50 EUR

ZBORNIK SIMPOZIJA O FRANCU JEZI, 2,00 EUR

ANTON KACIN, Zbornik ob 100-letnici rojstva, Naše korenine, 12,91 EUR

KOLENDARJI Goriške Mohorjeve družbe

Josip Kosovel, VAŠ PEPI IN PAPAČI, Naše korenine, 3,50 EUR

Milan Lipovec, CESTA, REKA IN LJUDJE, 280 str., 3,50 EUR

Joža Lovrenčič, SHOLAR IZ TRENTE, 240 str., 3,50 EUR

Franc Močnik, MOJI SPOMINI, 104 str., 5,00 EUR

Boris Pahor, POGLED IZ JAMBOROVEGA KOŠA, 360 str., 5,00 EUR

Boris Paternu, FRANCE PREŠEREN, POETA SLOVENO (1800-1849), str. 312, 3,50 EUR

Bruna Pertot, KO SE VRAČAJO DELFINI, 196 str., 2,00 EUR

Nada Pertot, POMAGAJMO SI SAMI, 192 str., 3,50 EUR

Lado Piščanec, PESMI ZELENE POMLADI, 2,00 EUR

Albert Rejcek, DOMOVINA, KJE SI, Ob 100-letnici rojstva, 288 str., Naše korenine, 5,00 EUR

Ivan Rudolf, SPEV V NANOŠKO JUTRO, 200 str., 3,50 EUR

Saša Rudolf, XOLOTL, str. 144, 2,00 EUR

Adrijan Rustja, RODIL SEM SE V SOBOTO, 200 str., Naše korenine, 13,00 EUR

Ljubka Sorli - Franko Žerjal, VIA CRUCIS, str. 48, 3,50 EUR

Vlado Švara - S SLOVENSKO PESMIJO SKOZI ŽIVLJENJE, 128 str., 12,00 EUR

